

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗ *ΠΕΡΙ ΥΛΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ*
ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΒΟΤΑΝΩΝ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

ΤΕΑ ΓΙΑΝΝΟΥ-ΜΕΛΑ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2009

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα. Ν.5343/32, άρθρο 202, παράγραφος 2 (νομική κατοχύρωση του Ιατρικού Τμήματος)».

Ημερομηνία αίτησης της κ. Γιάννου –Μελά Σταυρούλας-Τέας: 13-2-2001

Ημερομηνία ορισμού Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: 551^α/29-3-2005

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Επιβλέπων

Γερούλανος Στέφανος Καθηγητής Ιστορίας της Ιατρικής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη

Βελογιάννη Λαμπρινή Επίκουρη Καθηγήτρια Ηθικής και Δεοντολογίας της Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Γιαννάκης Ηλίας Επίκουρος Καθηγητής Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας –Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ημερομηνία ορισμού θέματος: 17-5-2005

«Η συσχέτιση των αραβικών σημειώσεων του συγγράμματος του Διοσκουρίδη (Περί ύλης της Ιατρικής) με την ελληνική περιγραφή των βοτάνων και η διαχρονική φαρμακευτική τους χρησιμότητα »

Ημερομηνία 1^{ης} Ανασυγκρότησης Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: 592^α/24-10-2006

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής

Επιβλέπουσα

Βελογιάννη Λαμπρινή Επίκουρη Καθηγήτρια Ηθικής και Δεοντολογίας της Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη

Μαυρέας Βενετσάνος Καθηγητής Ψυχιατρικής της Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Γιαννάκης Ηλίας Επίκουρος Καθηγητής Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας -Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ημερομηνία 2^{ης} Ανασυγκρότησης Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: 664^α/23-6-2009

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής

Επιβλέπουσα

Βελογιάννη Λαμπρινή Επίκουρη Καθηγήτρια Ηθικής και Δεοντολογίας της Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη

Κυρίτση Αθανάσιο Καθηγητή Νευρολογίας της Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μαυρέας Βενετσάνος Καθηγητής Ψυχιατρικής της Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΠΤΑΜΕΛΟΥΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ : 666^α/22-9-2009

Γεωργίου Ιωάννης

Καθηγητής Ιατρικής Γενετικής και Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής της Μαιευτικής- Γυναικολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Κυρίτσης Αθανάσιος	Καθηγητής Νευρολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Μαυρέας Βενετσάνος	Καθηγητής Ψυχιατρικής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Λαγός Γεώργιος	Αναπληρωτής Καθηγητής Νευρολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Βελογιάννη Λαμπρινή	Επίκουρη Καθηγήτρια Ηθικής και Δεοντολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Γιαννόπουλος Σωτήριος	Επίκουρος Καθηγητής Νευρολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Σκαπινάκης Πέτρος	Επίκουρος Καθηγητής Ψυχιατρικής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Έγκριση Διδακτορικής Διατριβής με βαθμό «ΑΡΙΣΤΑ» στις 2-12-2009

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ιωάννης Γουδέβενος

Καθηγητής Παθολογίας-Καρδιολογίας

Η Γραμματέας της Σχολής

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΒΕΝΤΖΟΥΡΗ -ΖΩΗ

Στους γιούς μου

Αντρέα και Χρήστο

Πρόλογος

Τα βότανα αποτελούν ένα μεγάλο μέρος του φυτικού βασιλείου, ενώ η θεραπευτική τους τέχνη χάνεται στα βάθη της ιστορίας της ανθρωπότητας και της ιστορίας της ιατρικής.

Το πεντάτομο έργο του Διοσκουρίδη *Περί Ύλης Ιατρικής* (75μ.Χ.), θεωρείται η σημαντικότερη φαρμακευτική πηγή του Αρχαίου Κόσμου. Για το λόγο αυτό δίκαια τον αποκαλούν *Πατέρα της Επιστημονικής Φαρμακολογίας*. Ήδη υπάρχουν πολλά αντίγραφα και μεταφράσεις του συγκεκριμένου έργου σε πολλές γλώσσες. Ειδικότερα, το χειρόγραφο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης αντιγράφηκε και εικονογραφήθηκε το 515μ.Χ. Ενώ αρχικά το πολυτελές αντίγραφο προσφέρθηκε ως δώρο στην πριγκίπισσα Ιουλιανή Ανικία, αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως καθημερινό εγχειρίδιο σε νοσοκομείο της Κωνσταντινούπολης. Στη πορεία, βρέθηκε σε χέρια Αράβων μελετητών, από όπου και προέκυψαν οι **αραβικές σημειώσεις** που αποτέλεσαν την αφετηρία της παρούσας μελέτης.

Είναι ενδιαφέρον να φανεί η διαχρονικότητα της φαρμακευτικής χρησιμότητας των βοτάνων του Διοσκουρίδη και τι κομίζουν οι αραβικές σημειώσεις του χειρόγραφου-κώδικα. Σε τι άραγε θα διευκολύνει ένας συγκριτικός πίνακας με τις ελληνικές και λατινικές ονομασίες και τις αραβικές σημειώσεις; Υπάρχουν ακόμη όλα αυτά τα βότανα στη φύση γύρω μας; Μπορούν να συγκριθούν με τις ζωγραφικές απεικονίσεις του χειρόγραφου της Βιέννης; Γίνονται σήμερα μελέτες και έρευνες πάνω στα βότανα του Διοσκουρίδη; Πού γίνονται; Τι δείχνουν τα σύγχρονα πειράματα; Τα ενδιαφέροντα αυτά ερωτήματα αποτέλεσαν τους ερευνητικούς στόχους αυτής της μελέτης.

Στο σημείο αυτό, θέλω να ευχαριστήσω όλους εκείνους που με βοήθησαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο είτε στο ξεκίνημα, είτε κατά την πορεία, αλλά και στην ολοκλήρωση αυτής της εκτεταμένης και ενδιαφέρουσας έρευνάς μου.

Ευχαριστώ θερμά τον πρώην Καθηγητή της Ιστορίας της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Στέφανο Γερούλανο, που με μεγάλη προθυμία δέχτηκε να αναλάβει την επίβλεψη της διατριβής μου. Επίσης με μεγάλο ενδιαφέρον πρότεινε αλλά και πρόσφερε βιβλία για τη σχετική βιβλιογραφία. Ταυτόχρονα, με όλη μου την καρδιά και εξίσου θερμά ευχαριστώ τη σημερινή επιβλέπουσα, Επίκουρη Καθηγήτρια Ηθικής και Δεοντολογίας, κ. Λαμπρινή Βελογιάννη, που ανέλαβε να συνεχίσει την επίβλεψη της διατριβής μου, μετά την

αποχώρηση του κ. Γερουλάνου. Δεν ξεχνώ πόσο με στήριξε ηθικά, με ενθάρρυνε να συνεχίσω την έρευνά μου και μου επισήμανε πώς να βελτιώσω τη μελέτη μου.

Ευχαριστώ ιδιαίτερος και εκ βάθους τον Καθηγητή Νευρολογίας, κ. Αθανάσιο Κυρίτση, που με βοήθησε και με στήριξε κατά την πορεία της διατριβής μου. Συγχρόνως, ευχαριστώ θερμά και από καρδιάς τον Αναπληρωτή Καθηγητή Νευρολογίας, κ. Γεώργιο Λαγό για όλες τις χρήσιμες, ορθές και σε βάθος ακριβείς συμβουλές του, που με βοήθησαν στην ολοκληρωμένη παρουσίαση της μελέτης. Τον κ. Σωτήρη Γιαννόπουλο, Επίκουρο Καθηγητή Νευρολογίας, ευχαριστώ ιδιαίτερος για τις πολύτιμες επισημάνσεις του.

Ευχαριστίες οφείλω και στα υπόλοιπα μέλη της επταμελούς επιτροπής, κ. Βενετσάνο Μαυρέα, Καθηγητή Ψυχιατρικής, κ. Ιωάννη Γεωργίου, Καθηγητή Ιατρικής Γενετικής και Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής της Μαιευτικής-Γυναικολογίας και κ. Πέτρο Σκαπινάκη, Επίκουρο Καθηγητή Ψυχιατρικής, για την υποστήριξή τους, για το χρόνο τους και τις χρήσιμες συμβουλές τους ώστε να βελτιωθεί η μελέτη μου.

Οφείλω ευχαριστίες στη Στεφανία Φέρρο και στην Ντένα Γιάννου για τη βοήθειά τους στη ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Ένα θερμό ευχαριστώ στο Δημήτρη Τσιμπέρη που μου διασφάλισε την απόκτηση των δύο δυσεύρετων, για την ελληνική αγορά, τόμων του χειρόγραφου της Βιέννης.

Επίσης ευχαριστώ εγκάρδια τη Μαρία Τσούπη για τη βιβλιογραφική ενημέρωση σε θέματα ελληνικής διατροφής και τη φιλολογική επιμέλεια του κειμένου.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω το σύζυγό μου Γιάννη, ο οποίος με την ιδιότητά του ως γεωπόνος μου πρόσφερε τις γνώσεις του, αλλά και τους γιούς μου Αντρέα και Χρήστο, που βοήθησαν με το δικό τους τρόπο. Και στους τρεις εκτιμώ ιδιαίτερα το γεγονός ότι ανέχτηκαν μια σχεδόν ανύπαρκτη σύζυγο και μητέρα, ιδιαίτερα το τελευταίο διάστημα της απασχόλησής μου με την ολοκλήρωση της μελέτης.

Γιάννου-Μελά Σταυρούλα-Τέα

Ιωάννινα 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελίδα
Ιστορική αναδρομή.....	1
Βιογραφικά στοιχεία για το Διοσκουρίδη	1
Το έργο του Διοσκουρίδη και η σπουδαιότητά του	2
Το χειρόγραφο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης	5
Οι αραβικές σημειώσεις στο χειρόγραφο	7
Σκοπός της μελέτης	8
Η μεθοδολογία	8
Χάρτης ευρύτερης περιοχής της Ηπείρου	11
ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
Α΄ Μέρος: Βοτανολογική συσχέτιση	13
Β΄ Μέρος: Επεξήγηση του πίνακα	91
Συγκριτικός Πίνακας της Ονομασίας των Βοτάνων του Διοσκουρίδη ...	93
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	
Α΄ Μέρους	121
Β΄ Μέρους	125
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	129
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	133
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ	137
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΓΓΛΙΚΗ (Summary in English)	139
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	141
Πηγές φωτογραφιών	149
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	151

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ιστορική αναδρομή

Στο όνομα του Διοσκουρίδη, τα βυζαντινά χειρόγραφα κληρονομούν μία πραγματεία φαρμακολογίας, που είναι γνωστή με τον τίτλο *Περί Ύλης Ιατρικής*, στα λατινικά “*De Materia Medica*”, έργο το οποίο ο Γαληνός χαρακτηρίζει ως το πληρέστερο και πιο θεμελιωμένο βιβλίο της εποχής του. Με το όνομα του Διοσκουρίδη αναφέρονται ακόμη τα έργα *Περί Δηλητηρίων Φαρμάκων*, *Περί Απλών Φαρμάκων*, και *Περί Ιοβόλων και Ευπόριστα*. Κάποια χειρόγραφα του Διοσκουρίδη έχουν διασωθεί και βρίσκονται στο Άγιο Όρος. (*Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια*) και (<http://sfrang.com/selidesmm1/html/Dioskuridis.htm>). Με προσωπική αυτοψία και συμβουλευόμενος παλαιότερη βιβλιογραφία, ο Διοσκουρίδης γράφει στην ελληνική γλώσσα σε πέντε τόμους αυτό που θεωρείται και το κυριότερο έργο του, το *Περί Ύλης Ιατρικής*. Σ’ αυτό περιγράφονται όλες οι ουσίες των τριών βασιλείων (φυτικού, ζωικού και ορυκτού) που χρησιμοποιούνταν για την παρασκευή φαρμάκων. Εξετάζονται οι φαρμακευτικές ιδιότητες διαφόρων ουσιών, φυσικών ή τεχνητών συμπεριλαμβανομένων και πολλών τροφών. Ο Διοσκουρίδης με το έργο του αυτό –που σώζεται σε άρτια μορφή- θέτει τον 1^ο αιώνα μ. Χ. ένα διαφορετικό κριτήριο για την κατανόηση των φυσικών ουσιών κάθε είδους, τα παράγωγά τους που παρασκευάζονται τεχνητά, και τις πεπτικές και φαρμακευτικές ιδιότητές τους. Μεθοδικός και χωρίς να κουράζει, αναφέρεται στην χλωρίδα, την πανίδα, τα προϊόντα διατροφής και τα άλατα ολόκληρης της κεντρικής και ανατολικής Μεσογείου. (*Dalby A.,p.283, 2001*)

Βιογραφικά στοιχεία : Πεδάνιος Διοσκουρίδης Αναζαρβεύς

Από την βιβλιογραφία που αφιερώνεται στον Διοσκουρίδη, μαθαίνουμε ότι έζησε τον 1^ο αιώνα μ. Χ. Γεννήθηκε στην Ανάζαρβο της Κιλικίας, στην Μικρά Ασία το 25 μ. Χ. (γι αυτό και το επίθετο Αναζαρβεύς). Από νεαρή ηλικία ενδιαφέρεται για τα φαρμακευτικά φυτά, όπως γράφει ο ίδιος στην εισαγωγή της πραγματείας του. (*Ciancaspro M et al*).

Στην εισαγωγή του πρώτου τόμου του βιβλίου *Περί Ύλης Ιατρικής*, στην επιστολή προς τον δάσκαλό του τον Άρειο, γνωστό ιατρό και φαρμακολόγο της Ταρσού, στον οποίο αφιερώνει όλο το έργο, αναφέρει τους λόγους που τον ώθησαν να γράψει αυτό το πεντάτομο βιβλίο. Κρίνει ανεπαρκείς, ατελείς και αντιφάσκουσες τις επιστημονικές παρατηρήσεις των προγενέστερων ιατρών. Αναφέρει για τον εαυτό του χαρακτηριστικά: «*Αλλά εμείς, καθώς*

γνωρίζετε, από την παιδική ηλικία είχαμε φλέγουσα επιθυμία να μελετήσουμε τα ιατρικά θέματα, και ως εκ τούτου, ταξιδέψαμε σε πολλές χώρες, κατά την διάρκεια πολλών δεκαετιών, και δεν παραμείναμε σε ένα μόνο τόπο περισσότερο από μια δεκαετία».

Επίσης μαθαίνουμε ότι υιοθετείται από ένα μέλος της ρωμαϊκής οικογένειας των Πεδανίων – όπως μαρτυρεί το όνομα που του δόθηκε στα χειρόγραφα, **Πεδάνιος Διοσκουρίδης Αναξαρβεύς** – σύμφωνα με τη νομική διαδικασία του ρωμαϊκού δικαίου. Κατ' αυτό το τρόπο του παρέχεται η ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη, σε μια εποχή όπου δεν έχει ακόμη παραχωρηθεί σε όλους τους κατοίκους της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Διχάζονται οι γνώμες ως προς τον τόπο σπουδών του Διοσκουρίδη. Σπούδασε ιατρική στην σχολή της Αλεξάνδρειας ή της Ταρσού της Κιλικίας; Ή και στις δύο;

Υποστηρίζεται ότι ο Διοσκουρίδης άσκησε την ιατρική στις ρωμαϊκές λεγεώνες, θεραπεύοντας τους τραυματίες, την εποχή του Νέρωνα (37-68μ.Χ.). Έχει έτσι την ευκαιρία να ταξιδεύει και να συλλέγει βότανα από τον ελληνικό και ρωμαϊκό κόσμο της εποχής. Ο Διοσκουρίδης συγγράφει το *Περί Ύλης Ιατρικής* ανάμεσα στο 70 και το 77 μ.Χ. (*Ciancaspro M et al*).

Το έργο του Διοσκουρίδη και η σπουδαιότητά του

Στο πεντάτομο βιβλίο του *Περί Ύλης Ιατρικής*, ο Διοσκουρίδης κατατάσσει τα φάρμακα, τις δρόγες (εξ ου και drugs) σε πέντε κατηγορίες. Κάθε τόμος του συγγράμματός του περιλαμβάνει μία από αυτές τις κατηγορίες. Ο πρώτος τόμος περιέχει τα αρωματικά βότανα, τα έλαια, τα μύρα, τα αρωματικά ξύλα, τα δέντρα και τα ρετσίνια, καθώς και τα φρούτα και τους ξηρούς καρπούς. Στο δεύτερο είναι τα φάρμακα που προέρχονται από το ζωικό βασίλειο, τα σιτηρά και τα λαχανικά. Ο τρίτος και ο τέταρτος περιέχουν τα θεραπευτικά βότανα. Και ο πέμπτος τα αλκοολούχα φαρμακευτικά παρασκευάσματα και τα μεταλλικά ανόργανα ορυκτά φάρμακα.

Αυτή η κατάταξη των φαρμάκων και των βοτάνων είναι και η μεγάλη καινοτομία αλλά και δυσκολία του έργου του. Η κατάταξη του αυτή δεν στηρίζεται σε αλφαβητική σειρά (όπως έκαναν οι προγενέστεροι αλλά και οι μεταγενέστεροί του), αλλά στις ιδιότητες κάθε φάρμακου και στις ιδιαίτερες επιδράσεις του στον ανθρώπινο οργανισμό. Η κατάταξή του αυτή απαιτούσε ιδιαίτερα μεγάλες γνώσεις, φαρμακολογικές και ιατρικές. Δυσκόλεψε πολλούς μεταγενέστερους στην κατανόησή της. Έτσι αρκετά γρήγορα εγκαταλείφθηκε το ταξινομικό του σύστημα. Αρκετοί μάλιστα από τους μεταγενέστερους αντιγραφείς του

Διοσκουρίδη, αλλάζουν την μελετημένη σειρά του με την απλή αλφαβητική σειρά, όπως βλέπουμε παρακάτω.

Με άλλα λόγια ο Διοσκουρίδης βάζει ουσιαστικά σε τάξη και οργανώνει σε ένα ορθολογικό σύστημα το χάος που επικρατούσε έως τότε στη φαρμακολογία, πόσο μάλλον που είχε εμπλουτιστεί με νέα φάρμακα. Λόγω της ελληνιστικής επέκτασης και της ρωμαϊκής κοσμοκρατίας, έχουν ανοίξει νέοι εμπορικοί δρόμοι που δίνουν την δυνατότητα για την προμήθεια νέων βοτάνων και φαρμάκων από μακρινές χώρες της Άπω Ανατολής και της Αραβίας. Συνολικά ο Διοσκουρίδης αναφέρει πάνω από 1000 φάρμακα, σε αντίθεση με τον Ιπποκράτη που αναφέρει μόνο 130. (*Διοσκουρίδης, 1^{ος} Τόμος, p.14, 2000*).

Αν και ο Διοσκουρίδης έχει στόχο να μείνει στο επίπεδο της φυσιοκρατίας, δεν αποφεύγει στο βιβλίο του την αναφορά μερικών «μαγικών» ουσιών, οι οποίες φαίνεται ότι ήταν διαδεδομένες εκείνη την εποχή. Δεν έχει μονάχα βοτανολογική επιστημονική αξία το έργο αυτό. Μας ενημερώνει επίσης για τα βότανα και τις θεραπείες που χρησιμοποιούν οι αρχαίοι Έλληνες, οι Ρωμαίοι και άλλοι πολιτισμοί της αρχαιότητας. Το έργο επιπλέον αναφέρει κάποια Δακικά και Θρακικά ονόματα βοτάνων, που διαφορετικά θα είχαν χαθεί (*Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Dioscorides>*).

Γράφει τα συνώνυμα των βοτάνων αλφαβητικά κατά λαούς (π.χ. Αθηναίοι, Αιγύπτιοι, Βάρβαροι, Βοιωτοί κλπ) και κατά πρόσωπα (Ανδρέας, Κρατεύας κλπ).

Ο Διοσκουρίδης θεωρεί ότι η ιαματική δύναμη των φυτών προέρχεται από τις τέσσερις θεμελιώδεις ιδιότητες του θερμού, του ψυχρού, του ξηρού και του υγρού. Για να διατηρηθεί η υγεία τα ενάντια στοιχεία πρέπει να βρίσκονται ανά δύο σε ισορροπία, δηλ. θερμό με ψυχρό, ξηρό με υγρό. Τα διάφορα απλά φάρμακα έχουν αυτές τις τέσσερις ιδιότητες σε ποικίλη αναλογία. (*Σκαλτσά Ε., Τα φάρμακα στην αρχαία Ελλάδα*)

Επιπλέον στην επιστολή του αυτή προς τον Άρειο στην εισαγωγή, συμβουλεύει για την συλλογή και αποθήκευση των φαρμάκων. Η συλλογή πρέπει να γίνεται την κατάλληλη εποχή. Πρέπει να είναι ο αέρας στεγνός και καθαρός και όχι υγρός αλλά ούτε ξηρός. Επίσης το σημείο του εδάφους παίζει σημαντικότερο ρόλο, όπως π.χ. στην πλαγιά ενός λόφου όπου φυσάει και όχι στην υγρασία μιας σκιερής και υγρής πεδιάδας. Τα πιο αδύναμα φάρμακα από όλα είναι αυτά που συλλέγονται την λάθος εποχή. Επιπλέον συμβουλεύει για την αποθήκευση των φαρμάκων του, τον χώρο και τον χρόνο. Πού τα αποθηκεύουμε και για πόσο διάστημα. Κάποια βοτανικά φάρμακα όπως η άσπρη και η μαύρη Ελλέβορος μπορούν να συντηρηθούν για αρκετά χρόνια, αλλά όλα τα υπόλοιπα όχι περισσότερο από τρία συνεχόμενα χρόνια. Τα φυτά που έχουν πολλά κλωνάρια και καθόλου κεντρικό κορμό όπως

το Αβρότονο, το Αψίνθιο, το Ύσσωπο, και άλλα παρόμοια, πρέπει να μαζεύονται όταν είναι γεμάτα σπόρους. Τα άνθη να μαζεύονται πριν πέσουν, τα φρούτα πριν ωριμάσουν, και οι σπόροι όταν αρχίζουν να ξηραίνονται και πριν αρχίσουν να πέφτουν. Αναφέρει ότι τα άνθη και τα φυτά χωρίς κλωνάρια πρέπει να αποθηκεύονται σε ξύλινα κιβώτια από λεμονιά. Τα υγρής μορφής φάρμακα σε δοχεία από ασήμι, γυαλί ή κέρατο, και λοιπές άλλες ενδιαφέρουσες συμβουλές (*Sadek M.M., 1983*).

Το έργο του Διοσκουρίδη θεωρείται σαν η σημαντικότερη φαρμακευτική πηγή του Αρχαίου Κόσμου. Οι μεταγενέστεροι ιατροί τον θεωρούν αυθεντία και αντλούν πολλά από το έργο του. Η σύγχρονη φιλολογία τον ονομάζει, **Πατέρα της Επιστημονικής Φαρμακολογίας** (*Brandenburg D., 1984*).

Η πραγματεία του Διοσκουρίδη παραδίδεται χωρίς διακοπή από την Αρχαιότητα ως την Αναγέννηση και διαδίδεται περαιτέρω μέσω της τυπογραφίας, επηρεάζοντας σε βάθος τη δυτική φαρμακολογία. Η πρώτη έντυπη έκδοση του ελληνικού Διοσκουρίδη έρχεται το 1499 στο τυπογραφείο του Aldus Manutius στη Βενετία, και είναι το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε μετά την Αγία Γραφή στα ελληνικά. Προηγουμένως είχε τυπωθεί το 1478 στην Colle, δίπλα στην Siena, της Τοσκάνης από τον Johannem Allemanum de Medemblik μια σπάνια λατινική μετάφραση του Dioscoridis Vulgaris. (*Osbaldeston Tess Anne, 2000*)

Είναι γενικά παραδεκτό ότι χρησιμοποιείται στην φαρμακολογία έως τον 18^ο αι. και αργότερα μέχρι την αρχή της φαρμακο-χημείας τον 19^ο αιώνα. Έχει χρησιμοποιηθεί κατά τον Μεσαίωνα, την Αναγέννηση και τους επόμενους αιώνες σαν ένα λεξικό και βοήθημα για τους ιατρούς. Σε αντίθεση με άλλους κλασικούς συγγραφείς, το έργο του δεν «ξανα-ανακαλύφθηκε» κατά την Αναγέννηση, για τον απλούστατο λόγο ότι δεν αποσύρθηκε ποτέ από την κυκλοφορία.

Η σπουδαιότητα του Διοσκουρίδη σαν ανώτατη αρχή στον τομέα του, αποδεικνύεται με την ευρεία χρήση της δουλειάς του ανά τους αιώνες. Κατά τον 6^ο αιώνα μεταφράζεται επτά φορές στα Λατινικά και από τον 9^ο αιώνα τρεις φορές στα Αραβικά. Επίσης στα Συριακά και στα Εβραϊκά. Οι Άραβες μάλιστα τον αποκαλούν **ο Βοτανολόγος του Θεού**. (*Brandenburg D., 1984*).

Τα φαρμακολογικά βιβλία του Διοσκουρίδη μεταφράζονται αργότερα και σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες Αγγλικά, Ιταλικά, Ισπανικά, και αποτελούν βασικά εγχειρίδια μέχρι την Αναγέννηση. Έτσι ο κώδικας διατηρεί μια τεράστια επιρροή επί πολλούς αιώνες και γίνεται ο πρόγονος πολλών οδηγών βοτάνων από τον Μεσαίωνα μέχρι και τις απαρχές της μοντέρνας

εποχής. Είναι εμφανή τα ίχνη συνεχούς χρήσης του από τους ιατρούς της κάθε εποχής. Με την ανάδειξη της οργανικής χημείας από τον 19^ο αιώνα, υποχώρησαν οι συνταγές του Διοσκουρίδη με βοτανολογικά στοιχεία, οι οποίες χρησιμοποιούνται όμως παραλλαγμένες στη λαϊκή πρακτική και στην ομοιοπαθητική.

Με την αύξηση του ενδιαφέροντος στις επιπτώσεις των φαρμακευτικών βοτάνων στην σύγχρονη εποχή, αυξάνεται όλο και περισσότερο η αναγνώριση του βιβλίου του Διοσκουρίδη. Έτσι το 1998 του επιδίδεται ο τίτλος της **«παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO»**.

(www.unesco.org/werworld/mdm/1997/eng/austria_dioscurides.html).

Το *Περί Υλης Ιατρικής* αντιγράφεται πολλές φορές και στην μητρική του γλώσσα, στα Ελληνικά, ανά τους αιώνες. Πέντε Ελληνικά χειρόγραφα αυτού του σημαντικότερου έργου επιβιώνουν ως τις μέρες μας: της Βιέννης, της Νεαπόλεως, της Νέας Υόρκης, του Παρισιού και της Βενετίας, ονόματα που δίνονται σύμφωνα με την τελική τοποθεσία εγκατάστασής τους. Μερικά λόγω της εικονογράφησής τους και της παλαιότητάς τους αποτελούν μοναδικά έργα τέχνης, πράγμα που τα έχει κάνει παγκοσμίως γνωστά. Το παλαιότερο και ωραιότερο είναι της Βιέννης για το οποίο και θα γίνει εκτενέστερη αναφορά σε αυτή την εργασία.

Το χειρόγραφο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης

Το χειρόγραφο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης είναι ένα αντίγραφο των αρχών του 6^{ου} αιώνα μ.Χ., του *Περί Υλης Ιατρικής* του Πεδάνιου Διοσκουρίδη. Ονομάζεται και «Βιέννα Διοσκουρίδης» σύμφωνα με την τελική τοποθεσία διατήρησής του. Ονομάζεται και Codex Vindobonensis, και Κώδικας Κωνσταντινουπόλεως, αφού εκεί δημιουργήθηκε.

Το χειρόγραφο αντιγράφεται και εικονογραφείται περίπου το 515 μ.Χ. και δωρίζεται από τους κατοίκους του προαστίου Ονωράτα της Κωνσταντινούπολης, στην πριγκίπισσα Juliana Anicia (462-528 μ.Χ.), κόρη του Βυζαντινού αυτοκράτορα Anicius Olybrius (430-472μ.Χ.). Η Juliana Anicia αποτελεί κύριο ανταγωνιστή του Ιουστινιανού του Α', όπως φαίνεται από τον αριθμό των εκκλησιών που ιδρύει (*Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Vienna_Dioscorides*).

Ενώ στην αρχή δημιουργείται σαν ένα πολυτελές χειρόγραφο–αντίγραφο για την πριγκίπισσα Juliana Anicia, φαίνεται ότι αργότερα χρησιμοποιείται σε καθημερινή βάση σαν εγχειρίδιο σε νοσοκομείο. Επίσης βρίσκεται σε χέρια αράβων μελετητών και ιατρών, όπως φαίνεται από τις αραβικές σημειώσεις πάνω του. Εκτός από αραβικές σημειώσεις διαβάζουμε και μερικές τουρκικές ονομασίες και λιγότερες περσικές και λατινικές.

Στην περιγραφή των βοτάνων, ακολουθείται συστηματική σειρά, αναγράφεται όνομα, συνώνυμα, περιγραφή και οδηγίες χρήσης του καθενός.

Ο κώδικας Κωνσταντινουπόλεως περιγράφει πολυάριθμα βότανα, η πλειοψηφία των οποίων συνοδεύονται με μια υπέροχη ζωγραφική απεικόνισή τους στο μέγεθος ολόκληρης της σελίδας. Στις 491 σελίδες υπάρχουν πάνω από 400 ζωγραφιές φυτών και ζώων, τα περισσότερα ζωγραφισμένα με νατουραλιστικό - ρεαλιστικό τρόπο. Συναντάμε και μερικές ζωγραφιές πιο αφηρημένες, τυποποιημένες, σχηματικές και επίπεδες. Πιστεύεται όμως ότι οι ζωγραφιές έχουν αντιγραφεί από άλλες ζωγραφιές και όχι απευθείας από τη φύση.

Παρόλα αυτά οι ζωγραφιές έχουν τεράστια απήχηση, αφού γνωρίζουμε ότι ο John Sibthorp, καθηγητής της βοτανικής στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (1758-1796) χρησιμοποίησε την εικονογράφηση του βιεννέζικου χειρόγραφου για να εξερευνήσει την ελληνική χλωρίδα. Περιόδευσε την Ελλάδα το 1786, προσπάθησε και τα κατέγραψε με παράλληλο σχεδιασμό τους, σε δέκα ογκώδεις τόμους με τίτλο *Flora Graeca* (Καραμπερόπουλος Δημ., 2003).

Ο Γερμανός βοτανολόγος και ιστορικός της ιατρικής, Kurt Polycarp Joachim Sprengel (1766-1833), είναι ο πρώτος που μελετά το έργο από καθαρά ιστορική άποψη και δημοσιεύει το 1829-30 μια κριτική έκδοση του ελληνικού κειμένου. Ανάμεσα στα άλλα αναφέρει: «Για πάνω από δεκαέξι αιώνες ήταν η μοναδική αυθεντία, έτσι ώστε κάθε τι σχετικό με βοτανική ξεκινούσε από αυτόν. Κάθε ένας που έπρεπε να μελετήσει βότανα ή να περιγράψει φάρμακα ορκιζόταν στα λόγια του. Ακόμη και τόσο πρόσφατα όσο οι αρχές του 17^{ου} αι., η ακαδημαϊκή και η ιδιωτική μελέτη βοτάνων, σχεδόν αρχινούσε και τελείωνε με το έργο του Διοσκουρίδη.» Ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να ταυτίσει τα φυτά του Διοσκουρίδη με τα νεότερα γνωστά είδη (<http://www.ibidispres.scripmania.com/>).

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, αρκετοί συγγραφείς επιχειρούν να ταυτίσουν τα φυτά που περιγράφει ο Διοσκουρίδης. Η φιλολογική μελέτη φθάνει στο απόγειό της στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με τις εργασίες του Γερμανού μελετητή Max Wellmann (1863-1933), ο οποίος δίνει την τελευταία κριτική έκδοση του ελληνικού κειμένου της πραγματείας που δημοσιεύεται το 1907, μαζί με τη δημοσίευση της πρώτης πανομοιότυπης έκδοσης του χειρογράφου που φυλάσσεται στη Βιέννη. Τα αποτελέσματα αυτών των πρωτοπόρων εργασιών συμπληρώνονται και αναθεωρούνται στη συνέχεια, στον τόμο με τα σχόλια, στη δεύτερη πανομοιότυπη αναπαραγωγή του χειρογράφου της Βιέννης, που δημοσιεύθηκε το 1975 (*Ciancaspro M et al*).

Στον κώδικα αυτόν έχει προστεθεί μια ορνιθολογική πραγματεία του Διονυσίου, αποτελούμενη από τρία μέρη. Οι ζωγραφιές με τα πουλιά είναι μοναδικής καλλιτεχνικής αξίας, και αποτυπώνουν με φυσική ακρίβεια το σχήμα και τα χρώματα των πτηνών, ούτως ώστε να αναγνωρίζονται πολύ εύκολα. Θεωρείται το αρχαιότερο υπάρχον χειρόγραφο με ζωγραφιές πουλιών.

Όλες οι ζωγραφιές των βοτάνων, μαζί με τις απεικονίσεις ανθρώπων και ζώων που περιλαμβάνονται σ' αυτό το βιβλίο είναι ζωντανή απόδειξη της σπουδαίας τέχνης στη ζωγραφική βιβλίων την εποχή του Βυζαντίου. Η σπουδαιότητα που προσδίδεται σ' αυτό το βιβλίο για ένα διάστημα περίπου χιλίων ετών, μπορεί να αποδοθεί στην εικονογράφηση αφιερωμένη στην πριγκίπισσα Juliana Anicia και στις σημειώσεις κατά την αποκατάσταση του κώδικα στις αρχές του 15^{ου} αιώνα.

Η αρχή του 6^{ου} αιώνα είναι μια εποχή που σημαδεύει τη μετέπειτα πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής της Μεσογείου, κατά τη βασιλεία του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α'. Η περίοδος κατά την οποία γράφεται το χειρόγραφο και τα μετέπειτα αντίγραφα δείχνουν την επιρροή της κατάκτησης των Λατίνων μετά την 4^η Σταυροφορία στην Κωνσταντινούπολη καθώς και την πολιτιστική ιστορία του μεταγενέστερου Βυζαντίου. Το νέο δέσιμο του κώδικα, που παραγγέλλεται από το συμβολαιογράφο Ιωάννη Χορτασμένο το 1406 για το μοναχό και ιατρό Ναθαναήλ, στο Μοναστήρι του Προδρόμου στην Κωνσταντινούπολη, δείχνει το ενδιαφέρον και τη φροντίδα που δίνεται σε ένα βιβλίο καθημερινής χρήσης, και μάλιστα σε μια περίοδο υλικών αναγκών στην πρωτεύουσα του Βόσπορου.

Από το 1453 με την άλωση της Πόλης, το χειρόγραφο πέφτει σε τουρκικά χέρια και έναν αιώνα μετά, ανήκει στον Εβραίο Hamon, προσωπικό ιατρό του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή. Ενημερώνεται για αυτή του την κατοχή ο Augier Chislain de Busbecq, πρέσβης του Αυστριακού αυτοκράτορα Ferdinand I, στην Κωνσταντινούπολη κατά την περίοδο από 1555 έως 1562. Ο πρέσβης επιθυμεί να το αγοράσει για τον εαυτό του, αλλά δεν μπορεί να πληρώσει το ποσό (100 δουκάτα). Τελικά το 1569 ο κώδικας καταλήγει στην Αυτοκρατορική Βιβλιοθήκη της Βιέννης, τη μετέπειτα Εθνική Βιβλιοθήκη της Βιέννης. (*Osbaldeston Tess Anne, 2000*), (www.unesco.org/werworld/mdm/1997/eng/austria/austria_dioscurides.html).

Αραβικές σημειώσεις

Οι σημαντικότερες πηγές της παλαιότερης Αραβικής φαρμακολογίας ανιχνεύονται στην αρχαία Ελλάδα. Δεν υπάρχει όμως ολοκληρωμένη πρωτότυπη εργασία για την φαρμακολογία

της πρώτης ελληνικής και ελληνιστικής περιόδου, δηλαδή πριν τον Χριστιανισμό. Κύρια πηγή θεωρείται ο Διοσκουρίδης με τον κώδικά του «Περί ύλης ιατρικής».

Στο χειρόγραφο της Βιέννης και συγκεκριμένα στις σελίδες με τα βότανα, βρίσκουμε αραβικές σημειώσεις. Η πλειοψηφία των σημειώσεων γράφουν την ελληνική ονομασία του βότανου με αραβική γραφή. Πολλές από τις αποδόσεις της ελληνικής λέξης έχουν και κάποια ορθογραφικά λάθη, τα οποία θα προσπεράσουμε στην παρούσα εργασία. Σε αρκετές σελίδες βρίσκουμε και την γνήσια αραβική ονομασία του βότανου. Σε μερικές σελίδες όμως υπάρχουν και επιπλέον σημειώσεις, όπως π.χ. «αυτό το βότανο δεν το βρίσκουμε στα μέρη μας» και άλλα. Αναλυτικά μελετώνται, μεταφράζονται και σημειώνονται στον πρωτότυπο πίνακα στο Β' Μέρος της εργασίας αυτής.

Σκοπός της μελέτης

Η Μεθοδολογία

Στο Α' μέρος αναλύονται τα βότανα από τον κώδικα Κωνσταντινούπολης-Βιέννης με τον εξής τρόπο:

Ξεκινώντας για κάθε βότανο αναγράφουμε τον αριθμό της σελίδας του στον κώδικα της Κωνσταντινούπολης-Βιέννης. (Για αντιστοίχιση με το πεντάτομο έργο του Διοσκουρίδη έχουν συμπληρωθεί τα απαραίτητα στοιχεία στον πρωτότυπο συγκριτικό πίνακα που καταρτίζεται στο μέρος Β'). Ακολουθεί το πρώτο όνομα όπως το αναφέρει ο Διοσκουρίδης, και στη συνέχεια το κοινό όνομα του βότανου, όπως το γνωρίζουμε στις μέρες μας. Πολλά από τα καθημερινά αλλά και τα επιστημονικά ονόματα φυτών που χρησιμοποιούνται σήμερα προέρχονται από τον Διοσκουρίδη.

Σε παρένθεση αντιγράφεται το επιστημονικό λατινικό όνομα του βότανου όπως αναγράφεται στις σημειώσεις της πανομοιότυπης έκδοσης του χειρόγραφου της Βιέννης. Εδώ παρεμβάλλουμε, στα κείμενα αρκετών βοτάνων, τη σκαναρισμένη ζωγραφιά του χειρόγραφου της Βιέννης και δίπλα σε αντιπαράθεση βάζουμε μία πρόσφατη φωτογραφία του βότανου, από την ευρύτερη περιοχή της Βόρειο-Δυτικής Ελλάδας, όπως φαίνεται στο χάρτη της επόμενης σελίδας.

Η ευρύτερη περιοχή της ΒΔ Ελλάδας συμπεριλαμβάνει την Ήπειρο, τα Επτάνησα και την Αιτωλοακαρνανία. Αυτή η περιοχή θεωρείται η πλέον αντιπροσωπευτική στον ευρύτερο μεσογειακό χώρο και ιδιαίτερα στο Βαλκανικό, όπου επί πολλά έτη περιηγήθηκε ο Διοσκουρίδης. Η αντιπροσωπευτικότητα της περιοχής αυτής συνίσταται στην ποικιλομορφία

των εδαφικών και κλιματικών διαφορών, καθώς και των μικροκλιματικών ιδιαιτεροτήτων που διαμορφώνονται (βουνά, λίμνες, λιμνοθάλασσες και ακτογραμμές). Στην περιοχή αυτή, μέσα στην πληθώρα των φυτών, που συναντούμε υπάρχουν και πολλά ενδημικά φυτά.

Στην εικόνα που παρεμβάλλουμε, από την αριστερή πλευρά μπαίνει η ζωγραφιά που βρίσκεται στο χειρόγραφο της Βιέννης και δίπλα στην δεξιά πλευρά η πρόσφατη φωτογραφία του ίδιου βότανου μετά από σχεδόν χίλια πεντακόσια χρόνια. Για το λόγο αυτό έχουμε σημειώσει πάνω στον χάρτη που ακολουθεί τα σημεία όπου βγήκαν οι φωτογραφίες. Επίσης σε κάθε βότανο ξεχωριστά σημειώνεται ο τόπος φωτογράφισης.

Συνεχίζουμε με μια σύντομη περιγραφή των αραβικών σημειώσεων για το συγκεκριμένο βότανο, και ακολουθούν οι θεραπευτικές ιδιότητες όπως τις αναφέρει ο Διοσκουρίδης. Βάση διαφόρων πηγών, όσο πιο πρόσφατων βρέθηκαν και που σημειώνονται κατά περίπτωση, γίνεται μια προσπάθεια συσχέτισης με τα σημερινά δεδομένα όσον αφορά τις ιδιότητες, τις φαρμακευτικές δράσεις, τη χρησιμότητα και αποτελεσματικότητα του κάθε βότανου ξεχωριστά.

Ενώ στο Β' μέρος καταρτίζεται πρωτότυπος συγκριτικός πίνακας με τα 396 βότανα από τον κώδικα της Βιέννης, την αντιστοιχία τους στο πεντάτομο έργο *Περί Ύλης Ιατρικής*, την λατινική ονομασία και την αραβική σημείωση, μεταφρασμένη.

Χάρτης των σημείων της ευρύτερης περιοχής ΒΔ Ελλάδας, από όπου οι φωτογραφίες των βοτάνων

Μέρος Α΄

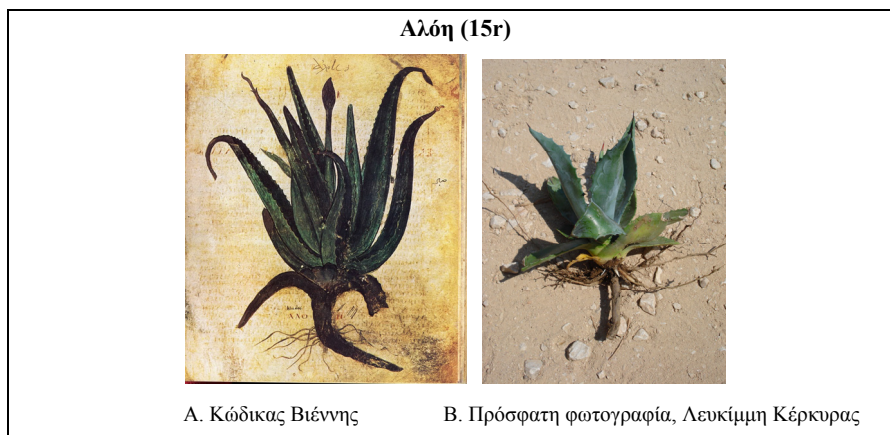
12v, 13v - **Αείζων το μέγα, Αείζων το μικρό**, κν. AMAPANTOS μεγάλος και μικρός (*Sempervivum arboreum* L., *Sedum amplexicaule* D.C.). Στα αραβικά είναι γραμμένο μόνο το αραβικό όνομα του φυτού.

Το αμάραντο έχει ιδιότητες ψυκτικές και στυπτικές, ενδείκνυται στο ερυσίπελας, τον έρπητα, τα διαβρωτικά έλκη, τις φλεγμονές ματιών, τα εγκαύματα και τις ποδάγρες, τους πονοκεφάλους, τη διάρροια και τη δυσεντερία. (*Διοσκουρίδης, Δ.88*).

Στις μέρες μας πιστεύεται ότι είναι ένα βότανο ιδανικό για επούλωση τραυμάτων. Τα θρυμματισμένα φύλλα τοποθετούνται σε πληγές και εγκαύματα που αιμορραγούν, σε ερεθισμένο δέρμα ή σε δήγματα εντόμων. Στην ομοιοπαθητική χρησιμοποιείται για προβλήματα εμμήνου ρύσεως. (*Vermeulen N., p.271, 2004*)

15r - **Αλόη**, κν. ΑΛΟΗ (*Aloe vulgaris* Lam.). Αραβικά λέγεται Sabr που σημαίνει “υπομονή” πιθανόν γιατί χρειάζεται υπομονή αφού αργεί να μεγαλώσει.

Ο Διοσκουρίδης αποδίδει στους χυμούς της αλόης «τη δύναμη του συσχετισμού και της πρόκλησης του ύπνου». Σημειώνει επίσης ότι «χαλαρώνει την κοιλιά και καθαρίζει το στομάχι». Είναι θεραπεία για τις αιμορροΐδες, τους μώλωπες, τις αμυγδαλές, τα ούλα, το λαιμό, *το κάψιμο, το ξηρό δέρμα*, τα πληγωμένα γεννητικά όργανα. Μπορεί να σταματήσει την αιμορραγία πολλών πληγών. (*Διοσκουρίδης, Γ.22*)

[Συστατικά: ρητινώδεις ουσίες και διάφορες «αλοΐνες».]

Σύμφωνα με την παράδοση ο Αριστοτέλης έπεισε τον Μέγα Αλέξανδρο να κατακτήσει το νησί Σοκότρα –εξ ου και η ονομασία Aloe Socotra- στον Ινδικό Ωκεανό, για να εξασφαλίσει άφθονη ποσότητα αλόης, για να γιατρεύει τους τραυματισμένους στρατιώτες του.

Οι αρετές της αλόης έχουν καταγραφεί από πολλούς μεγάλους αρχαίους πολιτισμούς, όπως Περσίας και Αιγύπτου στην Μέση Ανατολή, Ελλάδα και Ιταλία στην Ευρώπη, Ινδίας και Αφρικανικής Ηπείρου. Τα φυτά είναι ευρέως γνωστά στην Ασία και τον Ειρηνικό και τα βρίσκει κανείς στην λαογραφία των κατοίκων της Ιαπωνίας των Φιλιππινών και της Χαβάης. Ο George Ebers πρώτος ανακάλυψε το 1862, σ' έναν αιγυπτιακό πάπυρο του 1500 π.Χ. ότι στην αρχαιότητα χρησιμοποιούνταν με μεγάλη επιτυχία ως ιατρικό βότανο. Οι βασίλισσες της Αιγύπτου Νεφερτίτι και Κλεοπάτρα, συνέδεαν την χρήση της αλόης με τα μυστικά της ομορφιάς. Ζωγραφιές αλόης βλέπουμε στους τάφους των Φαραώ.

Στην Βίβλο γίνεται αναφορά στην απομάκρυνση του Χριστού από το σταυρό και πριν τον ενταφιασμό, του τυλίγματος του σώματός του με αλόη και μύρο (Ιωάννης 19:39).

Η αλόη έχει απασχολήσει πολλούς επιστήμονες στη σύγχρονη ιατρική, για τις πολλές ευεργετικές ιδιότητές της, ιδιαίτερα στην τέως Σοβιετική Ένωση και την Ιαπωνία. Ο γνωστός οφθαλμίατρος Φιλάτωφ, πατέρας της πλαστικής του κερατοειδούς, θεράπευσε χιλιάδες ανθρώπους που έπασχαν από συφιλιδικό καταρράκτη και σκλήρυνση κερατοειδούς.

Η αλόη είναι καλή για την καταπολέμηση της δυσκοιλιότητας, βοηθάει την έμμηνο ρύση, και αυξάνει την σεξουαλική επιθυμία. Βοηθάει στον ίκτερο.

Το αλόη gel αποκαλείται «ορμόνη πληγών» γιατί είναι ένα έξυπνο μίγμα αντιβιοτικού, στυπτικού, αναλγητικού και *επουλωτικού τραυμάτων*. Επιταχύνει τη θεραπεία των τραυματισμένων επιφανειών. Χρησιμοποιείται για την ανακούφιση από τον πόνο και τη θεραπεία των αιμορροΐδων. Είναι αποτελεσματικό για το ηλιακό *έγκαυμα*, τις γρατζουνιές, τα κοψίματα και την περιποιητική φροντίδα για το δέρμα. Είναι μια ενίσχυση στην ανάπτυξη νέων ιστών, και την αντιμετώπιση του καρκίνου του δέρματος που προκαλείται από τον ήλιο. Σήμερα υπάρχουν πολλά καλλυντικά βασισμένα στην αλόη και προϊόντα φροντίδας του δέρματος. Η αλόη είναι μια από τις παλιές φυσικές θεραπείες που έχουν μπει δίκαια στην

εποχή μας ως ένα από τα σύγχρονα «θαυματουργά» φάρμακα. (www.aloeshop.gr/001.html και Ζαχαρόπουλος Ι., p.78, 1972 και Charles D. Phillips, 1879)

16v - **Αλθέα, Αλθαία η φαρμακευτική**, κν. ΔΕΝΔΡΟΜΟΛΟΧΑ (*Althea officinalis* L., Fam. Malvaceae). Η αραβική σημείωση αναγράφει το ελληνικό όνομα.

Ο Διοσκουρίδης αναφέρει ότι επειδή είναι πολύ ιαματική και χρήσιμη πήρε το όνομα «αλθαία». Ενδείκνυται στα τραύματα, τις παρωτίτιδες, τα οιδήματα των αδένων του λαιμού, τα αποστήματα, τις φλεγμονές των μαστών και του πρωκτού, τις συνθλίψεις, τα εμφυσίματα και τα τεντώματα νεύρων. (*Διοσκουρίδης, Γ.146*)

[Συστατικά: άμυλο, κόμμι, λεύκωμα, ασπαραγίνη, ζάχαρη, λάδι.]

Σήμερα καλλιεργείται ως φαρμακευτικό φυτό, πολλαπλασιάζεται με την ρίζα. Οι ρίζες αποθηκεύονται σε δροσερό μέρος, μετά ξεφλουδίζονται και ξηραίνονται σε θερμοκρασία 50-60 βαθμών Κελσίου. Αφεψήματα της ρίζας είναι μαλακτικά για το βλεννογόνο. Τα άνθη της δενδρομολόχας γίνονται ένα γευστικό τσάι που κάνει καλό στο βήχα και στην βρογχίτιδα. Επίσης χρησιμοποιείται για να νοστιμίζει ορισμένα άγευστα φάρμακα. Χρησιμοποιείται σαν μαλακτικό για το βλεννογόνο του εντέρου σε περίπτωση διάρροιας. (*Flück H., p.102, 1995 και Ζαχαρόπουλος Ι., p.77, 1972 και Vermeulen N., p.40, 2004*)

17v, 18v - **Αριστολοχία μακρά, Αριστολοχία στρογγυλή**, (*Aristolochia parviflora* Sibth. *Aristolochia pallida* Willd.). Με αραβική γραφή υπάρχουν το αραβικό και το ελληνικό όνομα.

Κατά το Διοσκουρίδη έχει ονομαστεί έτσι επειδή θεωρείται ότι βοηθά πολύ τη λοχεία. Βοηθά να «αποβάλλει όλα όσα μαζεύονται στη μήτρα μετά τον τοκετό». Επίσης βοηθά «στο άσθμα, τον λόξιγκα, το ρίγος, τις ρήξεις μυϊκών και νευρικών ιστών». (*Διοσκουρίδης, Γ.4*)

[Συστατικά: τοξικό αριστολοχικό οξύ]

Αντιθέτως σήμερα επιδημιολογικές και εργαστηριακές μελέτες έδειξαν πόσο τοξικά είναι φάρμακα από βότανα που περιέχουν και αριστολοχία. Έχουν καταχωρηθεί στην πρώτη ομάδα καρκινογόνων από την International Agency for Research on Cancer. (*Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Arstolochia>*)

20r, 20v - **Αρτεμησία μονόκλωνος, Αρτεμησία ετέρα πολύκλωνος**, (*Artemisia spicata* Jacq., *Artemisia arborescens* L., Fam. Compositae). Στα αραβικά αναγράφεται το αραβικό όνομα.

Ο Διοσκουρίδης αναφέρει ότι και οι δύο αρτεμισίες θερμαίνουν και λεπταίνουν. Ατμόλουτρο με το αφέννημα προκαλεί έμμηνο ρύση, αποβολή του ύστερου και των εμβρύων, κλείσιμο και φλεγμονή της μήτρας, το τεμαχισμό λίθων και τη συγκράτηση των ούρων. (*Διοσκουρίδης, Γ.113*)

[Συστατικά: πολλά είδη αζουλινών στα έλαιά τους, χαμαζουλίνη σε μεγάλη περιεκτικότητα, καμφίνη, λιμονίνη, καμφορά, κ.ά., αμελητέα ποσότητα thujone, ανάλογα με την γεωγραφική περιοχή. Το thujone μετά από μελέτες στο National Institute of Health έχει απαγορευτεί σαν τροφικό πρόσθετο στην Αμερική και η παρουσία του στα φαγητά και στα ποτά ελέγχεται αυστηρά σε άλλες χώρες. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση π.χ. περιορίζεται στο 10mg/L]

Το βότανο αναφέρεται ως αντιφλεγμονώδες, αντισταμινικό, αντικαταρροϊκό, ανθελμινθικό και τονωτικό. Αιθέρια έλαια που περιέχουν χαμαζουλίνη, είναι σημαντικά για θεραπευτικές εφαρμογές λόγω της ριζικής καθαρτικής δραστηριότητάς της. Ενδείκνυται σε φλεγμονές του δέρματος, καψίματα, ευαίσθητα δέρματα, ακμή, κεράτωση, ηλιακά εγκαύματα, αναπνευστικά προβλήματα, βρογχίτιδα, βήχα και πνευμονία. (*Presti, M Lo, et al, 2007*) και (<http://atlanticinstitute.com>)

Η εφημερίδα Herald Tribune (10-05-2004) είχε πρωτοσέλιδη είδηση την αγορά από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και την Παγκόσμια Τράπεζα 100 εκατ. δόσεων Αρτεμισίνης για την καταπολέμηση της ελονοσίας. Ο Θεσσαλός (1^{ος} αι. μ.Χ.) και ο Γαληνός (130-199) χρησιμοποιούσαν από τότε το φυτό Αρτεμισία για την θεραπεία του *τριταίου* και του *τεταρταίου* πυρετού, δηλ. της ελονοσίας. Χρησιμοποιείται επίσης σαν αντισπασμολυτικό, εμμηναγωγό, χολερετικό και στα ομοιοπαθητικά φάρμακα Aristochol, Gastrol, Stomachysat, ακριβώς όπως τα συνταγογραφούσε ο Γαληνός τον 2^ο αι. και ο Ι. Βούρος τον 19^ο αι. (*Γερουλάνος Σ., 2004*)

22ν - **Αψίνθιον βαθύπικρον**, κν. ΑΨΙΘΙΑ (*Artemisia Absinthium L., Fam. Compositae-Antomidae*). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Ιδιότητες στυπτικές, θερμαντικές, καθαριστικές της χολής. Είναι διουρητικό, όταν πίνεται εκ των προτέρων εμποδίζει την μέθη. Ενδείκνυται στον τυμπανισμό και τους πόνους της κοιλιάς. Όταν αλείφεται μαζί με λάδι εμποδίζει τα κουνούπια να αγγίζουν το σώμα. Και αν το μελάνι μουσκέψει με το έγχυμα του διατηρεί τα γραμμένα χαρτιά αφάγωτα από τα ποντίκια. (*Διοσκουρίδης, Γ.23*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο, (άψινθο), καροτένιο, βιταμίνη C, τανίνες].

Θεωρείται όξινο τονωτικό και αποβάλλει τα παρασιτικά σκουλήκια. Χρησιμοποιόταν ως ενισχυτικό γεύσης στο αυνέντι, το γαλλικό absinth, αλλά απαγορεύτηκε γιατί προκαλούσε βαριές βλάβες στο νευρικό σύστημα και βαριές δηλητηριάσεις γνωστές ως αφινθισμός.

Σήμερα χρησιμοποιείται κυρίως ως πικρό τονωτικό που διεγείρει την όρεξη, τα πεπτικά υγρά, το συκώτι και τη χοληδόχο κύστη. Διευκολύνει την πέψη και συντελεί στο αδυνάτισμα. Είναι κατάλληλο για τους διαβητικούς. (*Mabey R.,p.41, 2003 και Ζαχαρόπουλος Ι.,p.91, 1972*)

23v - **Αβρότονον** (*Artemisia abrotanum L., Fam. Compositae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ο καρπός του βοηθά το άσθμα, τις ρήξεις των μυϊκών και νευρικών ιστών, τις ισχιαλγίες, τη δυσουρία και την αναστολή της εμμήνου ρύσεως. Είναι αντίδοτο στα δηλητήρια και *διώχνει τα ερπετά.* (*Διοσκουρίδης, Γ.24*)

Είναι αντισηπτικό και σκοτώνει τα σκουλήκια του εντέρου. Θεραπεύει συκώτι, σπλήνα, στομάχι. Θεωρείται φυσικό *εντομοαπωθητικό*. Κρεμιέται στα ρούχα για να διώχνει τα έντομα. Στα γαλλικά η κοινή ονομασία του είναι “**garderobe**”, δηλαδή γκαρνταρόμπα, που φυλάει και συντηρεί τα ρούχα. (*Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Southernwood>*). Ακόμη και τα σπουργίτια γνωρίζουν την προστασία που προσφέρει αυτό το φυτό από τα έντομα. Έτσι ενσωματώνουν τα κλαδιά της στις φωλιές τους για να διώχνουν τους ψύλλους και τις ψείρες. Οι κηπουροί σκορπίζουν το φύλλωμά του ανάμεσα στα λαχανικά τους για να κρατήσουν τα έντομα μακριά. (*Vermeulen N.,p.53, 2004*)

25v - **Ανεμώνη φοινική**, κν. ANEMΩNH (*Anemone coronaria*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Καυστική, αν ενσταλαχτεί ο χυμός της ρίζας στη μύτη ενδείκνυται στον καθαρισμό του κεφαλιού. Αν μασηθεί η ρίζα αποβάλλει το φλέγμα, ενώ αν βραστεί σε γλυκό κρασί και γίνει κατάπλασμα θεραπεύει τις φλεγμονές των ματιών. (*Διοσκουρίδης, Β.176*)

[Συστατικά: το φρέσκο φυτό περιέχει το γλυκοζίδιο ρανουνκουλίνη, που στο αποξηραμένο φυτό μετατρέπεται σε ανεμωνίνη, σαπωνίνες και ρητίνη.]

Στην ιατρική ενδείκνυται για νευρική υπερένταση, νευραλγία, ωτίτιδα, φλεγμονές του αναπαραγωγικού.

Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, η ανεμώνη φύτρωσε από τα δάκρυα της Αφροδίτης όταν έκλαψε με θρήνους πάνω από το άψυχο σώμα του αγαπημένου της Άδωνη, που σκοτώθηκε από αγριογούρουνο στα δάση όπου κυνηγούσε. Παράλληλα ο Διοσκουρίδης, όπως είδαμε, θεωρεί την ανεμώνη κατάλληλη στη θεραπεία για τις φλεγμονές των ματιών. (*Mabey R.,p.100, 2003 και Γεωργίου Α.,p.118, 1978*).

26v - **Ασφόδελος**, κν. ΑΣΦΟΔΕΛΙ, ασφοδίλι και σπερδούκλι. (*Asphodelus aestivus*, Fam. Liliaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Οι ρίζες είναι καυστικές στη γεύση με θερμαντικές ιδιότητες. Προκαλούν ούρηση και έμμηνο ρύση. Θεραπεύει πόνους πλευρών, βήχα, ρήξεις νευρικών και μυϊκών ινών. Ο ασφόδελος ωφελεί στα δαγκώματα από σαρανταποδαρούσες και σκορπιούς. Βοηθάει στα έλκη, στις φλεγμονές, στα αποστήματα και στους δοθίνες των μαστών. Ωφελεί στις χιονίστρες και στα εγκαύματα. (*Διοσκουρίδης, Β.169*)

[Συστατικά: άμυλο, χρωστικές, γλυκοζίδια.]

Κατά την αρχαιότητα ήταν σύμβολο του πένθους. Χρησιμοποιείται από αρχαιοτάτων χρόνων για παθήσεις του ουροποιητικού. Έχει αντιβιοτικές ιδιότητες. Έχει ενζυματική, καρδιοτονωτική, διουρητική και αποχρεμπτική δράση. (*Mabey R.,p.288, 2003*)

27v - **Άνηθον το εσθιόμενον**, κν. ΑΝΗΘΟ (*Anethum graveolens* L., Fam. Umbelliferae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ο Διοσκουρίδης αναφέρει ότι το αφέψημα των φύλλων και του καρπού του ξερού άνηθου, όταν πίνεται κατεβάζει γάλα, σταματά τους κολικούς και τους τυμπανισμούς, προκαλεί την ούρηση και ανακουφίζει τους λόξυγκες. (*Διοσκουρίδης, Γ58*)

[Συστατικά: έλαιο άνηθου περιέχει δέλτα-καρβόνη, δέλτα-λιμονίνη, φελανδρίνη.]

Ο άνηθος σήμερα θεωρείται ένα μαγειρικό βότανο που ανοίγει την όρεξη και βελτιώνει την πέψη. Συντελεί στην αύξηση της γαλακτοπαραγωγής. Χρησιμοποιείται έως τις μέρες μας σε πολλά φάρμακα για τα παιδιά χάρη στην ικανότητά του να ανακουφίζει τον τυμπανισμό και τους κολικούς. Επίσης μπορεί να ηρεμήσει τον λόξυγκα. (*Mabey R.,p.117, 2003 και Ζαχαρόπουλος I.,p.82, 1972*)

28ν - **Αργεμόνη**, ΑΓΡΙΟΠΑΠΑΡΟΥΝΑ (*Adonis utumnalis L., Fam. Ranunculaceae*). Ελληνικό όνομα γραμμένο με αραβική γραφή.

Καθαρίζει το άργεμο και τα νεφελώματα των ματιών. (*Διοσκουρίδης, B.177*)

Ολόκληρο το φυτό περιέχει αντονίν, ένα τοξικό γλυκοζίτη και είναι δηλητηριώδες. Θεωρείται διουρητικό, υπνωτικό και ελαττώνει το βήχα. (*Vermeulen N.,p.25, 2004*)

29ν **Αρνόγλωσσον** (*Plantago asiatica L., Fam. Plantagineae*). Στα αραβικά αναγράφεται το αραβικό όνομα, και σημαίνει «η γλώσσα του αρνιού».

Τα φύλλα του αρνόγλωσσου έχουν στυπτικές και ξηραντικές ιδιότητες. Σταματούν την αιμορραγία, τα διαβρωτικά έλκη και τους έρπητες. Ωφελούν τα δαγκώματα από σκύλους, τις φλεγμονές, τα οιδήματα των αδένων στις μασχάλες και στο λαιμό. Καθαρίζει τις άφθες του στόματος, ωφελεί τους πόνους των αυτιών. Σταματά τις διάρροιες και τις αιμοπτύσεις. (*Διοσκουρίδης, B.126*)

Σαν τσάι είναι καλό για άσθμα, βρογχίτιδα, επιληψία, πόνους της μήτρας, δερματικές παθήσεις και κοιλιακά προβλήματα. Σαν πτυσάνη (μισό λίτρο κρύο νερό, 1 κουταλιά βότανο βράζει για 3 λεπτά) θεωρείται ήπιο καθαρτικό για ελαφριά διάρροια. (http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Plantago+asiatica)

30v **Άσαρον** (*Asarum europaeum* L., Fam Aristolochiaceae). Στις αραβικές σημειώσεις διαβάζουμε το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Το άσαρο έχει διουρητικές και θερμαντικές ιδιότητες. Κατάλληλο για όσους έχουν υδρωπικία και χρόνια ισχιαλγία, προκαλεί την έμμηνο ρύση. (*Διοσκουρίδης, Α.10*)

Το βότανο αυτό χρησιμοποιείται για να αποτρέπει τους αλκοολικούς από το ποτό. Είναι δηλητηριώδες. Τα πτητικά έλαια της ρίζας είναι η πιο σημαντική φαρμακευτική του ουσία. Χρησιμοποιείται για πρόκληση εμέτου, διέγερση νεφρών και στις ημικρανίες. (*Vermeulen N.,p.57, 2004*)

31v - **Αμάρακον, Χαμαίμηλον**, κν. ΧΑΜΟΜΗΛΙ (*Matricaria parthenium* L.). Αραβικό και ελληνικό όνομα στην αραβική γραφή.

Οι ρίζες, τα άνθη και το φυτό έχουν την ιδιότητα να θερμαίνουν και να λεπταίνουν. Προκαλούν την έμμηνο ρύση, αποβάλλουν τις πέτρες και τα σύρα. Πίνονται και για τις *φουσκώσεις* και τις συστροφές των εντέρων. Θεραπεύουν όσους πάσχουν από το συκώτι τους. (*Διοσκουρίδης, Γ.137*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο (χαμαζουλίνη, φαρνεζίνη, μπιζαμπολόλ), φυτικές χρωστικές, κουμαρίνες, φυτικά οξέα, κυανογενή γλυκοζίδια, σαλικυλικά παράγωγα, πολυσακχαρίδια, χολίνη, αμινοξέα.]

Ενδείκνυται για αϋπνία, άγχος και πεπτικά προβλήματα νευρικής φύσεως. Σύγχρονες έρευνες επαληθεύουν τη χρησιμότητα του χαμομηλιού ως φαρμάκου για ένα ευρύτατο φάσμα παθήσεων. Δύο από τα συστατικά του (μπιζαμπολόλ, χαμαζουλίνη) είναι δυνατά αντισηπτικά.

Το ρόφημα δρα ηρεμιστικά και επιφέρει τον ύπνο. Δέκα στους δώδεκα ασθενείς με καρδιακά νοσήματα εντός δεκαλέπτου αφού τους χορηγήθηκε το ρόφημα σε ένα αμερικανικό νοσοκομείο, κοιμήθηκαν. Η χαλαρωτική δράση του χαμομηλιού είναι ευεργετική για υπερκινητικά ή ανήσυχα παιδιά.

Το χαμομήλι φημίζεται ως φάρμακο για τις πεπτικές διαταραχές, το *τυμπανισμό*, την καούρα και τη διάρροια. Κομπρέσα από άνθη χαμομηλιού χρησιμοποιείται για την ισχιαλγία, και αλοιφές που περιέχουν το έλαιό του είναι αντισηπτικές και καταπραυντικές για την φαγούρα, σε δερματικές παθήσεις όπως το έκζεμα (*Mabey R.,p.49, 2003*).

Το χαμομήλι γιατρεύει τα άλλα φυτά. Αν τοποθετηθεί δίπλα σε ένα άρρωστο φυτό, αυτό θα ξαναζωντανέψει μπροστά στα μάτια μας. (*Vermeulen N.,p.284, 2004*)

33v, 34r - **Αρκευθίς, Αρκευθίς μικρά** κν. ΘΑΜΝΟΚΥΠΑΡΙΣΣΟ, ΑΓΡΙΟΚΕΔΡΟ (*Juniperus phoenica L., Juniperus oxycerdus L.*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Από την αρχαιότητα έδιναν ξεχωριστή σημασία στον θάμνο αυτό για τις θεραπευτικές του ιδιότητες. Ενδείκνυται για παθήσεις *στομάχου*, βήχα, *φούσκωμα*, κολικούς, *δαγκώματα* φιδιών, μυϊκές και νευρικές παθήσεις. Είναι διουρητικό, θερμαίνει και λεπταίνει. (*Διοσκουρίδης, Α.75*)

Σήμερα χρησιμοποιούνται οι καρποί του. Είναι φυτό *στομαχικό*, τονωτικό της όρεξης και της *πέψης*, συγχρόνως όμως και καθαριστικό του αίματος. Είναι διουρητικό και αντισηπτικό. Οι καρποί του φυτού χρησιμοποιούνται για την παρασκευή του **Gin**. Οι καρποί αυτοί αργούν να ωριμάσουν και πρέπει να χρησιμοποιούνται ώριμοι. (*Mabey R.,p.53, 2003 και Ζαχαρόπουλος I., p.84, 1972*)

36v - **Άγνος , Αγνή**, κν. ΛΥΓΑΡΙΑ (*Vitex agnus castus L., Fam. Labiatae*). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Θερμαντικές και μαλακτικές ιδιότητες. Βοηθά στα *δαγκώματα* από φίδι. Κατεβάζει *γάλα*, προκαλεί *έμμηνο ρύση*, ελευθερώνει το σπέρμα. Καταπραΰνει τις *ραγάδες* στον πρωκτό. (*Διοσκουρίδης, Α.103*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο, γλυκοζίδια, φυτικές χρωστικές, μια πικρή ουσία (καστίνη), πιθανόν αλκαλική]

Διαταραχές της *περιόδου* και της *εμμηνόπαυσης*. Σήμερα έρευνες στη Γερμανία αποκαλύπτουν ότι το βότανο διαθέτει την ικανότητα να αυξάνει την παραγωγή της

λουτεϊνικής ορμόνης και της προλακτίνης. Συγκριτικές μελέτες στο Royal Melbourne Institute of Technology University, Bundoora, Victoria, Australia πράγματι αποδεικνύουν ότι διεγείρει τη ροή του *μητρικού γάλακτος*. Έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να ρυθμίζει την περίοδο όταν η περίοδος είναι πολύ συχνή ή αιμορραγική. Το φυτό φαίνεται να διεγείρει τη σύνθεση της ορμόνης προγεστερόνης, αν και μπορεί να έχει ρυθμιστική δράση στα οιστρογόνα, αφού οι βοτανολόγοι το έχουν βρει χρήσιμο για το προεμμηνορροϊκό σύνδρομο και την εμμηνόπαυση. Χρησιμοποιείται για την θεραπεία των εσωτερικών φλεγμονών της μήτρας και για την ομαλοποίηση της ωορρηξίας και της περιόδου μετά από διακοπή λήψεως αντισυλληπτικού χαπιού. (*Mabey R., p.124, 2003 και van Die MD, et al., 2009*)

37ν - **Ανδράγχη**, κν. ΑΝΤΡΑΚΛΑ, ΓΛΙΣΤΡΙΔΑ (*Portulaca oleracea L., Fam. Portulacaceae*). Στα αραβικά αναγράφεται το αραβικό όνομα.

Έχει στυπτικές και ψυκτικές ιδιότητες. Βοηθά τους πονοκεφάλους, τις φλεγμονές των ματιών και τον πόνο της *ουροδόχου* κύστης. Καταπραΰνει την αιμωδία των ούλων, την καούρα, θεραπεύει τσούξιμο νεφρών και καταστέλλει τις ερωτικές ορμές. Κάνει καλό στην αιμόπτυση, τη δυσεντερία και τις αιμορροΐδες. (*Διοσκουρίδης, B.124*)

Έχουν βρεθεί σπόροι αντράκλας στο Ηραϊόν της Σάμου από τον 7^ο π.Χ. αιώνα.

[Συστατικά: Η αντράκλα περιέχει τα περισσότερα **Ω-3 λιπαρά** από οποιοδήποτε άλλο φυτό. Περιέχει επίσης βιταμίνες A, B, C, και καροτενοειδή, επίσης μαγνήσιο, ασβέστιο, κάλιο και σίδηρο.]

Η γλιστρίδα είναι κατευναστική, *διουρητική*, ανθελμινθική και κατά της *χολολιθίασης*. Θεραπεύει την δυσκοιλότητα και φλεγμονές του ουροποιητικού. Στην Ινδία θεωρείται τονωτικό του συκωτιού. (*Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Portulaca_oleracea και Ζαχαρόπουλος I., p.82, 1972*)

39v, 40v - **Αναγαλλίς η φοινική, Αναγαλλίς η κυανή** (*Anagallis arvensis* L., *Anagallis coerulea* L., Fam. Primulaceae). Στα αραβικά σημειώνεται το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Η μία έχει γαλάζιο ανθάκι και η άλλη καφεκόκκινο. Και οι δύο κάνουν καλό στα τραύματα, προστατεύουν από τις φλεγμονές και αφαιρούν τα αγκάθια. Ο χυμός τους, σαν γαργάρα καθαρίζει το φλέγμα από το κεφάλι. (*Διοσκουρίδης, Β.178*)

Σήμερα λέγεται ότι αν τα μικρά ανθάκια κλείσουν το πρωί, τότε σημαίνει ότι πρέπει να πάμε σπίτι μας. Το φυτό αντιδρά ακόμα και σε ένα μικρό περαστικό σύννεφο.

Όλα τα μέρη του φυτού είναι τοξικά, έχουν πικρή γεύση και προκαλούν εμετό. Στη σωστή δοσολογία το φυτό βοηθάει στις πέτρες χολής και νεφρών, στην επιληψία και την δυσκοιλιότητα. Το βότανο χρησιμοποιείται στην ομοιοπαθητική με ασφαλή αραίωση για εξανθήματα και δοθιήνες. (*Vermeulen N., p.42, 2004*)

49v - **Άνησσον**, κν. ΓΛΥΚΑΝΙΣΟ (*Pimpinella anisum* L., Fam. Umbelliferae). Αραβικά απλά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Ο Διοσκουρίδης αναφέρει ότι το γλυκάνισο έχει την ιδιότητα να θερμαίνει, να ξηραίνει, να διευκολύνει την αναπνοή. Είναι *διουρητικό*, εφιδρωτικό, ενώ αναστέλλει την δίψα. Ενδείκνυται στα δαγκώματα από δηλητηριώδη ζώα. (*Διοσκουρίδης, Γ.57*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο με γλυκό άρωμα, κύριο συστατικό η ανεθόλη]

Το γλυκάνισο είναι αποχρεμπτικό και βοηθά το βήχα, τη βρογχική καταρροή και άλλες στομαχικές διαταραχές. Είναι επίσης ήπιο καθαρτικό. (Σπόροι γλυκάνισου που θα μουσκέψουν σε αραιό οινόπνευμα επί αρκετό διάστημα δίνουν ένα λικέρ το «ανιζέτ» πολύ αποτελεσματικό σε οδυνηρή δυσπεψία.) Διαλύει τα αέρια του στομάχου, αυξάνει την όρεξη και είναι *διουρητικό*. Σε μεγάλες δόσεις προκαλεί μια μορφή μέθης. (*Flück H., p.115, 1995 και Ζαχαρόπουλος Ι., p.113, 1972*)

Έγιναν πειράματα στο Τμήμα Φαρμακογνωσίας, του Πανεπιστημίου του Shahid Beheshti, στην Tehran, Iran, που απέδειξαν τις αντιοξειδωτικές ιδιότητες του γλυκάνισου. (*Nickavar B., 2009*)

55v - **Απαρίνη** κν. ΚΟΛΛΙΤΣΙΔΑ, (*Galium aparine* L., Fam. Rubiaceae). Αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Κατά το Διοσκουρίδη βοηθά όσους έχουν τσιμπηθεί από αράχνη ή δαγκωθεί από οχιά. Επίσης θεραπεύει τους πόνους των αυτιών. (*Διοσκουρίδης, Γ.90*)

[Συστατικά: κουμαρίνες, ένα γλυκοζίδιο (ασπερουλοζίδη), κόκκινη χρωστική, τανίνες, κιτρικό οξύ]

Σήμερα η κολλιτσίδα είναι ένα αξιόπιστο διουρητικό που χρησιμοποιείται για να αποπλύνει την άμμο και τις πέτρες του ουροποιητικού. Θεωρείται χρήσιμο για τη θεραπεία λοιμώξεων του ουροποιητικού. Επίσης διεγείρει το λεμφικό σύστημα και ανακουφίζει τους πρησμένους λεμφαδένες. Το σώμα βασίζεται στο λεμφικό σύστημα για την απομάκρυνση τοξινών και αποβλήτων, που υπό την επίδραση της κολλιτσίδας θα διοχετευτούν στα ούρα. Το φυτό είναι χρήσιμο στη θεραπεία ασθενειών όπου απαιτείται αποτοξίνωση του σώματος, όπως το έκζεμα, η ψωρίαση και η αρθρίτιδα. Έχει την φήμη αντιυπερτασικού και αντιπυρετικού. Η απαρίνη έχει πολλές χρήσεις στα βοτανικά καλλυντικά και την περιποίηση του σώματος. Τα φρέσκα φύλλα και οι ανθοκορφές βράζονται και τρώγονται όπως το σπανάκι. (*Mabey R., p.108, 2003*)

58v - **Άκορο**, κν. ΚΑΛΑΜΟΣ Ο ΑΡΩΜΑΤΙΚΟΣ, (*Acorus calamus aromaticus L., Fam. Araceae*). Αραβικά αναγράφεται το αραβικό όνομα, το οποίο έχει τον ίδιο ήχο «aakr».

Η ρίζα του έχει ιδιότητες που θερμαίνουν. Το αφέψημα προκαλεί την ούρηση, ενδείκνυται για τους πόνους των πλευρών, του θώρακα, του συκωτιού, και για τους κολικούς. (*Διοσκουρίδης, Α.2*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο, ρητίνη, ένα γλυκοσίδη, ακορίνη, και καλαμίνη (αλκαλοειδές).]

Το ρίζωμα περιέχει αιθέριο έλαιο που έχει στυφή, δυνατή, αρωματική και ελαφρώς πικρή γεύση. Έχει ιδιότητες τονωτικές, αρωματικές, στομαχικές και κατά του κατάρρου. Κατά της δυσπεψίας και κατά του εμέτου. Διεγείρει τους σιελογόνους και τους πεπτικούς αδένες και χρησιμοποιείται για να αυξάνει την όρεξη. Έχει επίσης καταπραϋντική δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα. Είναι συνηθισμένο συστατικό των πικρών φαρμάκων. (*Flück H., p.40, 1995 και Ζαχαρόπουλος Ι., p.76, 1972*)

Υπάρχουν τέσσερις ευκρινώς διαφορετικοί πληθυσμοί του *Acorus calamus*. Τα έλαια της ευρωπαϊκής καλαμιάς και ακόμη περισσότερο της ανατολικής Ασίας, περιέχουν το **καρκινογόνο άσαρον**. Μόνο οι ποικιλίες που βρίσκονται στην Αμερική και στη Σιβηρία δεν το έχουν και είναι κατάλληλες για φαρμακευτική χρήση (βήχα, γρίπη, φυματίωση). Και αυτές οι χρήσεις έχουν ξεπεραστεί από άλλες: το έντονο άρωμα της καλαμιάς χρησιμοποιείται σε

έλαια για το μπάνιο και για αρώματα. Στην Ινδία έχουν ανακαλύψει ότι ο ατμός από το έλαιο της καλαμιάς κάνει ορισμένα είδη εντόμων στείρα, εμποδίζοντας την αναπαραγωγή τους. (Vermeulen N., p.23, 2004)

61v - **Αγχουσα ετέρα, Έχιον το πολύκλωνο**, (*Echium diffusum* L., Fam. *Asperifoliaceae*). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Η ρίζα και τα φύλλα όταν τρώγονται, όταν πίνονται και όταν κρεμιούνται ως φυλακτό, έχουν την ιδιότητα να βοηθούν όσους έχουν δαγκωθεί από φίδι, κυρίως από οχιά,. Αν τα μασήσει κανείς και τα φτύσει στο στόμα του φιδιού, το σκοτώνει (!). (*Διοσκουρίδης, Δ.23-25β*)

Δεν βρέθηκαν σημερινές αναφορές για αυτό το βότανο.

64v – **Αστράγαλος**, (*Orobus sessifolius* Sibth., Fam. *Papilionaceae*). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Η ρίζα όταν πίνεται με κρασί σφίγγει την κοιλιά που έχει καταρροή και προκαλεί και ταούρα. Αν πασπαλιστεί ξερή κάνει καλό στα χρόνια έλκη και σταματά το αίμα. Τρίβεται δύσκολα λόγω της σκληρότητάς της. (*Διοσκουρίδης, Δ.61*)

Δεν βρέθηκαν σημερινές αναφορές για αυτό το βότανο.

67v - **Ακόνιτον έτερον**, (*Aconitum napellus* L., Fam *Ranunculaceae*). Αραβικά λέγεται «khaaneq aldhayb» που σημαίνει «ο πνίχτης του λύκου». Παρατηρούμε ότι και τα ονόματα των άλλων τύπων του ακόνιτου στα αραβικά δείχνουν παρόμοιες ενέργειες π.χ. «ο πνίχτης της τίγρης» και «ο πνίχτης του σκύλου». Ταιριάζει εξ άλλου με το «λυκοκτόνο», το άλλο όνομα που δίνει ο Διοσκουρίδης στο βότανο αυτό.

Κατά το Διοσκουρίδη λέγεται και «λυκοκτόνο» γιατί αν φαγωθεί από λύκο τον σκοτώνει. Προστίθεται στα οφθαλμικά και τα *πανσίπινα* φάρμακα. (*Διοσκουρίδης, Δ.76-77*)

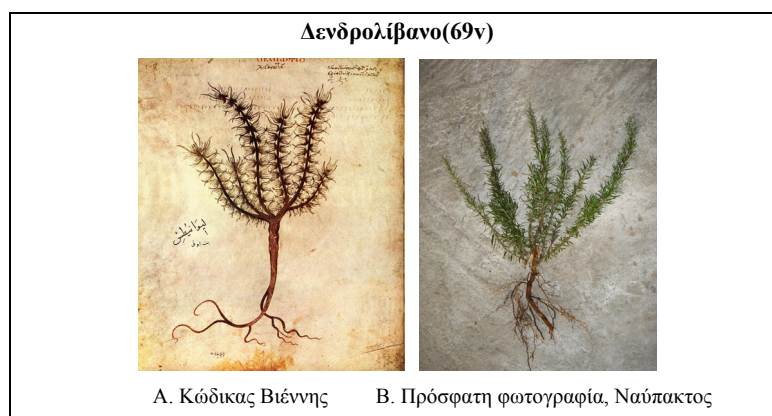
[Συστατικά: λεύκωμα, χλωροφύλλη, κερι, κόμμι, ακονιτικό, μηλικό οξύ και δύο αλκαλοειδή (ναπελλίνη και ακονιτίνη).]

Είναι φυτό δηλητηριώδες. Η θανατηφόρος δόση για τον άνθρωπο είναι 3-6mg. Ευτυχώς το φυτό έχει υπερβολικά πικρή γεύση.

Το ακόνιτο χρησιμοποιείται φαρμακευτικά ως *πασίπνο* και σε δερματική αλοιφή για ρευματικούς πόνους. Επιδρά στα περιφερικά νεύρα. Στις νευρώσεις, νευραλγίες και ισχιαλγίες, νευραλγίες προσώπου ημικρανίες και πονόδοντο.

Λόγω της τοξικότητάς του, το ακόνιτο πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο με την επίβλεψη ιατρού. Ομοιοπαθητικά παρασκευάσματα μπορούν να λαμβάνονται για ισχιαλγία, νευραλγία και ψύξη, γιατί έχει καταπραϋντική δράση. Είναι αντιπυρετικό και αποτελεσματικό για ασθένειες του αναπνευστικού, που προέρχονται από κρυώματα. (Flück H.,p.63 1995 και Ζαχαρόπουλος I.,p.74, 1972 και Vermeulen N.,p.22, 2004)

69v - **Λιβανωτός**, κν. ΔΕΝΔΡΟΛΙΒΑΝΟ (Rosmarinus officinalis L., Fam Labiatae). Αραβικά απλά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Το χρησιμοποιούν αυτοί που πλέκουν τα στεφάνια. Θερμαίνει και θεραπεύει από τον ίκτερο. Προστίθεται στις αλοιφές που διαλύουν την κόπωση και στο μύρο του μούστου. (Διοσκουρίδης, Γ.74-75)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο (κυρίως μονοτερπενικούς υδατάνθρακες, κινεόλη και βορνεόλη, ακόμη κάμφορες, λιναλοόλη και βερμπενόλη), αρκετές φυτικές χρωστικές (ιδίως διοσμίνη), φενολικά οξέα, καρνοσικό οξύ (ροζμανισίνη), τριτερπενικά οξέα.]

Λέγεται ότι ήταν δώρο της θεάς Αφροδίτης στους ανθρώπους και θεωρείται ελιξίριο νεότητας, σύμβολο ομορφιάς και ευεξίας. Το δενδρολίβανο το συναντάμε στην αρχαιότητα να καίγεται ως υλικό θυμιάματος κατά την διάρκεια θυσιών και εξευμενισμού θεοτήτων δίπλα σε βωμούς.

Ο βοτανολόγος Αλπίνι ανακάλυψε ολόκληρα κλαδιά δεντρολίβανου στο εσωτερικό μούμιας, τοποθετημένο προφανώς από τους βαλσαμωτές ή σαν υλικό τελετουργίας ή για συντηρητικούς λόγους.

Στον Μεσαίωνα πίστευαν ότι *φυτρώνει από μόνο του στις αυλές μόνο των καλών ανθρώπων*. Ότι φέρνει καλή τύχη, προστατεύει από τις μάγισσες και γενικά τα κακά πνεύματα, και επίσης *ότι δυναμώνει την μνήμη*. Πράγμα που επιβεβαιώνεται κι από τους αρχαίους Έλληνες οι οποίοι φορούσαν στεφάνι δενδρολίβανου στο κεφάλι τους σε περιόδους *σκληρής μελέτης*.

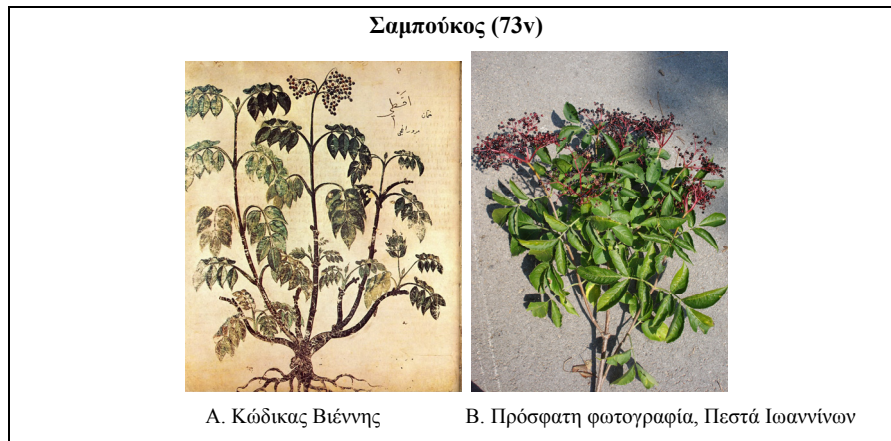
Το δενδρολίβανο είναι εξαιρετικό φάρμακο για τους *πονοκεφάλους* ως αφέψημα ή χρησιμοποιούμενο εξωτερικά, με επάλειψη του αιθέριου έλαιου απευθείας στο κεφάλι. Όπως και άλλα αιθέρια έλαια, το δενδρολίβανο έχει αντιβακτηριακές και αντιμυκητιακές ιδιότητες. Ελαττώνει τον τυμπανισμό και διεγείρει την πέψη, το συκώτι και τη χοληδόχο, αυξάνοντας τη ροή της χολής (καθώς η ροζμανισίνη διασπάται στο σώμα, διεγείρει τους μαλακούς μύες του πεπτικού σωλήνα και της χοληδόχου). Χρησιμοποιείται στη θεραπεία επώδυνων εμμηνορρυσιών. Βελτιώνει το κυκλοφοριακό. Το αιθέριο έλαιο του δενδρολίβανου είναι συστατικό των υγρών εντριβών που χρησιμοποιούνται κατά των ρευματισμών. Χάρης στην ευχάριστη αναζωογονητική μυρωδιά του χρησιμοποιείται σε καλλυντικά και αρώματα. (*Mabey R.,p.72, 2003*)

70v - **Άνχουσα**, κν. ΒΟΪΔΟΓΛΩΣΣΑ, (*Anchusa tinctoria* L., Fam. *Asperifoliaceae*). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Η ρίζα έχει πάχος ενός δακτύλου και το καλοκαίρι γίνεται σαν το αίμα κοκκινωπή στο χρώμα και *βάφει τα χέρια*. Είναι στυπτική, κάνει καλό στα εγκαύματα και τα χρόνια έλκη. (*Διοσκουρίδης, Δ.23*)

Περιέχει καφεϊκό, χλωρογενικό και ροσμαρινικό οξύ. Σήμερα χρησιμοποιείται περισσότερο για την δημιουργία *βαφών*. (*Vermeulen N.,p.43, 2004*)

73v & 382r - **Ακτή, Χαμιακτή**, κν. ΣΑΜΠΟΥΚΟΣ ή ΚΟΥΦΟΞΥΛΙΑ (*Sambucus nigra* L., *Sambucus ebulus* L., Fam. *Caprifoliaceae*). Αραβικά αναγράφεται μόνο το ελληνικό όνομα.

Η δράση και η χρήση και των δύο είναι κοινή, ψυκτική, αποβλητική του νερού αλλά και βλαπτική στο στομάχι. Καθαρίζει χολή και μήτρα. Εάν επαλειφθεί ο καρπός, μαυρίζει τις τρίχες. (Διοσκουρίδης, Δ.173)

[Συστατικά: Στα άνθη μικρή ποσότητα αιθέριου έλαιου (με παλμιτικό, λινολεϊκό και λινολενικό οξύ), τριτερπένια, φυτικές χρωστικές και ρητίνη, πηκτίνη, φυτική κόλλα και σάκχαρο. Στους καρπούς σάκχαρο, φρουτώδη οξέα, βιταμίνη C, βιο-χρωστικές. Στα φύλλα, κυανογενή γλυκοσίδια, βιταμίνες, τανίνες, ρητίνες, λίπη, σάκχαρα και λιπαρά οξέα.]

Σήμερα ο σαμπούκος είναι ένα από τα πιο ευρέως χρήσιμα φυτά. Τα άνθη του είναι γλυκαντικοί παράγοντες σε ζεστά ροφήματα. Μειώνουν επίσης την καταρροή των βρόγχων και του άνω αναπνευστικού. Ένα κρύο εκχύλισμα από τα άνθη μπορεί να χρησιμοποιηθεί εξωτερικά σαν οφθαλμική πλύση για την επιπεφυκίτιδα. Επίσης τα άνθη του σαμπούκου δρουν ως ήπιο καθαρτικό. Κυρίως χρησιμοποιείται σε λοσιόν για τα μάτια και το δέρμα. Στη μαγειρική, άνθη και καρποί χρησιμοποιούνται σε κρασιά, λικέρ, επιδόρπια, μαρμελάδες και τουρσιά. (Mabey R., p.37, 2003)

75v, 373r - **Βούφθαλμον, Χρυσάνθεμον**, κν. ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΟ (*Chrysanthemum coronarium* L., Fam. Compositae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ο Διοσκουρίδης γράφει πως τα άνθη του μαζί με έμπλαστρο κεριού διαλύουν τα πρηξίματα και τα σκληρώματα. (*Διοσκουρίδης, Γ.139*)

Σήμερα χρησιμοποιείται πολύ στην Ιαπωνέζικη και Ταϊβανέζικη κουζίνα. (*Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Garland_chrysanthemum*)

Μελέτες σε χρυσάνθεμα στην Faculté de Pharmacie, Monastir στην Γαλλία έδειξαν αντιμικροβιακές ιδιότητες. (*Sassi AB et al, 2008*)

77v - **Βλίτον**, κν. ΒΛΙΤΟ, (*Amarantha blitum L., Fam. Amaranthaceae*). Με αραβική γραφή η ελληνική και η αραβική ονομασία.

Τρώγεται ως λαχανικό. Διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς, χωρίς να έχει καμία φαρμακευτική ιδιότητα. (*Διοσκουρίδης, Β.117*)

Σήμερα εξακολουθεί να τρώγεται βραστό σε σαλάτα. Επίσης χυμός από τις ρίζες χρησιμοποιείται εξωτερικά για τον πονοκέφαλο. (*Manandhar NP, 2002*)

78r - **Βολβός**, κν. ΒΟΛΒΟΣ, (*Muscari comosum L., Fam. Liliaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή. Το αραβικό όνομα σημαίνει «το κρεμμύδι του πιθαριού».

Κάνει καλό στο στομάχι. Είναι καυστικός, θερμαίνει και διεγείρει την σεξουαλική επιθυμία. «Αυτός ο βρώσιμος βολβός, βρασμένος με κριθάρι και χοιρινό πάχος, βοηθά τα *οιδήματα* και τα *φύματα* να ξεπρηστούν και να σπάσουν» (*Διοσκουρίδης, Β.170*)

Ο βολβός, ένα φημισμένο αφροδισιακό στην κλασική Ελλάδα, τον έτρωγαν και τον μισούσαν παράλληλα. Δεν μπορούσε να τον φάει κανείς αν δεν του έβαζε μπόλικες σάλτσες και καρκεύματα: «Δες τον βολβό, σε παρακαλώ, και σκέψου πόσα ξοδεύονται για να

αποκτήσει κάποια αξία! Τυριά, μέλια, σουσάμια λάδια, κρεμμύδια, ξίδια, σίλφιο. Κι από μόνο του είναι απλώς ένα φρικτό πικρό πράμα» (Φιλήμων, 113 [Επιτομή, 64ε])

Ο βολβός τρώγεται σε Ελλάδα και Ιταλία. Ανοίγει την όρεξη και είναι διουρητικός. Έχει κολλώδη ουσία και χρησιμεύει ως κατάπλασμα σε ερεθισμένο δέρμα. (<http://www.pfaf.org/database/plants.php?Muscari+comosum>)

Οι φαρμακοποιοί τον χρησιμοποιούν ως ισχυρό καθάρσιο. Επιπλέον ο βολβός χρησιμοποιείται στις μέρες μας στις χημειοθεραπείες κατά του *καρκίνου*, πράγμα που ταιριάζει με τα παραπάνω λόγια του Διοσκουρίδη. (Riddle JM., 1984)

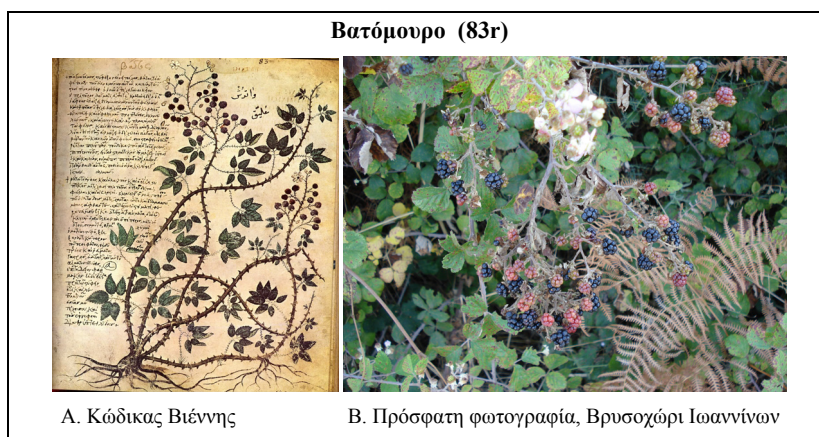
Πειράματα στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου έδειξαν τις αντιοξειδωτικές ιδιότητες του βότανου αυτού. (Pieron A et al, 2002)

79r, 82r - **Βρυωνία λευκή, Βρυωνία μέλαινα**, (Bryonia celtica L., Bryonia officinalis L., Bryonia alba L., Fam. Cucurbitaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Οι δύο βρυωνίες έχουν ιδιότητες καυστικές. Κάνουν καλό στη γάγγραινα και στα Χειρώνια έλκη (είδος κακοήθων ελκών, ονομασμένα από τον Κένταυρο Χείρωνα, επειδή έπασχε από ένα τέτοιο έλκος κατόπιν αθέλητου τραυματισμού από βέλος του Ηρακλή). Καθαρίζουν και τεντώνουν το δέρμα, καθαρίζουν τις πανάδες, την ακμή, τις φακίδες. Αφαιρούν τις μελανιές κάτω από τα μάτια. Πίνεται και για την επιληψία. Βοηθά όσους έχουν δηλητηρίαση, δύσπνοια και βήχα. (Διοσκουρίδης, Δ.182)

Σήμερα με τη ρίζα τους αντιμετωπίζεται η δυσκοιλιότητα. Συγχρόνως είναι εμετικές και διουρητικές. Χρησιμοποιούνται κατά του κατάρρου, του υγρού άσθματος, του κοκίτη, των ρευματισμών και της δυσεντερίας. Ερεθίζουν πολύ το δέρμα, στο οποίο όταν τριφτεί ελαφρά ένα κομμάτι ρίζας διεγείρεται η κυκλοφορία του αίματος. (Mabey R., p.283, 2003 και Ζαχαρόπουλος Ι., p.104, 1972)

83r - **Βάτος**, κν. ΒΑΤΟΜΟΥΡΙΑ (Rubus tomentosus Willd., Fam Rosaceae) Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Έχει ιδιότητες στυπτικές και ξηραντικές, το αφένγημα των βλασταριών βάφει τις τρίχες, ενώ όταν πίνεται φράσσει την κοιλιά, σταματά τη γυναικεία αιμορραγία. Τα φύλλα όταν μασιούνται ενισχύουν τα ούλα και θεραπεύουν τις άφθες του στόματος. (*Διοσκουρίδης, Δ.37*) Τα φύλλα περιέχουν τανίνη και ίχνη αιθέριου έλαιου. Χρησιμοποιούνται σαν πτυσσάνη (ένα λίτρο νερό βράζει 2-3 λεπτά με μια χούφτα φύλλα) κατά της διάρροιας, για γαργάρες, στοματικές πλύσεις για μόλυνση λάρυγγα, στόματος και σαν κατάπλασμα σε πληγές. Επίσης είναι ρυθμιστικά του συστήματος των αδένων και καλυτερεύουν την λειτουργία τους. Συντελούν στη διατήρηση κανονικού βάρους του σώματος. Η ρίζα της βατομουριάς κατά του διαβήτη. (*Flück H., p.74, 1995, και Ζαχαρόπουλος Ι., p.95, 1972*)

85r, 86r – **Γεράνιον, Γεράνιον έτερον**, κν. ΓΕΡΑΝΙ (*Geranium tuberosum L., Erodium malachoides L., Fam. Geraniaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή. Η ονομασία στα αραβικά σημαίνει «η βελόνα του βοσκού» από το αγκαθωτό σχήμα που θυμίζει βελόνα.

Κατά το Διοσκουρίδη διαλύει τις φουσκώσεις της μήτρας. (*Διοσκουρίδης, Γ.116*)

Μελέτη στο Ιατρικό Κέντρο Κορέας: Αρωμαθεραπευτικό μασάζ με αιθέρια έλαια βοτάνων συμπεριλαμβανομένου και του γεράνιου, σε γυναίκες στην εμμηνόπαυση έδειξαν βελτίωση στα συμπτώματά τους. (*Hur MH, 2008*)

Δοκιμάζεται σε πειραματόζωα στο Πανεπιστήμιο Nanchang της Κίνας για αντιμετώπιση ηπατικών μεταστάσεων του καρκίνου του εντέρου. (*Huang GD et al, 2009*)

Μελέτες στις Σχολές Βιολογίας, Χημείας και Επιστημών Υγείας στο Manchester στη Μεγάλη Βρετανία, έδειξαν την ανιβακτηριακή δράση του γεράνιου και προτείνουν την χρήση του για απολυμαντικό αέρος. (*Doran AL et al, 2009*)

87r - **Γλήχων**, κν. ΦΛΙΣΚΟΥΝΙ (*Mentha pulegium L., Fam Labiatae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κατά τον Διοσκουρίδη το φλισκούνη είναι μια γνωστή πόα θερμαντική, λεπτοντική και πεπτική. Προκαλεί έμμηνο ρύση και αποβάλλει το ύστερο και τα έμβρυα. Σταματά τη φαγούρα. (*Διοσκουρίδης, Γ.31*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο (μέχρι 1% περιέχει κυρίως πουλεγόνη, μεντόνη κλπ), τανίνες.]

Το λατινικό του όνομα «pulegium» προέρχεται από τη λέξη pulex που σημαίνει ψύλλος, χάρη στις εντομοαπωθητικές του ιδιότητες. Είναι δημοφιλές ιατρικό σαν ζεστό αφέψημα για τα κρυολογήματα και τη γρίπη λόγω του ότι δρα εφιδρωτικά. Συμβάλει και στην περίοδο, για τον λόγο αυτό δεν πρέπει να χορηγείται σε εγκύους. (*Mabey R.,p.68 2003*)

91v - **Γλυκέρριζον**, κν. ΓΛΥΚΟΡΙΖΑ (*Glycyrrhiza glabra L., Fam. Papilionaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Σύμφωνα με το Διοσκουρίδη το εκχύλισμα της γλυκόριζας κάνει καλό στην τραχύτητα του λάρυγγα. Ενδείκνυται και στην καούρα του στομαχιού, στις παθήσεις του θώρακα και του συκωτιού, στη ψωρίαση της ουροδόχου κύστης και στη νεφρίτιδα. (*Διοσκουρίδης, Γ.5*)

[Συστατικά: γλυκοριζίνη, φυτικές χρωστικές, ισοφλαβονοειδείς χαλκόνες, κουμαρίνες, τριτερπενοειδείς σαπωνίνες, στερόλες, άμυλο, σάκχαρα (μέχρι 14%), αμινοξέα, αμίνες (ασπαραγίνη, μεταΐνη, χολίνη), κόμμι, κερι, ένα πτητικό έλαιο.]

Σήμερα η γλυκόριζα είναι από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα θεραπευτικά βότανα επειδή διαθέτει την ικανότητα να εναρμονίζει και να «δένει» όλα τα βότανα σε μια συνταγή, ενώ παράλληλα καλύπτει την πικρή γεύση άλλων φαρμάκων καθότι η γλυκόριζα είναι 50 φορές πιο γλυκιά από τη ζάχαρη. Αλλά και από μόνη της η γλυκόριζα είναι πολύτιμο φάρμακο. Μέσα στο σώμα μας η γλυκοριζίνη απελευθερώνει γλυκορητινικό οξύ, που έχει παρόμοια χημική δομή με τις ορμόνες του φλοιού των επινεφριδίων. Για το λόγο αυτόν έχει ισχυρή αντιφλεγμονώδη και αντιαρθρική δράση, παρόμοια με της **κορτιζόνης**. Επίσης είναι πολύτιμο φάρμακο για το πεπτικό. Έχει ήπιες καθαρτικές ιδιότητες και ελαττώνει τα όξινα επίπεδα του στομάχου, ανακουφίζοντας από την καούρα. Διαθέτει μια δύναμη επούλωσης στομαχικών ελκών, επειδή εξαπλώνει ένα προστατευτικό ζελέ πάνω στα τοιχώματα του στομάχου, επίσης καταπραΰνει τους σπασμούς του παχέος εντέρου. Αυξάνει τη ροή της χολής και μειώνει τα επίπεδα χοληστερίνης στο αίμα. Η γλυκόριζα έχει αξιόλογη ικανότητα ελάττωσης ερεθισμών του λαιμού και δρα αποχρεμπτικά. Είναι αντιπυρετικό. (*Mabey R., p.77, 2003 και Flück H., p.92, 1995*)

Από το χυμό της ρίζας με συμπύκνωσή του, παρασκευάζουν τη γνωστή Ιάμπολη όνομα που προέρχεται από την πόλη Ιάμπολη όπου παρασκευάζεται από παλιά. Με ιάμπολη (Reglisse) κατασκεύαζαν παλιά τις γνωστές μαύρες παστίλιες, καλές για το βήχα και το λαιμό. (*Ζαχαρόπουλος Ι., p.113, 1972*)

Στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου του Qazvin στο Ιράν, πειράματα με ποντίκια έδειξαν τις αντιανδρογόνες δραστηριότητες της γλυκόριζας. Ως γνωστό ανώμαλα επίπεδα ανδρογόνων μπορούν να προκαλέσουν ασθένειες όπως καλοήγη υπερπλασία του προστάτη και ορμονικούς καρκίνους. (*Zamansoltani F et al, 2009*)

Μελέτες που έγιναν στο Second Military Medical University, Shanghai, στην Κίνα έδειξαν τις ηπατοπροστατευτικές αντικαρκινικές ιδιότητες της γλυκόριζας. (*Wan XY, et al, 2009*)

95r - **Γεντιανή**, κν. ΑΓΡΙΟΚΑΠΝΟΣ (*Gentiana lutea L., Fam. Gentianaceae*). Αραβικά αναγράφεται μόνο το ελληνικό όνομα.

Κατά το Διοσκουρίδη η γεντιανή πήρε το όνομά της από τον Γέντη, βασιλιά της Ιλλυρίας (τον 1^ο π.Χ. αιώνα) που λέγεται ότι ανακάλυψε τις θεραπευτικές ιδιότητές της. Η ρίζα έχει θερμαντικές και στυπτικές ιδιότητες. Βοηθά στα δαγκώματα των φιδιών. Ενδείκνυται στους πόνους των πλευρών, στις σήψεις, στα διαστρέμματα και στις ρήξεις. Κάνει καλό σε όσους πάσχουν από το συκώτι και το στομάχι. Γίνεται και αλοιφή για τη φλεγμονή των ματιών. (*Διοσκουρίδης, Γ.3*)

[Συστατικά: πικρά γλυκοζίδια (αμαρογεντίνη, γεντιοπικρίνη, σουιταμαρίνη), αλκαλοειδή (γεντιανίνη και γεντιαλουτίνη), ξανθόνες (γεντισεΐνη και γεντισίνη), τριτερπένια, σάκχαρα, πτητικό έλαιο.]

Η γεντιανή περιέχει μια από τις πιο πικρές ουσίες, την αμαρογεντίνη. Η πίκρα της ανοίγει την όρεξη, διεγείρει τα πεπτικά υγρά και τη ροή της χολής. Η γεντιανή είναι χρήσιμη στις γαστρεντερικές φλεγμονές και στον έλεγχο του πυρετού. Χρησιμοποιείται επίσης σε πολλά πικρά λικέρ. (*Mabey R., p.60, 2003*)

Μελέτες στο Ινστιτούτο Έρευνας Φαρμακευτικών Φυτών στο Βελιγράδι, στη Σερβία, έδειξαν την αντιμικροβιακή δράση της γεντιανής. (*Savkikin K et al., 2009*)

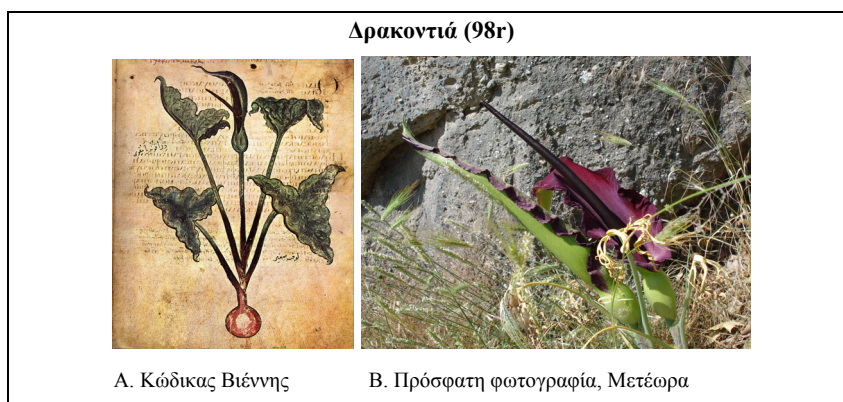
96r, 326v - **Δελφίνιον, Σταφίς αγρία**, κν. ΑΓΡΙΟΣΤΑΦΙΔΑ (*Delphinium peregrinum L., Delphinium Staphis L., Fam Ranunculaceae*) Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Αν κανείς δώσει δεκαπέντε κόκκους από αυτόν αφού τους λιώσει μαζί με μελόνερο, καθαρίζει με εμετούς τα παχύρευστα περιττώματα, ας περπατούν όσοι το έχουν πιεί. Πρέπει όμως να τους προσέχουμε, δίνοντάς τους συνεχώς μελόνερο, επειδή επιφέρει κινδύνους δηλητηρίασης και καίει τον φάρυγγα. (*Διοσκουρίδης, Δ.152*)

Είναι φυτά δηλητηριώδη, ωστόσο σε μικρές ποσότητες είναι αξιόλογα θεραπευτικά σύμφωνα με ιατροφαρμακευτική οδηγία. Στην Ελλάδα συναντάμε δώδεκα είδη. Παλαιότερα το χρησιμοποιούσαν ως ψειροκτόνο. Η εξωτερική χρήση των σπόρων του φυτού σε μορφή βάμματος και σήμερα εκτιμάται κατά του εκζέματος, ωρισμένων νευραλγιών και της οδονταλγίας. (*Ζαχαρόπουλος Ι., p.117*)

97r, 98r - **Δρακονταία μεγάλη, Δρακονταία μικρή, Άρο**, κν. ΔΡΑΚΟΝΤΙΑ (*Arum dracunculus L., Arum maculatum L., Fam. Aroideae*) Στα αραβικά το ελληνικό και το

αραβικό όνομα «λούφα», που όπως διαβάζουμε το αναφέρει και ο Διοσκουρίδης, ξεκινώντας το κεφάλαιο για το άρο: «άρρον το καλούμενον παρά Σύριοις λούφα»

Το εκχύλισμα του καρπού αν ενσταλαχτεί στο αυτί μαζί με λάδι, έχει την ιδιότητα να σταματά τον πόνο των αυτιών, ενώ αν ενσταλλαχτεί με βύσμα μαλλιού μέσα στη μύτη καταστρέφει τους πολύποδες της μύτης, ενώ αν επαλειφθεί αναστέλλει τα καρκινώματα. Η ρίζα χρησιμοποιείται ως λαχανικό και τρώγεται για υγιεινή χρήση βραστή και ωμή. Οι κάτοικοι των Γυμνητίδων νήσων που αποκαλούνται και Βαlearίδες, χρησιμοποιούν στο τραπέζι τους τη ρίζα βραστή κι ανακατεμένη με πολύ μέλι στις πίτες. Πρέπει να φυλάγεται η ρίζα αφού ξεριζωθεί την εποχή του θερισμού, κι αφού την πλύνουμε, την κόψουμε, την περάσουμε σε σπάγγο και την ξεράνουμε σε σκιά. (Διοσκουρίδης, B.166,167)

Η δρακοντιά είναι πολύ δηλητηριώδης. Η χρήση χωρίς την επίβλεψη ειδικού είναι πάρα πολύ επικίνδυνη, αλλά το φυτό χρησιμοποιείται από φαρμακοποιούς και ομοιοπαθητικούς για την παρασκευή φαρμάκων για το κρυολόγημα, την βραχνάδα, την χρόνια βρογχίτιδα, την φλεγμονή των μεμβρανών στο στόμα, τη μύτη, το λαιμό και το στομάχι. Επειδή η τοξικότητα εξαλείφεται κατά πολύ με την αποξήρανση ή το μαγείρεμα, οι μαγειρεμένες ρίζες τρώγονταν και εξακολουθούν να τρώγονται. (Vermeulen N.,p.56, 2004)

99r - **Δίκταμνον**, κν. ΔΙΚΤΑΜΟ και έρωντας (Origanum dictamnus L., Fam. Labiatae). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Μερικοί το αποκαλούν «άγριο φλισκούνι» και κάνει όσα και το ήμερο φλισκούνι αλλά πολύ πιο δραστικά. (Διοσκουρίδης, Γ.32)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο, θυμόλη, καρβακρόλη.]

Το δίκταμο φυτρώνει μόνο στην Κρήτη και το όνομά του το πήρε από το όρος Δίκτυ (Λασηθιώτικα) όπου παλαιότερα αφθονούσε.

Έχει στυπτικές ιδιότητες και πιθανόν αναζωογονητικές, απ' όπου και το άλλο κοινό του όνομα, «έρωντας». Το αιθέριο έλαιό του χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία. Βοηθά την πέψη. Είναι αντιμικροβιακό, αντισηπτικό, επολωτικό, εμμηναγωγό και σπασμολυτικό. Ως αφέψημα καταπραΰνει πονοκεφάλους, νευραλγίες, στομαχικές διαταραχές. Ως έγχυμα δρα τονωτικά και σπασμολυτικά. Ως βάμμα (20γρ. σε κρασί), αραιώνεται και πίνεται ή γίνεται κατάπλασμα ή επίθεμα κατά των πονοκεφάλων, των στομαχόπονων, των παθήσεων του συκωτιού, των φλεγμονών του δέρματος και των καλόγερων. Επιθέματα στο υπογάστριο βοηθούν στον τοκετό. (*Mabey R.,p.287, 2003*)

100r – **Δίψακον**, (*Dipsacus silvestris L., Fam. Compositae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή. Το αραβικό όνομα σημαίνει «η χτένα του βοσκού», μάλλον περιπαιχτικά.

Ανήκει στα αγκαθωτά. Θεραπεύει τις ρήξεις και τα συρίγγια του πρωκτού. (*Διοσκουρίδης, Γ.11*)

Θεωρείται φάρμακο για τον πυρετό. Το κινέζικο όνομά του σημαίνει «διορθώνει ό,τι σπάει» και το χρησιμοποιούν για τραύματα στις αρθρώσεις και στους μυς. Ενδυναμώνει τα νεφρά και το συκώτι που είναι υπεύθυνα για τη δύναμη των αρθρώσεων και των τενόντων αντιστοίχως. Θεωρείται εξαιρετικό φάρμακο για τραυματισμούς στις αρθρώσεις και χρόνιες φλεγμονές των μυών. (*Wood M., 1997*)

102v - **Δάφνη Αλεξανδρείας**, κν. ΚΡΥΦΟΣ ΕΡΩΤΑΣ, (*Ruscus hypophyllum L., Fam. Smilacea*). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Η ρίζα όταν πίνεται μαζί με γλυκό κρασί, βοηθά το δύσκολο τοκετό και τη στραγγουρία. Προκαλεί και αποβολή αίματος. (*Διοσκουρίδης, Δ.145*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο, ρητίνη, σαπωνίνες, ασβέστιο, κάλιο.]

Ανοίγει την όρεξη, είναι διουρητικό, αντιπυρετικό και αγγειοσταλτικό. Σαν αφέψημα βοηθάει στα οιδήματα, στις παθήσεις φλεβών, όπως αιμορροΐδες, φλεβίτιδα και κίρσους. Επίσης συνιστάται για την ουρική αρθρίτιδα και τον ίκτερο. (*Mabey R.,p.289, 2003*)

111r - **Έρπυλλος**, κν. ΑΓΡΙΟ ΘΥΜΑΡΙ (*Thymus serpyllum L., Fam. Labiatae*). Στην αραβική σημείωση αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Το φυτό αυτό έρπει και βγάζει ρίζες σε όποιο τμήμα του αγγίζει το έδαφος, εξ ου και το όνομά του. Όταν πίνεται προκαλεί την έμμηνο ρύση και την ούρηση. Ωφελεί τους κολικούς, τη ρήξη μυϊκών ιστών, τις φλεγμονές συκωτιού και τα δαγκώματα από τα ερπετά. Ανακουφίζει τον πονοκέφαλο, ενδείκνυται ειδικά στο λήθαργο και τη φρενίτιδα. (Διοσκουρίδης, Γ.38)

Το θυμάρι έχει ένα αξιοπρόσεκτο άρωμα λεμονιού, γι αυτό τα φύλλα είναι κατάλληλα για προσθήκη σε σαλάτες και ορισμένα επιδόρπια. Έχει σπασμολυτική ιδιότητα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ανακούφιση από πόνους περιόδου. (Vermeulen N., p.291, 2004)

114v - **Ελλέβορος λευκός**, κν. ΒΕΡΑΤΡΟ, (Veratrum album L., Fam. Liliaceae). Στα αραβικά αναγράφεται μόνο το ελληνικό όνομα.

Είναι καθαρτικός, αποβάλλει με εμετούς ποικίλα περιττώματα, προκαλεί έμμηνο ρύση και σκοτώνει τα έμβρυα. Σκοτώνει και τα ποντίκια. (Διοσκουρίδης, Δ.148)

[Συστατικά: δηλητηριώδη αλκαλοειδή που προκαλούν εμετό και πτώση της πίεσης.]

Είναι ένα πολύ τοξικό βότανο. Αν βρεθεί μέσα στο σανά μπορεί να σκοτώσει τα ζώα που θα το φάνε. Κάποτε ήταν φάρμακο για τη μείωση της υψηλής πίεσης. Χρησιμοποιείτο για οιδήματα, ρευματισμούς, άσθμα, ψωρίαση και κατάθλιψη. Οι ρίζες μπαίνουν σε αλοιφές για νευρόπονους. (Vermeulen N., p.299, 2004)

115v - **Ελλέβορος μέλας**, κν. Ρόδο του χειμώνα, Ρόδο των Χριστουγέννων, (Helleborus officinalis L., Fam. Ranunculaceae). Αραβικά απλά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Καθαρίζει το κάτω μέρος της κοιλιάς, αποβάλλει το φλέγμα από τη χολή. Ωφελεί όσους έχουν επιληψία, μελαγχολία, μανία, αρθριτικά και παραλύσεις. Προστίθεται στα σηπτικά φάρμακα. (Διοσκουρίδης, Δ.162)

[Συστατικά: Δηλητηριώδες φυτό. Περιέχει δραστικά γλυκοσίδια, σαπωνίνη και αιθέριο έλαιο.]

Τα γλυκοσίδια του ελλέβορου ρυθμίζουν το ρυθμό της καρδιάς, αυξάνουν την κυκλοφορία του αίματος στις αρτηρίες, και έχουν διουρητική δράση. (Flück H. p.62., 1995)

Οι αρχαίοι ρήτορες έτρωγαν μικρές ποσότητες του φυτού για την τόνωση της μνήμης τους κατά την διάρκεια της ομιλίας τους.

Ακόμη και μέχρι το τέλος του 19^{ου} αι. παρασκεύαζαν φάρμακα από ελλέβορο για τη μανία, τη μελαγχολία, την υποχονδρία, την επιληψία και τα χρόνια δερματικά νοσήματα.

Σε μεγάλη δόση ο ελλέβορος προκαλεί εμετό, διάρροια, πόνους στα πεπτικά όργανα, παράλυση και τελικά τον θάνατο. Γνωστή στους Ιπποκρατικούς η επικινδυνότητα αυτή: «Σπασμός εξ ελλεβόρου, θανάσιμον». (Σφήκας Γ., «Ελλέβορος ο κυκλόφυλλος», 2004)

116ν - **Ελαφόσκορδον**, κν. ΣΚΟΡΔΟ, (*Allium sativum* L., Fam. Liliaceae). Αραβικά απλά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Είναι καυστικό, θερμαίνει, αποβάλλει τα αέρια και προκαλεί ούρηση. Ενδείκνυται σε δαγκώματα οχιάς και λυσσασμένων ζώων. Καθαρίζει λάρυγγα, ενδείκνυται για χρόνιους βήχες, σκοτώνει ψείρες και κόνιδες, θεραπεύει μώλωπες ματιών, απομακρύνει φακίδες, λειχήνες πιτυρίαση και λέπρα. Ανακουφίζει πονόδοντους, προκαλεί έμμηνο ρύση και αποβάλλει το ύστερο. (Διοσκουρίδης, B.152)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο, βιταμίνες Α, Β και C, λίπη, αμινοξέα. Το έλαιο περιέχει αλλιΐνη, που όταν κόβονται και θρυμματίζονται οι σκελίδες, μετατρέπεται σε αλλικίνη. Με την έκθεσή της στον αέρα, η αλλικίνη μετατρέπεται σε διαλυδισουφλίδιο, που είναι η ουσία που ευθύνεται για την αντιβακτηριακή δράση του σκόρδου.]

Το σκόρδο χρησιμοποιείται ευρύτατα στην μαγειρική, ειδικά στην μεσογειακή και ανατολίτικη κουζίνα, σε βούτυρα, ξίδια και σκορδάλατα.

Στην ιατρική στα κρυολογήματα, τη γρίπη και τον βήχα. Για την υποβοήθηση της πέψης. Κατά της υπέρτασης και της αρτηριοσκλήρωσης.

Το σκόρδο χρησιμοποιείται ως τρόφιμο και φάρμακο τουλάχιστον από την εποχή των αρχαίων Αιγυπτίων. Ο Ηρόδοτος μας ιστορεί ότι οι σκλάβοι που έχτισαν τη Μεγάλη Πυραμίδα έτρωγαν μεγάλες ποσότητες σκόρδου.

Η σύγχρονη επιστήμη έχει επιβεβαιώσει τις περισσότερες από τις θρυλούμενες θεραπευτικές του ιδιότητες.

Πειράματα στην Ινδία απέδειξαν πως η βρώση του σκόρδου μπορεί να μειώσει σημαντικά τα επίπεδα χοληστερίνης και άλλων λιπών.

Έρευνες στις Η.Π.Α. (Πανεπιστήμιο George Washington) απέδειξαν ότι το σκόρδο μπορεί να μειώσει τις θρομβώσεις, έτσι είναι χρήσιμο στις καρδιαγγειακές παθήσεις. Μειώνει την πίεση, έτσι είναι χρήσιμο για την πρόληψη εμφραγμάτων.

Και στους δύο Παγκόσμιους πολέμους, το σκόρδο εφαρμοζόταν στα τραύματα για την πρόληψη σηψαιμίας και γάγγραινας. Έχει χρησιμοποιηθεί και κατά της διάρροιας, της δυσεντερίας, της πνευμονικής φυματίωσης, της διφθερίτιδας, του κοκκίτη, του τυφοειδούς πυρετού και της ηπατίτιδας. Είναι αποτελεσματικό κατά πολλών μυκητιάσεων και τριχομονάδων. Είναι ανθελμινθικό. Μειώνει τα επίπεδα του σακχάρου.

Η λαϊκή δοξασία για την αντικαρκινική του δράση υποστηρίχτηκε επιστημονικά από δύο Ιάπωνες ερευνητές που το 1963 απέδειξαν πως ενέσεις αποστάγματος σκόρδου εξοντώνουν καρκινικά κύτταρα σε ποντίκια. (*Mabey R., p.80, 2003*)

118r - **Εύζωμον**, κν. ΡΟΚΑ (*Eruca sativa* L., Fam. Cruciferae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Η ρόκα όταν τρώγεται σε μεγάλη ποσότητα διεγείρει την σεξουαλική επιθυμία. Ο σπόρος της είναι διουρητικός, πεπτικός και διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς. (*Διοσκουρίδης, Β.140*)

Η ρόκα είναι πλούσια σε βιταμίνη C και κάλιο. Στο νησί Ischia στη Νάπολη χρησιμοποιείται για ένα χωνευτικό ποτό-λικέρ το *rucolino*, πολύ ευχάριστο μετά το φαγητό. (*Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Eruca_sativa*)

Το φύλλο είναι αντισκορβουτικό, διουρητικό, διεγερτικό και στομαχικό. Ο κονιορτοποιημένος σπόρος έχει αντιβακτηριακή δραστηριότητα. Το έλαιο έχει αφροδισιακές ιδιότητες. (*Plants for a Future, <http://www.pgag.org/database/plants.php?Eruca+vesicaria+sativa>*)

120r - **Ελένιον**, κν. ΙΝΟΥΛΑ, (*Inula helenium* L., Fam. Compositae-Tubuliferae). Αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Προκαλεί την ούρηση και την έμμηνο ρύση. Είναι κατάλληλη για δαγκώματα φιδιών, για βήχες και φουσκώσεις καθώς γενικά θερμαίνει. (*Διοσκουρίδης, Α.28*)

Ο μύθος λέει ότι το βότανο αυτό φύτεψε από τα δάκρυα της ωραίας Ελένης στον Τρωϊκό πόλεμο για αυτό και πήρε το όνομα «Ελένιον». (*Ελληνική Μυθολογία, Τόμος Ι*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο μέχρι 4% (αλαντολακτόνη, ισοαλαντολακτόνη και αζουλίνη), ινουλίνη έως 44%, στερόλες, ρητίνη, πηκτίνη και φυτική κόλλα.]

Το νηπενθές, ένα φυτό που αναγράφεται στην δ' ραψωδία της Οδύσσειας και που ήταν κατευναστικό και παυσίλυπο, ταυτίζεται κατά τον Πλίνιο, με το ελένιο. Περιγράφεται ως φάρμακο που καταργούσε την συνειδησιακή επαφή με τα εξωτερικά ερεθίσματα καθώς και την μνημονική ανάπλαση των γεγονότων. Είχε καταπραϋντική επίδραση επί ορισμένων σχηματισμών του ρινεγκεφαλικού συστήματος, συντελώντας στη μείωση των κατεχολαμινών και της ακετυλοχολίνης και στην αύξηση της σεροτονίνης, προκαλώντας αμνησία. (*Σκαλτσά Ε., Τα φάρμακα στην αρχαία Ελλάδα, 2007*)

Το βότανο αυτό θεωρείται εμμηναγωγό και κατάλληλο για την θεραπεία της αναιμίας. Η βασική χρήση του φυτού αφορά το αναπνευστικό.

Πρόσφατες έρευνες σε 105 λακτόνες του φυτού απεκάλυψαν την ισχυρή αντιβακτηριακή και αντιμυκητιακή δράση της αλαντολακτόνης και της ισοαλαντολακτόνης. Σήμερα η θερμαντική και αποχρεμπτική *ίνουλα* χρησιμοποιείται κατά του άσθματος, της βρογχίτιδας και άλλων πνευμονικών λοιμώξεων. Οι πικρές τονωτικές της ιδιότητες διεγείρουν και ομαλοποιούν τη διαταραγμένη ή την άτονη δυσπεψία, αυξάνοντας τη ροή της χολής. Η αλαντολακτόνη εκβάλλει τα σκουλήκια, ενώ εξωτερικά χρησιμοποιείται κατά της ψωρίασης, του έρπητα και άλλων δερματικών παθήσεων. Άλλες επιστημονικές έρευνες απέδειξαν πως η ινούλα δρα ηρεμιστικά στα ποντίκια. (*Mabey R., p.48, 2003*)

Σήμερα χρησιμοποιείται σε χρόνια βήχα ή χρόνια έλκος δωδεκαδακτύλου. Στο εμπόριο το βρίσκουμε με τον όνομα Hanopect ή μέσα στο ελιξήριο Mellisengeist. (*Γερογιάννης Σ., Διοσκουρίδης, ο θεμελιωτής της Φαρμακολογίας*)

121r - **Ελελίσφακον**, κν. ΦΑΣΚΟΜΗΛΟ, (*Salvia pomifera L., Salvia officinalis L., Fam. Labiatae*). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Ο Διοσκουρίδης το αναφέρει ως βάλαμο των ματιών και το συστήνει κατά των αιμορραγιών. Προκαλεί την ούρηση και την έμμηνο ρύση. Μαυρίζει τις τρίχες, ωφελεί τα τραύματα. Σταματά την φαγούρα των γεννητικών οργάνων. (*Διοσκουρίδης, Γ.33*)

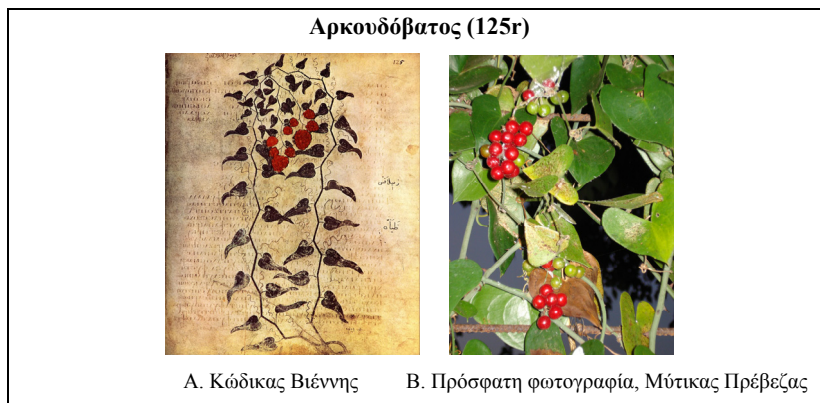

[Συστατικά: μέχρι 2,8% πτητικό έλαιο (περιέχει θουξόνη, κινεόλη, βορνεόλη, λιναλοόλη, καμπορές, σαλβίνη, πινίνη), οιστρογόνες ουσίες, σαλβινικό και καρνοσικό οξύ, φυτικές χρωστικές, φαινολικά οξέα, συμπυκνωμένες τανίνες.]

Οι Κινέζοι που εδώ και αιώνες έχουν αναπτύξει ένα μοναδικό σύστημα παραδοσιακής ιατρικής βασιζόμενης στα βότανα, κατά τον Μεσαίωνα αντάλλαξαν την τριπλάσια ποσότητα από την καλύτερη ποιότητα τσαγιού τους με φασκόμηλο.

Το βοτανολογικό του όνομα *Salvia* υπαινίσσεται την σπουδαιότητά του. Προέρχεται από το ρήμα *salvare* που σημαίνει «σώζω». Επί αιώνες το φασκόμηλο εκτιμάται για τις θεραπευτικές του ιδιότητες. Είναι ένα πολύ καλό φάρμακο σαν ζεστό αφέψημα για τα κρυολογήματα. Τα φαινολικά οξέα του είναι αντιβακτηριακά, και η θουξόνη ισχυρό αντισηπτικό. Το πτητικό του έλαιο ξαλαφρώνει από τα αέρια και ταυτόχρονα διεγείρει την πέψη. Τονώνει το νευρικό σύστημα. Σταματάει την εφίδρωση. Οι οιστρογονικές του ιδιότητες το καθιστούν χρήσιμο για τη θεραπεία των εξάψεων στην εμμηνόπαυση. Στην ιατρική για πονόλαιμους, κρυολογήματα και γρίπη, δυσπεψία, εξάψεις, επώδυνες περιόδους. (*Mabey R.,p.72, 2003*)

125r - **Ζμίλαξ τραχιά**, κν. ΑΡΚΟΥΔΟΒΑΤΟΣ, ζουλόβατος, σμιλάγγι (*Smilax aspera* L., Fam. Smilacaceae). Στα αραβικά αναγράφεται και το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Τα φύλλα και ο καρπός της είναι αντίδοτα των δηλητηρίων, αν πίνονται πρίν και μετά από αυτά. Κόβεται και μέσα στα αντίδοτα. (*Διοσκουρίδης, Δ.142*)

Η ρίζα έχει μαλακτικές, καθαρκτικές, διουρητικές, τονωτικές και παρασιτοκτόνες ιδιότητες. Υπάρχουν περίπου τριακόσια είδη σμίλακες. Από κάποια είδη οι ρίζες κονιορτοποιημένες χρησιμοποιούνται για θεραπεία της ποδάγρας, και για μερικά δερματικά νοσήματα που οφείλονται σε ορμονικές διαταραχές. (*en.wikipedia.org.-wiki-Smilax*)

Ελληνική μυθολογία: Ο θνητός Κρόκος και η νύμφη Σμίλαξ. Ο Κρόκος ερωτεύεται την νύμφη, αλλά μεταμορφώνεται από την θεά Άρτεμη στο γνωστό βότανο Κρόκος και η νύμφη στο επίσης γνωστό βάτο Σμίλακα.

Σύγχρονα παραμύθια: Η σμίλαξ είναι τα μούρα που τόσο πολύ αγαπάνε και τρώνε τα «Στρουμφάκια».

129r, 132r - **Ηδύοσμον ήμερον, Ηδύοσμον άγριον** κν. ΔΥΟΣΜΟΣ, MENTA, (Mentha piperita L., Mentha tomentosa d' Urv – gentiles, Fam. Labiatae). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Κατά το Διοσκουρίδη ο δυόσμος έχει ιδιότητες θερμαντικές, στυπτικές και ξηραντικές. Σταματά τους λόξιγκες, τους εμετούς και τη χολέρα. (*Διοσκουρίδης, Γ.34*)

[Συστατικά: περίπου 0,4% πτητικό έλαιο (κυρίως μενθόλη, μενθόνη, οξυμενθολικός εστέρας και μικρές ποσότητες μενθοφουράνης, λεμονίνης, πουλεγόνης, κινεόλης, βισαβολίνης, ισομεντόλης, νεομεντόλης), φυτικές χρωστικές, φυτόλη, τοκοφερόλες, καροτενοειδή, μπεταΐνη, χολίνη, αζουλίνες, ροζμαρινικό οξύ, τανίνη.]

Ελληνική μυθολογία: Η Περσεφόνη καθώς περπατούσε ένα απόγευμα στις όχθες του Αχέροντα ποταμού, συνέλαβε τον σύζυγό της Πλούτωνα να έχει στην αγκαλιά του τη νεαρή νύμφη του Κωκυτού, την Μίνθη. Εκνευρισμένη από την απιστία του μεταμόρφωσε την Μίνθη σε ένα ταπεινό χορταράκι με μοβ ανθάκια, έτσι ώστε να περνάει απαρατήρητη από όλους. Ο Πλούτωνα όμως την λυπήθηκε και της χάρισε την θεϊκή μυρωδιά, μια ευωδιά που της έδωσε την «αθανασία» στην οικογένεια των αρωματικών βοτάνων. (*Κωνσταντινίδης Α., 1900*)

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι η μέντα αναζωογονούσε το μυαλό και βοηθούσε πολύ τον πονοκέφαλο. Αυτός ήταν ο λόγος που μετά από σκληρές οινοποσίες φορούσαν στεφάνια στολισμένα με μέντα για να εξορκίσουν τον επερχόμενο πονοκέφαλο. Στην μαγειρική χρησιμοποιείται ως ενισχυτικό γεύσης. Στην ιατρική στην δυσπεψία και στα κρυολογήματα. Η μενθόλη, που είναι το κύριο συστατικό στο πτητικό έλαιο, είναι αντιβακτηριακή και αντιπαρασιτική. Η μέντα έχει αντισπασμωδική δράση στους μαλακούς μύες, όπως του πεπτικού. Το βότανο αυτό είναι αποτελεσματικό κατά των κολικών και του τυμπανισμού. Χάρη στις φυτικές χρωστικές που περιέχει, η μέντα διεγείρει το συκώτι και την χοληδόχο. Διαθέτει αντιφλεγμονώδεις και επουλωτικές ιδιότητες για τα έλκη. Εξωτερικά, το έλαιο

μέντας ή μενθόλη χρησιμοποιείται σε αναλγητικά βάλσαμα, λάδια για μασάζ, και υγρά εντριβών. Η μενθόλη είναι δροσιστική και αναισθητική στο δέρμα. (*Mabey R.,p.70, 2003*)

130r – **Ηπατώριον, Ευπατώριον**, κν. ΑΓΡΙΜΟΝΙΟ ΤΟ ΕΥΠΑΤΩΡΙΟ, ασπροζάκι, φωνόχορτο, αγριμαία ή ασπροζάνη (*Agrimonia Eupatoria L., Fam. Rosaceae*). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Ο Διοσκουρίδης ανέφερε ότι το βότανο αυτό το χρησιμοποιούσαν για τη θεραπεία του ήπατος, εξ ου και το όνομά του. (*Διοσκουρίδης, Δ.41*)

[Συστατικά: τανίνες, πικρές ουσίες, αιθέριο έλαιο, διοξειδίο του πυριτίου, νικοτινικό οξύ, σίδηρο, βιταμίνες Β και Κ.]

Την άλλη ονομασία (Ευπατώριο), την οφείλει στο βασιλιά του Πόντου, Μιθριδάτη Ευπάτορα, που είχε μεγάλη πείρα στα θέματα βοτανοθεραπευτικής.

Σήμερα εκτιμάται ως θεραπευτικό βότανο για τις βλεννογόνες μεμβράνες και ως βότανο με στυπτικές ιδιότητες για το σταμάτημα της αιμορραγίας. Θεωρείται καλό φάρμακο για τα έλκη και τους κολικούς. Το αγριμόνιο είναι τονωτικό του πεπτικού συστήματος. Χρησιμοποιείται στη δυσπεψία.

Στην Γερμανία έχει χρησιμοποιηθεί για τη θεραπεία των λίθων της χοληδόχου και της κίρρωσης του ήπατος. Επίσης χρησιμοποιείται για τον έλεγχο των υψηλών επιπέδων του ουρικού οξέος στους ρευματισμούς και στην ποδάγρα.

Στην παραδοσιακή Κινεζική ιατρική θεωρείται βασικό αντιαιμορραγικό. Χρησιμοποιείται στη θεραπεία της αιμορραγικής περιόδου. Έρευνες στην Κίνα έδειξαν ότι το αγριμόνιο μπορεί να αυξήσει την πηκτικότητα του αίματος κατά 50%. Και στην Ευρώπη εκτιμάται για την ιδιότητά του αυτή. Επίσης θεωρείται καλή στοματική πλύση ή γαργάρα για τα ερεθισμένα ούλα και τον πονόλαιμο. (*Κουβάτσος Σ.*)

Οι ρήτορες και οι τραγουδιστές αποκτούν μελωδική φωνή όταν κάνουν γαργάρες με εκχύλισμα αγριμόνιας, που όχι μόνο μαλακώνουν τον λάρυγγα αλλά φαίνονται να θεραπεύουν και μολύνσεις των ούλων. (*Vermeulen N.,p.29, 2004*)

134v - **Θυμελαία**, κν. ΔΑΦΝΟΕΙΔΕΣ, (*Daphne Gnidium L., Fam. Thymelaceae*). Συναντάμε αραβικό και ελληνικό όνομα με την αραβική γραφή.

Καθαρίζει από κάτω το νερό, τη χολή, το φλέγμα και σκοτώνει τα έμβρυα. (*Διοσκουρίδης, Δ.172*)

[Συστατικά: Ο φλοιός περιέχει δαφνίνη, πτητικό έλαιο, ρητίνη, κερι, μηλικό οξύ, και διάφορα άλατα.]

Χρησιμεύει για παθήσεις του δέρματος. Τα φύλλα και οι σπόροι κατά της δυσκοιλιότητας. (*Mabey R.,p.284, 2003*)

134r, 135r - **Θέρμος άγριος, Θέρμος ήμερος**, κν. ΛΟΥΠΙΝΟ (*Lupinus hirsutus L., Lupinus angustifolius L., Fam. Leguminosae-Papilionacea*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ωφελεί όσους πάσχουν από τη σπλήνα τους, τα κακοήθη έλκη, τη ψώρα και τις πανάδες. Προκαλεί την έμμηνο ρύση και αποβάλλει τα έμβρυα. Καταπραΰνει τις φλεγμονές. Και το άγριο έχει την ίδια δράση με το ήμερο. (*Διοσκουρίδης, Β.109*)

Σήμερα θεωρείται αντιδιαβητικό και μαλακτικό. Στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης απομονώθηκαν και χαρακτηρίστηκαν μία νέα ισοφλαβόνη και δύο γνωστές methylated φλαβόνες από το λούπινο. (*Journal of Natural Products, 1990*)

136r, 137r - **Θρίδαξ ήμερος, Θρίδαξ άγριος** κν. ΜΑΡΟΥΛΙ, (*Lactuca sativa L., Lactuca scariola L., Fam. Compositae*). Στην αραβική σημείωση αναγράφεται το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

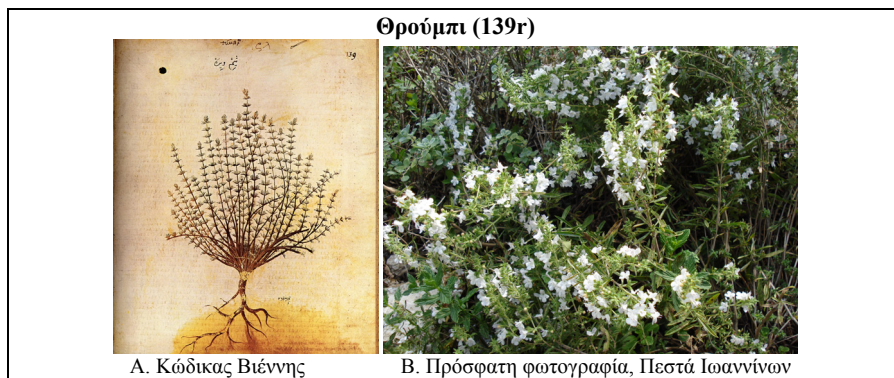

Το ήμερο μαρούλι είναι καλό για το στομάχι, ελαφρά ψυκτικό, υπνωτικό και μαλακτικό της κοιλιάς. Κατεβάξει γάλα. Ο σπόρος του καταστέλλει την σεξουαλική επιθυμία. Το άγριο είναι γενικά υπνωτικό και παυσίπονο. (*Διοσκουρίδης, Β.136*)

[Συστατικά: λακτουκάριο, κατευναστικό των νεύρων και του βήχα. Λακτουσίνη, μαννίτη, ασπαραγίνη, λεύκωμα, ρητίνη, ιώδιο, μαγγάνιο, και αιθέριο έλαιο, που του δίνει μια χαρακτηριστική μυρωδιά.]

Εκτός από σαλατικό στην μαγειρική, το μαρούλι είναι και κατευναστικό. Αντιμετωπίζει την αϋπνία. (*Mabey R.,p.282, 2003*)

138r – **Θύμος**, κν. ΘΥΜΑΡΙ, 139r **Θύμβρα**, κν. ΘΡΟΥΜΠΙ, (*Satureja capitata L., Satureja thymbra L., Fam. Labiatae*). Στα αραβικά αναγράφονται τα ελληνικά ονόματα.

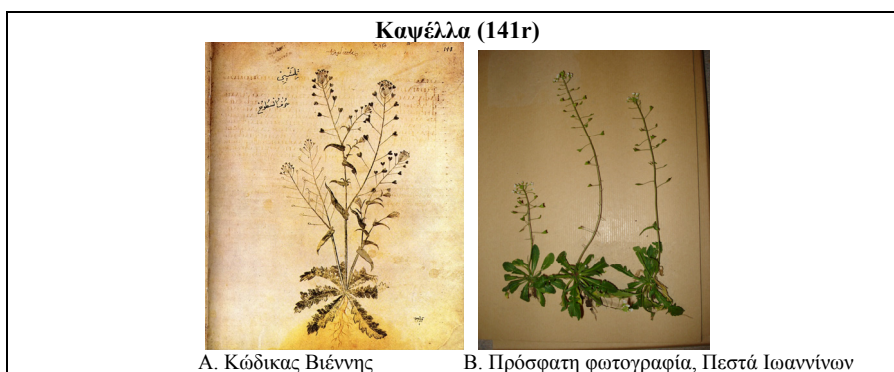

Αποβάλλει το φλέγμα από την κοιλιά, κάνει εύκολη στην απόχρεμψη τα περιττώματα του θώρακα και εξαφανίζει τους μικρούς όγκους του δέρματος και τις κρεατοελιές. (*Διοσκουρίδης, Γ.36, Γ.37*)

Πολλές μελέτες έχουν διεξαχθεί για τα αιθέρια έλαια των φύλλων τους που περιέχουν κυρίως καρβακρόλη και θυμόλη. Με το γένος *Satureja* υπάρχουν 15 είδη στην Τουρκία, εκ των οποίων πέντε είναι ενδημικά. Αναφέρονται ιδιότητες αντιμικροβιακές, αντιμηκυτιακές, αντιφλεγμονώδεις και διουρητικές. Χρησιμοποιείται σαν απλό τσάι για το κρυολόγημα. Περίπου 1000 τόνοι συλλέγονται και πωλούνται κάθε χρόνο στην Τουρκία με το όνομα “Sivri kekik”. Το 100% της σύστασης του ελαίου του σπόρου είναι fatty acid methyl esters. (*Goren AC et al., 2003*)

Τα φύλλα είναι αντισηπτικά, αρωματικά και απολυμαντικά. Το αιθέριο έλαιο, γνωστό ως “Spanish oregano oil”, χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία και σαπωνοποιία, και για πλύσεις στο στόμα. (*Plants for a future, <http://www.pfaf.org/plants.php?Thymus+capitatus>*)

141r - **Θλάσπι**, κν. ΚΑΨΕΛΛΑ και Αγριοκαρδαμούδα, (*Capsella bursa-pastoris Monch, Fam. Umbelliferae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή. Το αραβικό όνομα σημαίνει «στην άκρη της ταράτσας», πράγμα που σημαίνει ότι εκεί το έβλεπαν να φυτρώνει.

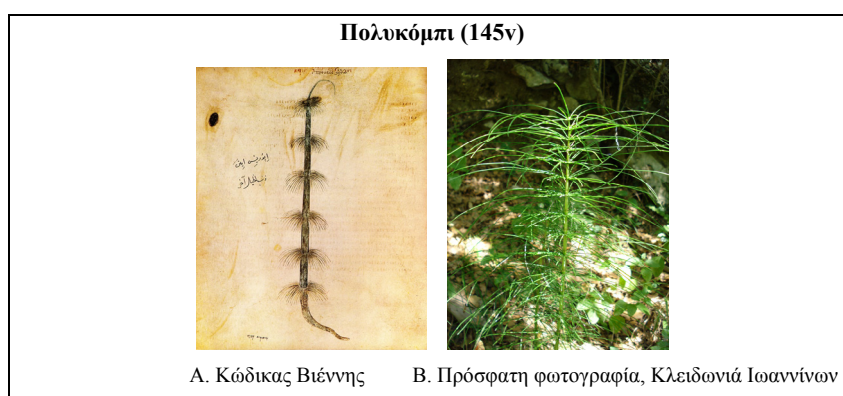

Ο σπόρος είναι καυστικός και θερμαντικός. Καθαρίζει την χολή. Προκαλεί αιματοουρία, διαλύει τα εσωτερικά αποστήματα, προκαλεί έμμηνο ρύση και αποβάλλει τα έμβρυα. (Διοσκουρίδης, B.156)

[Συστατικά: χολίνη, ακετυλοχολίνη και τυραμίνη, σαπωνίνες, έλαιο μουστάρδας, φυτικές χρωστικές.]

Σήμερα τα φύλλα της τρώγονται σαν λαχανικό. Είναι αιμοστατικό και καλό για την φλεβίτιδα. Είναι από τα πλέον σημαντικά αιμοστατικά βότανα, ιδιότητα που αποδίδεται στην τυραμίνη καθώς και στις άλλες αμίνες που περιέχει. Η καψέλλα είναι διουρητική, και θεωρείται κατάλληλη για λοιμώξεις του ουροποιητικού. (Mabey R.,p.53, 2003)

144v, 145v – **Ιππουρίς, Ιππουρίς ετέρα**, κν. ΠΟΛΥΚΟΜΠΙ, γνωστό και σαν «ουρά του αλόγου» (Equisetum fluviatile, Equisetum Telmateja L., Equisetum arvense L., Fam. Equisetaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή. Το αραβικό όνομα σημαίνει «η ουρά του αλόγου».

Το πολυκόμπι είναι στυπτικό, ο χυμός του σταματά την αιμορραγία από τα ρουθούνια και ωφελεί την δυσεντερία. Προκαλεί επίσης διούρηση. (Διοσκουρίδης, Δ.46-47)

[Συστατικά: σαπωνίνες, πυριτικό οξύ, ίχνη αλκαλοειδών.]

Είναι βότανο διουρητικό, αιμοστατικό. Χρησιμοποιείται για οίδημα, ανεπάρκεια ούρων και ως δυναμωτικό για την πνευμονική φυματίωση. Εξωτερικά εφαρμόζεται σε πληγές που αργούν να επουλωθούν. (Flück H., p.34, 1995)

Πειράματα σε ποντίκια σε Πανεπιστήμιο στη Ρωσία, έδειξαν ότι το Equisetum έχει αντικαρκινικές ιδιότητες. (Chaadaeva AV et al, 2009)

147v - **Ίρις**, κν. ΑΓΡΙΟΚΡΙΝΟ, (*Iris germanica* L., *Iris versicolor* L., Fam. Iridaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Όλες οι ίριδες έχουν θερμαντικές και λεπτοντικές ιδιότητες. Ωφέλιμες στο βήχα. Καθαρίζουν τα παχύρευστα υγρά και τις χολές. Είναι και υπνωτικές, θεραπεύουν κολικούς. Βοηθούν στην έκκριση του σπέρματος. Ωφελούν στους πονοκεφάλους. Καθαρίζουν πανάδες και φακίδες. (Διοσκουρίδης, Α.1)

[Συστατικά: πικρή ρητίνη (ιριζίνη), πτητικό έλαιο, άμυλο, άλατα σαλικυλικού οξέος, αλκαλοειδή, τανίνη]

Μεταξύ των βοτανολόγων εξακολουθεί να έχει τη φήμη αιμοκαθαρτικού και αποτελεσματικού καθαριστικού τοξινών, κατάλληλου για δερματοπάθειες. Ανακουφίζει από τον τυμπανισμό και είναι καλό για την καούρα, το ρέψιμο και τη ναυτία. Επιδρά στη χοληδόχο, αυξάνοντας τη ροή της χολής. (Mabey R., p.64, 2003)

Το Πανεπιστήμιο του Karachi, στο Πακιστάν, μαζί με το International Center for Chemical Sciences, μελέτησαν τα ριζώματα του αγριόκρινου και βεβαίωσαν τις αντιφλεγμονώδεις ιδιότητές του. (Rahman AU., 2003)

151v, 156v – **Ισωπόν, Καπνός, Κορυδάλλιον**, κν. φουμάρια ή ΚΑΠΙΝΟΧΟΡΤΟ, (*Fumaria capreolata* L., *Fumaria officinalis* L., Fam. Fumariaceae). Αραβικά απλά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Ο χυμός του είναι καυστικός, ενισχύει την όραση και προκαλεί δάκρυα. Όταν τρώγεται το φυτό, αποβάλλει τη χολή μέσω των ούρων. (*Διοσκουρίδης, Δ.109*)

[Συστατικά: 7 αλκαλοειδή (φουμαρίνη και προτοπίνη), πικρές ουσίες, τανικό οξύ, φουμαρικό οξύ, φυτική κόλλα, ρητίνη, κάλιο.]

Γενική χρήση: κίτρινη βαφή από τα άνθη.

Στην ιατρική για τα εκζέματα. Έχει μακρά ιστορία χρήσης για τις δερματοπάθειες. Διαθέτει εσωτερικές καθαριστικές ιδιότητες, είναι ήπια καθαρτική, διουρητική, και διεγείρει τη ροή της χολής, όπως τα περισσότερα βότανα που χρησιμοποιούνται για τον σκοπό αυτό. (*Mabey R.,p.59, 2003*)

155v – **Κορριανόν, Κοριόν**, κν. κοριάνδρος ή ΚΟΛΙΑΝΤΡΟΣ, (*Coriandrum sativum* L., Fam. Umbelliferae). Στα αραβικά σημειώνεται το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Έχει ψυκτικές ιδιότητες. Θεραπεύει τον έρπητα, τις φλεγμονές των όρχεων και τα οιδήματα των αδένων του λαιμού. Παράγει σπέρμα. (*Διοσκουρίδης, Γ.63*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο (που περιέχει κοριανρόλη και πινίνη).]

Χρησιμοποιείται στην μαγειρική, είναι ωφέλιμο στο πεπτικό σύστημα και ελαττώνει το φούσκωμα. Μνημονεύεται στους αιγυπτιακούς παπύρους Ebers, γύρω στο 1500π.Χ. Είναι επίσης γνωστό και ως κινέζικος μαϊντανός. (*Mabey R.,p.120, 2003*)

Στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Agha Khan, στο Karachi του Πακιστάν, έγινε μια εργαστηριακή μελέτη που έδειξε ότι ο κόλιαντρος έχει ιδιότητες διεγερτικές του εντέρου και υποτασικές. Επίσης παρουσίασε και διουρητική δραστηριότητα. (*Jabeen Q et al, 2009*)

160v, 161v - **Ίσατις, Ίσατις αγρία**, (*Isatis tinctoria* L., Fam. Cruciferae, *Isatis silvestris* L.). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Τα φύλλα του βότανου ως κατάπλασμα μπορούν να διαλύσουν κάθε πρήξιμο, ενώ επουλώνουν τα αποστήματα και τα τραύματα που αιμορραγούν. Θεραπεύουν τις φαγέδαινες, τους έρπητες και το ερεσίπελας. Χρησιμοποιείται από τους βαφείς. Η άγρια ίσατις έχει τις ίδιες ιδιότητες. Επιπλέον ωφελεί όσους πάσχουν από τη σπλήνα τους. (*Διοσκουρίδης, Β.184*)

Σήμερα καλλιεργείται για την παραγωγή κυανών χρωστικών. (*Μπαμπαλώνας Δ, Κοκκίνη Σ.,p.278, 2004*)

162r - **Κενταύριον το μέγα**, 162v **Κενταύριον το λεπτόν**, κν. ΕΡΥΘΡΑΙΑ, ΚΕΝΤΑΥΡΙΟ, θερμόχορτο, άγρια κίνα, (*Centaurea Centaurium L., Fam. Compositae, Erythrea Centaurium L., Fam. Gentianaceae*). Αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

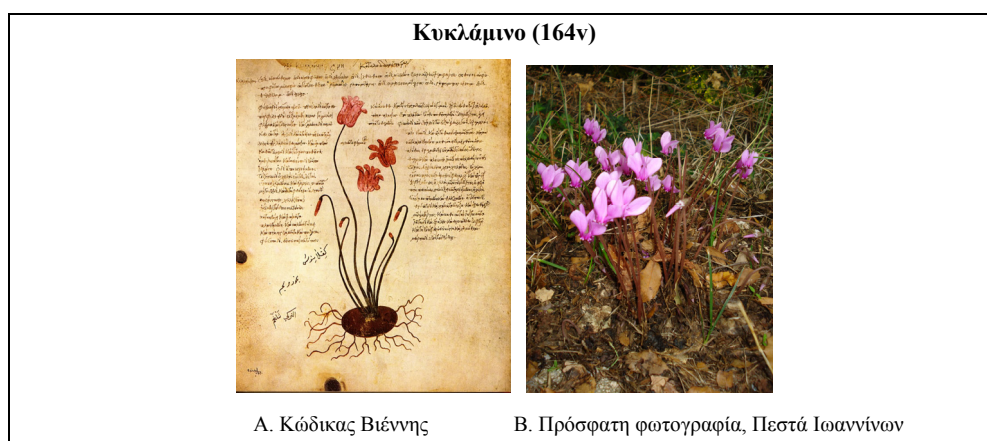
Ο Διοσκουρίδης μας ενημερώνει ότι η ρίζα του μεγάλου ενδείκνυται στις ρήξεις νευρικών και μυϊκών ιστών, στις πλευρίτιδες, στη δύσπνοια, στο χρόνιο βήχα, στην αιμόπτυση, στον πυρετό, στους κολικούς και στους πόνους της μήτρας. Το λεπτό κενταύριο συγκολλά τα τραύματα και επουλώνει τα έλκη. Και τα δύο κενταύρια προκαλούν την έμμηνο ρύση και αποβάλουν τα έμβρυα. (*Διοσκουρίδης, Γ.6-7*)

[Συστατικά: αρκετά πικρά γλυκοζίδια (γεντιοπικρίνη, κενταπικρίνη, σουηταμαρίνη, γεντιοφλαβοσίδη), αλκαλοειδή (γεντιανίνη, γεντιανιδίνη, γεντιοφλαβίνη), φαινολικά οξέα, τριτερπένια, κερί.]

Στην ιατρική χρησιμοποιείται ως τονωτικό της πέψης, για τους ρευματισμούς και την ποδάγρα. Η λήψη της ερυθραίας πριν από το γεύμα, διεγείρει τις γαστρικές εκκρίσεις, το συκώτι και τη χοληδόχο, έτσι είναι επωφελής για την χώνεψη. Γι αυτό χρησιμοποιείται στο **Vermouth** και σε ορισμένα πικρά λικέρ.

Η ερυθραία είναι αποτελεσματικό αντιπυρετικό και χρησιμοποιείται αντί για την κινίνη. Έρευνες αποδεικνύουν πως η αντιπυρετική δράση της οφείλεται εν μέρει στο φαινολικό οξύ που περιέχει. Επίσης αποδεικνύουν τις δυνατότητες του φυτού για τη θεραπεία των ρευματισμών και της ποδάγρας, λόγω του ότι το αλκαλοειδές γεντιανίνη έχει επιδείξει ισχυρή αντιφλεγμονώδη δράση. (*Mabey R.,p.59, 2003*)

164v **Κυκλάμινος**, κν. ΚΥΚΛΑΜΙΝΟ (*Cyclamen graecum Link., Fam. Primulaceae*) Τρεις διαφορετικές ονομασίες με αραβική γραφή, η ελληνική, η αραβική και η τουρκική. Η δε αραβική σημαίνει «το λιβάνι της Μαρίας».

Όταν πίνεται η ρίζα του κυκλάμινου μαζί με υδρόμελι, απόβάλλει από κάτω το φλέγμα και το νερό, ενώ όταν πίνεται και εισάγεται με βύσμα προκαλεί την έμμηνο ρύση. Πίνεται στα θανατηφόρα δηλητήρια μαζί με κρασί. Θεραπεύει και τον ίκτερο. Ο χυμός της ενσταλλάζεται μαζί με μέλι στη μύτη για τον καθαρισμό του κεφαλιού, ενώ εισάγεται με βύσμα μαλλιού στον πρωκτό για την αποβολή των περιττωμάτων. Η ρίζα με ξίδι, σκέτη ή με μέλι, καθαρίζει το δέρμα, αναστέλλει τα εξανθήματα και θεραπεύει τα τραύματα. Αν γίνει κατάπλασμα, λιώνει την σκληρυμένη σπλήνα και καθαρίζει τις φακίδες και την αλωπεκία. Ενδείκνυται στα διαστρέμματα και στην ποδάγρα. Το αφέψημά της κάνει καλό στα μικρά έλκη του κεφαλιού και τις χιονίστρες με εξωτερικές πλύσεις. Ενώ αν βραστεί με παλιό λάδι και επαληφθεί το λάδι, επουλώνει τα τραύματα. (*Διοσκουρίδης, Β.164*)

Το κυκλάμινο χρησιμοποιείται σε μια ευρεία κλίμακα ασθενειών στην ομοιοπαθητική ιατρική, όπως η ποδάγρα, οι ημικρανίες και οι πόνοι των νεύρων ή της περιόδου. (*Vermeulen N.,p.100, 2004*)

167v - **Κάναβις ήμερος**, KANNABH, XΑΣΙΣ, ΜΑΡΙΧΟΥΑΝΑ (*Cannabis sativa L.*, Fam. *Urticaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Φυτό χρήσιμο στην καθημερινή ζωή επειδή πλέκονται από αυτό πολύ δυνατά σχοινιά. Αν φαγωθεί σε μεγάλη ποσότητα στερεώνει το σπέρμα. Ο χυμός χλωρός για ενσταλαγμούς στους πόνους των αυτιών. (*Διοσκουρίδης, Γ.148*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο και ρητινοειδές (κανναβίνη). Οι σπόροι περιέχουν πολύ έλαιο.]

Οι καρποί του χρησιμοποιούνται ως τροφή των πουλιών. Τα φρέσκα φύλλα καταπλάσματα κατά των πρηξιμάτων. Είναι διουρητικό, αντισπασμωδικό, υπνωτικό, κατά της υστερίας, επιληψίας και ρευματισμών. (Mabey R., p.281, 2003)

Κυριότερα γένη είναι η κάνναβη με τη ποικιλία indica που δίνει τη ρητινώδη ουσία «**χασίς**» και το Humulus lupulus, λυκίσκος που χρησιμοποιείται στη ζυθοποιία και την φαρμακευτική. (Μπαμπαλώνας – Κοκκίνη, p.226, 2004)

Η κάνναβη είναι το πιο αμφιλεγόμενο από όλα τα βότανα. Τα αδενώδη τριχίδια στην κορυφή του φυτού εκκρίνουν μια ρητίνη γνωστή ως «**χασίς**» που περιέχει παραισθησιογόνες ουσίες και ζαλίζει ελαφρώς τον χρήστη. Οι περισσότεροι ειδικοί θεωρούν ότι η κάνναβη δεν είναι πιο βλαβερή από το αλκοόλ. Φαρμακευτικά θεωρείτο πολύ σημαντικό μέχρι που απαγορεύτηκε. Είναι πολύ αποτελεσματική σε περιπτώσεις ναυτίας, ιδίως σε ασθενείς με καρκίνο που υποβάλλονται σε χημειοθεραπεία. (Vermeulen N.p.74, 2004)

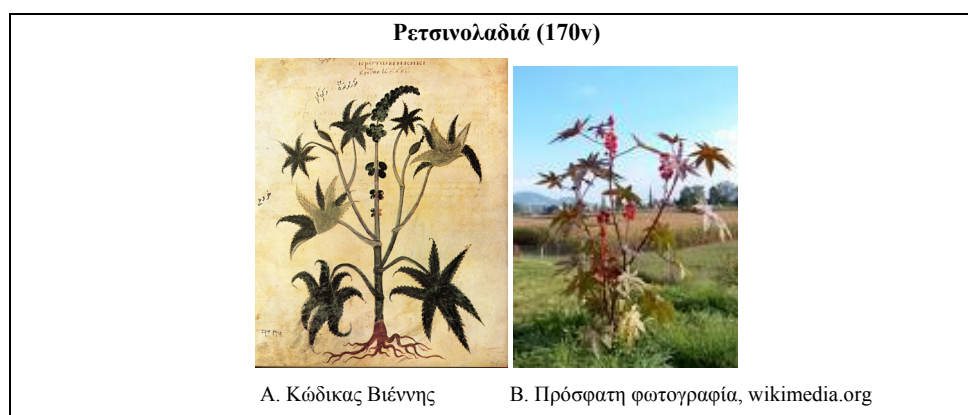
169v - **Καυκαλίσ**, κν. ΣΑΞΙΦΡΑΓΟΝ ή Ρηξίπτερον (Pimpinella saxifrage L., Fam. Umbelliferae). Αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Τρώγεται ως λαχανικό βραστό και ωμό. Είναι και διουρητικό. (Διοσκουρίδης, B.139)

[Συστατικά: αιθέρια έλαια, σαπωνίνη, τανίνη και παράγωγα κουμαρίνης.]

Λαμβάνεται σαν αποχρεμπτικό για καταρροές του αναπνευστικού συστήματος. Εξωτερικά σαν κατάπλασμα για την επούλωση πληγών. (Flück H., p.114, 1995)

170v – **Κρότων, Κήκι**, κν. ΡΕΤΣΙΝΟΛΑΔΙΑ, (Ricinus communis L., Fam. Euphorbiaceae). Το αραβικό και το ελληνικό όνομα της ρετσινολαδιάς στην αραβική γραφή.

Αφού καθαριστούν τριάντα σπόροι και πιοθούν λιωμένοι, κατεβάζουν από την κοιλιά το φλέγμα, τη χολή, και το νερό, προκαλούν και εμετό. Είναι πολύ αηδιαστικός και επίπονος

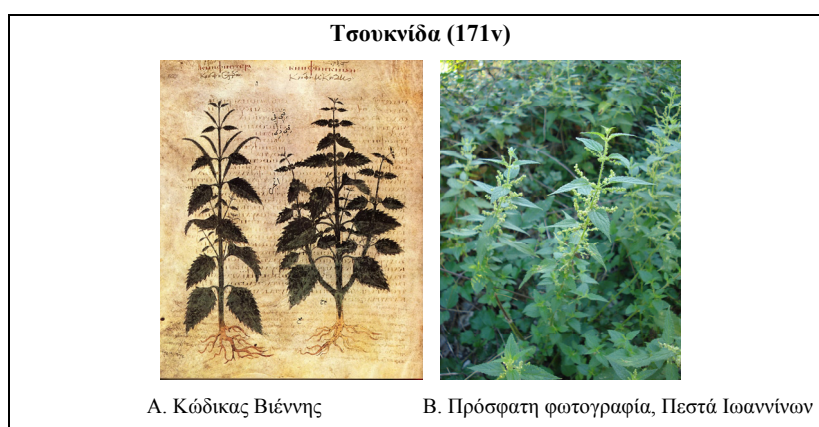
αυτός ο καθαρισμός, καθώς ανακατεύει πολύ το στομάχι, μας λέει ο Διοσκουρίδης. (Διοσκουρίδης, Δ.161)

[Συστατικά: το κέλυφος του σπόρου περιέχει ρητίνη, γόμα και το εσωτερικό παχύ λάδι (ρετσινόλαδο), γόμα, καζεΐνη, άμυλο, ρικινίνη, με δριμεία οσμή και γεύση.]

Παλιότερα το ρετσινόλαδο χρησιμοποιούνταν ως ήπιο καθαρτικό, που δεν επηρέαζε το πεπτικό σύστημα, σε περιπτώσεις κήλης, περιτονίτιδας, μητρίτιδας, και σε επίμονες δυσκοιλιότητες. Τα φύλλα είναι μαλακτικά και εμμηναγωγά. (Mabey R.,p.284, 2003)

Ο σπόρος του φυτού μοιάζει με τσιμπούρι (= αρχ. Κρότων) εξ ου και το όνομά του. (Ζαχαρόπουλος Ι., p.226, 1972)

171v - **Κνήφη, Κνίδη, Ακαλήφη**, κν. ΤΣΟΥΚΝΙΔΑ (*Urtica urens* L., Fam.Urticaeae). Στα αραβικά γραμμένο το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Τα φύλλα αν γίνουν κατάπλασμα μαζί με αλάτι θεραπεύουν δαγκώματα από σκύλο, γάγγραινες, κακοήθη, καρκινωματικά και ακάθαρτα έλκη, καθώς και διαστρέμματα, όζους, παρωτίτιδες, οιδήματα αδένων και αποστήματα. (Διοσκουρίδης, Δ.93)

[Συστατικά: άφθονη χλωροφύλλη, καυστικό οξύ, ισταμίνη.]

Τα νεαρά φυτά τρώγονται σαν σαλάτα ή λαχανικό. Διεγείρουν την εντερική δράση και την έκκριση ουρίας. Σαν δυναμωτικό για διαβήτη και αναιμία. (Flück H.,p.54, 1995)

172v - **Κάππαρις**, κν. ΚΑΠΑΡΗ (*Capparis spinosa* L., Fam. Caparidaceae). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό όνομα.

Λιώνει τις σκληρύνσεις της σπλήνας, προκαλεί *ούρηση*, βοηθά την ισχιαλγία, την παράλυση και τις ρήξεις νευρικών και μυϊκών ινών. Σταματά τον πονόδοντο. (*Διοσκουρίδης, Β.173*)

[Συστατικά: Τα μπουμπούκια περιέχουν ρουτίνη και ρουτινικό οξύ, μια γλυκοζίδη, πεντοζάνη, πτητικό οξύ, εμετική ουσία, αιθέριο έλαιο με οσμή σκόρδου και σαπωνίνη. Οι σπόροι περιέχουν έλαιο 34-36% και ο φλοιός της ρίζας ρουτινικό οξύ και αιθέριο έλαιο με οσμή σκόρδου.]

Στην μαγειρική τα μπουμπούκια γίνονται τουρσί.

Το φυτό είναι αντισκορβουτικό. Ο φλοιός είναι πικρός, υπακτικός, *διουρητικός*, εμμηναγωγός, τονωτικός. Χρησιμοποιείται κατά των ρευματισμών, των παραλύσεων, των πονόδοντων και των παθήσεων του συκωτιού και της σπλήνας. (*Mabey R.,p.281, 2003*)

Πειράματα με μια πρωτεΐνη από την κάπαρη, στο τμήμα Βιοχημείας της Ιατρικής του Κινέζικου Πανεπιστημίου του Hong Kong, έδειξαν την ανασταλτική δράση στη λειτουργία του HIV-1 καθώς και την αντιμυκητιασική δράση. (*Lam SK, 2009*)

174v - **Κισσός**, ΚΙΣΣΟΣ (*Hedera helix L., Fam. Hederaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κάνει καλό στη δυσεντερία. Ενδείκνυται στα εγκαύματα και στις παθήσεις της σπλήνας. Θεραπεύει τους πόνους των αυτιών. Ο χυμός του μαύρου κισσού και τα τσαμπιά του είναι αντισυλληπτικά και μαυρίζουν τις τρίχες. (*Διοσκουρίδης, Β.179*)

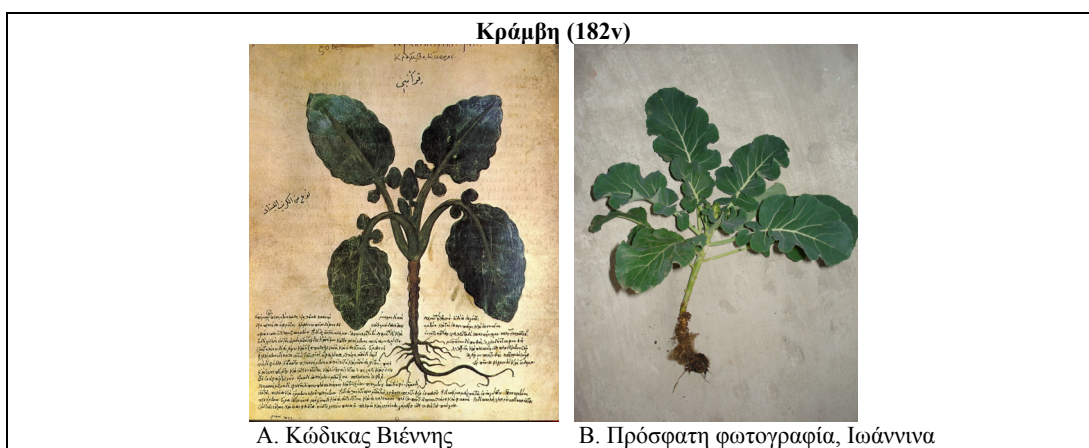
[Συστατικά: εντερίνη, σάκχαρα] Χρησιμοποιείται με επιτυχία κατά του κοκκίτη. Θεωρείται βότανο αντιθρομβωτικό και αντισυλληπτικό. (*Mabey R.,p.280, 2003*) Τα φύλλα τα άνθη και οι καρποί του περιέχουν τοξικές ουσίες που σκοτώνουν τα βακτήρια και τους μύκητες, μειώνουν τους σπασμούς, ρίχνουν τον πυρετό και χρησιμοποιούνται αποχρεμπτικά. Οι μαύρες ρώγες στα τσαμπιά του κισσού, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ροζ ή γκρι χρωστική για διάφορα υφάσματα. (*Vermeulen N.,p.143, 2004*)

179v **Κύμινον ήμερον**, κν. KYMINO (Cuminum Cyminum L., Fam. Umbelliferaea). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Το κύμινο έχει ιδιότητες θερμαντικές, ξηραντικές, στυπτικές, κατάλληλες για κολικούς και τυμπανισμό. Είναι κατάλληλο για τα δαγκώματα από φίδια. Σταματάει την αιμορραγία.. (Διοσκουρίδης, Γ.59)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο 2,5-4% περιέχει 25-35% αλδεϋδες, πινένια, τερπένια, κουμινικό αλκοόλ.] Χρησιμοποιείται στην μαγειρική. Το κύμινο, γηγενές φυτό της Αιγύπτου, χρησιμοποιούνταν από τους Ρωμαίους και ήταν ένα από τα συνηθέστερα καρυκεύματα στο Μεσαίωνα. (Mabey R.,p.120, 2003)

182v - **Κράμβη ήμερος**, κν. ΛΑΧΑΝΟ (Brassica oleracea L., Fam. Cruciferae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς. Είναι καλό για το στομάχι και είναι διουρητικό. Τα φύλλα σταματούν την τριχόπτωση και αποκαθιστούν το κλείσιμο της φωνής. (Διοσκουρίδης, Β.120)

[Συστατικά: βιταμίνες Α, Β, C, θείο, αρσενικό, ασβέστιο, μαγγάνιο, φωσφόρος, κάλιο, νάτριο.] Αποτελεσματικό κατά του βήχα, της βραχνάδας και της βρογχίτιδας. Ανακουφίζει από τον πονοκέφαλο. Στην νευραλγία του προσώπου τοποθετείται λάχανο που έβρασε μέσα σε γάλα, ώσπου να πήξει. Ανακουφίζει το έκζεμα του δέρματος. (Mabey R.,p.282, 2003)

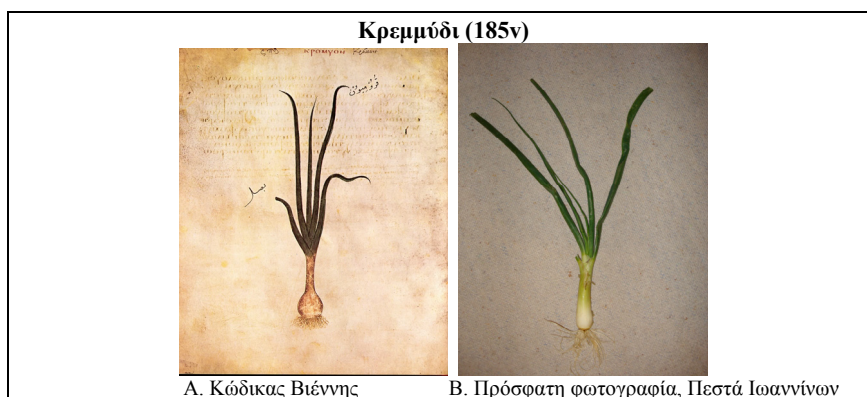
184v - **Κράμβη θαλάσσια, Κρίθμον**, κν. ΚΡΙΤΑΜΟ (Crithium maritimum L., Fam. Umbelliferae). Στα αραβικά αναγράφεται μόνο η αραβική ονομασία.

Ο καρπός, τα φύλλα και η ρίζα, αν βραστούν με κρασί και ποθούν, έχουν την ιδιότητα να βοηθούν όσους έχουν δυσουρία και ίκτερο. Προκαλεί την έμμηνο ρύση. Τρώγεται ως λαχανικό ωμό και βραστό. Επίσης παστώνεται σε άλμη. (*Διοσκουρίδης, B.122,B.129*)

Το κρίταμο δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς αλάτι, γι αυτό είναι ουσιαστικά αδύνατο να αναπτυχθεί μακριά από τις ακτές. Τρώγεται σαν σαλάτα ή γίνεται τουρσί. Δρα ως διουρητικό, καθαρίζοντας έτσι το σώμα και βοηθά στην πέψη. (*Vermeulen N.,p.97, 2004*)

185v - **Κρόμμυον**, κν. ΚΡΕΜΜΥΔΙ (*Allium cera* L., Fam. Liliaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Τα κρεμμύδια είναι ερεθιστικά, προκαλούν φούσκωση, είναι ορεκτικά, λεπτοντικά, προκαλούν δίψα και ναυτία. Είναι καθαρτικά, διευκολύνουν τις κενώσεις. Βοηθάν τον καταρράκτη. Αν ο χυμός ενσταλαχτεί στη μύτη, καθαρίζει το κεφάλι. (*Διοσκουρίδης, B.151*)

Δεν υπάρχει σχεδόν κανένα άλλο φυτό που να έχει τόσο επωφελείς ιδιότητες. Το κρεμμύδι λειτουργεί ως διουρητικό, θεραπεύει τραύματα, είναι ιδιαίτερος χρήσιμο στα κρυολογήματα και στις μολύνσεις του λάρυγγα. Στην ομοιοπαθητική χρησιμοποιείται για το άσθμα, την βρογχίτιδα, του ρευματισμούς, την αλλεργική ρινίτιδα και την ωταλγία.

Η ξερή εξωτερική φλούδα του μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κόκκινη ή καφέ βαφή. (*Vermeulen N.,p.34,2004*). Εξ άλλου γνωστή και η φράση των γιαγιάδων μας: «Με το κρεμμύδι ξεμεθούν οι μεθυσμένοι».

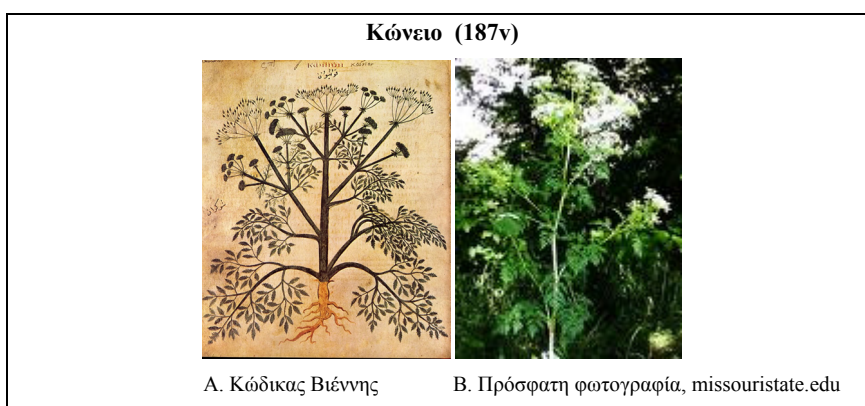
186v - **Κάρδαμον**, κν. ΚΑΡΔΑΜΟ (*Lepidium sativum L., Fam. Cruciferae*). Βλέπουμε το αραβικό και το ελληνικό όνομα στις αραβικές σημειώσεις.

Ο σπόρος του κάρδαμου είναι θερμαντικός, καυστικός, δυσάρεστος για το στομάχι, αποβάλλει τα έμβρυα, προκαλεί έμμηνο ρύση και σεξουαλικές ορμές. Είναι αντίδοτο στα δαγκώματα από φίδι και συγκρατεί την τριχόπτωση. (*Διοσκουρίδης, B.155*)

[Συστατικά: βιταμίνη C, άλατα ιωδίου, σιδήρου και ασβεστίου.]

Το κάρδαμο είναι φυτό που ανοίγει την όρεξη, είναι διουρητικό, καθαρικό του αίματος και ευεργετικό στο συκώτι. (*Mabey R.,p.283, 2003*)

187v - **Κώνιον**, κν. ΚΩΝΕΙΟ, ΒΡΩΜΟΧΟΡΤΟ, ασκοτιτσάρα, μαγκούτα (*Conium maculatum L., Fam. Umbelliferae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Το κώνιο ανήκει στα θανατηφόρα δηλητήρια, καθώς σκοτώνει παγώνοντας. Ο χυμός όταν ξεραθεί είναι πολύ χρήσιμος για ιατρική χρήση. Προστίθεται με ωφέλεια στους παυσίπονους πολτούς και ως κατάπλασμα σβήνει τον έρπητα και το ερυσίπελας. (*Διοσκουρίδης, Δ.78*)

Ο Σωκράτης υποχρεώθηκε να πιεί το κώνιο το 399 π.Χ. Οι τελευταίες στιγμές του μεγάλου Έλληνα φιλόσοφου περιγράφηκαν από τον Πλάτωνα. Στην αρχή δεν μπορούσε να σταθεί, μετά το κάτω μέρος του σώματός του έχασε κάθε αίσθηση, μέχρι που το δηλητήριο παρέλυσε τους μυς και την καρδιά του. Ο Σωκράτης πέθανε από το αλκαλοειδές κωνειΐνη.

Ειδικοί βοτανολόγοι και ιατροί μπορούν να διυλίσουν μια δόση ώστε το βότανο να χρησιμοποιηθεί φαρμακευτικά ως ηρεμιστικό, για το άσθμα, το βήχα και τους νευρόπονους. Στην ομοιοπαθητική δίνεται για την κατάθλιψη, το άγχος και την ζαλάδα. (*Vermeulen N., p.93, 2004*)

188v - **Καρώ**, κν. Κάρβι, ΑΓΡΙΟΚΥΜΙΝΟ, (*Carum Carvi L., Fam. Umbelliferaeae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Γνωστός σπόρος, διουρητικός, νόστιμος, θερμαντικός, καλός για το στομάχι, πεπτικός, που προστίθεται με ωφέλεια στα αντίδοτα. (*Διοσκουρίδης, Γ.57*)

[Συστατικά: πτητικά έλαια (3-7%), σταθερό έλαιο (8-20%), πρωτεΐνες, οξαλάτη ασβεστίου, χρωματική ύλη, ρητίνη, καρβόνη.]

Χωνευτικές ιδιότητες, βελτιώνει την όρεξη και προλαβαίνει το φούσκωμα. Δίνεται κυρίως για πεπτικά προβλήματα, όπως τυμπανισμό και στομαχικές κράμπες, καθώς και για πόνους περιόδου. Οι σπόροι του χρησιμοποιούνται για να δώσουν έντονη γεύση σε φαγητά, επίσης πασπαλίζονται πάνω σε ψωμί ή κέικ και δίνουν την γεύση στο λικέρ «Κιούμελ».

Η καρβόνη φαίνεται να επιβραδύνει την εκβλάστηση στις αποθηκευμένες πατάτες και αποτρέπει την δημιουργία ψώρας όταν οι πατάτες χαλάνε. (*Mabey R., p.120, 2003 και Vermeulen N., p.78, 2004*)

Πειράματα σε πειραματόζωα στο Τμήμα Βιολογίας του Πανεπιστημίου του Fez, στο Μαρόκο, έδειξαν τις έντονες διουρητικές ιδιότητες του καρώ. (*Lahlou S., 2007*)

192v - **Κρόκος**, κν. ΚΡΟΚΟΣ, ΣΑΦΡΑΝ, ζαφορά (*Crocus sativus L., Fam. Crocoideae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Έχει πεπτικές, μαλακτικές, στυπτικές και διουρητικές ιδιότητες. Προστίθεται με ωφέλεια στα ροφήματα για τα εσωτερικά όργανα. Είναι και αφροδισιακός. (*Διοσκουρίδης, Α.26*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο (8-10% περιέχει τερπένες, τερπενικές αλκοόλες και εστέρες), κροκίνη (ένα χρωματικό γλυκοζίδιο), πικροκροκίνη (ένα άχρωμο, πικρό γλυκοζίδιο).]

Ο κρόκος εμφανίζεται σε ζωγραφιές της Μινωικής Κρήτης το 1600 π.Χ. Το χρώμα από τα άνθη χρησιμοποιείται από την εποχή των αρχαίων Αιγυπτίων για βαφή ρούχων. Επίσης τα ράσα των βουδιστών μοναχών βάφονταν με αυτή τη βαφή.

Χρησιμοποιείται στην μαγειρική και είναι από τα πιο ακριβά μπαχαρικά. Αν μαγειρεύουμε με ζαφορέλαιο, που βοηθά στη μείωση της χοληστερίνης, μπορούμε ακίνδυνα και νόστιμα να προλάβουμε την στεφανιαία νόσο. Η πικάντικη γεύση των στιγμάτων του κρόκου προέρχεται από την πικροκροκίνη που είναι ένας γλυκοζίτης της σαφρανάλης.

Πολλές γυναίκες ανά τους αιώνες θα έχουν μακιγιαριστεί με κρόκο χωρίς να το ξέρουν, διότι περιέχεται στη σκόνη που φτιάχνει το ρουζ, πράγμα καθόλου ανησυχητικό βέβαια, καθώς ο κρόκος περιέχει ουσίες που θεραπεύουν τις φλεγμονές του δέρματος. Οι σημαντικότερες χρωστικές του κρόκου ανήκουν στην κατηγορία των καροτενοειδών, γνωστών και ως προβιταμίνες Α και που έχουν τις ίδιες ιδιότητες με την βιταμίνη Α. Πειράματα με ινδοχοιρίδια έδειξαν ότι η προσθήκη βιταμίνης Α στη διατροφή τους περιορίζει δραστικά τους καρκίνους του οισοφάγου, του πνεύμονος και του δέρματος. Ο κρόκος με την προβιταμίνη Α παρουσιάζει αντικαρκινικές ιδιότητες. (*Mabey R.,p.64, 2003 και Ταραντίλης Π.-Πολύσιος Μ., Καθημερινή και Τσιμίδου Μ., Καθημερινή και Vermeulen N.,p.78, 2004*)

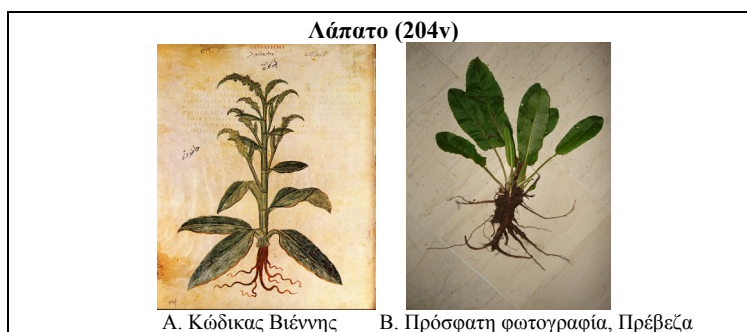
Πειράματα στο University of Chicago έδειξαν τις αντικαρκινικές ιδιότητες της κροκίνης του κρόκου σε ανθρώπινα κύτταρα. (*Aung HH et al, 2007*)

199v - **Κύπερος** (*Cyperus rotundus L., Fam. Cyperaceae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Έχει την ικανότητα να θερμαίνει, να προκαλεί την ούρηση σε όσους έχουν λιθίαση. Βοηθά στα τσιμπήματα από σκορπιό. (*Διοσκουρίδης, Α.4*)

Ο κύπερος χρησιμοποιούνταν στην Πύλο στην βιοτεχνία αρωματικών ελαίων. (*Dalby A.,p.381, 2001*)

204v - **Λάπαθον**, κν. ΛΑΠΑΤΟ (*Rumex acetosus L., Fa. Polygonaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κατά το Διοσκουρίδη ωφελεί τα κοιλιακά, τη ναυτία του στομαχιού και το τσίμπημα του σκορπιού. (*Διοσκουρίδης, Β.114*)

Τα φύλλα του λάπαθου είναι εξαιρετική πηγή βιταμίνης Α και πρωτεΐνης, πλούσια σε σίδηρο και κάλιο. Οι ρίζες είναι τονωτικές και ενεργητικές. Θεωρείται πολύ καλό αιμοκαθαρτικό και χρησιμοποιείται από τους βοτανολογούς σαν περιοριστικό των βαρέων μετάλλων και για ηπατικά προβλήματα.

(*Wikipedia, the free encyclopedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Rumex_crispus*)

[Συστατικά: γλυκοζίδια ανθρακινόνης, τανίνες, σίδηρος.]

Σαν καθαρτικό αντικαθιστώντας τη σέννα ή το Ράμνο. Αξιόλογο απολυμαντικό φάρμακο κατά των δερματικών παθήσεων. Καταπραΰνει τη δερματική φαγούρα. (*Flück H.,p.56, 1995 και Mabey R.,p.98, 2003*)

206r - **Λινόν**, κν. ΛΙΝΟ (*Linum usitatissimum - utilissimum L., Fam. Linaceae*). Δεν αναγράφεται τίποτα στα αραβικά.

Διαλύει και μαλακώνει κάθε φλεγμονή εσωτερική και εξωτερική αν πλαστεί ωμός μαζί με μέλι, λάδι και νερό. Εξαφανίζει τις φακίδες και την ακμή, αν γίνει κατάπλασμα με σόδα και σύκο. Ενώ με στάχτη διαλύει τις παρωτίτιδες και τα σκληρώματα. Είναι αφροδισιακό αν ανακατευτεί με μέλι και πιπέρι και τρώγεται σε μεγάλη ποσότητα σαν παστέλι. (*Διοσκουρίδης, Β.103*)

[Συστατικά: σταθερό έλαιο (μέχρι 40%, περιέχει μεταξύ άλλων λινολεϊκό και λινολενικό οξύ), φυτική κόλλα (6%), πρωτεΐνη (25%), ένα κυανογενές γλυκοζίδιο (λιναμαρίνη).]

Οι σπόροι είναι καθαρτικοί λόγω της δράσης της γλοιώδους ουσίας του στο έντερο. Χρησιμοποιείται για το βήχα και ως κατάπλασμα για τα εγκαύματα. Εξωτερικά οι σπόροι κομματιασμένοι βοηθούν στη θεραπεία των αποστημάτων, και ανακουφίζουν τους

ρευματισμούς. Το λινέλαιο χρησιμοποιείται και για την διευκόλυνση της εξόδου των πετρών της χοληδόχου. (*Flück H., p.94, 1995 και Mabey R., p.84, 2003*)

206v - **Λωτός**. (~~*Melilotus mesanensis L.*~~) Πιθανόν *Nymphaea Lotus*. Οι αραβικές σημειώσεις γράφουν το αραβικό και το ελληνικό όνομα.

Κατά το Διοσκουρίδη, ο λωτός φυτρώνει στην Αίγυπτο στο νερό όταν πλημμυρίσουν οι πεδιάδες. Έχει άνθος λευκό όμοιο με κρίνο, το οποίο λένε ότι ανοίγει με την ανατολή και κλείνει με την δύση του ήλιου. Μοιάζει το κεφάλι με πάρα πολύ μεγάλη παπαρούνα, μέσα στο οποίο βρίσκεται καρπός σαν κεχρί, τον οποίο αφού τον ξεράνουν οι κάτοικοι της Αιγύπτου, τον αλέθουν και τον κάνουν ψωμί. Η ρίζα, που είναι όμοια με κυδώνι, τρώγεται βρασμένη και ωμή. Αν βραστεί, ως προς τις ιδιότητες, είναι ανάλογη με το ασπράδι του αβγού. (*Διοσκουρίδης, Δ113*)

Πειράματα στο Πακιστάν με τη ρίζα της *Nymphaea Lotus*, δείχνουν μεγάλη περιεκτικότητα σε γλυκόζη. (*S. Hujjatullah et al, 2006*)

221v, 222r, 223v, - **Μήκων ήμερος κηπαίος, Υπνοφόρος μήκων**, κν. Όπιο, Αφιόνι, ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ (*Papaver somniferum L., Fam. Papaveraceae*), **Μήκων άγριος**, (*Papaver Rhoeas L.*) **Μήκων ροιάς**, (*Papaver hybridum*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Υπάρχουν διάφορα είδη παπαρούνας. Όλες έχουν ιδιότητες ψυκτικές, γι' αυτό τα φύλλα και οι κάψες αν βραστούν σε νερό και γίνουν εξωτερικοί εμβρεγμοί, είναι υπνωτικές. Μαλακώνει ήπια την κοιλιά, προστίθεται στα γλυκίσματα και τα παστέλια για τον ίδιο σκοπό. Τα φύλλα σαν κατάπλασμα θεραπεύουν τις φλεγμονές, και το αφέψημα με εξωτερικές πλύσεις είναι υπνωτικό. Λέγεται και ροιάδα γιατί ρέει από αυτή το όπιο. Το όπιο, το οποίο αν ληφθεί σε μικρή ποσότητα είναι παυσίπονο, υπνωτικό και πεπτικό. Ενώ όταν πίνεται σε μεγαλύτερη ποσότητα βυθίζει σε ληθαργικό ύπνο και είναι θανατηφόρο. (*Διοσκουρίδης, Δ.63,64,65*)

Παραισθησιογόνος και συνάμα αναλγητικός, ο γαλακτώδης οπός της –το όπιο- συμπλέκει ιαματική και τελετουργική χρήση. Η Αφροδίτη χρωματίζει το πορφυρέρυθρο άνθος με το αίμα της, η Δήμητρα το εντάσσει στα ιερά φυτά και η Ήρα ως έφορος του τοκετού, υιοθετεί την δρόγη για αναλγητική στήριξη κατά την γέννα. (*Βαρελλά Ev., 2004*)

Στη Θεογονία του Ησίοδου (8^{ος} π.Χ. αιώνας) υπάρχει η πρώτη γραπτή αναφορά για την μήκωνα. Ήδη από τους υστερομινωικούς χρόνους ήταν γνωστή η χρήση του όπιου, όπως μαρτυρεί ένα αγαλματίδιο που ονομάστηκε «η θεά των μηκώνων» διότι έχει στο κεφάλι τρεις καρφίδες ομοιώματα των κωδιών της παπαρούνας. (Σκαλτσά Ε., *Τα φάρμακα στην αρχαία Ελλάδα*)

Επίσης όπως φαίνεται στην εικόνα η Ελληνική Αναισθησιολογική Εταιρεία έχει στην σφραγίδα της, σκίτσο των κωδιών της παπαρούνας.

[Συστατικά: περίπου 25 αλκαλοειδή, μεταξύ των οποίων μορφίνη, κωδεΐνη, παπαβερίνη, θηβαΐνη, ναρκείνη, μεκονικό οξύ.]

Χρησιμοποιείται στην μαγειρική στην αρτοποιία. Οι ανώριμες κάψουλες των καρπών χρησιμοποιούνται για την απόσταξη μορφίνης και την παραγωγή κωδεΐνης. (Mabey R., p.93, 2003)

225v - **Μήκων κερατίτης**, κν. ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ (*Glaucium flavum* Crtz., Fam. Papaveraceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Η ρίζα αν βραστεί μέσα σε νερό μέχρι να μείνει το μισό και ποθεί, έχει την ιδιότητα να θεραπεύει τις ισχιαλγίες και τις παθήσεις του ήπατος και να ωφελεί αυτούς που ουρούν σύρα παχύρρευστα και με ίνες. Ο σπόρος μαζί με μελόνερο καθαρίζει ήπια την κοιλιά. (Διοσκουρίδης, Δ.65)

Το βότανο έχει διουρητικές ιδιότητες και χρησιμοποιείται ιδίως για τις πέτρες στα νεφρά και τη χοληδόχο κύστη. (Vermeulen N., p.138, 2004)

Μελέτες που έγιναν στο *Glaucium flavum* στο Τμήμα Φαρμακολογίας του Πανεπιστημίου της Granada, Ισπανίας, έδειξαν ότι τμήματα που εξετάστηκαν από όλα τα μέρη του βότανου έχουν αντιμικροβιακές ιδιότητες. (Cabo J, 1988)

226v - **Μελισσόφυλλον** (*Melissa altissima* Sibth., Fam. Labiatae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κατά το Διοσκουρίδη ονομάζεται και «Μελίσσαινα» επειδή αρέσει στις μέλισσες. Ενδείκνυται σε τσιμπήματα από σκορπιό και αράχνη, ή δάγκωμα από σκύλο. Γίνονται πλύσεις για πονόδοντο, ατμόλουτρα για πρόκληση εμμήνου ρύσεως και κλύσμα για δυσεντερία. (Διοσκουρίδης, Γ.104)

Χρησιμοποιείται στην εναλλακτική ιατρική για καταπραϊντικό. Το αιθέριο έλαιό του είναι υπερβολικά ακριβό, και χρησιμοποιείται στην αρωματοθεραπεία. Το μελισσόφυλλο θεωρείται φάρμακο για την καρδιά και την μελαγχολία, εξ ου και η δημιουργία, το 1945, του αρώματος “Coeur-Joie” της Nina Ricci, που περιείχε κυρίως, έλαιο από μελισσόφυλλο και που σημαίνει «Καρδιά-Χαρά». (www.fao.org/docrep/x5043E/x5043E0i.htm)

227v, 228v - **Μαλάχη κηπαία, Μαλάχη αγρία χερσαία**, κν. ΜΟΛΟΧΑ, (*Malva silvestris* L., *Malva vulgaris* Fries., *Malva rotundifolia* L., Fam Malvaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς. Είναι ωφέλιμη για τα έντερα και την ουροδόχο κύστη. Κάνει καλό ως κατάπλασμα στα τσιμπήματα των σφηκών και των μελισσών, κι αν κανείς επαλειφθεί με τα φύλλα της λιωμένα μαζί με λάδι προφυλάσσεται από τα τσιμπήματα. Ο

ζωμός της, βρασμένος μαζί με τις ρίζες, βοηθά σε όλα τα θανατηφόρα δηλητήρια, πρέπει να τον πίνουν και να κάνουν εμετό συνεχώς. (*Διοσκουρίδης, Β.118*)

[Συστατικά: κυρίως βλεννώδεις ουσίες.]

Είναι ένα ευεργετικό φυτό. Περιέχει ουσίες φυτικής κόλλας που καταπραΰνουν τους ερεθισμένους ιστούς. Τα αποξηραμένα άνθη μολόχας συχνά προστίθενται σε μίγματα τσαγιών από βότανα για τον βήχα και άλλα αναπνευστικά προβλήματα. Το τσάι μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε γαργάρες για μολύνσεις του λάρυγγα και επίσης να βοηθήσει στη διάρροια και στα στομαχικά προβλήματα. (*Vermeulen N.,p.180, 2004*)

229v - **Μάραθον**, κν. ΜΑΡΑΘΟ (*Anethum Foeniculum L., Fam. Umbelliferae*). Με αραβική γραφή διαβάζουμε και το αραβικό και το ελληνικό όνομα.

Το φυτό αυτό, λέει ο Διοσκουρίδης, που κατεβάζει το γάλα, ενδείκνυται στις νεφρίτιδες και στις παθήσεις της ουροδόχου κύστης καθώς είναι διουρητικό. Δίνεται για δαγκώματα από φίδια και σκύλο. Συμβάλλει στην καλή όραση. (*Διοσκουρίδης, Γ.70*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο με πολύ χαρακτηριστική μυρωδιά και γλυκιά γεύση]

Το μάραθο διαλύει τα αέρια του στομάχου, αυξάνει την όρεξη και είναι ασθενές διουρητικό. Είναι ήπιο διεγερτικό της εντερικής δράσης. Σε μεγάλες δόσεις προκαλεί μια μορφή μέθης. (*Flück H.,p.116, 1995*)

239v - **Νάρκισσος**, κν. ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ (*Narcissus poeticus L., Fam. Liliaceae*). Δεν υπάρχει ούτε ζωγραφιά ούτε αραβική σημείωση.

Ο Διοσκουρίδης αναφέρει για τη ρίζα του νάρκισσου: όταν τρώγεται βραστή ή όταν πίνεται προκαλεί εμετούς. Λιωμένη μαζί με μέλι για τα εγκαύματα. Αν τεθεί ως κατάπλασμα συγκολλά τις τομές των νεύρων. Ωφελεί τα διαστρέμματα των αστραγάλων, τους χρόνιους πόνους των αρθρώσεων, καθαρίζει τις πανάδες, διαλύει τα αποστήματα. (*Διοσκουρίδης, Δ.158*)

Ελληνική μυθολογία: Γνωστός ο μύθος του ωραιότατου και ακατάδεχτου νεαρού, του Νάρκισσου, γιού του Κηφισσού και της νύμφης Λειριόπης, που ερωτεύεται τον εαυτό του, πεθαίνει από μαρασμό, και τελικά μεταμορφώνεται στο πανέμορφο λουλούδι που έχει από την αρχαιότητα το όνομά του. (*Κωνσταντινίδης Α., σελ. 353, 1900*)

Οι βολβοί του νάρκισσου είναι τοξικοί. Πρόσφατα ανακαλύφθηκε ότι περιέχει γαλανθαμίνη, η οποία θεραπεύει την άνοια. Μια εταιρεία στη Σκωτία ερευνά αν η γαλανθαμίνη μπορεί να παραχθεί εμπορικά για την θεραπεία της νόσου Alzheimer. Μάλιστα ένας νάρκισσος πήρε το όνομα «Narcissus “Alois Alzheimer”». (*Vermeulen N.,p.198, 2004*)

239r - **Νυμφαία**, κν. ΝΟΥΦΑΡΟ, (*Nymphaea alba L., Fam. Nymphaeaceae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ο Διοσκουρίδης συμβουλεύει ότι ωφελεί όσους πάσχουν από την κοιλιά τους, από δυσεντερία, πόνους στομάχου και ουροδόχου κύστης. Πίνεται η ρίζα για τις ονειρώξεις, γιατί τους καταπραΰνει και προκαλεί για λίγες μέρες εξασθένηση του γεννητικού οργάνου. Φαίνεται ότι έχει ονομαστεί Νυμφαία από τις Νύμφες, επειδή αγαπά τις υγρές περιοχές, αναφέρει ο Διοσκουρίδης. (*Διοσκουρίδης, Γ.132*)

[Συστατικά: νουφαρίνη (αλκαλοειδές), γαλλικό οξύ, τανίνη, άλατα, άμυλο.]

Διουρητικό και ελαφρό ναρκωτικό. Η ρίζα χρησιμοποιείται ως μαλακτικό, κατευναστικό και αναφροδισιακό. Τσάι από τα άνθη είναι κατά της αϋπνίας, της υστερίας, αντιβηχικό και αντισπασμωδικό. (*Mabey R.,p.289, 2003*)

244r - **Οξύλαπαθον το μέγα**, κν. Λάπαθο, ΑΓΡΙΟΛΑΠΑΘΟ, ξινήθρα, (*Rumex crispus L., Fam. Polygonaceae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Οι ρίζες του θεραπεύουν τη λέπρα, τους λοιχήνες και καταπραΰνουν την φαγούρα. Ανακουφίζει τους πονόδοντους. (*Διοσκουρίδης, Β114*)

[Συστατικά: γλυκοζίδια ανθρακινόνης, τανίνες, σίδηρος.]

Στην ιατρική για δερματοπάθειες. Θεωρείται αξιόλογο απολυμαντικό φάρμακο κατά των δερματικών εξανθημάτων. Καταπραΰνει την δερματική φαγούρα. (*Mabey R.,p.98, 2003*)

247r, 248r - **Ορίανος ονίτις, Ορίανος Ηρακλεωτική** κν. ΡΙΓΑΝΗ (*Origanum creticum L., Origanum heracleoticum L., Fam. Labiatae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Είναι θερμαντική, ενδείκνυται σε όσους έχουν δαγκωθεί από φίδι ή έχουν δηλητηριασθεί από κόνειο ή όπιο παπαρούνας. Αποβάλλει από την κοιλιά τη μαύρη χολή, προκαλεί την έμμηνο ρύση, θεραπεύει το βήχα. Ωφελεί τη φαγούρα, τη ψώρα και τον ίκτερο. (*Διοσκουρίδης, Γ.27,28*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο (περιέχει θυμόλη, οριγανίνη, καρβακρόλη), πικρές ουσίες, τανικά οξέα, ρητίνες.]

Η ρίγανη χρησιμοποιείται ως διεγερτικό τονωτικό με αντισηπτικές ιδιότητες. Σαν αφέψημα πίνεται για να βοηθήσει την πέψη, να διεγείρει την λειτουργία της χοληδόχου κύστης και να καταπολεμήσει τις εσωτερικές μολύνσεις. Το έγχυμα κάνει καλό στο βήχα και στον πονόλαιμο. Είναι σπασμολυτικό, συνίσταται για τη διάρροια, τους πόνους περιόδου και τους παρατεταμένους πονοκεφάλους. (*Vermeulen N.,p.210, 2004*)

257r – **Πτέρης**, 266r **Πτέρης ετέρα**, 395v **Βλάχγον**, κν. ΦΤΕΡΗ (*Aspidium Filix mas L., Pteris acquilina L., Fam. Polypodiaceae*). Στα αραβικά γράφεται και το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Η ρίζα της (όταν λαμβάνεται σε βάρος τεσσάρων δραχμών μαζί με μελόνερο) αποβάλλει τις πλατιές λεβίδες. Πρέπει όσοι την παίρνουν να τρώνε προηγουμένως σκόρδο. (*Διοσκουρίδης, Δ.184*)

Μελέτες με πειραματόζωα στη Βραζιλία στο Τμήμα Παθολογίας της Κτηνιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Sao Paulo, έδειξαν ότι η φτέρη είναι φυτό δηλητηριώδες, τοξικό και προκαλεί καρκίνο. (*Lattore AO et al, 2009*)

267r - **Πολυπόδιον**, κν. ΠΟΛΥΠΟΔΙ, δεντροφθείρι (*Polypodium vulgare L., Fam. Polypodiaceae*). Στα αραβικά αναγράφεται το ελληνικό και το αραβικό του όνομα.

Η ρίζα είναι στυφή στη γεύση, ελαφρώς γλυκιά και με ακαθαρτικές ιδιότητες. Αποβάλλει το φλέγμα από τη χολή. Κάνει για τα διαστρέμματα και τις ραγάδες ανάμεσα από τα δάχτυλα. (*Διοσκουρίδης, Δ.186*)

Οι ρίζες έχουν γλυκιά γεύση και χρησιμοποιούνται σε αφέψημα για το βήχα, τη βρογχίτιδα, το άσθμα, το βραχνιασμένο λαιμό και άλλα προβλήματα πνευμόνων και αναπνοής. (Vermeulen N.,p.237, 2004)

268r, 269r - **Περιστερεών ορθός, Περιστερών ύπτιος**, κν. Βερμπένα η φαρμακευτική, ΣΤΑΥΡΟΒΟΤΑΝΟ, γοργόγιαννι (*Verbena officinalis* L., *Lycopus exaltatus* L., Fam. Labiatae). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Σταματά τους πόνους της μήτρας. Αναστέλλει το ερεσίπελας, σταματά τις σήψεις, συγκολλά τα τραύματα και επουλώνει τα χρόνια έλκη. Αποκαλείται και «ιερό βότανο», επειδή χρησιμοποιείται για φυλαχτά στους καθαρμούς. (*Διοσκουρίδης, Δ.59*)

[Συστατικά: γλυκοζίδια (βερμπενάλίνη, βερμπενίνη), ένα αλκαλοειδές, πικρή ουσία, πτητικό έλαιο, τανίνη.]

Η βερμπένα δυναμώνει το νευρικό σύστημα, διασκορπίζει την κατάθλιψη και εξουδετερώνει τη νευρική εξάντληση. Είναι αποτελεσματική κατά της ημικρανίας και των πονοκεφάλων νευρικής και κυκλοθυμικής φύσης. Συνιστάται για τις διαταραχές του συκωτιού και τις πέτρες της χοληδόχου. (*Mabey R.,p.124, 2003*)

270r, 271r - **Πήγανον κηπαίων, Πήγανον ορεινόν**, κν. ΑΠΗΓΑΝΟΣ ο βαρύοσμος, Πήγανον άγριον, (*Ruta graveolens* L., Fam Rutaceae, *Hypericum crispum* L., Fam. Guttiferae-Hypericoideae). Με αραβική γραφή μόνο το αραβικό όνομα.

Κατά το Διοσκουρίδη είναι και οι δύο θερμαντικοί και καυστικοί, ενώ ο σπόρος είναι αντίδοτο στα δηλητήρια. Σταματά τους κολικούς, κάνει καλό στους πόνους των πλευρών και του θώρακα, στη δύσπνοια, στους βήχες, στην πνευμονία, στους πόνους των ισχίων και των αρθρώσεων. (*Διοσκουρίδης, Γ.45-46*)

[Συστατικά: πτητικό έλαιο (μέχρι 90% μεθυλνουνυλκετόνη, επίσης λεμονίνη, κινεόλη), αλκαλοειδή (φαγαρίνη, αρμπορινίνη), κουμαρίνες (βεργαπτίνη, ξανθοτοξίνη, ψωαλίνη).]

Ο απήγανος είναι χρήσιμος στη θεραπεία καταπονημένων ματιών, παρεπόμενων πονοκεφάλων και ταχυπαλμίας. Η αντισπασμωδική δράση του ελαίου και των αλκαλοειδών δικαιολογεί τη χρησιμοποίησή του κατά της δυσπεψίας νευρικής προέλευσης και των κολικών. Η ρουτίνη δυναμώνει τα εύθραυστα αιμοφόρα αγγεία και τις κινσώδεις φλέβες.

Στην Κινέζικη ιατρική θεωρείται το καλύτερο φάρμακο για δαγκώματα φιδιών και τσιμπήματα εντόμων. (*Mabey R.,p.111, 2003*)

272r - **Περδίκιον, Λυσιμάχειος**, κν. Παριετάρια, ΠΕΡΔΙΚΑΚΙ, ανεμολύτι, (*Parietaria diffusa / judaica L., Fam. Urticaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ο χυμός των φύλλων είναι στυπτικός και ενδείκνυται στις αιμοπτύσεις και τις δυσεντερίες, ως ρόφημα και ως κλύσμα. Χρήσιμο ως εμφρακτικό βύσμα στις γυναικείες αιμορραγίες και τις αιμορραγίες από τα ρουθούνια. Κατάλληλο για τραύματα και αιμοστατικό. Σαν θυμίαμα βγάζει πολύ καυστικό καπνό, διώχνει τα ερπετά και σκοτώνει τα ποντίκια. (*Διοσκουρίδης, Δ.3*)

[Συστατικά: πικρό γλυκοζίδιο, τανίνες, θειάφι, φυτικές χρωστικές, κάλιο, ασβέστιο, φυτική κόλλα.]

Στην ιατρική για τις λοιμώξεις του ουροποιητικού και τις πέτρες. Θεωρείται ανακουφιστικό διουρητικό για τη θεραπεία της κατακράτησης ούρων, της κυστίτιδας, της νεφρίτιδας και των φλεγμονών του προστάτη. (*Mabey R.,p.121, 2003*)

273r - **Πεντάφυλλον**, κν. ΠΕΝΤΑΦΥΛΛΟ, πενταδάχτυλο (*Potentilla reptans L., Fam. Rosaceae*). Στην αραβική γραφή μόνο το ελληνικό όνομα.

Το αφέψημα της ρίζας όταν κρατιέται στο στόμα σταματά τους πονόδοντους, με γαργάρα θεραπεύει την τραχύτητα του λάρυγγα και όταν πίνεται βοηθά την διάρροια. Αν γίνει κατάπλασμα σταματά τους έρπητες, διαλύει τα οιδήματα των αδένων, τα σκληρώματα και τα πρηξίματα. Ο χυμός της μαλακής ρίζας ενδείκνυται στις παθήσεις του συκωτιού, του πνεύμονα και στα θανατηφόρα δηλητήρια. Βοηθά τις επιληψίες και θεραπεύει τον ίκτερο. (*Διοσκουρίδης, Δ.42*)

Η ρίζα του πεντάφυλλου είναι αντισηπτική και στυπτική. Χρησιμοποιείται για γαργάρες σε μολύνσεις του στόματος και του λαιμού. (*Vermeulen N.,p.238, 2004*)

274r - **Πολύγονον άρρην**, κν. ΠΟΛΥΚΟΜΠΗ (*Polygonum aviculare L., Fam. Polygonaceae*). Στα αραβικά είναι γραμμένο το ελληνικό και το αραβικό όνομα, το οποίο και σημαίνει «η μαγκούρα του βοσκού».

Έχει ιδιότητες στυπτικές και ψυκτικές. Ο χυμός ενδείκνυται να πίνεται σε όσους κάνουν αιμοπτύσεις, στις καταρροές της κοιλιάς και όσους έχουν χολέρα και στραγγουρία γιατί προκαλεί έντονα τα ούρα. (*Διοσκουρίδης, Δ.4*)

Το αφέψημα είναι δημοφιλές για το κρυολόγημα και το βήχα. Είναι διουρητικό, καθαρίζει το αίμα, είναι ευεργετικό για τους ρευματισμούς και την ποδάγρα. Σταματά την εσωτερική αιμορραγία και τη διάρροια. (*Vermeulen N.,p.236, 2004*)

275r - **Πράσιον, Φιλοφαρές**, κν. ΜΑΡΟΥΒΙΟ το κοινό, (*Marrubium vulgare L., Fam. Labiatae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Για τη φθίση, το άσθμα και το βήχα. Αποβάλλει με την απόχρεμψη τα παχιά περιττώματα του θώρακα. Χρησιμοποιείται στο δύσκολο τοκετό και στα δαγκώματα από φίδια. (*Διοσκουρίδης, Γ.105*)

[Συστατικά: μέχρι 1% παρουνβίνη (πικρή ουσία), διτερπενικές αλκοόλες (μαρβιόλη, μουρουβενόλη), λίγα αλκαλοειδή, ίχνη πτητικού ελαίου και ένα σεσκουιτερπένιο, τανίνη, σαπωνίνες, ρητίνη.]

Ενδείκνυται για διαταραχές του αναπνευστικού. Θεωρείται τονωτικό της πέψης. Είναι ένα από τα πικρά βότανα που τρώνε υποχρεωτικά οι πιστοί στο δείπνο του εβραϊκού Πάσχα.

Μια φολκλορική παράδοση το θέλει ηρεμιστικό της νευρικής καρδιάς. Αυτή η φήμη διαθέτει επιστημονική τεκμηρίωση, αφού η μαρουβίνη σε μικρές ποσότητες εξομαλύνει την καρδιακή αρρυθμία. (*Mabey R.,p.68, 2003*)

276r - **Πέπλιον, Πεπλός**, κν. ΑΓΡΙΑ ΑΝΤΡΑΚΛΑ (*Euphorbia Peplis L., Fam. Euphorbiaceae*). Μόνο η ελληνική ονομασία με αραβική γραφή.

Αποβάλλει το φλέγμα από τη χολή. Παστώνεται σε άρμη. (*Διοσκουρίδης, Δ.168*)

Μελέτες που έγιναν στο Πανεπιστήμιο της Τριέστης στην Ιταλία, έδειξαν την αντιμικροβιακή δραστηριότητα του *Euphorbia Peplis*. (*Cateni F, et al, 2003*)

278r - **Πράσον κηπαίον**, κν. ΠΡΑΣΟ (*Allium Porrum L., Fam. Liliaceae*). Στην αραβική γραφή το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Το πράσο προκαλεί φούσκωση, κακής ποιότητας υγρά, δυσάρεστα όνειρα και ούρηση. Διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς, λεπταίνει, προκαλεί αμβλυωπία και έμμηνο ρύση.

Είναι στυπτικό, ο χυμός του μαζί με ξίδι σταματά το αίμα, κυρίως από την μύτη. Είναι αφροδισιακό και κάνει καλό σε όλες τις παθήσεις του θώρακα. (*Διοσκουρίδης* B.149)

Μόνο στη μαγειρική. (*Vermeulen N., p.36, 2004*)

279r - **Ράμνος**, κν. ΡΑΜΝΟΣ (*Rhamnus oleoides* L., Fam. Rhamnaceae). Με αραβική γραφή το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Ο Διοσκουρίδης περιγράφει τρία είδη ράμνου. Και των τριών τα φύλλα κάνουν καλό ως κατάπλασμα στο ερεσίπελας και τον έρπητα. Λέγεται μάλιστα ότι και τα κλαδιά όταν μπου στις πόρτες ή τα παράθυρα, διώχνουν τις κακές επιδράσεις από τα μάγια(!) (*Διοσκουρίδης, A.90*)

Υπάρχουν πολλά είδη ράμνων. Η λευκαγκαθιά (*Rhamnus catharticus*) έχει καθαρτική δράση, χωρίς παρενέργειες. Είναι κατάλληλο για την χρόνια δυσκοιλιότητα. (*Vermeulen N., p.246, 2004*)

282r – **Ρόδον**, κν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ (*Rosa centifolia* L., Fam, Rosaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κάνει καλό στους πόνους των ματιών, αυτιών, κεφαλιού, ούλων, πρωκτού, εντέρου και μήτρας. Αναστέλλει τη διάρροια και την αιμόπτυση. Παρασκευάζονται και οι ονομαζόμενες ροδίδες που χρησιμοποιούνται τοποθετημένες γύρω από τον γυναικείο τράχηλο σαν αρωματικό περιδέραιο, καθώς διαλύουν την κακοσμία του ιδρώτα. Τις χρησιμοποιούν και λεπτοτριμμένες για να πασπαλιστούν μετά το μπάνιο. (*Διοσκουρίδης, A.99*)

[Συστατικά: Τανίνες, αιθέριο έλαιο]

Τα πέταλα είναι στυπτικά και κατά των μολύνσεων. Ενδείκνυται για την διάρροια, για το πλύσιμο και τους πόνους του βλεννογόνου του στόματος, σε πληγές και εγκαύματα. (*Flück H.,p.85, 1995*)

Για τους Χριστιανούς το αίμα του Χριστού που έτρεξε από το σταυρό έδωσε ομορφιά στο αγριοτριαντάφυλλο. Και σύμφωνα με κάποια αγγλική παράδοση ο ακάνθινος στέφανος που χλευαστικά βάλθηκε στο κεφάλι του Χριστού ήταν από κλάδους αγριοτριανταφυλλιάς, και όσες σταγόνες από το αίμα του πληγωμένου προσώπου Του πέσανε στη γη γίνηκαν ρόδα. (*Εμμανουήλ Εμμ. Ι.,p.23, 1960*)

284r, 286r - **Ράφανος κηπαία, Ράφανος αγρία**, κοινώς ΡΑΠΑΝΙ (*Raphanus sativus L., Fam. Cruciferae, Euphorbia Αριος L., Fam. Euphorbiaceae*). Με αραβική γραφή είναι η ελληνική και αραβική ονομασία.

«Η ραφανίδα προκαλεί αέρια, δεν είναι καλή για το στομάχι και προκαλεί το ρέψιμο. Είναι διουρητική και θερμαντική και διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς, αν τρώγεται μετά το φαγητό, καθώς συμβάλλει στην πέψη. Όταν τρώγεται βραστή, κάνει καλό σε όσους έχουν χρόνιο βήχα και σε όσους συγκεντρώνουν παχύρευστα περιττώματα στον θώρακα.» (*Διοσκουρίδης, Β.12*)

Μελέτη του Πανεπιστημίου της Bologna στην Ιταλία δείχνει τις αντιοξειδωτικές ιδιότητες του ραπανιού. (*J.Agric.Food.Chem., 2006*)

290v - **Σκολυπένδριον**, κν. ΑΣΠΛΗΝΟΣ, ημιόνιο, σπλήνιο, φτερούγα (*Asplenium Ceterach L., Fam. Polypodiaceae*). Με αραβική γραφή μόνο το ελληνικό όνομα του βότανου.

Τα φύλλα, αν βραστούν με ξίδι και πίνονται για σαράντα μέρες, έχουν την δυνατότητα να λιώνουν την σκληρυμένη σπλήνα. (*Διοσκουρίδης, Γ.134*)

Από παλαιά πιστεύεται ότι κάνει καλό στη σπλήνα εξ ου και το όνομα άσπληνο, (*Asplenium*, “spleenwort”), που απλά σημαίνει φυτό της σπλήνας. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Phyllitis>)

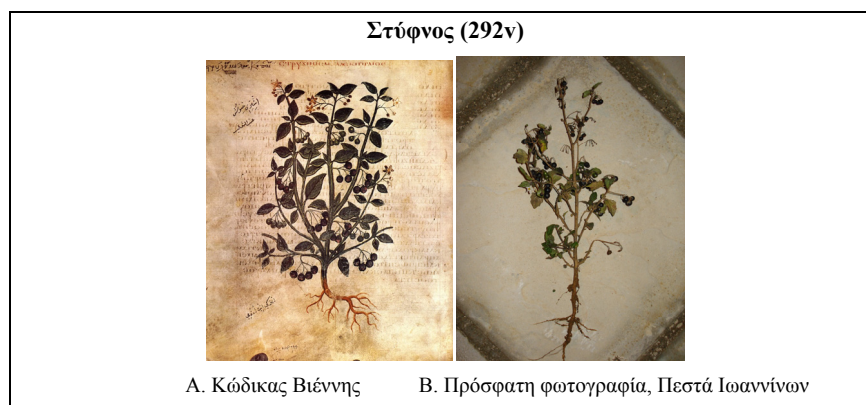
291v - **Σκορπίουρον** (*Heliotropium villosum* Desf., Fam Asperifoliaceae) Στα αραβικά είναι γραμμένη η ελληνική και η αραβική ονομασία.

Ως κατάπλασμα βοηθά όσους έχουν τσιμπηθεί από σκορπιό. (*Διοσκουρίδης, Δ.192*)

Δεν βρέθηκαν σύγχρονες μελέτες χετικές με το σκορπίουρον.

292v - **Στρώχνος μέλας κηπαίος**, κν. ΣΤΥΦΝΟΣ, στρώχνος, (*Solanum nigrum* L., Fam.Solanaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή. Στα αραβικά σημαίνει «τα σταφύλια της αλεπούς», γιατί μοιάζουν με μικρά σταφύλια.

Έχει ιδιότητες ψυκτικές, ενδείκνυται στο ερυσίπελας και τον έρπητα. Βοηθά τους πονοκεφάλους και τη καούρα στο στομάχι. Ενδείκνυται και για εξωτερικούς εμβρεγμούς μαζί με ροδόμυρο στα παιδιά που έχουν πάθει ηλίαση. (*Διοσκουρίδης, Δ.70*)

[Συστατικά: σολανίνη]

Είναι μαλακτικό, καταπραϋντικό και ναρκωτικό. Για κνησμό και μώλωπες, κατά των λειχήνων, ελκών, πρηξιμάτων και εγκαυμάτων. (*Mabey R.,p.294, 2003*)

293v - **Σίλλυβον**, κν. ΓΑΪΔΟΥΡΑΓΚΑΘΟ, κουφάγκαθο (*Silybus marianum* Gartn., *Carduus marianus* L., Fam. Compositae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Τρώγεται βραστό με λάδι και αλάτι, μόλις έχει πρόσφατα φυτρώσει. Το γαλάκτωμα της ρίζας μαζί με μελόνερο προκαλεί εμετούς. (*Διοσκουρίδης, Δ.155*)

Είναι εφιδρωτικό, κατά της αιμόπτυσης, των κολικών και της δυσεντερίας. (*Mabey R.,p.280, 2003*)

Προστατευτικό για το συκώτι, τη χολή και τη σπλήνα. Έχουν γίνει πολλές εργαστηριακές μελέτες (πάνω από 300 καταχωρημένες από την Ιατρική Εθνική Βιβλιοθήκη των Ηνωμένων Πολιτειών) κυρίως στην Ευρώπη που επιβεβαιώνουν την αξιοσημείωτη ικανότητα του γαϊδουράγκαθου να προστατεύει το συκώτι από σχεδόν όλες τις επιβαρύνσεις: λάθος έκθεση σε χημικά, τοξικές παρενέργειες φαρμάκων, ηπατίτιδα, επιβάρυνση από πολλή φαγητό και πολύ αλκοόλ. Είναι καλό για όσους κάνουν χημειοθεραπεία, όσους έχουν χρόνια ενεργή ηπατίτιδα,, ιστορικό χολολιθιάσεων, HIV infection, κύρρωση ήπατος. (*Wikipedia, the free encyclopedia http://en.wikipedia.org/wiki/Silybum_marianum*)

Στην Ιαπωνία στο τμήμα Χημικής Φαρμακολογίας του Πανεπιστημίου του Meijo, το σίλλυβον ερευνάται αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διάφορες παθήσεις που παρατηρείται εναπόθεση αμυλοειδούς στον εγκέφαλο όπως στην νόσο Alzheimer. Αρχικές μελέτες σε πειραματόζωα έδειξαν ότι βελτιώνει τη μνήμη και μπορεί να έχει θεραπευτική χρησιμότητα στο μέλλον. (Lu P, et al, 2009)

294v - **Στρούθιον**, κν. Σαπωνάρια, ΣΑΠΟΥΝΟΧΟΡΤΟ (*Saponaria officinalis* L., Fam. Caryophyllaceae). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

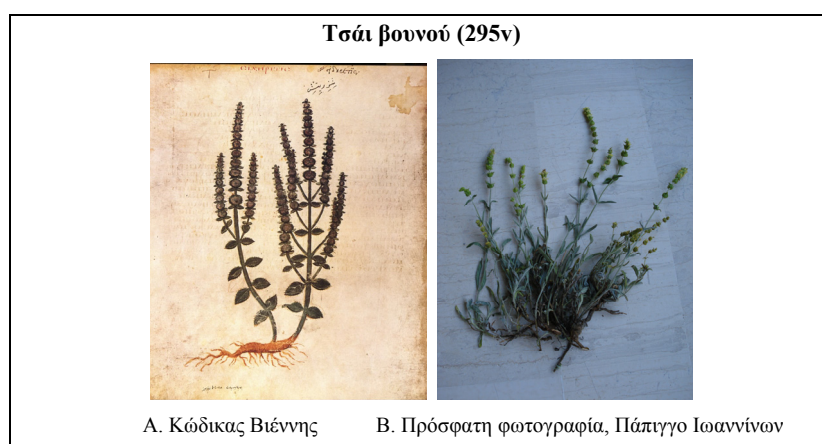
Το χρησιμοποιούν αυτοί που πλένουν τα μαλλιά τους για τον καθαρισμό τους (!) Η ρίζα του είναι καυστική και διουρητική. Ωφελεί όσους πάσχουν από το συκώτι τους και όσους έχουν βήχα και ίκτερο. Διαλύει και τις νεοπλασίες. (*Διοσκουρίδης, Β163*)

[Συστατικά: σαπωνίνες.]

Για δερματικές παθήσεις, όπως ψωρίαση, εκζέματα, δοθήνες και ακμή. Η σαπωνάρια είναι αποχρεμπτική και υπακτική σε μικρές δόσεις. Έχει τις αντιφλεγμονώδεις ιδιότητες των σαπωνίνων. Ακόμη υποστηρίζεται πως αυξάνει τη ροή της χολής. (*Mabey R.,p.40, 2003*)

Στο Μιλάνο, στο Ινστιτούτο Βιολογικών και Τεχνολογικών Ερευνών, η σαπωνάρια είναι σε πειραματική βασική έρευνα σαν μορφή γονιδιακής θεραπείας σε κακοήθη νεοπλάσματα. (*Zarovni N et al, 2009*)

295v - **Σιδηρίτις**, κν. ΤΣΑΪ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ, (*Sideritis scordioides L. Sideritis cretica L., Fam. Labiatae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Τα φύλλα αν γίνουν κατάπλασμα έχουν την ιδιότητα να συγκολλούν τα τραύματα και να προστατεύουν από τη φλεγμονή. (*Διοσκουρίδης, Δ.33-35*)

[Συστατικά: φλαβονοειδή, τριτερπενικά οξέα, διτερπένια, καρβακρόλη, κουρκουμίνη, καρνοφυλλίνη.]

Το αφέψημα βοηθάει στην πέψη και στην αντιμετώπιση κρυολογημάτων. Είναι τονωτικό και διουρητικό. (*Mabey R.,p.287, 2003*)

Σειρά μελετών τόσο σε φυτικά εκχυλίσματα του γένους *Sideritis* όσο και σε χημικές ενώσεις που απομονώθηκαν από αυτά έδειξαν ότι εκτός από την αποδεδειγμένη αντιφλεγμονώδη δράση εμφανίζουν και άλλες φαρμακολογικές δράσεις όπως αντιμικροβιακή, αντιθρομβωτική, αντιυπερτασική και κατά του καταρράκτη. (*Ελληνική Εταιρεία Εθνοφαρμακολογίας, 2004*)

297v - **Σκίλλα, Σκιλλοκρέμυδο** (*Scilla maritime* L., Fam. Liliaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Καλό για όσους έχουν δαγκωθεί από οχιά. Σε όσους θέλουμε να προκαλέσουμε ούρηση, σε όσους πάσχουν από υδρωπικία, από στομαχικά, στον ίκτερο, στους κολικούς, στον χρόνιο βήχα. (*Διοσκουρίδης, Β.171*)

Ο βολβός του σκιλλοκρέμυδου περιέχει καρδιακά γλυκοσίδια που διεγείρουν την καρδιά. Είναι διουρητικό σε μικρές δόσεις. Είναι εμετικό και δηλητηριώδες σε μεγάλες δόσεις. Το φυτό έχει χρησιμοποιηθεί σαν τρωκτικοκτόνο. Το πιο δραστικό στοιχείο του είναι τα σκιλλιροσίδια και ιδιαίτερα το προσκιλλαριδίνιο Α. Ονομάζεται και ο «προάγγελος του φθινοπώρου» γιατί τα άνθη ξεφυτρώνουν τέλος καλοκαιριού και λίγο πριν τα πρωτοβρόχια. (*Wikipedia, the free encyclopedia*)

298v - **Σίκυς άγριος**, κν. ΠΙΚΡΑΓΓΟΥΡΙΑ (*Ecballium Elaterium* Rich., Fam. Cucurbitaceae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ενδείκνυται ο χυμός των φύλλων να ενσταλάζεται στους πόνους των αυτιών. Η ρίζα του αν γίνει κατάπλασμα μαζί με κριθάλευρο διαλύει κάθε χρόνιο πρήξιμο, ενώ αν τεθεί μαζί με ρετσίνι τερεβίνθου αποβάλλει τους όζους. Παρασκευάζεται ένα καθαρτικό από τον καρπό της πικραγουριάς για το οποίο δίνει λεπτομερέστατες οδηγίες παρασκευής και χρήσης. Το καθαρτικό αυτό καθαρίζει την κοιλιά, προκαλεί την έμμηνο ρύση, σκοτώνει τα έμβρυα, καθαρίζει τον ίκτερο και ενδείκνυται στους χρόνιους πονοκεφάλους. (*Διοσκουρίδης, Δ.150*)

Η πικραγουριά δίνεται για το οίδημα και ως καθαρτικό. (*Vermeulen N.,p.114, 2004*)

Πειράματα έγιναν στο Πανεπιστήμιο της Malta, με το cucurbitacin E που απομονώθηκε από την πικραγουριά. Σε σύνθετη καλλιέργεια ανθρώπινων λεμφοκυττάρων με καρκινικά

κύτταρα τα λεμφοκύτταρα είχαν κυτταροτοξική δράση επί των καρκινικών κυττάρων. Πιθανό μελλοντικό φάρμακο για κάποιο είδος καρκίνου. (*Atard E, 2005*)

300v - **Σάμψουχον**, κν. ΜΑΝΤΖΟΥΠΑΝΑ, (*Origanum Majorana L., Fam. Labiatae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κατά το Διοσκουρίδη ενδείκνυται να πίνεται από όσους έχουν υδρωπικία στο αρχικό στάδιο, δυσουρία και κολικούς. Στο τσίμπημα σκορπιού, στα διαστρέμματα και στα πρηξίματα. (*Διοσκουρίδης, Γ.39*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο, φυτική κόλλα, πικρές ουσίες, τανικό οξύ.]

Στην μαγειρική ως γαρνιτούρα, η επιτυχία της οφείλεται στις χωνευτικές της ιδιότητες. (*Mabey R.,p.69, 2003*)

302v - **Σεύτλον μέλαν άγριον**, κν. ΣΕΣΚΟΥΛΟ (*Beta vulgaris L., Fam. Cruciferae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Εμφρακτικό της κοιλιάς, διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς. Έχει κακής ποιότητας χυμούς λόγω του νίτρου που περιέχει. Καθαρίζει το κεφάλι, ωφελεί τους πόνους των αυτιών, καθαρίζει την πιτυρίαση και τις κόνιδες, καταπραΰνει τις χιονίστρες. (*Διοσκουρίδης, Β.123*)

Καλλιεργούμενες ποικιλίες με μεγάλο οικονομικό ενδιαφέρον είναι οι *Beta vulgaris L var. Rubra* (παντζάρια) και *Beta vulgaris L var. Altissima* (σακχαρότευτλα). (*Μπαμπαλώνας Δ.-Κοκκίνη Σ., p.301, 2004*)

306r - **Σέλινον κηπαίον**, κν. ΣΕΛΙΝΟ (*Apium graveolens L., Fam. Umbelliferae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Σύμφωνα με το Διοσκουρίδη το φυτό ενδείκνυται σε όσα και ο κορίανδρος, καθώς και στις φλεγμονές των ματιών. Ανακουφίζει την καούρα του στομαχιού. (*Διοσκουρίδης, Γ.64*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο, λίπος, βασορίνη, κόμμεα, μαννίτης, οργανικό θείο, χλωριούχο και νιτρικό κάλιο, φωσφόρος.]

Φυτό κατάλληλο για διαβητικούς. Είναι διουρητικό και τονωτικό. Οι ρίζες του βρασμένες με ζάχαρη ωφελούν σε λιθιάσεις. Τα κοπανισμένα φύλλα του εξωτερικά χρησιμοποιούνται σε μώλωπες και έλκη. Ζεστή αλοιφή από ίσα μέρη σέλινου και μέντας βοηθά στην έμφραξη των μαστών. Νερό το οποίο έβρασε με σέλινο, θεραπεύει τις χιονίστρες. Σέλινο βρασμένο σε

γάλα εξουδετερώνει το ουρικό και γαλακτικό οξύ, επιδρά έτσι ευνοϊκά στους ρευματισμούς.
(Mabey R.,p.295, 2003)

309r - **Σκόλυμος**, κν. ΣΚΟΛΙΑΜΠΡΙ, ΑΣΠΡΑΓΚΑΘΙΑ (Scolymus maculatus L., Fam. Compositae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κατά τον Διοσκουρίδη ενδείκνυται σε όσους έχουν τις μασχάλες και το υπόλοιπο σώμα τους δύσσομο... !! (Διοσκουρίδης, Γ.14)

Σύγχρονες έρευνες δεν βρέθηκαν.

310r - **Σινήπι κηπαίον**, κν. ΛΕΥΚΟ ΣΙΝΑΠΙ, (Sinapis alba L., Fam. Cruciferae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Έχει την ιδιότητα να θερμαίνει, να λεπταίνει, να καταστέλλει την φλεγμονή. Ενδείκνυται για γαργάρες στις αμυγδαλίτιδες, στις χρόνιες τραχύτητες και στα σκληρώματα του λάρυγγα. Προκαλεί φτερνίσματα και επαναφέρει τους επιληπτικούς. Κάνει καλό στις ισχιαλγίες, τις παθήσεις της σπλήνας. Είναι καλό γενικά για κάθε χρόνιο πόνο, όπου θέλουμε να μεταφέρουμε από το βάθος στην επιφάνεια, με τη λογική της πάθησης άλλου μέλους. Επαλείφεται στη λέπρα και στους κακοήθεις λειχήνες. (Διοσκουρίδης, Β.154)

[Συστατικά: μυροζίνη, λάδι, γλοιώδης ουσία, σιναπιζινίνη ή θειοσιναπιζινίνη.]

Υπακτικό αν και μπορεί να ερεθίσει το στομάχι. Το θερμό μπάνιο με αυτό ξεκουράζει τα πόδια. (Mabey R.,p.281, 2003)

312r, 313r - **Σταφυλινός κηπαίος**, κν. ΚΑΡΟΤΟ, Σταφυλινός άγριος (Daucus Carota L., Daucus silvestris L., Fam. Umbelliferae). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

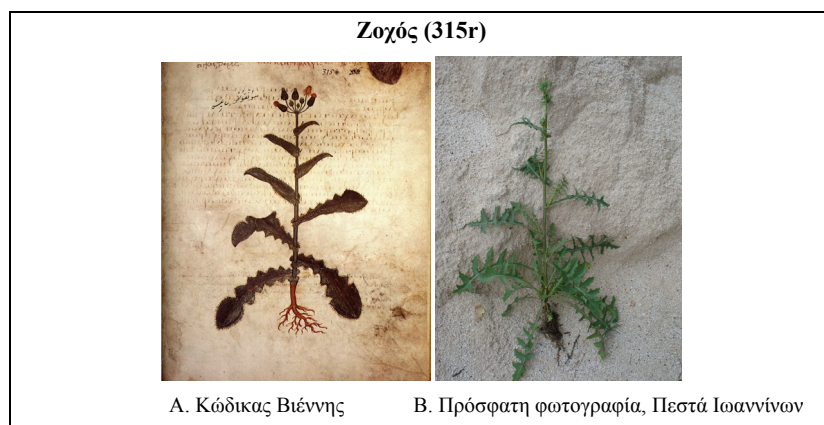
Ενδείκνυται στη δυσουρία, την υδρωπικία, την πλευρίτιδα, στα δαγκώματα και τσιμπήματα από φίδια. Η ρίζα είναι διουρητική και διεγείρει την σεξουαλική ορμή. (Διοσκουρίδης, Γ.52)

[Συστατικά: Φυτό και σπόροι: πτητικό έλαιο. Ρίζα: Βιταμίνες C, B, B2, καροτίνη (προβιταμίνη A), σάκχαρα, πηκτίνη, μέταλλα.]

Στην Ιατρική για τις διαταραχές του ουροποιητικού. Τα εναέρια τμήματα θεωρούνται χρήσιμο αντισηπτικό και διουρητικό. Συντελεί στο ξέπλυμα πετρών και άμμου του ουροποιητικού. Συμβάλλει στην έκκριση ουρικού οξέος. Σαν ρόφημα ανακουφίζει τους κολικούς και τον τυμπανισμό. Η ρίζα είναι εξαιρετική πηγή βιταμίνης A και πολλών

μετάλλων. Το καρότο είναι ανθελμινθικό και αντιόξινο, συνιστάται κατά της καούρας και της γαστρίτιδας. Επιπλέον ο καροτοχυμός πιθανολογείται ότι διαθέτει αντικαρκινική δράση. (Mabey R.,p.120, 2003)

315r - **Σόγκος τραχύς, Σόγκος τρυφερός**, κοινώς ΖΟΧΟΣ (Sonchus oleraceus L., Sonchus arvensis L., Fam. Compositae). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Η ιδιότητά του είναι ψυκτική και μέτρια στυπτική για το λόγο αυτόν ενδείκνυται για κατάπλασμα της καούρας του στομαχιού και των φλεγμονών. Ο χυμός του σταματά τους ερεθισμούς του στομαχιού και κατεβάζει γάλα. (Διοσκουρίδης, B.131)

Ελληνική Μυθολογία: Το ζοχό (σόγχο) μαγείρεψε η Εκάλη για τον Θησέα, σύμφωνα με τον Καλλίμαχο, ποιητή της Ελληνιστικής εποχής. (Dalby A.,p.143, 2001)

322v - **Στρατιώτης ο χιλιάφυλλος**, κν. ΑΧΙΛΛΑΙΑ η χιλιάφυλλη, ΑΓΡΙΑΨΙΘΙΑ, (Achillea millefolium L., Fam. Compositae). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Αυτό το βότανο είναι πάρα πολύ καλό για την αιμορραγία, τα χρόνια και πρόσφατα έλκη και τα συρίγγια. (Διοσκουρίδης, Δ.102)

[Συστατικά: μέχρι 1,4% πτητικό έλαιο (αποτελούμενο από αζουλίνη έως 51%, βορνεόλη, τερπινεόλη, καμφορά, σινεόλη, ισοαρτεμισία, κετόνη και ίχνη θουξόνης), λακτόνες, φυτικές χρωστικές, τανίνες, κουμαρίνες, σαπωνίνες, στερόλες, ένα όξινο γλυκοαλκαλοειδές (αχιλλίνη), κυανιδίνη, αμινοξέα, (οξέα (και σαλικυλικό οξύ), σάκχαρα, (γλυκόζη, σουκρόζη και μανιτόλη).]

Χρησιμοποιείται σε καθαρυστικά του δέρματος. Σε κρυολογήματα και γρίπη, ως τονωτικό της πέψης και ως επουλωτικό. Η αχιλλαία θεωρείται από τα γνωστότερα βοτανικά φάρμακα για

τον πυρετό. Προκαλεί θεραπευτικό ιδρώτα και απομακρύνει τις τοξίνες. Διευκολύνει την κυκλοφορία του αίματος στο δέρμα, ρίχνει με αυτό τον τρόπο την πίεση. Αυτό οφείλεται στις φυτικές χρωστικές του φυτού που διευρύνουν τις περιφερειακές αρτηρίες, ενώ ακόμα συντελούν στη διάλυση των θρόμβων. Τα αλκαλοειδή της μειώνουν την υπέρταση, ενώ η κυανιδίνη επιβραδύνει τον καρδιακό παλμό.

Ελληνική Μυθολογία: Ο μύθος αναφέρει πως ο Αχιλλέας χρησιμοποιούσε το φυτό για να θεραπεύει τα τραύματα των αντρών του. Από αυτόν πήρε το φυτό το λατινικό του όνομα «Achillea».

Οι τανίνες που περιέχει ευθύνονται για τις επούλωτικές ικανότητες του φυτού. Η αχιλλαία διακρίνεται και για τις αντιφλεγμονώδεις ιδιότητές της. Αυτό έχει επιβεβαιωθεί από ιατρικές έρευνες που απέδειξαν πως αυτές οι ιδιότητες οφείλονται σε ένα μείγμα πρωτεϊνικών υδατανθρακικών χημικών ενώσεων στο φυτό. Επίσης γνωρίζουμε πως η κυανιδίνη και η αζουλίνη είναι αντιφλεγμονώδη, καθώς επίσης και το σαλικυλικό οξύ. (*Mabey R.,p.40, 2003*)

323v - **Σισύμβριον έτερον**, κν. ΝΕΡΟΚΑΡΔΑΜΟ, (*Nasturtium officinale L., Fam. Crucifer*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Έχει την ιδιότητα να θερμαίνει. Σταματά τους κολικούς και τους λόξιγκες. Τα φύλλα γίνονται κατάπλασμα στους κροτάφους. (*Διοσκουρίδης, Γ.41*)

[Συστατικά: βιταμίνες Α, C, Ε, νικοτιναμίδιο, γλυκοζίδιο, γλυκοναστουρτίνη, πτητικό έλαιο, μαγγάνιο, σίδηρος φωσφόρος, ιωδίνη, χαλκός, ασβέστιο.]

Στη μαγειρική σε σούπες και σαλάτες. Στην ιατρική για το βήχα, τη δυσπεψία, την ποδάγρα, και την αρθρίτιδα. Οι διεγερτικές του αρετές και τα μέταλλα που περιέχει, καθιστούν το νεροκάρδαμο διατροφικά σημαντικό και χρήσιμο στην ανάρρωση και σε περιπτώσεις γενικής εξασθένησης. Ενισχύει την πέψη και είναι διουρητικό, βοηθώντας έτσι το σώμα να ξεφορτώνεται τοξικά απόβλητα. (*Mabey R.,p.53, 2003*)

327v - **Σπάρτος**, κν. ΣΠΑΡΤΟ, (*Spartium junceum L., Fam.Papilionaceae*). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Καθαρίζει από πάνω και από κάτω. Βοηθά στην ισχιαλγία. (*Διοσκουρίδης, Δ.154*)

Έχει καθαρτικές ιδιότητες. Είναι χρήσιμο στην υδρωπικία. Στη Δαλματία γίνεται ένα είδος υφάσματος με τις ίνες του. (<http://www.botanical.com/mgmh/b/brospra73.html>)

Μελέτη που έγινε στο Πανεπιστήμιο της Perugia στην Ιταλία, έδειξε, εργαστηριακά, την αντιφλεγμονώδη και αναλγητική ιδιότητα του σπάρτου. (*Luigi Menghini et al, 2006*)

Ενώ άλλη μελέτη εκτιμά την ελάττωση γονιμότητας σε αρσενικά πειραματόζωα αφού πρώτα τους χορηγείται σπάρτο. (*B. Baccetti et al, 1993*)

328ν, 329ν, 330ν - **Σέσελι Μασσαλεωτικό, Αιθιοπικόν, Πελοποννησιακόν** κν. ΣΕΣΕΛΙ (*Seseli tortuosum L., Bupleurum fruticosum L., Angelica silvestris L., Fam. Umbelliferae*). Ελληνική ονομασία με αραβική γραφή.

Έχουν θερμαντικές ιδιότητες. Ωφελούν όσους έχουν επιληψία. Διαλύουν τους κολικούς, ωφελούν τους πυρετούς με ρίγος. Δίνεται ως ρόφημα στις κατσίκες και στα υπόλοιπα ζώα για να έχουν καλή γέννα. (*Διοσκουρίδης, Γ.53*)

Μια μελέτη στο Shahid Beheshti University στο Ιράν, έδειξε ότι το *Seseli tortuosum* έχει 83,9% hydrocarbons στο έλαιό του. (*Habibi et al, 2003*)

Όσον αφορά το *Angelica silvestris* είναι φυτικό αρωματικό με τονωτικές ιδιότητες. Ως αφέψημα είναι καταπραϋντικό για τις ξινίλες του στομαχιού. Είναι κατά της δυσπεψίας αλλά και του βήχα. Ειδικά το *Angelica silvestris* καλλιεργείται σε μεγάλη κλίμακα γιατί χρησιμοποιείται πολύ συχνά στη φαρμακευτική, στη ζαχαροπλαστική και στην ποτοποιία. (<http://alhimistis.gr/39C6AA70.el.aspx>)

333ν - **Σκάνδυξ**, κν. ΣΚΑΝΤΖΙΚΙ, χαϊρέφυλλον, ανθίσκος κηρόφυλλος, άγριος ανθρίσκος, (*Scandix pectin Veneris L., Fam Umbelliferae*). Στα αραβικά γράφεται η ελληνική ονομασία. Το λατινικό όνομα σημαίνει «Σκάνδιξ το χτένι της Αφροδίτης».

Άγριο λαχανικό, ελαφρώς καυστικό και πικρό. Είναι φαγώσιμο. Διευκολύνει τις κενώσεις της κοιλιάς, κάνει καλό στο στομάχι και είναι διουρητικό. Το αφέψημά του είναι ωφέλιμο, όταν πίνεται, για την ουροδόχο κύστη, τα νεφρά και το συκώτι. (*Διοσκουρίδης, Β.138*)

Τρώγεται σαν σαλάτα καλά κομμένο. Και σαν καρύκευμα. Θεραπεύει ήπια οιδήματα, στομαχικές διαταραχές και μερικά δερματικά εξανθήματα. Βοηθά στην επούλωση πληγών. (*Flück H.,p.111, 1995*)

335r - **Τήλις**, κν. Τριγωνίσκος, ΜΟΣΧΟΣΙΤΑΡΟ (*Trigonella Foenum graecum L., Fam. Legumionosae-Asperifoliaceae*). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κάνει καλό στις φλεγμονές, εσωτερικές και εξωτερικές. Ενδείκνυται στο στομάχι και στο έλκος. (*Διοσκουρίδης, Β.102*)

[Συστατικά: αλκαλοειδή (τριγονελίνη, γεντιανίνη, καρπαΐνη) στεροειδείς σαπωνίνες (κυρίως διοσγενίνη), φυτικές χρωστικές, έλαια (μέχρι 8%), φυτική κόλλα (μέχρι 30%), πρωτεΐνη (μέχρι 20%), βιταμίνες Α, Β, και C, ασβέστιο, κάλιο, σίδηρο, άλλα μέταλλα.]

Στην ιατρική για διαταραχές του αναπαραγωγικού και ως απορροφητικό κατάπλασμα. Το φυτό έχει ενδιαφέρουσες θεραπευτικές δυνατότητες χάρη στις στεροειδείς σαπωνίνες που μοιάζουν πολύ με τις σεξουαλικές ορμόνες του σώματος. Σε αυτό οφείλεται η λαϊκή φήμη του τριγωνίσκου ως αφροδισιακού, καθώς και η αληθινή του φήμη ως αυξητικού της ροής του γάλακτος στις θηλάζουσες μητέρες.

Στην Κίνα χορηγείται στην ανδρική ανικανότητα. Ενώ επίσης συνιστάται κατά των εξάψεων της εμμηνόπαυσης και της κατάθλιψης. Είναι χρήσιμη πηγή βιταμινών και μετάλλων, ιδίως ασβεστίου, που είναι απαραίτητη μετά την εμμηνόπαυση (*Flück H.,p.90, 1995 και Mabey R.,p.93, 2003*)

Πειράματα στο τμήμα Παρασιτολογίας στην Κτηνιατρική Σχολή στο Πανεπιστήμιο της Benha της Αιγύπτου, έδειξαν ότι με την χρήση του μοσχοσίταρου σε μια περιοχή της Αιγύπτου, γίνεται έλεγχος της αναπαραγωγής των κουνουπιών *Culex pipiens*. (*Khater HF et al, 2008*)

337r - **Τρίβολος**, κν. ΤΡΙΒΟΛΙ (Tribulus terrestris L., Fam. Zygophyllaceae). Στην αραβική σημείωση διαβάζουμε μόνο το ελληνικό όνομα.

Υπάρχουν δύο είδη, ο χερσαίος και ο ένυδρος. Και οι δύο είναι ψυκτικοί και στυπτικοί, γίνονται κατάπλασμα σε κάθε φλεγμονή. Μαζί με μέλι θεραπεύουν τις άφθες, της σήψεις του στόματος, τις αμυγδαλίτιδες και τα ούλα. Είναι καλό για όσους έχουν πέτρες. Οι Θράκες γύρω από το ποταμό Στρυμόνα δίνουν στα άλογά τους χλωρό το χόρτο, ενώ τον καρπό, ο οποίος είναι γλυκός και θρεπτικός, τον κάνουν ψωμί χρησιμοποιώντας το αντί για σιτάρι. (Διοσκουρίδης, Δ.15)

Ο καρπός του τρίβολου έχει τρία πολύ αιχμηρά μυτάκια, που τραυματίζουν το γυμνό πόδι που θα τα πατήσει και τρυπάνε τα λάστιχα των ποδηλάτων. Μελέτες με πειραματόζωα (ποντίκια, κουνέλια και πιθήκους) έδειξαν ότι το τρίβολι ανεβάζει σημαντικά τα επίπεδα της τεστοστερόνης, διυδροτεστοστερόνης και διυδροεπιανδροστερόνη, δημιουργώντας αντιδράσεις από αφροδισιακές ενέργειες. (Gauthaman K, Ganesan AP, 2008)

338v, - **Τράγος ομοίως**, (Pimpinella Tragiium Vill. Fam. Umbelliferae). Δεν υπάρχει αραβική σημείωση σε αυτό το βότανο.

Η ρίζα τρώγεται ωμή ή βρασμένη και βοηθά όσους έχουν δυσεντερία. Το φθινόπωρο τα φύλλα μυρίζουν τραγίλα, από όπου και έχει ονομαστεί το φυτό. (Διοσκουρίδης, Δ.51)

Μελέτες στο Πανεπιστήμιο του Mississippi στην Αμερική με αιθέρια έλαια από Pimpinella έδειξαν τις αντιφλεγμονώδεις ιδιότητές του. (Tabanca N et al., 2007)

339v, 345v, 346v, 347v, 349r, 350r, 351r - **Γαλατσίδα, Τιθύμαλλος Χαρακίας, Μυρτίτης, Δενδρίτης, Πλατύφυλλος, Κυπαρισσίας, Ηλιοσκόπος και Παράλιος**, κν. ΓΑΛΑΤΣΙΔΑ (*Euphorbia Tithymalus Characias* L., *Euphorbia Myrsinites* L., *Euphorbia dendroides* L., *Euphorbia platyfillos* L., *Euphorbia alepica* L., *Euphorbia Helioscopias* L., *Euphorbia Paralias* L., Fam. Euphorbiaceae). Και στα επτά είδη υπάρχει το αραβικό και το ελληνικό όνομα γραμμένο στην αραβική γλώσσα.

Και τα επτά είδη έχουν περίπου τις ίδιες ιδιότητες άλλη λιγότερο άλλη περισσότερο.

Το γαλάκτωμα έχει ιδιότητες καθαρτικές του κάτω μέρους της κοιλιάς, καθώς αποβάλλει το φλέγμα και τη χολή όταν λαμβάνεται σε ποσότητα δύο οβολών μαζί με νερωμένο ξινό κρασί, ενώ μαζί με μελόνερο προκαλεί εμετό. Προκαλεί τραχύτητα του φάρυγγα και για αυτό πρέπει τα χάπια να τα περιβάλλουμε με κερί ή με βρασμένο μέλι και έτσι να τα δίνουμε. Το φρέσκο γαλάκτωμα, αν επαλειφθεί μαζί με λάδι στον ήλιο, ρίχνει τις τρίχες, ενώ κάνει και τις τρίχες που φυτρώνουν μετά ξανθές και λείες, και στο τέλος τις ρίχνει όλες. Εξαφανίζει τις μυρμηγκιές, τις κρεατοελιές, τους όζους του δέρματος και τους λοιμήνες όταν επαλείφεται. Προστίθεται και στις τρύπες των δοντιών, ανακουφίζοντας τους πόνους, πρώτα όμως πρέπει να φράξουμε γύρω τα δόντια με κερί για να μη τρέξει δίπλα και προκαλέσει βλάβη στον φάρυγγα ή στη γλώσσα. Και η ρίζα, αν πασπαλιστεί σε ποσότητα μιας δραχμής στο υδρόμελι και ποθεί, κατεβάζει τα περιτώματα από την κοιλιά. Αν βραστεί μάλιστα σε ξίδι και γίνουν πλύσεις του στόματος βοηθά τους πόνους των τραπεζιτών. (*Διοσκουρίδης, Δ.164*)

Όλα τα μέρη αυτού του φυτού (περίπου χίλια είδη) –αλλά ειδικώς ο χυμός και ο σπόρος είναι υπερβολικά τοξικά αν καταναλωθούν. Οι καθαρτικές ουσίες χρησιμοποιούνται στην ομοιοπαθητική για την αντιμετώπιση της διάρροιας, των στομαχικών σπασμών με εμετό, των δερματικών ερεθισμών και των βλενογόννων μεμβρανών. (*Vermeulen N.,p.121, 2004*)

340γ - **Τραγοπόγων**, κν. ΛΑΓΟΧΟΡΤΟ, τραγάκι (*Tragopogon porrifolium* L., Fam. Compositae). Δεν υπάρχει αραβική σημείωση.

Ο Διοσκουρίδης γράφει ότι το φυτό είναι φαγώσιμο. (*Διοσκουρίδης, Β.143*)

Οι τρυφεροί βλαστοί των λουλουδιών μπορούν να συλλεχθούν πριν την ανθοφορία, να κοπούν στη μέση και να μαγειρευτούν. Έχουν γεύση παρόμοια με τα σπαράγγια. (*Vermeulen N.,p.293, 2004*)

341ν - **Τράγος έτερος** (*Ephedra distachya* L., Fam. Gnetaceae). Στα αραβικά το ελληνικό και το αραβικό όνομα που σημαίνει «σκορπιός».

Ο καρπός ωφελεί όσους έχουν κοιλιακά καθώς και τις γυναίκες που αιμορραγούν. (*Διοσκουρίδης, Δ.51*)

Ανακουφίζει τους οξείς μυικούς και ρευματικούς πόνους. Είναι καρδιοτονωτικό και ελέγχει το άσθμα. (*Wikipedia, the free encyclopedia*
http://en.wikipedia.org/wiki/Ephedra_distachya)

342ν - **Τύφη**, κν. τούφα, ΨΑΘΑ (*Typha angustifolia* L., Fam. Typhaceae). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Το άνθος της αν πλαστεί με παλιό καθαρισμένο χοιρινό λίπος, θεραπεύει τα εγκαύματα. (*Διοσκουρίδης, Γ.118*)

Αντιθρομβωτικό, διουρητικό, εμμηναγωγό, αιμοστατικό, λιθοτριπτικό. (*Plants for a Future*
www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Typha+angustifolia)

343ν - **Τεύκριον, Χαμαίδρυς**, κν. ΧΑΜΑΙΔΡΥΑ (*Teucrium flavum* L., Fam. Labiatae). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Όταν πίνεται χλωρό μαζί με νερωμένο ξινό κρασί ή βρασμένο ξερό, έχει τη δυνατότητα να λιώνει έντονα τη σκλήρυνση της σπλήνας. (*Διοσκουρίδης, Γ.97*)

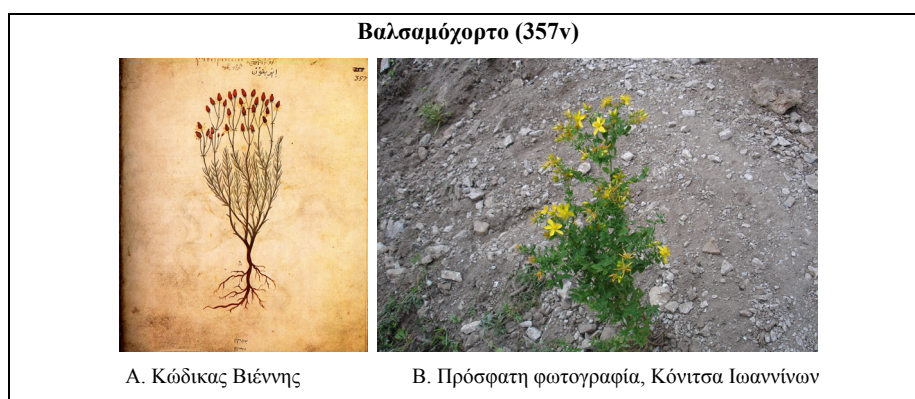
Το τεύκριο περιέχει αιθέριο έλαιο και ταννίνη. Διεγείρει τη δράση του στομάχου, είναι κατά της διάρροιας, βοηθά την επούλωση πληγών. (*Flück H.,p.131, 1995*)

345r - **Τριπόλιον**, (*Statice Limonium & sinuate* L., Fam. Plumbaginaceae) ή (*Aster tripolium*). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Αναφέρεται ότι το άνθος αλλάζει χρώμα τρεις φορές την ημέρα. Η ρίζα είναι λευκή, αρωματική και θερμαντική στη γεύση. Όταν πίνεται κατεβάσει από την κοιλιά το νερό και τα ούρα. Κόβεται για τα αντίδοτα. (*Διοσκουρίδης, Δ.132*)

Σύγχρονες μελέτες δεν βρέθηκαν.

357r - **Υπερικόν**, κν. Υπερικό το διάτρητο, ΒΑΛΣΑΜΟΧΟΡΤΟ, Βάλσαμο, Περίκη, (*Hypericum perforatum* L., Fam. Hypericaceae). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Κατά το Διοσκουρίδη έχει την ιδιότητα να προκαλεί τα ούρα και την έμμηνο ρύση. Για τις ισχιαλγίες και τα εγκαύματα. (*Διοσκουρίδης, Γ.154*)

[Συστατικά: γλυκοζίδια (μεταξύ άλλων μια κόκκινη χρωστική, η υπερικίνη), φυτικές χρωστικές, τανίνες, πτητικό έλαιο.]

Στην ιατρική για αμυχές, εγκαύματα, νευραλγία, κατάθλιψη. (*Mabey R., p.61, 2003*)

Το βότανο αυτό λέγεται και «βάλσαμο ψυχής» ή σκέτο «βάλσαμο». Σαν τσάι θεωρείται και σήμερα το καλύτερο αντικαταθλιπτικό, μετά τους αναστολείς της Σερετονίνης. Οι πωλήσεις του στην Ευρώπη και στην Αμερική, γνωστό ως St. John's Wort ή Johanneskraut, ξεπερνούν το ένα δις δολάρια το χρόνο. (*Γερούλανος Σ., Διοσκουρίδης, ο θεμελιωτής της Φαρμακολογίας*)

357v - **Υάκινθος**, κν. ΖΟΥΜΠΟΥΛΙ (*Hyacinthus orientalis* L., Fam. Liliaceae. Στα αραβικά αναγράφεται μόνο η ελληνική ονομασία.

Η ρίζα του είναι παρόμοια με αυτή του βολβού, η οποία αν γίνει κατάπλασμα μαζί με λευκό κρασί στα παιδιά, πιστεύεται ότι τα διατηρεί σεξουαλικά ανώριμα. Όταν πίνεται σφίγγει την κοιλιά, προκαλεί τα ούρα και ωφελεί όσους έχουν δαγκωθεί από αράχνη. Ο καρπός, ο οποίος είναι πιο στυπτικός, ωφελεί και αυτός όσους έχουν κοιλιακά, ενώ όταν πίνεται μαζί με κρασί καθαρίζει τον ίκτερο. (*Διοσκουρίδης, Δ.62*)

Ελληνική Μυθολογία: Ο γιός του βασιλιά της Σπάρτης Αμύκλα, ο ωραίος Υάκινθος αγαπήθηκε και από τον θεό Απόλλωνα. Μια μέρα που καταγίνονταν με τη δισκοβολία, ο Ζέφυρος που αγαπούσε κι αυτός τον Υάκινθο, φύσηξε το δίσκο με αποτέλεσμα να αλλάξει κατεύθυνση, να προσκρούσει σε ένα βράχο κι ύστερα να χτυπήσει τον ωραίο νέο. Ο Υάκινθος έπεσε νεκρός. Η ζήλεια του Ζέφυρου είχε ικανοποιηθεί. Η μόνη παρηγοριά για τον Απόλλωνα ήταν τα ωραία λουλούδια που ξεφύτρωσαν από το αίμα του αγαπημένου του. Τα λουλούδια αυτά από τότε ονομάζονται υάκινθοι στη μνήμη του. (*Γεωργίου Α, p.85, 1978*)

Το ζουμπούλι είναι τοξικό. Ο βολβός του είναι το πιο δηλητηριώδες τμήμα και δεν πρέπει να φαγωθεί. (*Wikipedia, the free encyclopedia*
http://en.wikipedia.org/wiki/Hyacinthus_orientalis)

359v - **Φυσαλλίς, Αλικάκαβον**, κν. ΚΕΡΑΣΟΥΛΙ, (*Physalis Alkekegni* L., Fam. Solanaceae). Με αραβικά γράμματα το ελληνικό και το αραβικό όνομα.

Έχει ιδιότητες ψυκτικές, θεραπεύει συρίγγια δακρυϊκού ασκού, βοηθά τους πονοκεφάλους και το στομάχι με καούρα. Ο καρπός όταν πίνεται καθαρίζει τον ίκτερο και είναι διουρητικός. (Διοσκουρίδης, Δ.71)

Το βάμμα από τις ρώγες χρησιμοποιείται στην ομοιοπαθητική για την θεραπεία του ίκτερου και των παθήσεων της κύστης των νεφρών. Τα κλαδιά είναι δημοφιλή διακοσμητικά για το σπίτι το φθινόπωρο και το χειμώνα. Τα μαζεύουμε μόλις αρχίσουν να παίρνουν χρώμα οι κάλυκες, που μοιάζουν με φανάρια. (Vermeulen N.,p.227, 2004)

360ν, 361γ – **Φλόμμος, Φλόμμος έτερος**, κν. Βερμπάσκο, ΦΛΩΜΟΣ, γλώσσα, (*Verbascum plicatum* Sibth., Fam. Scrophulariaceae, *Verbascum Thapsus* L.). Αραβικό και ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Η ρίζα είναι στυπτική, κάνει καλό σε όσους έχουν διάρροια, καταπραΰνει τον πονόδοντο. Μαζί με ξίδι θεραπεύει τα τραύματα και όσους έχουν τσιμπηθεί από σκορπιό. (Διοσκουρίδης, Δ.103)

[Συστατικά: σαπωνίνες, φυτική κόλλα, πτητικό έλαιο, φυτικές χρωστικές, γλυκοζίδια (μεταξύ των οποίων οκουμπίνη).]

Στην ιατρική για διαταραχές του αναπνευστικού. Το βερμπάσκο ή φλώμος αποτελεί ένα πρώτης τάξεως βότανο για την θεραπεία της βραχνάδας, του έντονου βήχα, του άσθματος και του κοκίτη γιατί συνδυάζει την αποχρεμπτική δράση των σαπωνίνων με την καταπραΰντική επίδραση της φυτικής κόλλας. Το ρόφημα από τα άνθη για την αϋπνία. Είναι επίσης διουρητικό. (Mabey R.,p.113, 2003)

Περιλαμβάνονται συνήθως σε αφεψήματα για τον βήχα και τη βρογχίτιδα. Το φυτό περιέχει σαπωνίνη που δρα ως αποχρεμπτικό και άλλες ουσίες που είναι βακτηριοκτόνες. Η

καταπραϋντική δράση των ελαίων είναι ευεργετική για την θεραπεία του ιγμόρειου και της ωταλγίας. (*Vermeulen N.,p.303, 2004*).

362v - **Φύτευμα**, (*Reseda Phyteuma L., Fam. Resedaceae*). Μόνο η ελληνική ονομασία στα αραβικά.

Έχει φύλλα όμοια με το σαπουνόχορτο, πολύ καρπό με τρύπες, ρίζα μικρή, λεπτή, επιφανειακή, η οποία, γράφουν μερικοί ότι, είναι κατάλληλη για μαγικό φίλτρο. (*Διοσκουρίδης, Δ.128*)

Αντιφλεγμονώδεις ιδιότητες του αιθέριου έλαιου. (*Susplugas-Taillade C, 1988*)

363v - **Φαλήριον**, (*Phalaris nodosa L., Fam. Gramineae*). Με αραβική γραφή μόνο η ελληνική ονομασία.

Το φαλήριο όταν κοπανίζεται και εκχυλίζεται σε νερό ή κρασί και πίνεται, κάνει καλό στους πόνους της ουροδόχου κύστης. Επίσης ο σπόρος μαζί με νερό έχει την ίδια δράση. (*Διοσκουρίδης, Γ.141*)

Στη κτηνοτροφία είναι φυτό κατάλληλο για λειμώνες διάρκειας που προορίζονται για κοπή. Δίνει χόρτο κατάλληλο για ενσίρωση. (*Γρηγοράκης Χρ., Ποδηματάς Κ., σελ.87,1996*)

364v - **Φοίνιξ**, (*Lolium perenne L., Fam. Graminae*). Μόνο η ελληνική ονομασία στα αραβικά.

Φυτρώνει σε καλλιεργημένα χωράφια και στις πρόσφατα σοβαντισμένες σκεπές. Όταν πίνεται με στυφό κρασί, έχει την ιδιότητα να σταματά την διάρροια, την αιμορραγία της μήτρας και την υπερβολική αποβολή των ούρων. (*Διοσκουρίδης, Δ.43*)

Σήμερα εκτός από βόσκηση είναι κατάλληλο και για σανό ή ενσίρωση, καθώς επίσης και για γλοοστάπτες. (*Γρηγοράκης Χρ., Ποδηματάς Κ.,σελ.83, 1996*)

365v, 366v - **Φακός, Φακός επί των πελμάτων**, κν. ΦΑΚΕΣ (*Ervum Lens L., Fam. Papilionaceae, Lemna minor L., Fam. Lemnaceae*). Στα αραβικά η ελληνική και η αραβική ονομασία.

Η φακή όταν τρώγεται συνεχώς μειώνει την όραση, είναι δύσπεπτη και βαριά για το στομάχι, προκαλεί φούσκωση στο στομάχι και στη κοιλιά όταν βράζεται μαζί με το φλούδι. Έχει ιδιότητες στυπτικές και γι' αυτό φράσσει την κοιλιά, αν ξεφλουδιστεί και βραστεί καλά και χυθεί το πρώτο νερό μετά το βράσιμο, γιατί το αφέψημά της χαλαρώνει την κοιλιά. Προκαλεί δυσάρεστα όνειρα και είναι ακατάλληλη για τις παθήσεις των νεύρων, του θώρακα και του κεφαλιού. Αν τριάντα φακές ξεφλουδιστούν και καταποθούν, ωφελούν το ανακάτεμα του στομαχιού. (*Διοσκουρίδης, Β.107*)

Πειράματα με την *Lemna minor*, την φακή του νερού, στο Πανεπιστήμιο της Minnesota Duluth, στην Αμερική έδειξαν ότι έχει την ιδιότητα να καθαρίζει το νερό από τον μόλυβδο. (*Hurd NA, 2008*)

373v - **Χελιδόνιον**, κν. ΧΕΛΙΔΟΝΙ, (*Chelidonium maius L., Fam. Papaveraceae*). Καμιά αραβική σημείωση.

Ο χυμός του είναι κρόκινος, καυστικός, ερεθιστικός, ελαφρώς πικρός και δύσοσμος. Ενδείκνυται για την ενίσχυση της όρασης, θεραπεύει όσους πάσχουν από ίκτερο, από έρπητα και σταματά τους πονόδοντους. (*Διοσκουρίδης, Β.180*)

[Συστατικά: γαλακτώδης χυμός που περιέχει περί 10 αλκαλοειδή, μεταξύ των οποίων χελιδονίνη, χελερυθρίνη, προτοπίνη, σαγκουναρίνη, σαπωνίνη.]

Στην ιατρική για παθήσεις και πέτρες της χοληδόχου. Είναι εξαιρετικό για τη διέγερση του συκωτιού και της χοληδόχου. Διαθέτει ναρκωτικές ιδιότητες και φημίζεται για την αντικαρκινική του δράση. Το κυριότερο ομοιοπαθητικό φάρμακο για ασθενείς με ηπατική προδιάθεση είναι το *Chelidonium*. (*Flück H.,p.66, 1995 και Mabey R.,p.92, 2003 και Τσουρουκτσόγλου Α., 2008*)

374r - **Χελιδόνιον το μικρόν**, κν. ΜΙΚΡΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ, (*Ranunculus Ficaria L., Fam. Ranunculaceae*). Καμιά αραβική σημείωση.

Έχει καυστικές ιδιότητες (παραπλήσιες με της ανεμώνης) που προκαλούν πληγή στο δέρμα και αποσπών την ψώρα και τα νύχια που έχουν λέπρα. (*Διοσκουρίδης, Β.181*)

[Συστατικά: ανεμωνίνη, πρωτοανεμωνίνη, τανίνη.]

Στην ιατρική για τις αιμορροΐδες. (*Mabey R.,p.101, 2003*)

380v - **Χαμαικισσός**, κν. ΓΛΕΧΟΜΑ, (*Glechoma hederacea* L.). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ισχιαλγία, ίκτερο. (*Διοσκουρίδης, Δ.125*)

[Συστατικά: γκλεχομίνη, τανίνη και αιθέριο έλαιο.]

Κυρίως τονωτικό, αντιβηχικό και αγγειοσυσταλτικό. Χρησιμοποιείται κατά του κατάρρου, των φλογώσεων του φάρυγγα, του άσθματος και βοηθάει στην δυσπεψία. (*Mabey R.,p.287, 2003*)

387r - **Ωκιμον**, κν. ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ, (*Ocimum basilicum* L., Fam. Labiatae). Ελληνικό όνομα με αραβική γραφή.

Ο βασιλικός είναι μαλακτικός της κοιλιάς, αποβάλλει τα αέρια, προκαλεί ούρηση και κατεβάζει γάλα. (*Διοσκουρίδης, Β.141*)

[Συστατικά: αιθέριο έλαιο (περιέχει κυρίως εστραγκόλη, εαλλά και ευγενόλη, λινεόλη, λιναλόλη και ίσως θυμόλη), τανίνες, καμφορά.]

Η ελληνική παράδοση αναφέρει ότι ο βασιλικός φύτευσε στο χώρο που ήταν θαμμένος ο τίμιος σταυρός που σταυρώθηκε ο Χριστός. Από την ευωδιά του οδηγήθηκε η Αγία Ελένη και βρήκε το μέρος του, έσκαψε και τον απεκάλυψε. Εορτάζεται την 14^η Σεπτεμβρίου. Στην εκκλησία το χρησιμοποιούν στο ραντισμό αγιασμού. Στη δύση λένε πως ο βασιλικός με τα φύλλα του σκέπασε τη Θεοτόκο που είχε κρυφτεί με το θείο βρέφος κάτω από σωρό με άχυρα για να αποφύγει τη δίωξη του Ηρώδη. (*Εμμανουήλ Εμμ. Ι., 1960*)

Καταπραΰνει τους σπασμούς της κοιλιάς. Είναι τονωτικό και διουρητικό. Ενδείκνυται κατά της ζαλάδας και της νευρικής ημικρανίας. Βασιλικός με λάδι σαν σαλάτα είναι καλό κατά της δυσκοιλιότητας. Θεωρείται αποχρεμπτικό, κατά του τυμπανισμού και εφιδρωτικό. Είναι χρήσιμο ως εντομοαπωθητικό. Χρησιμοποιείται στην μαγειρική όπως για παράδειγμα στη μακαρονάδα “pesto”. (*Ζαχαρόπουλος Ι.,p.95, 1972 και Mabey R.,p.71, 2003*)

B' Μέρος

Επεξήγηση του πίνακα με τα 396 βότανα του χειρόγραφου της Βιέννης

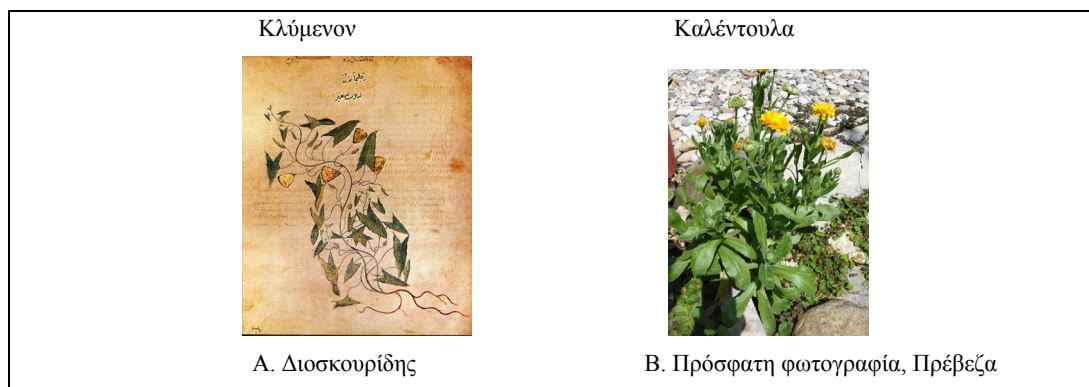
Με βάση τα 396 βότανα του συγκεκριμένου χειρόγραφου, σχεδιάστηκε ένας πίνακας αποτελούμενος από 6 στήλες και 396 σειρές, μια σειρά για κάθε βότανο. Αναλυτικότερα, μετά τον αύξοντα αριθμό, υπάρχουν έξι στήλες:

- Η πρώτη έχει δύο σημαντικούς αριθμούς: τον αριθμό της σελίδας όπου υπάρχει η ζωγραφιά του βότανου στον κώδικα της Βιέννης (π.χ. 12v) και τον αντίστοιχο τόμο και κεφάλαιο από το πεντάτομο έργο *Περί ύλης ιατρικής* του Διοσκουρίδη (π.χ. Δ.88).

- Στη δεύτερη καταγράφεται το όνομα του βότανου, όπως το αναφέρει ο Διοσκουρίδης (π.χ. ΑΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ), το σημερινό κοινό όνομα του βότανου (π.χ. αμάραντος) και εναλλακτική λατινική ονομασία όπου κρίνεται απαραίτητο, για μελλοντική μελέτη.

- Στην τρίτη αντιγράφεται η λατινική ονομασία του βότανου, όπως υπάρχει στο συμπλήρωμα της πανομοιότυπης αναπαραγωγής του κώδικα από την Εθνική βιβλιοθήκη της Βιέννης (π.χ. *Sempervivum arboretum* L.). Τα περισσότερα λατινικά ονόματα των φυτών δίνονται βάσει της μεθόδου του Carl Lineus (1707-1778), ο οποίος στηριζόμενος στα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του άνθους κατατάσσει και ονομάζει τα μέχρι τότε γνωστά φυτικά είδη. Τα λατινικά ονόματα που δίνονται, σύμφωνα με τη μεθόδό του, ακολουθούνται από το λατινικό γράμμα L. (= Lineus). Οι ονομασίες αυτές ισχύουν ως International Code of Botanical Nomenclature (ICBN) από την 1^η Μαΐου του 1753 (*Μπαμπαλώνας – Κοκκίνη, σελ.8, 2004*).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι βρέθηκαν μερικές λατινικές ονομασίες βοτάνων που δεν ταιριάζουν στην περιγραφή του Διοσκουρίδη, αλλά ούτε και στην αραβική ονομασία. Ένα παράδειγμα είναι το “κλύμενον” (181v) που το αποκαλούν *Calendula arvensis* L. Η αραβική ονομασία ταιριάζει με τη ζωγραφιά και σημαίνει «μικρός κισσός», ενώ η καλέντουλα είναι τελείως διαφορετική, όπως φαίνεται και στην πρόσφατη φωτογραφία.

Επισημαίνεται, επίσης, ότι σε δύο βότανα, το “ελεοσέλιον” (108ν) και το “σέλιον κηπαίον” (306r), δίνεται το ίδιο λατινικό όνομα *Arrium graveolens* L. Υπάρχουν ακόμη και κάποιες άλλες ασάφειες, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα καλύπτοντας το λατινικό όνομα με μια διακριτή διαγραφή.

- Στην τέταρτη στήλη, μπαίνουν οι αραβικές σημειώσεις, σκαναρισμένες από τους δύο τόμους της πανομοιότυπης αναπαραγωγής του κώδικα της Βιέννης. Όσον αφορά στις αραβικές σημειώσεις, παρατηρούμε πως υπάρχουν τουλάχιστον δύο διαφορετικοί γραφικοί χαρακτήρες. Οι περισσότερες σημειώσεις είναι γραμμένες πολύ πρόχειρα και δυσανάγνωστα. Ενώ λίγες είναι καλογραμμένες. Σε μερικά σημεία βρίσκουμε τον ένα γραφέα να συμπληρώνει τον άλλο ή ακόμα και να τον διορθώνει, διαγράφοντας τα χειρόγραφα του προηγούμενου. Αλλού είναι δυσδιάκριτες οι σημειώσεις, γιατί εδώ έχει παίξει το ρόλο της η φθορά του χρόνου.

- Στην πέμπτη γράφεται η προφορά των αραβικών σημειώσεων, με λατινικούς χαρακτήρες (Romanization of Arabic). Εδώ χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος Qalam Transliteration του 1985.

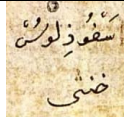
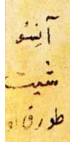
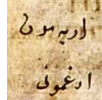
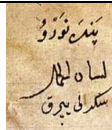
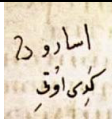

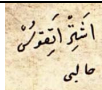
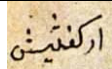
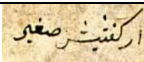

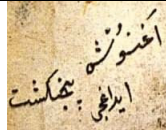
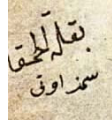
Qalam transliteration

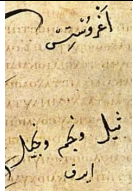
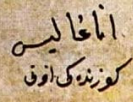
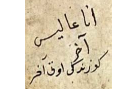
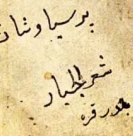
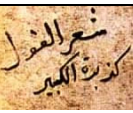
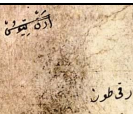
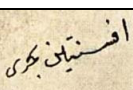
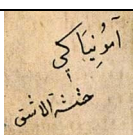
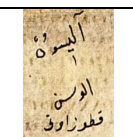
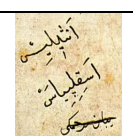

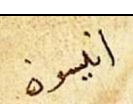
Arabic alphabet	ء	ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	ش	ص	ض	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	هـ	و	ي	
Qalam	'	aa	b	t	th	j	H	kh	d	dh	r	z	s	sh	S	D	T	Z	`	gh	f	q	k	l	m	n	h	w	y

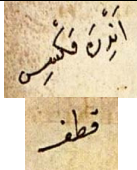
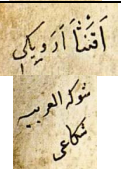
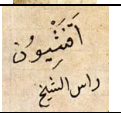
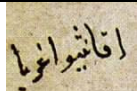
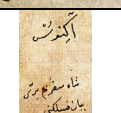
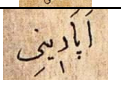
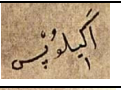
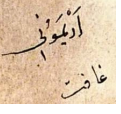
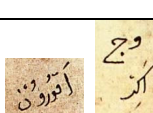
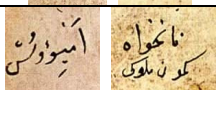

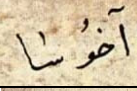

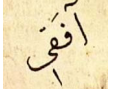
- Και τέλος, στην έκτη στήλη μεταφράζονται οι αραβικές σημειώσεις. Οι ονομασίες των φυτών που καταγράφονται με την ίδια λέξη, σημαίνει ότι δεν επιδέχονται άλλης μετάφρασης. Κάποιες ονομασίες βοήθησαν στον εντοπισμό ανακρίβειας σε λατινική ονομασία, όπως φαίνεται στη συνέχεια. Μερικές αραβικές ονομασίες βοτάνων είναι ενδιαφέρουσες, γιατί είναι ζωντανά περιγραφικές ενός χαρακτηριστικού του φυτού, όπως για παράδειγμα το σχήμα του: «το χτένι του βοσκού» ή «το κεφάλι του Σεΐχη», ή της θέσης όπου συνήθως φυτρώνει το φυτό, όπως για παράδειγμα: «στην άκρη της ταράτσας».

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΒΟΤΑΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗ

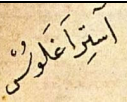
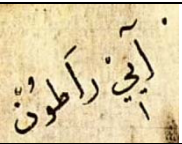
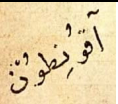
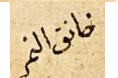
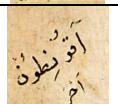
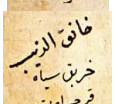
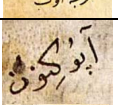
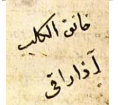
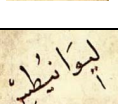
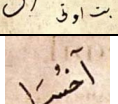
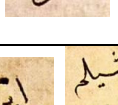
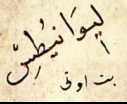
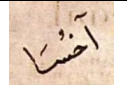
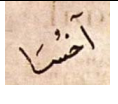

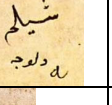
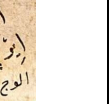
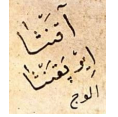
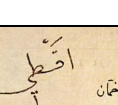
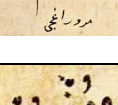
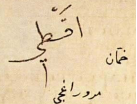
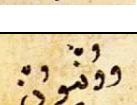
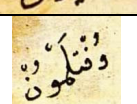
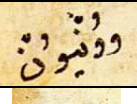
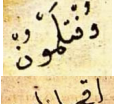
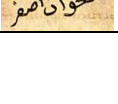
A/A	ΣΕΛ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ	ΛΑΤΙΝΙΚΗ	ΑΡΑΒΙΚΗ	TRANSLITERATION	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
1.	12v Δ88	ΑΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ	Sempervivum arboresum L.		hay al'aalam	Η ζωή του κόσμου
2.	13v Δ89	ΑΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ (αμάραντος)	Sedum amplexicaule D.C.		naw' aakher men Hay al'aalam	Άλλο είδος από την ζωή του κόσμου
3.	14r Δ90	ΑΕΙΖΩΝ ΤΟ ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟΝ	Sedum stellatum L.		Naw' thaleth	Τρίτο είδος
4.	15r Γ22	ΑΛΟΗ (αλόη)	Aloe vulgaris Lam.		Sabr	Υπομονή
5.	16v Γ146	ΑΛΘΕΑ (δενδρομολόχα)	Althea officinalis L.		althya	Αλθέα
6.	17v Γ4α	ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΜΑΚΡΑ (αμπελοκλαδόριζα) / (μπεκρολαδόχερο)	Aristolochia parviflora Sibth		zarawand Tawyl	ζαραουάντ μακρύ
7.	18v Γ4β	ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ (αμπελοκλάδι)	Aristolochia pallida Willd.		aristolokhya zarawand modaHaraj	Αριστολοχία ζαραουάντ σκαλωτό
8.	20r Γ113	ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΜΟΝΟΚΛΩΝΟΣ	Artemisia spicata Jacq., Fam. Compositae		berenjasef	μπερενζάσεφ
9.	20v Γ113	ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟΣ	Artemisia arborescens L., Fam. Compositae		berenjasef aakher	Άλλο μπερενζάσεφ
10.	21v Γ114	ΑΜΒΡΟΣΙΑ (βρωμούσα)	Amrosia maritime L., Fam. Compositae		aamrwsya	Αμβροσία
11.	22v Γ23	ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΒΑΘΥΠΙΚΡΟΝ (αψιθιά) / (αγριαψιθιά)	Artemisia Absinthium L., Fam. Compositae- Antomideae		aasenty wwathybekr	Αψέντι βαθύπικρο
12.	23v Γ24	ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ (garderobe) (πικρότανο) (μυρμηγκοβότανο)	Artemisia abrotanum L., Fam. Compositae		aawrutwnaa shekh	Αβρότονο σεχ
13.	24v Δ36	ΑΧΙΛΛΙΟΣ	Achillea magna L., Fam. Compositae		aakhelyws	Αχιλλίος
14.	25v B176	ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ (ανεμώνη)	Anemone coronaria		aanaamwny shaqayeq ne'maan	Ανεμώνη σακάγιεκ νααμάν

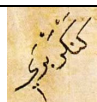
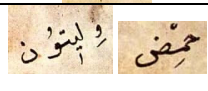
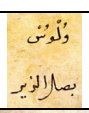
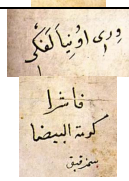
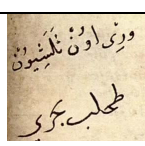
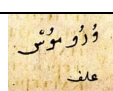
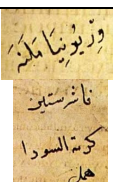
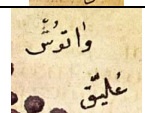
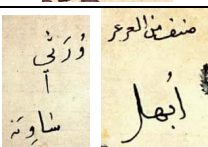
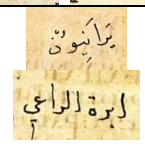
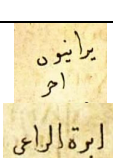
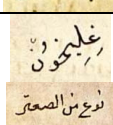
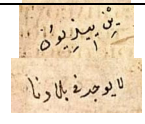
15.	26v B169	ΑΣΦΟΔΕΛΟΣ (ασφοδέλι, σπερδούκλι)	Asphodelus aestivus, Fam. Liliaceae		aasfwdhylws khantha	Ασφοδέλος χανθα
16.	27v Γ58	ΑΝΗΘΟΝ ΤΟ ΕΣΘΙΟΜΕΝΟΝ (άνηθο)	Anethum graveolens L., Fam. Umbelliferae		aanysw shabat Twreq	Ανηθο σάμπατ τουρεκ
17.	28v B177	ΑΡΓΕΜΟΝΗ (αγριοπαπαρούνα)	Adonis utumnalis L., Fam. Ranunculaceae		aaryaamwn aarghamwny	Αργεμόνη Αργεμόνη
18.	29v B126	ΑΡΝΟΓΛΩΣΣΟΝ (πεντάνευρο)	Plantago asiatica L., Fam. Plantagineae		bent nwrw lysaan al Hamal	Μπεντ νουρου Η γλώσσα του αρνιού
19.	30v A10	ΑΣΑΡΟΝ	Asarum europaeum L., Fam. Aristolochiaceae		aasaarwn kades aawty	Άσαρον Κάντες άουτι
20.	31v Γ137	ΑΜΑΡΑΚΟΝ ΧΑΜΑΙΜΗΛΟΝ (χαμομήλι)	Matricaria parthenium L.		aamaarqw aqHwaan	Αμάρακο ακχουαν
21.	32v Δ119	ΑΣΤΗΡ ΑΤΤΙΚΟΣ (αδράχτι της γριάς) ?	Aster amellus L., Fam. Compositae		aastyr aatyqws Haalaby	Άστήρ αττικός χαλαμπι (=από Χαλέπι)
22.	33v A75	ΑΡΚΕΥΘΙΣ (κέδρος)	Juniperus phoenica L.		aarkeftys	Άρκευτίς
23.	34r A75	ΑΡΚΕΥΘΙΣ ΜΙΚΡΑ	Juniperus oxycedrus L.		aarkeftys Saghyr	Άρκευτίς μικρό
24.	34v A91	ΑΛΙΜΟΣ	Atriplex halinus L., Fam. Chenopodiaceae		aalimws	Άλιμος
25.	35v Δ71	ΑΛΙΚΑΚΑΒΟΣ (φουσαλλίς 359v) (στρύχνον έτερον Δ71) (κερασούλι)	Physalis sommifera L.		aaliqaqaws Hasysat aldwhaaj	Άλικάκαουος Χασισατ αλδουγκαγκ
26.	36v A103	ΑΓΝΟΣ (λυγαριά)	Vitex agnus castus L., Fam. Labiatae		aaghnws	Άγνός
27.	37v B124	ΑΝΔΡΑΧΝΗ (αντράκλα, γλιστρίδα)	Portulaca oleracea L., Fam. Portulacaceae		baqlat alHamqaa	Μπακλατ αλαμκα

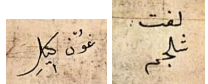
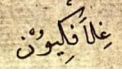

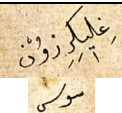
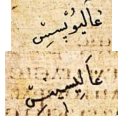
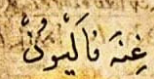

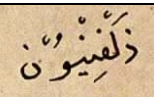
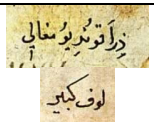
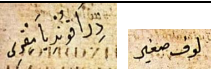
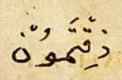
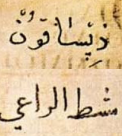
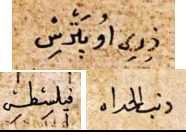
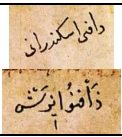
28.	38v Δ29, 30, 31, 32	ΑΓΡΩΣΤΙΣ Η ΕΠΑΜΗΛΩΤΟΣ (αγριάδα)	Panicum dactylum L., Fam. Gramineae		aaghrwstys thyl w nejm w najym	Αγρωστίς θύλ και αστέρι και άστρο
29.	39v B178	ΑΝΑΓΑΛΛΙΣ Η ΦΟΙΝΙΚΗ (περδικούλι)	Anagallis arvensis L., Fam. Primulaceae		aanaaghaalys kwzentky aawtae	Αναγαλλίς κουζεντακι χαμηλό
30.	40v B178	ΑΝΑΓΑΛΛΙΣ Η ΚΥΑΝΗ (άντερο του πουλιού)	Anagallis coerulea L., Fam. Primulaceae		aanaaghaalys aakher kwzentky aawtae aakher	Αναγαλλίς άλλο κουζεντακι χαμηλό άλλο
31.	41v Δ134	ΑΔΙΑΝΤΟΝ (μαλλόχορτο) (πολύτριχο)	Asplenium trichomanes L., Fam. Polypodiaceae		yrsyaawthaan sha'r aljabaar	ιρσιγιαουθαν Τα μαλλιά του πανίσχυρου (ή του αγέρωχου)
32.	42v Δ135	ΑΔΙΑΝΤΟΝ ΕΤΕΡΟΝ (τριχομανές) (πολυτρίχι)	Asplenium adiantum nigrum		sha'r alghwl kwzbaralkabyr	Τα μαλλιά του λύκου κουζμπαρα μεγάλο
33.	43v Δ105	ΑΡΚΤΙΟΝ	Verbascum limnense		Aarqytwn	Αρκτιον
34.	44v Γ23β	ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ (πισιδιά) (αγιοβότανο)	Artemisia maritime L., Fam. Comositae		afsynty baHary	Αψέντι θαλασσινό
35.	45v Γ84	ΑΜΜΩΝΙΑΚΗ	Ferula tringitana L., Fam. Umbelliferae		aamwnyaaky	Αμμωνιάκι
36.	46v Γ91	ΑΛΥΣΟΝ (Marrubium) ?	~~Ferretia clypeata~~ ~~R. Br., Fam.~~ ~~Cruciferae~~		aalyswn aalswwn	Άλισον
37.	47v Γ136	ΑΝΘΥΛΛΙΣ (αλμυρήθρα)	Asclepias Dioscorides; Fam. Asclepiadeceae Cressa cretica L., Fam. Convulvulaceae		aanthyls aasqlybyaas	Ανθυλίς ασκληπειάς
38.	48v	ΑΛΓΜΑ	Alisma plantago L., Fam. Alismaceae		aalghmaa dhemaswnyw	Άλγμα ζεμασώνιο
39.	49v Γ56	ΑΝΗΣΣΟΝ (γλυκάνισο)	Pimpinella anisum L., Fam. Umbelliferae		aanyswn	άνησο

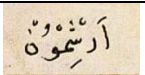
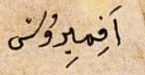
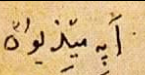
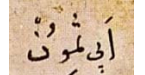
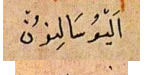
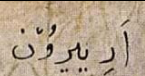
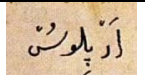
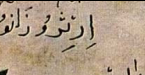
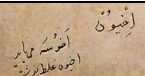
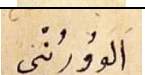
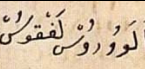
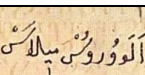
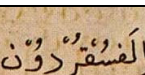
40.	50v B119	ΑΝΔΡΑΦΑΞΙΣ (χρυσολάχανο)	Atiplex hortensis L., Fam. Chenopodiaceae		aandrafaksys qaTf	Ανδράφαξις κατφ
41.	51v Γ13	ΑΚΑΝΘΑ ΑΡΑΒΙΚΗ (αγριαγκινάρα)	Onopordon arabicum		aaqanthaarwyky shwkal'arabyah	Άκανθα αραβική Άκανθα αραβική
42.	52v Γ16	ΑΚΑΝΘΙΟΝ (γαϊδουράγκαθο)	Onopordon acanthium L., Fam. Compositae		aaqanthywn raasalshykh	Ακάνθιον «Το κεφάλι του σεΐχη»
43.	53v Γ17	ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΓΡΙΑ (μουρτούνα)	Acanthus spinosus L., Fam. Acanthaceae		aaqaanthws aaghryaa	Άκανθο αγρία
44.	54v Γ43	ΑΚΙΝΟΣ (είδος βασιλικού)	Thymus acinos L., Fam. Labiatae		aakynws	Άκινος
45.	55v Γ90	ΑΠΑΡΙΝΗ (κολλιτσίδα)	Galium aparine L., Fam. Rubiaceae		aapaaryny	Απαρίνη
46.	56v 128r Δ137	ΑΙΓΙΛΩΨ (ΗΓΙΛΩΨ) (αγριόσταρο)	Aegilops ovata L., Fam. Gramineae		aakylwps	Ακύλωψ
47.	57v B177	ΑΡΓΕΜΩΝΗ ΕΤΕΡΑ	Caucalis grandiflora K.		aarymwny ghaafet	Αργεμώνη γάφετ
48.	58v A2	ΑΚΟΡΟΝ (κάλαμος ο αρωματικός)	Acorus calamus aromaticus L., Fam. Araceae		aaqwrwn waj aakr	Άκορον ουαζ ακρ
49.	59v Γ62	ΑΜΑΙΩΣ (άμι)	Ammi Visnaga Lam., Fam. Umbelliferae		aamywws faankhwaah kamwn malwky	Αμαίως Φανχαουα καμουν μαλουκι
50.	60v Γ12	ΑΚΑΝΘΑ ΛΕΥΚΗ (αγκάθι ή γαϊδουράγκαθο)	Cnicus ferox L., Fam. Compositae		aaqanthaalwqy aaqanthaalfqy shwkah albayDaa	Άκανθα λευκή Άκανθα λευκή
51.	61v Δ23- 25	ΑΓΧΟΥΣΑ ΕΤΕΡΑ (και 70v)	Echium diffusum L., Fam. Asperifoliaceae		aakhwsaa	Άγχουσα
52.	62v Γ93	ΑΔΡΑΚΤΥΛΛΙΣ (ατραξύλι)	Carthamus lanatus L., Fam. Compositae		aadhraqtylys qarTam barry	Αδρακτυλίσ Καρταμ πεδινό
53.	63v B148	ΑΦΑΚΗ (βίκος ή αγριοκουκιά)	Vicia cracca L., Fam. Leguminosae- Papilionaceae		aafqy	Αφακή

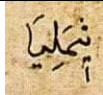
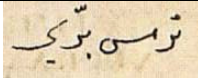
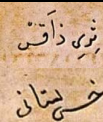
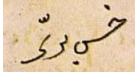
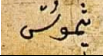
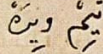
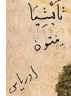

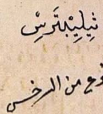
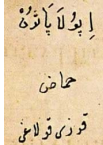
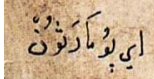
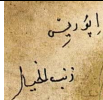
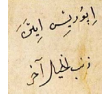
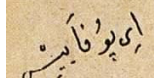
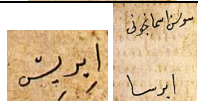
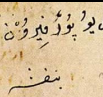
54.	64v Δ61	ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΣ	Orobus sessifolius Sibth., Fam. Papilionaceae		aastraaghlws	Αστράγαλος
55.	65v Δ58	ΑΓΗΡΑΤΟΝ (Achillea ageratum)?	~~Hypericum~~ ~~origanofolium~~ Willd., Fam. Hypericoideae		aayyraaTwn	Αγήρατον
56.	66v Δ76	ΑΚΟΝΙΤΟΝ (ψακιά) (σκορπιδόχορτο)	Doronicum pardalianches L., Fam. Compositae	 	aaqwnTwn khaanq alnemr	Ακόνιτον Ο πνίχτης της τίγρης
57.	67v Δ77	ΑΚΟΝΙΤΟΝ ΕΤΕΡΟΝ (λυκοκτόνον κατά Διοσκουρίδη)	Aconitum napellus L., Fam. Ranunculaceae	 	aaqwnTwn aahkr khaanq aldhyb Περσικές λέξεις	Ακόνιτον άλλο Ο πνίχτης της αρκούδας
58.	68v Δ80	ΑΠΟΚΥΝΟΝ	Cynanchum erectum L., Fam. Asclepiadaceae	 	aapwkynwn khaanq alkalb aadhaaraaqy	Απόκυνον Ο πνίχτης του σκύλου
59.	69v Γ74- 75	ΛΙΒΑΝΩΤΙΣ (δενδρολίβανο)	Rosmarinus officinalis L., Fam. Labiatae	 	lywaanyTs	Λιβανωτίς
60.	70v Δ230 25	ΑΝΧΟΥΣΑ (βοϊδόγλωσσα)	Anchusa tinctoria L., Fam. Asperifoliaceae		aakhwsaa	Άχουσα
61.	71v B100	ΑΙΡΑ (Λόλιο το μεθυστικό) (αίρα)	Lolium temulentum L., Fam. Gramineae	 	aayraa shylem	Αίρα σίλεμ
62.	72v Γ17	ΑΚΑΝΘΑ	Acanthus mollis L., Fam. Acanthaceae	 	aakanthaa	Άκανθα
63.	73v Δ173	ΑΚΤΗ (ΧΑΜΑΙΑΚΤΗ) (σαμπούκος, κουφοξυλιά)	Sambucus nigra L., Fam. Caprifoliaceae	 	aaqTy	Ακτή
64.	74v Δ123	ΒΟΥΝΙΟΝ (αγριάνηθο)	Bunium pumilum Sm., Fam. Umbelliferae		wwnywn	Βούνιον
65.	75v Γ139	ΒΟΥΦΘΑΛΜΟΝ (κάχλα, τσιτσιμπόλα)	Chrysanthemum coronarum L., Fam. Compositae	 	wftalmywn aaqhwaan aaSfar	Βούφθαλμον ακαχουαν κίτρινο

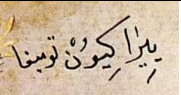
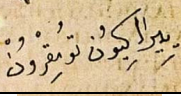
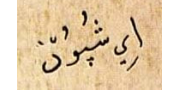
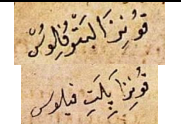
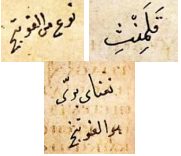

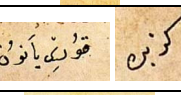

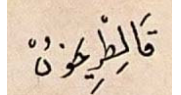
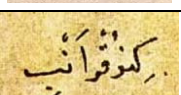
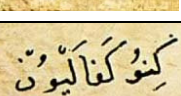
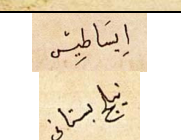
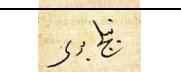
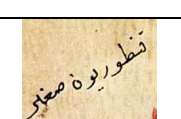
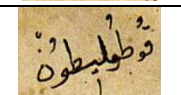
66.	76v Δ127	ΒΟΥΓΛΩΣΣΟΝ	<i>Anchusa italica</i> Retz., Fam. Asperifoliaceae		kankar bary	Κανκαρ πεδινό
67.	77v B117	ΒΛΙΤΟΝ (βλίτο)	<i>Amarantha blitum</i> L., Fam. Amaranthaceae		wlytwm hamaD	Βλίτον χαμαντ
68.	78r B170	ΒΟΛΒΟΣ (βολβός)	<i>Muscari comosum</i> L., Fam. Lilaceae		wylwys basal alzyr	Βολβός Το κρεμύδι του πιθαριού
69.	79r Δ182	ΒΡΥΩΝΙΑ ΛΕΥΚΗ	<i>Bryonia celtica</i> L., Fam. Cucurbitaceae		wrywnya lefky faasheraa karmh albayDaa	Βρυωνία λευκή φασίρα καρμι άσπρο
70.	80r Δ98	ΒΡΙΟΝ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ (μαρούλι της θάλασσης)	<i>Ulva lactuta</i> L.		wryaawwn thalathywn Tahleb bahary	Βρίον θαλάσσιον Ταχλεμπ θαλάσσιο
71.	81r B94	ΒΡΟΜΟΣ (αγριόβρομη)	<i>Avena fatua</i> L., Fam. Gramineae		wrrwmws	Βρόμος
72.	82r Δ182	ΒΡΥΩΝΙΑ ΜΕΛΑΙΝΑ	<i>Bryonia alba</i> L., Fam. Cucurbitaceae		wrywnya melnah karmh alsawdaa hamal	Βρυωνία μέλαινα καρμι μαύρο χαμαλ
73.	83r Δ37	ΒΑΤΟΣ (βατόμουρο)	<i>Rubus tomentosus</i> Willd., Fam. Rosaceae		watws ghalyq	Βάτος γαλικ
74.	84r A76	ΒΡΑΘΥ (αγριοκυπαρίσσι, μηλόκεδρος)	<i>Juniperus Sabina</i> L., Fam. Araucariaceae - Cupressineae		wrathy Sanf men al 'r aabhal	wrathy Είδος από το γαργαρ αμπχαλ
75.	85r Γ116	ΓΕΡΑΝΙΟΝ	<i>Geranium tuberosum</i> L., Fam. Geraniaceae		yraanywn ebret alra'y	Γεράνιο Η βελόνα του βοσκού
76.	86r Γ116	ΓΕΡΑΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ	<i>Erodium malachoides</i> L., Fam. Geraniaceae		Yraanywn aakher ebret alra'y	Γεράνιο άλλο Η βελόνα του βοσκού
77.	87r Γ31	ΓΛΗΧΩΝ (φλισκούνη)	<i>Mentha pulegium</i> L., Fam. Labiatae		ghlykhwn naw' men alSa'tar	Γλήχων Είδος από ρίγανι
78.	88r B137	ΓΙΝΓΙΔΙΟΝ (είδος άγριου καρότου)	<i>Daucus gingidium</i> L., Fam. Umbelliferae		ynydywn la ywjad fi biladna	Γινγίδιον Δεν βρίσκεται στις χώρες μας

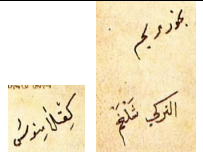
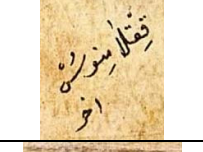
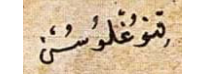
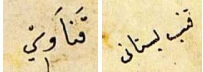
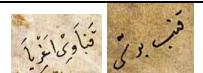
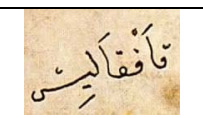
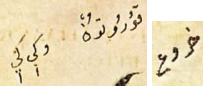
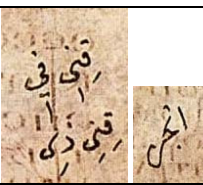
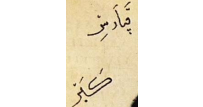
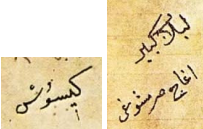
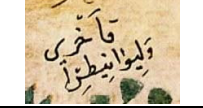
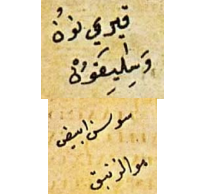
79.	89r B110	ΓΟΓΓΥΛΗ (ράπα, ραίβα)	Brassica rapa L., Fam. Cruciferae		ghwnkyly left shalgham	Γογγύλη λεφτ σαλγαμ
80.	90r Γ86	ΓΛΑΥΚΙΟΝ	Glaucium corniculatum Curt.		ghlafkywn	Γλαύκιον
81.	90v Δ95	ΓΑΛΛΑΙΟΝ	Galium verum L., Fam. Rubiaceae		ghalywn	Γαλαίον
82.	91v Γ5	ΓΛΥΚΥΡΙΖΟΝ (γλυκόςριζα)	Glycyrrhiza glabra L., Fam. Papilionaceae		ghlykryzwn sws	Γλυκόςριζον σους
83.	92v Δ94	ΓΑΛΛΑΙΟΨΙΣ (βρομόχορτο)	Scrophularia peregrine L., Fam. Scrophulariaceae		ghalywbsys	Γαλαίοψις
84.	94r Γ117	ΓΝΑΦΑΛΛΙΟΝ	Athanasia maritime L., Fam. Compositae		ghnafaalywn	Γναφάλλιον
85.	95r Γ3	ΓΕΝΤΙΑΝΗ (αγριοκαπνός)	Gentiana lutea L., Fam. Gentianaceae		jenTyaanaa	Γεντιανία
86.	96r Δ152	ΔΕΛΦΙΝΙΟΝ (αγριοσταφίδα, ψειροβότανο, 326v)	Delphinium peregrinum L., Fam. Ranunculaceae		dhelfynywn	Δελφίνιον
87.	97r B166	ΔΡΑΚΟΝΤΑΙΑ ΜΕΓΑΛΗ (δρακοντιά)	Arum dracunculus L., Fam. Aroideae		dhraqwntyw meghaaly lfw kebyr	Δρακονταία μεγάλη λουφ μεγάλο
88.	98r B167	ΔΡΑΚΟΝΤΑΙΑ ΜΙΚΡΗ - ΑΡΟ	Arum maculatum L., Fam. Aroideae		dhraqwntyw myqry lfw Saghyr	Δρακονταία μικρή λουφ μικρό
89.	99r Γ32	ΔΙΚΤΑΜΝΟΝ (δίκτημο)	Origanum dictamnus L., Fam. Labiatae		diqtamwn	Δίκτημον
90.	100r Γ11	ΔΙΨΑΚΟΝ (αγκαθωτό)	Dipsacus silvestris L., Fam. Compositae		dypsaaqwn meshT alraa'y	Δίψακον Η χτένα του βοσκού
91.	101r Δ187	ΔΡΥΟΠΕΤΡΙΣ	Polypodium Dryopteris L., Fam. Polypodiaceae		dhrywpetrys fylsTs danb alhadah	Δρυοπετρίς Φιλιστις Η ουρά του γερακιού
92.	101v	ΔΕΛΦΙΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ				
93.	102r Γ32	ΔΙΚΤΑΜΝΟΝ ΑΛΛΟ	Thymus mastichina L., Fam. Labiatae			
94.	102v Δ145	ΔΑΦΝΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ (κρυφός έρωτας)	Ruscus hypophyllum L., Fam. Smilacaceae		daafnyskandraany daafnwyzes	Δάφνη Αλεξανδρινή Δαφνοειδές
95.	103r Δ146	ΔΑΦΝΟΕΙΔΕΣ	Daphne alpine L., Fam. Thymelaeaceae			

96.	103v B158	ΕΡΥΣΙΜΟΝ (σκυλόβρουβα)	<i>Sisymbrium polyceratium</i> L., Fam. Cruciferae		Aarsmwn kharwal Barry	Ερύσιμον Χαρουαλ πεδινό
97.	104v Δ84	ΕΦΗΜΕΡΟΝ	<i>Convallaria multiflora</i> L., Fam. Liliaceae— Asparagoideae		aaffimyryn swrnjaan	Εφήμερον σουρναζαν
98.	105v Δ19	ΕΠΙΜΙΔΙΟΝ	<i>Epimedium alpinum</i> L., Fam. Ophioglossae		aapymydywn	Επιμίδιον
99.	106v	ΕΡΙΝΟΣ	<i>Convulvulus arvensis</i> L., Fam. Convulvulaceae			
100.	107v Δ177	ΕΠΙΘΥΜΙΟΝ (υφανίστρα)	<i>Cuscuta epithymium</i> L., Fam. Convulvulaceae		aabythymwn	Επιθύμιον
101.	108v Γ64	ΕΛΕΟΣΕΛΙΝΟΝ	<i>Apium graveolens</i> L., Fam. Umbelliferae		aalywsaalnwn naw' men alkarafs	Ελεοσέλινον Είδος από σέλινο
102.	110r Δ96	ΕΡΙΓΕΡΩΝ (ΗΡΙΓΕΡΩΝ) (μαρτιάτικο)	<i>Senecio vulgaris</i> L., Fam. Compositae		aaryyrwn	Ερίγερων
103.	111r Γ38	ΕΡΠΥΛΛΟΣ (άγριο θυμάρι)	<i>Thymus serpyllum</i> L., Fam. Labiatae		aarpylws	Έρπυλλος
104.	112r Γ143	ΕΡΥΘΡΟΔΑΝΟΝ	<i>Rubia lucida</i> L., Fam. Rubiaceae		Aarithrwdanwn	Ερυθρόδανον
105.	113r Δ27	ΕΧΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣ (βοιδόγλωσσο)	<i>Echium rubrum</i> Jacq., Fam. Asperifoliaceae		aakhywn naw' men alshanjari	Έχιον Είδος από αλσανζαρ
106.	113v	ΕΛΛΕΒΟΡΙΝΗ	<i>Herniaria glabra</i> L., Fam. Paronychiaceae		aalwwryny	Ελεβορίνη
107.	114v Δ148	ΕΛΛΕΒΟΡΟΣ ΛΕΥΚΟΣ (βεράτρο)	<i>Veratrum album</i> L., Fam. Liliaceae		aalwwrwslafkws	Ελέβορος λευκός
108.	115v Δ162	ΕΛΛΕΒΟΡΟΣ ΜΕΛΑΣ (ρόδο του χειμώνα)	<i>Helleborus officinalis</i> L., Fam. Ranunculaceae		aalwwrwsmylas	Ελέβορος μέλας
109.	116v B152	ΕΛΑΦΟΣΚΟΡΔΟΝ (σκόρδο)	<i>Alium sativum</i> L., Fam. Liliaceae		eelafwskwrwn	Ελαφόσκορδον

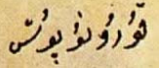
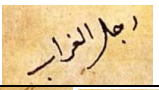

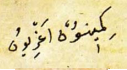

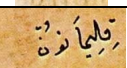
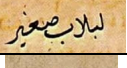
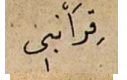
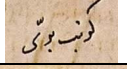

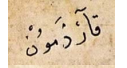
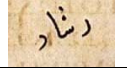
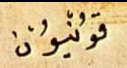
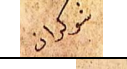

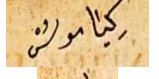

110.	117r B98	ΕΛΥΜΟΣ (είδος κεχριού) (<i>Setaria italica</i> ?)	<i>Holcus sorghum</i>		eelymws dakhn	Έλυμος dakhn
111.	118r B140	ΕΥΖΩΜΟΝ (ρόκα)	<i>Eruca sativa</i> L., Fam. Cruciferae		aawzwmwn jarjir	Εύζωμον Γκαργκιρ (=ρόκα)
112.	119r B104	ΕΡΕΒΙΝΘΟΣ (ρεβίθι) (<i>Cicer arietinum</i>)	~~<i>Pisum sativum</i> L., Fam. Leguminosae – Papilionaceae~~		aayrwntwsw HamaD	Ερέβυνθος χαμαντ
113.	120r A28	ΕΛΕΝΙΟΝ (ίνουλα)	<i>Inula helenium</i> L., Fam. Compositae – Tubuliflorae		aaylynywn	Ελένιον
114.	121r Γ33	ΕΛΕΛΙΣΦΑΚΟΝ (φασκόμηλο)	<i>Salvia pomifera</i> L., Fam. Labiatae		alalisfakwn	Ελελίφασκον
115.	122r Γ69	ΕΛΑΦΟΒΟΣΚΟΝ	~~<i>Pastinaca sativa</i> L., Fam. Umbelliferae~~		aaylafwswqwn	Ελαφόβοσκον
116.	123r Γ68	ΖΜΥΡΝΙΟΝ (ΣΜΥΡΝΙΟ)	<i>Smyrnium</i> <i>perfoliatum</i> L.		ezmyrnywn naw' men alkarfas	Σμόρνιον
117.	124r	ΖΩΝΥΧΟΝ	<i>Evax pygmaeus</i>		zwnkhw	Ζώνυχον
118.	125r Δ142	ΖΜΙΛΑΞ ΤΡΑΧΑΙΑ (ΜΙΛΑΞ) (αρκουδόβατος)	<i>Smilax aspera</i> L., Fam. Smilacaceae		zmylaqs Dayaan	Σμίλαξ νταγιαν
119.	126r Γ21	ΗΡΥΓΓΙΟΝ	<i>Eryngium</i> <i>maritimum</i> L., Fam. Strandmannstreu		aayrnywn qarSa'naa	Ηρύγγιον καρσανα
120.	127r B172	ΗΡΑΚΛΙΟΝ Η ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ (θαλασσόκρινος)	<i>Pancreatium</i> <i>maritimum</i> L., Fam. Liliaceae		yyraaqlywn	Ηράκλειον
121.	128r 56v Δ137	ΗΓΙΛΩΨ (ΑΙΓΙΛΩΨ) (αγριόσταρο)	<i>Aegilops ovata</i> L., Fam. Graminae		aayylwps baltwrky aakh jan	Ηγήλωψ Στα τούρκικα αχζαν
122.	129r Γ34	ΗΔΥΟΣΜΟΝ ΗΜΕΡΟΝ (μέντα)	<i>Mentha piperita</i> L., Fam. Labiatae		yyzywsmwn	Ηδύοσμο
123.	130r Δ41	ΗΠΑΤΩΡΙΟΝ Η ΕΥΠΑΤΩΡΙΟΝ (αγριμόνιο)	<i>Agrimonia</i> <i>Eupatoria</i> L., Fam. Rosaceae		yyypaatwrywn	Ηπατόριο
124.	131r Δ191	ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ (<i>Heliotropium</i> ?)	~~<i>Croton</i> <i>tinctorium</i> L., Fam. Euphorbiaceae~~		yylywtrwbywn	Ηλιοτρόπιο
125.	132r Γ34	ΗΔΥΟΣΜΟΝ ΑΓΡΙΟΝ (μέντα)	<i>Mentha</i> <i>tomentosa</i> d'Urv – <i>gentilis</i>		yyzywzwmnaaghrya a	Ηδύοσμο άγριο
126.	133r Γ122	ΗΜΕΡΟΚΑΛΛΕΣ (είδος κρίνου)	<i>Hemerocal fulva</i> L., Fam. Liliaceae		yymaarwqaals	Ημεροκαλλές
127.	134r B109	ΘΕΡΜΟΣ ΗΜΕΡΟΣ (λούπινο)	<i>Lupinus hirsutus</i> L., Fam. Leguminosae		thymws ymyrws termes	Θύμος ήμερος τερμες

128.	134v Δ172	ΘΥΜΕΛΛΑΙΑ (δαφνοειδέες)	Daphne Gnidium L., Fam. Thymelacae		thymylya	Θυμέλαια
129.	135r B109	ΘΕΡΜΟΣ ΑΓΡΙΟΣ (λούπινο)	Lupinus angustifolius L., Fam. Leguminosae – Papilionaceae		termes barry	Τερμες πεδινό
130.	136r B136	ΘΡΙΔΑΞ ΗΜΕΡΟΣ (μαρούλι)	Lactuca sativa L., Fam. Compositae		thrydhaqs khaS bwstaany	Θρίδαξ Μαρούλι κηπαίο
131.	137r B136	ΘΡΙΔΑΞ ΑΓΡΙΑ (μαρούλι)	Lactuca scariola L., Fam. Compositae		khaS barry	Μαρούλι πεδινό
132.	138r Γ36	ΘΥΜΟΣ (θυμάρι)	Satureja capitata L., Fam. Labiatae		thymws	Θύμος
133.	139r Γ37	ΘΥΜΒΡΑ (θρούμπι)	Satureja Thymbra L., Fam. Labiatae		tymwrah	Θύμβρα
134.	140r Δ153	ΘΑΨΙΑ (θαψιά, χρυσόξυλο)	Thapsia garganica L., Fam. Umbelliferae		thapsyaa yanswn adryas	Θάψια Γιανσουν αντριας
135.	141r B156	ΘΛΑΣΠΙ (καψέλλα, αγριοκαρδαμούδα)	Capsella bursa pastoris Mönch., Fam. Umbelliferae		thlaspy Hwrf alswtwh	Θλάσπι Η άκρη της ταράτσας
136.	142r Δ185	ΘΗΛΥΠΤΕΡΙΣ	~~Pteris aquilina L., Fam. Polypodiaceae~~		Thylypytrys naw' men alrks	Θηλυπερίς Είδος από αλραχς
137.	143r B115	ΙΠΠΟΛΑΠΑΘΟΝ (νερολάπαθο)	Rumex aquaticus L., Fam. Polygonaceae		aarwlaabaatwn HamaaD qarzyqarlaghy	Ιππολάπαθον Χαμαντ καρζικαρλαζι
138.	144r Γ71	ΙΠΠΟΜΑΡΑΘΟΝ (Prangos ferulacea?) (πετρανάρθηκα)?	~~Cachrys Mrisonii Vahl. W.~~		aaypwmaarthwn	Ιππομάραθον
139.	144v Δ46	ΙΠΠΟΥΡΙΣ (πολυκόμπι)	Equisetum fluviatile, Fam. Equisetaceae		yypwrys zanb alkhyaal	Ιππουρίς Ουρά του αλόγου
140.	145v Δ47	ΙΠΠΟΥΡΙΣ ΕΤΕΡΑ (πολυκόμπι)	Equisetum Telmateja L., Fam. Equisetaceae		Yypwrys ytyrah zanb alkhyaal aakher	Ιππουρίς ετέρα Άλλη ουρά του αλόγου
141.	146v Δ159	ΙΠΠΟΦΑΕΣ	Euphorbia spinoso L., Fam. Euphorbiaceae		yypwfays	Ιπποφαές
142.	147v Α1	ΙΡΙΣ (αγρίοκρino)	Iris germanica L., Fam. Iridaceae		yrys swsan ysmanjwny aayrsa	Ιρις Σαουσαν ισμανζουνι
143.	148v Δ121	ΙΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΥΝ	Viola odorata L., Fam. Violaceae		ywn pwrfywrn banafsa	Ιον πορφυρούν μπαναφσα

144.	149v	ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ	Trogopogon picroides L., Fam. Compositae		yraakywn tw mygha	Ιεράκιον το μέγα
145.	150v	ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ	Scorzonera resedifolia, Fam. Compositae		yraakywn tw myqrwn	Ιεράκιον το μικρόν
146.	151v Δ109	ΙΣΩΠΙΟΝ (καπνόχορτο)	Fumaria capreolata L., Fam. Fumariaceae		yswpwn	Ισωπον
147.	152v Γ121	ΚΟΝΥΖΑ ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟΣ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟΣ	Erigeron viscosum L., Fam. Compositae		qwnzaalyptwfylws qwnyzaaplatyfylws	Κόνυζα λεπτόφυλλος πλατύφυλλος
148.	153v Γ35	ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΟΡΙΝΗ / ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ	Mentha tomentella Link., Fam. Labiatae		Naw' men alfwtb' kalamynt na'na' barry alfwtb'	Είδος από αλφουτμπ Καλαμίνθη Πεδινή μέντα αλφουτμπ
149.	154v Δ30	ΚΑΛΑΜΑΓΡΩΣΤΙΣ	Calamagrostis epigeios Roth.		qalamagrwtstys thyl	Καλαμαγρωστίς θιλ
150.	155v Γ63	ΚΟΡΡΙΑΝΝΟΝ Η ΚΟΡΙΟΝ (κόλιαντρος)	Coriandrum sativum L., Fam. Umbelliferae		qwryanwn kwzbarah	Κορριανόν κουζμπαρα
151.	156v Δ109	ΚΑΠΝΟΣ Η ΚΟΡΥΔΑΛΛΙΟΝ (καπνόχορτο)	Fumaria officinalis L., Fam. Fumariaceae		qaapnws	Καπνός
152.	157v	ΚΑΛΛΙΤΡΙΧΙΟΝ	Adiantum Carillus Veneris L., Fam. Polypodiaceae		qaalytrykhwn	Καλλιτρίχιον
153.	158v Δ190	ΚΥΝΑΙΑ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ (ξιγκόχορτο)	Thelygonum Cynocrambe L., Fam. Chenopodiaceae		knwqraanb	Κυνοκράμβη
154.	159v Δ130	ΚΥΝΟΚΕΦΑΛΙΟΝ (σκυλάκι)	Antirrhinum maius L., Gam. Scophulariaceae		knwkefaalywn	Κυνοκεφάλιον
155.	160v B184	ΙΣΑΤΙΣ	Isatis tinctoria L., Fam. Cruciferae		ysaaTys nylj bwstaany	Ισατίς Νιλζ κηπαίο
156.	161v B185	ΙΣΑΤΙΣ ΑΓΡΙΑ	Isatis silvestris		Nylj barry	Νιλζ πεδινό
157.	162r Γ6	ΚΕΝΤΑΥΡΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ	Centaurea Centaurium L., Fam. Compositae			
158.	162v Γ7	ΚΕΝΤΑΥΡΙΟΝ ΤΟ ΛΕΙΠΤΟΝ	Erythraea Centaurium L., Fam. Gentianaceae		qntwrywn Saghyr	Κεντάυριον μικρό
159.	163v Δ91	ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ (χελωνοβότανα) (του παπά τ'αυτί)	Cotyledon umbilicus L., Fam. Crassulaceae		qwTylydwn	Κοτυληδών

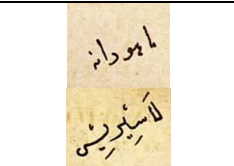
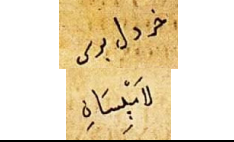
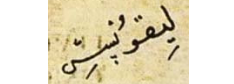

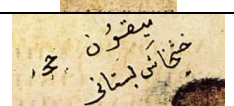
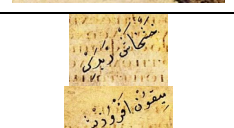
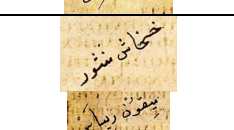
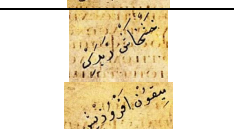
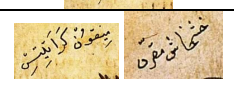
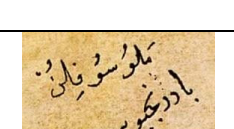
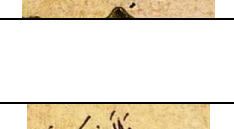
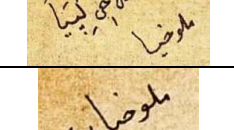
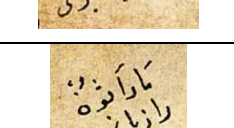
160.	163v Δ92	ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ ΕΤΕΡΑ	Umbilicus erectus L.			
161.	164v B164	ΚΥΚΛΑΜΙΝΟΣ	Cyclamen graecum Link., Fam. Primulaceae		kyqlaamnws bkwkhr maryam altwrky shalgham	Κυκλάμινος Το θυμίαμα της Μαρίας Τούρκικα σαλγαμ
162.	165v B165	ΚΥΚΛΑΜΙΝΟΣ ΕΤΕΡΑ	~~Lonicera~~ ~~Perielymenum~~ L., Fam. ~~Caprifoliaceae~~		Kyqlaamnws aakhr	Κυκλάμινος άλλο
163.	166v	ΚΥΝΟΓΛΩΣΣΟΝ	Cynoglossum officinale L., Fam. Compositae		qnrwghlwswn	Κυνόγλωσσον
164.	167v Γ148	ΚΑΝΝΑΒΙΣ ΗΜΕΡΟΣ	Cannabis sativa L., Fam. Urticaceae		qnaawys qanab bwstany	Κάναβις κηπαίο καναμπ
165.	168v Γ149	ΚΑΝΝΑΒΙΣ ΑΓΡΙΑ	Althea cannabina L., Fam. Malvaceae		qnaawys aaghryaa qanab berry	Κάναβις αγρία πεδινό καναμπ
166.	169v B139	ΚΑΥΚΑΛΙΣ (σαξίφραγον)	Pimpinella saxifrage L., Fam. Umbelliferae		qaafqaalys	Καυκαλίσ
167.	170v Δ161	ΚΡΟΤΩΝ Η ΚΗΚΙ (ρετσηνολαδιά)	Ricinus communis L., Fam. Euphorbiaceae		qrwtwn w kyky kharwa'	Κρότων και κήκι χαρουα
168.	171v Δ93	ΚΝΗΦΗ ΕΤΕΡΑ / ΚΝΗΦΗ Η ΚΝΙΔΗ ΑΚΑΛΗΦΗ (τσουκνίδα)	Urtica urens L., Fam. Urticaceae/ Urtica pillulifera L., Fam. Urticaceae		qnyfy ytyra qnydhy aanjy	Κνήφη ετέρα Κνήδη αανζι
169.	172v B173	ΚΑΠΠΑΡΙΣ (κάπαρη)	Capparis spinosa L., Fam. Capparidaceae		qabarys	Κάππαρις καπαρ
170.	173v Δ131	ΚΑΤΑΝΑΓΚΗ ΚΑΤΑΝΑΓΚΗ ΕΤΕΡΑ	Ornithopus compressus L., Fam. Papilionaceae			
171.	174v B179	ΚΙΣΣΟΣ	Hedera helix L., Fam. Hederaceae		kysws lblaа kebyr aghakh	Κισσός κισσό μεγάλο αγαχ
172.	175v	ΚΑΧΡΥ	Cachrys Libanotis L., Fam. Umbelliferae		qaakhry wlywaanyTraa	Κάχρυ ουλουαντρα
173.	176v Γ102	ΚΡΙΝΟΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ	Lilium candidum L., Fam. Liliaceae		qyrynwn wasylkwn sawsanaabyad alzanbaq	Κρίνον βασιλικόν σαουσαν άσπρο αλζανμπακ

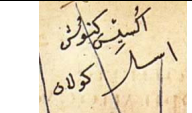
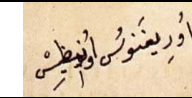
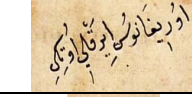
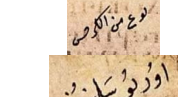
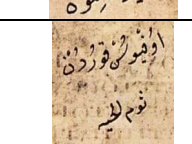
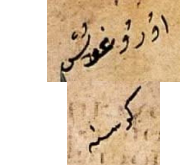
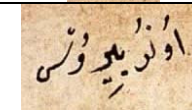
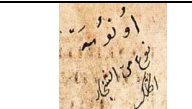
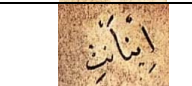
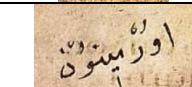
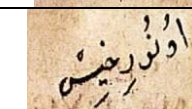
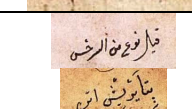
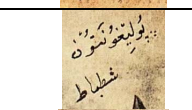
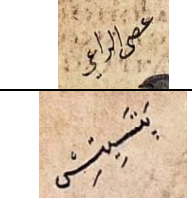
174.	177v Γ10	ΚΡΟΚΟΔΙΛΕΑ (καλάγκαθο)	Carduus pycnocephalus L., Fam. Compositae			
175.	178v B130	ΚΟΡΩΝΟΠΟΥΣ (τσαλαπετεινός, περδικοπάτημα)	Lotus ornithopodioides L., Fam. Leguminosae – Papilionaceae	 	Qwrwnwpws rjl alghwraab	Κορωνόπους Το πόδι του κόρακα
176.	179v Γ59	ΚΥΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ (κύμινο)	Cuminum Cyminum L., Fam. Umbelliferae	 	kymwnwn kmwn bwstany	Κύμινον Κηπταίο καμουν
177.	180v Γ60- 61	ΚΥΜΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ	Lagoecia cuminoides L., Fam. Umbelliferae	 	kymwnwn aaghrywn kmwn berry	Κύμινον άγριον Πεδινό καμουν
178.	181v Δ13	ΚΛΥΜΕΝΟΝ (Convulvulus sepium)?	~~Calendula~~ ~~arvensis L., Fam.~~ ~~Compositae~~	 	qlymenwn lblaab Saghyr	Κλύμενον Μικρός κισσός
179.	182v B120	ΚΡΑΜΒΗ ΗΜΕΡΟΣ (λάχανο)	Brassica oleracea L., Fam. Cruciferae	 	qraanby naw'men alkwrbwnb albwstany	Κράμβη Είδος από κηπταίο λάχανο
180.	183v B121	ΚΡΑΜΒΗ ΑΓΡΙΑ	Lepidium latifolium L.		kwrwnb barry	Πεδινό λάχανο
181.	184v B122	ΚΡΑΜΒΗ ΘΑΛΑΣΣΙΑ (κρίταμο)	Crithmum maritinum L., Fam. Umbelliferae		kwrwnb baHary	Θαλασσινό λάχανο
182.	185v B151	ΚΡΟΜΥΟΝ (κρεμμύδι)	Allium cepa L., Fam. Liliaceae	 	qrwmywn baSal	Κρόμιον Μπασαλ (=κρεμίδι)
183.	186v B155	ΚΑΡΔΑΜΟΝ (κάρδαμο)	Lepidium sativum L.	 	qaarzhamwn rashad	Κάρδαμον ρασαντ
184.	187v Δ78	ΚΩΝΙΟΝ (κόνειο)	Conium maculatum L., Fam. Umbelliferae	 	qwnywn shwkraan	Κώνιον σουκραν
185.	188v Γ57	ΚΑΡΩ (κάρβι, αγριοκύμινο)	Carum Carvi L., Fam. Umbelliferae	 	qaarw karaawyah	Καρώ καραουγια
186.	189v B105	ΚΥΑΜΟΣ (κουκί)	Vicia Faba L., Fam. Leguminosae – Papilionaceae	 	kyamws baaqly	Κύαμος μπακλι

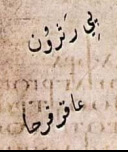
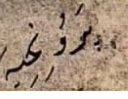
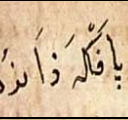
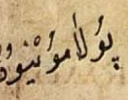
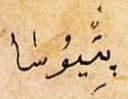
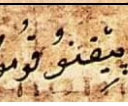
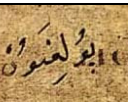
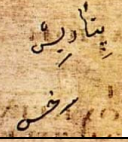
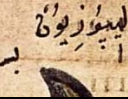
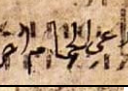

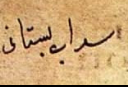
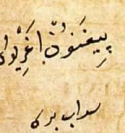
187.	190v B134	ΚΟΛΟΚΥΝΘΙΣ (κοκκινόκολοκύθα)	Cucumis Colocynthis L., Fam. Cucurbitaceae		qwlwkyntys khanTal	Κολοκυνθίς χανταλ
188.	191v B97	ΚΕΓΧΡΟΣ (κεχρί)	Panicum miliaceum L., Fam. Gramineae		kaankhrws jaawrs	Κέγχρος ζουρας
189.	192v A26	ΚΡΟΚΟΣ (κρόκος, σαφράν, ζαφορά)	Crocus sativus L., Fam. Iridaceae - Crocoidae		qrwqws karkam	Κρόκος καρκαμ
190.	193v Γ124	ΚΡΑΤΑΙΩΝΙΟΝ Η ΚΡΑΤΑΙΓΟΝΟΝ	Crucinella monspeliaca L., Fam. Rubiaceae		qratywnywn	Κραταίονον
191.	194v Δ1	ΚΕΣΤΡΟΝ	Sideritis syriaca L., Fam. Labiatae		kystwrn	Κέστρον
192.	195v Δ7	ΚΛΗΜΑΤΙΤΙΣ	Clematis Vitalba L., Fam. Gemeine Waldrebe		qylmaaTyTs	Κληματίτις
193.	196v Δ7	ΚΛΗΜΑΤΙΤΙΣ ΕΤΕΡΑ (αγριολίτσα)	Vinea minor L., Fam. Apocynae		qylmaaTyTs aakhr zhafnwydys	Κληματίτις άλλο Δαφνοειδές
194.	197v Δ118	ΚΡΙΣΙΟΝ (γομαράγκαθο, μαρουλάγκαθο)	Medicago arborea L., Fam. Papilionaceae - Carduus tenuifolius Curt., Fam. Compositae		qrisywn	Κρίσιον
195.	198v Δ188	ΚΝΗΚΟΣ (ατρακτυλίδα) (ασφούρι)	Carthamus tinctorius L., Fam. Compositae		qnyqws qarGam	Κνήκος καρταμ
196.	199v A4	ΚΥΠΕΡΟΣ (και ερυσισκηπτρο)	Cyperus rotundus L., Fam. Cyperaceae		kyryrws	Κύπερος
197.	200v Γ140	ΛΙΘΟΣΠΕΡΜΟΝ / ΛΙΝΟΣΠΕΡΜΟΝ	Lithospermum tenuiflorum L., Fam. Asperifoliaceae		lythwspaarmwn	Λιθόσπαρμον
198.	201v Δ189	ΛΙΝΟΖΩΣΤΙΣ ΘΗΛΕΙΑ ΛΙΝΟΖΩΣΤΙΣ ΑΡΡΗΝ (σκαρολάχανο, σκαρόχορτο) (σκιλλόχορτο)	Mercurialis annua L., Fam. Euphorbiaceae		lynwzwtys zakar – antha Σημειώσεις στα Περσικά	Λινοζωστής αρσενικό – θυληκό
199.	202v Γ123	ΛΕΥΚΟΙΟΝ (λευκό ίο)	Cheiranthus cheiri L., Fam. Cruciferae		lyfywn khyry aaSfar	Λεύκιον χάιρι κίτρινο

200.	203v Γ123	ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ (<i>Matthiola arcana</i>) (βιολέτα)	<i>Matthiola incana</i> R.Br., Fam. Cruciferae		lyfqywn bahary khyry aazraq	Λεύκιον θαλασσίνο χαίρι μπλέ
201.	204v B114	ΛΑΠΑΘΟΝ (λάπαθο)	<i>Rumex acetosus</i> L., Fam. Polygonaceae		lapathwn Hamaad berry	Λάπαθον χαμαντ πεδινό
202.	206r B103	ΛΙΝΟΝ (λινό)	<i>Linum usitatissium</i> L., Fam. Linaceae			
203.	206v Δ113	ΛΩΤΟΣ (ΑΙΓΥΠΤΟΥ) (<i>Nymphaea lotus</i>)	~~<i>Melilotus messanensis</i> L., Fam. Papilionaceae~~		lwtws khandaqwqy qlqaaS	Λωτός Χαντκουκι κολκας
204.	207v Δ111	ΛΩΤΟΣ ΑΓΡΙΟΣ (είδος τριφυλλιού)	<i>Trigonella elatior</i> Sibth., Fam. Papilionaceae		Lwtws aghryws Khandaqwqy berry	Λωτός άγριος χαντκουκι πεδινό
205.	208v	ΛΥΚΟΣΚΟΡΔΟΝ	<i>Allium Ampeloprasum</i> L., Fam. Liliaceae		lyqwsqwrdsn aabelwpraswn	Λυκόσκορδον Αμπελόπρασον
206.	209v Γ96	ΛΕΟΝΤΟΠΕΤΑΛΟΝ (πουρδάλα)	<i>Roemeria hybrida</i> D.C., Fam Papaveraceae		lywndwpytaalwn wawand aldawaa' almamytha	Λεοντοπέταλο ουαουάντ το φάρμακο αλμαμθα
207.	210v Γ100	ΛΥΧΝΙΣ ΣΤΕΦΑΝΩΜΑΤΙΚΗ	<i>Agrostemma coronaria</i> L., Fam. Caryophyllaceae		lykhnys styfanwtyky	Λυχνίς στεφανωματική
208.	211v Γ101	ΛΥΧΝΙΣ ΑΓΡΙΑ ΟΜΟΙΑ ΤΗ ΗΜΕΡΩ	<i>Agrostemma Githago</i> L., Fam. Caryophyllaceae		lykhnys aghrya	Λυχνίς αγρία
209.	212v Γ19	ΛΕΥΚΑΚΑΝΘΑ / ΠΟΛΥΓΟΝΑΤΟΝ (λάδανο)	<i>Centaurea dalmatica</i> L., Fam. Compositae		lyfkakanthaa w polyghwnatwn	Λευκάκανθα και Πολυγόνατο
210.	213r Γ144	ΛΟΓΧΙΤΙΣ	<i>Serapias lingua</i> L., Fam. Orchidaceae			
211.	213v Γ145	ΛΟΓΧΙΤΙΣ ΕΤΕΡΑ ΤΡΑΧΕΙΑ	<i>Aspidium Lonchitis</i> Sw., Fam. Polypodiaceae		lwnkhytys haDaD	Λογχίτις χανταντ
212.	214v Δ3	ΛΥΣΙΜΑΧΙΟΣ	<i>Lysimachia vulgaris</i> L., Fam. Primulaceae		lysymaakhyws	Λυσιμάχιος
213.	215v Δ16	ΛΙΜΩΝΙΟΝ (ΛΕΙΜΩΝΙΟΝ)	~~<i>Beta vulgaris</i> L., Fam. (302r) Chenopodiaceae~~		lymwnywn	Λιμόνιον
214.	216v Δ53	ΛΙΧΗΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ (ΛΕΙΧΗΝ Ο ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ)	<i>Peltigera canina</i> Hoffm.		Lykhynepy twnpetrwn jazaa al Sakhar	Λιχήν επι των πέτρων Ζαζα του βράχου

215.	217v Δ166	ΛΑΘΥΡΙΣ	Euphorbia lathyris L.		laasyrys	Λαθυρίς
216.	218v B116	ΛΑΜΨΑΝΗ (λαψάνα)	~~Sinapis~~ ~~incana~~ L., Fam. Cruciferae		laampsaan kharwal barry	Λαψάνη Χαρουαλ πεδινό
217.	219v Δ26	ΛΥΚΟΨΙΣ (ΛΥΚΑΨΟΣ)	Echius italicum L., Fam. Asperifoliaceae		lyqwpsys	Λύκοψις
218.	220v Δ17	ΛΑΓΟΠΟΥΝ (τριφύλλιο το αρουραίο)	Trifolium arvense L., Fam. Papilionaceae		laghwpmw rejl alarnab	Λαγόπων Πόδι λαγού
219.	221v Δ63	ΜΗΚΩΝ ΗΜΕΡΟΣ ΚΗΠΑΙΟΣ (παπαρούνα)	Papaver somniaferum L., Fam. Papaveraceae		myqwn khashkhash bwstaany	Μήκων Παπαρούνα κηπαία
220.	222r Δ64	ΜΗΚΩΝ ΑΓΡΙΟΣ (παπαρούνα)	Papaver Rhoecus L.		myqwn aghryws khashkhash berry	Μήκων άγριος Παπαρούνα πεδινή
221.	223v Δ63	ΜΗΚΩΝ ΡΟΙΑΣ (παπαρούνα)	Papaver hybridum L.		myqwn ryas khashkhash manshwr	Μήκων ροιάς Παπαρούνα μανσουρ
222.	224v Δ66	ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΩΔΗΣ	Gratiola officinalis L.		myqwn afrwdys khashkhash zabady	Μήκων αφρώδης Παπαρούνα αφρού
223.	225v Δ65	ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΗΣ (παπαρούνα της θάλασσης)	Glaucium flavum Crtz., Fam. Papaveraceae		myqwn kyratyty khashkhash mwqaran	Μήκων κερατίτης Παπαρούνα με κέρατα
224.	226v Γ104	ΜΕΛΙΣΣΟΦΥΛΛΟ	Melissa altissima Sibth., Fam. Labiatae		mylysofylwn baadr	Μελισσόφυλλο μαντρ
225.	227r Δ116	ΜΥΑΓΡΟΝ	Camelina sativa Crtz., Fam. Cruciferae			
226.	227v B118	ΜΑΛΑΧΗ ΚΗΠΑΙΑ (μολόχα)	Malva silvestris L., Fam. Malvaceae		mlaakhy kypyaa mwlwkhyaa	Μαλάχη κηπαία μολοχία
227.	228v B118	ΜΑΛΑΧΗ ΑΓΡΙΑ ΧΕΡΣΑΙΑ (μολόχα)	Malva vulgaris Fries., Malva rotundifolia L., Fam. Malvaceae		Mwlwkhyaa berry	Μουλουχία πεδινό
228.	229v Γ70	ΜΑΡΑΘΟΝ (μάραθο)	Anethum Foeniculum L., Fam. Umbelliferae		maaraatwn raazyaanekh	Μάραθον ραζιανεχ

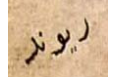
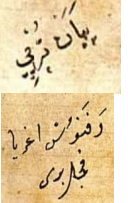
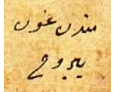
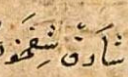
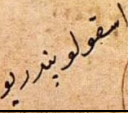

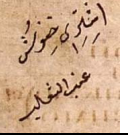
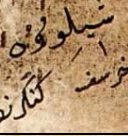
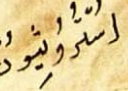
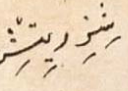
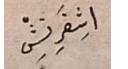
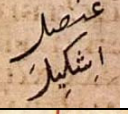

229.	230v B183	ΜΥΟΣΩΤΙΣ (μη με λησμώνει)?	Parietaria cretica L., Fam. Urticaceae		mywswtys Sanf men azhan el far	Μυοσώτις Είδος από αυτιά ποντικού
230.	231v A87	ΜΥΡΙΚΗ (αρμυρική)	Tamarix africana Desf., Fam. Tamaricaceae		myryky Tarfaa	Μυρική ταρφα
231.	232v Δ115	ΜΥΡΙΣ	Myrrhis odorata Scop., Fam. Umbelliferae		myrys	Μύρις
232.	233v Δ18	ΜΗΔΙΟΝ	~~Convulvulus~~ ~~althaeoides L.,~~ ~~Fam.~~ Convulvulaceae		mydywn fyl qarT	Μήδιον φιλκαρατ
233.	234r	ΜΥΡΤΑΚΑΝΘΟΝ	Ruscus aculaetus L., Fam. Smilacaceae			
234.	234v Γ42	ΜΑΡΟΝ (είδος ρίγανης)	Origanon sipyleum L.		maarwn marmaahwz	Μαρόν μαρμααχουζ
235.	235v Γ47	ΜΩΛΥ (πήγανον άγριον ?)	Fam Liliaceae		mwly	Μώλυ
236.	236v Γ79	ΜΕΛΑΝΘΙΟΝ (μαυρόκοκκος) (μαυροσήσαμο) ή (μαύρο κύμινο)	Nigella sativa L., Fam. Ranunculaceae		mylanthy shwnyr altwrky...	Μελάνθη σουνιρ Στα τούρκικα ...
237.	238r Δ114	ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ	Myriophyllum spicatum L., Fam. Halorageae		myrywfylwn alfwaraq	Μυριόφυλλο αλφουρακ
238.	238v Δ158	ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ	Narcisus poeticus L., Fam. Liliaceae			
239.	239r Γ132	ΝΥΜΦΑΙΑ (νούφαρο)	Nymphaea alba L., Fam. Nymphaeaceae		nymfyaa	Νυμφαία
240.	240r Γ77	ΝΑΡΘΗΞ (νάρθηκας)	Ferula communis L., Fam. Umbelliferae		narthyqs	Νάρθηξ
241.	241r Δ20	ΞΙΦΙΟΝ (σπαθόχορτο)	Gladiolus communis L., Fam. Iridaceae		ksyfywn syf alghwraab	Ξιφίον Το ξίφος του κόρακα
242.	242r Δ22	ΕΥΡΙΣ (Ιρις η κάκοσμος)	Iris foetida, Fam. Iridaceae		ksyrys	Ευρίς
243.	243r Δ136	ΞΑΝΘΙΟΝ (κολιτσιίδα)	Xanthium Strumarium L., Fam. Compositae		ksanthywn	Ξάνθιον
244.	244r B114	ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ (αγριολάπαθο)	Rumex crispus L., Fam. Polygonaceae		wksylapathwn tw myga	Οξυλάπαθο το μέγα
245.	245r B114	ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ	Rumex bucephalophorus L., Fam. Polygonaceae		wksylapathwn myqrw hamaadh	Οξυλάπαθο μικρό χαμαντ

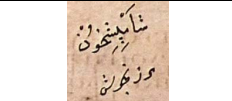
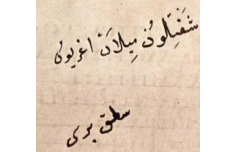
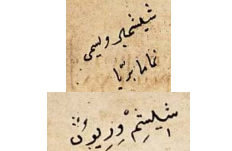
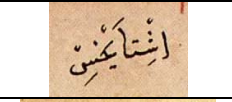
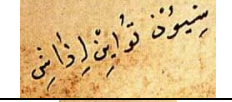
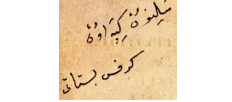
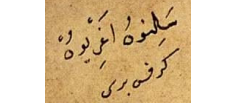

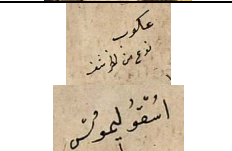
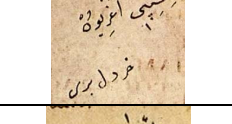
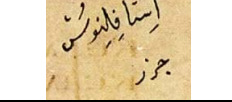
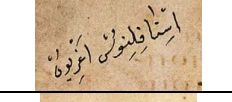
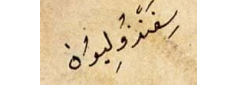
246.	246r A17 Δ52	ΟΞΥΣΧΟΙΝΟΣ (βούρλο?)	Juncus maritimus L., Fam. Juncunaceae		wksyskhywns asl kwlaan	Οξύσχοινος Ασλ κουλαν
247.	247 Γ28r	ΟΡΙΓΑΝΟΣ ΟΝΙΤΙΣ (ρίγανη)	Origanum creticum L., Fam. Labiatae		wryghanws wnytys	Ορίγανος ονίτις
248.	248 Γ27r	ΟΡΙΓΑΝΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΙΚΗ (ρίγανη)	Origanum heracloticum L., Fam. Labiatae		wryghanws yraqlywtyky	Ορίγανος ηρακλεοτικη
249.	249r	ΟΡΘΟΣΕΛΙΝΟΝ / ΟΡΕΟΣΕΛΙΝΟΝ	Seseli annuum L.		wrywsylynwn naw' men alkarafs	Ορθοσέλινον Είδος από αλκαραφς
250.	250r B152	[ΟΦΙΟΣ]ΚΟΡΔΟΝ (σκόρδο)	Allium Scordoprasum L., Fam. Liliaceae		wfywskwrdsn twm al Hayah	Οφιόσκορδον Το σκόρδο της Ζωής
251.	251r B108	ΟΡΟΒΟΣ (ρόβι)	Vicia Ervilia L., Fam. Leguminosae- Papilionaceae		wrwws krsah	Οροβός κουρσα
252.	252r	ΟΝΟΓΥΡΟΣ	Anagyris foetida L., Fam. Papilionaceae- Leguminosae		wnwghyrws	Ονόγυρος
253.	253r Γ131	ΟΝΟΜΑ/ ΟΝΟΣΜΑ	Onosma echioides L., Fam. Asperifoliaceae		wnwmah naw' men alshanjari	Όνομα Είδος από αλσανζαρ
254.	254r Γ120	ΟΙΝΑΝΘΗ	Spiraea filipendula L., Fam. Rosaceae		ynaant	Οινάνθη
255.	255r Γ129	ΟΡΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ (συγγ. Φασκόμηλο)	Salvia ~~horminum~~ L., Fam. Labiatae (divinorum)		wrmynywn	Ορμίνιον
256.	256r Γ153	ΟΝΟΒΡΥΧΙΣ	Onobrychis caput galli L., Fam. Papilionaceae- Leguminosae		wnwwrykhys	Ονοβρυχίς
257.	257r Δ184	ΠΤΕΡΙΣ ΕΤΕΡΑ (φτέρη)	Pteris aquilina L., Fam. Polypodiaceae		ptyrys ytyrah fyl naw' men alrakh	Πτέρεις ετέρα φιλ είδος από αλραχς
258.	258r Δ6	ΠΟΛΥΓΟΝΑΤΟΝ	Convallaria Polygonatum L., Polygonatum officinale All., Fam. Liliaceae- Asparagoideae		pwlygwnatwn shaTbaT 'aSa elra'y	Πολυγόνατον σατμπατ Το μαστούνη του βοσκού
259.	258v Δ107	ΠΕΤΑΣΙΤΙΣ (κολοπάννα)?	Tussilago Petasites L., Fam. Compositae		pytasytys	Πετασίτις

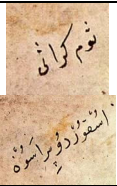
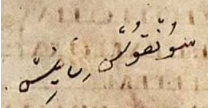
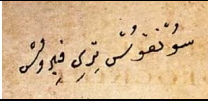
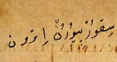
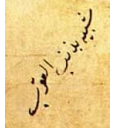
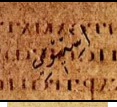
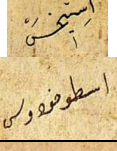
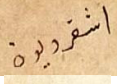
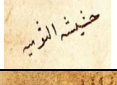
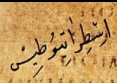
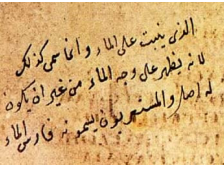
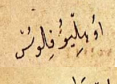
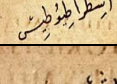
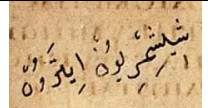
260.	259r Γ73	ΠΥΡΕΘΡΟΝ	Anthemis Pyrethrum L., Fam. Compositae- Anthemideae		pyrythrwn 'aqerfarHa	Πύρεθρον ακαφαρχα
261.	260r Δ54	ΠΑΡΩΝΥΧΙΑ	Paronychia serpyllifolia D.C., Fam. Caryophyllaceae		parwnykhya	Παρωνυχία
262.	261r Γ78	ΠΕΥΚΑΙΔΑΝΟΝ (πευκέδανο ή μεγαβότανο)	Peucedanum officinale L., Fam. Umbelliferae		paafkah zaanwn	Πευκαϊδανον
263.	262r Δ8	ΠΟΛΕΜΩΝΙΟΝ (Polemonium caeruleum ?)	Hypericum olympicum L., Fam. Hypericoideae		pwlaamwnywn	Πολεμώνιον
264.	263r Δ165	ΠΙΤΥΟΥΣΑ	Euphorbia Pityusa L., Fam. Euphorbiaceae		pytywsaa	Πιτυούσα
265.	264r Δ174	ΠΥΚΝΟΚΟΜΟΝ	Scabiosa ambrosioides Sibth., Fam. Dipsaceae		pyqnwqwmwn	Πυκνόκομον
266.	265r Δ139	ΠΟΛΥΓΑΛΟΝ	Polygala venulosa Sibth., Fam. Polygalaceae		pwlganwn	Πολύγαλον
267.	265v Γ140	ΠΑΙΟΝΙΑ ΑΡΡΗΝ/ (ΓΛΥΚΥΣΙΔΗ) (λυγουνιά)	Paeonia coralline Retz., Fam. Ranunculaceae			
268.	266r Δ184	ΠΤΕΡΙΣ (φτέρη) (395v)	Aspidium Filix mas L., Fam. Polypodiaceae		ptyrys rakhs	Πτέρης ραχς
269.	267r Δ186	ΠΟΛΥΠΟΔΙΟΝ (πολυπόδι)	Polypodium vulgare L., Fam. Polypodiaceae		pwlypwdhywn besfaayeH	Πολυπόδιον μπεσαγιε
270.	268r Δ59	ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝ ΟΡΘΟΣ (σταυροβότανο)	Lycopus exaltatus L., Fam. Labiatae		raa'y alHamaam aakher	Βοσκός περιστεριών άλλο
271.	269r Δ59	ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝ ΥΠΤΙΟΣ (σταυροβότανο, βερμπένα η φαρμακευτική)	Verbena officinalis L., Fam. Verbenaceae		pyrystyrywn raa'y alHamaam	Περιστερεών Βοσκός περιστεριών
272.	270r Γ45	ΠΗΓΑΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ	Ruta graveolens L., Fam. Rutaceae		saraab bwstaany	σαραμπ κηπαίο
273.	270r Γ45	ΠΗΓΑΝΟΝ ΟΡΕΙΝΟΝ	Ruta graveolens L., Fam. Rutaceae			
274.	271r Γ46	ΠΗΓΑΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣ (απήγανος)	Hypericum crispum L., Fam. Guttiferae- Hypericoideae		pyghanwn aaghriwn saraab berry	Πήγανον άγριον Πεδινό σαραμπ

275.	272r Δ3	ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ (περδικάκι)	Parietaria diffusa / judaica L., Fam. Urticaceae		byrzhkywn Hashyat alzwjaj	Περδίκιον Στρόμα γαλιού
276.	273r Δ42	ΠΕΝΤΑΦΥΛΛΟΝ (πεντάφυλλο) (πενταδάχτυλο)	Potentilla reptans L., Fam. Rosaceae		pyntafylwn	Πεντάφυλλον
277.	274r Δ4	ΠΟΛΥΓΟΝΟΝ ΑΡΡΗΝ (πολυκόμπι)	Polygonum aviculare L., Fam. Polygonaceae		pwlyghwnwn 'aSa alra'y bwTbaa Γ	Πολύγονον Το ξύλο του βοσκού μουττιματ
278.	275r Γ105	ΠΡΑΣΙΟΝ (μαρούβιο)	Marrubium vulgare L., Fam. Labiatae		praasywn fraasywn	Πράσιον Φράσιον
279.	276r Δ168	ΠΕΠΛΙΟΝ (άγρια αντράκλα)	Euphorbia Peplis L., Fam. Euphorbiaceae		pyplywn	Πέπλιον
280.	277r Γ94	ΠΟΛΥΚΝΗΜΟΝ	Ziziphora capitata L., Fam. Labiatae		pwlyqnymwn kymat alra's	Πολύκνημον
281.	278r Γ105	ΠΡΑΣΟΝ ΚΗΠΙΑΙΟΝ (πράσο)	Allium Porrum L., Fam. Liliaceae		praasw karraat shaamy	Πράσο Καραατ σάαμι
282.	279r Α90	ΡΑΜΝΟΣ (ράμνος)	Rhamnus oleoides L., Fam. Rhamnaceae		raamnws 'wsaj	Ράμνος ουασγ
283.	280r Δ14	ΠΕΡΙΚΛΥΜΕΝΟΝ	~~Lonicera etrusca~~ Savi, Fam. ~~Caprifoliaceae~~		pyryklymynwn Hab altyl	Περικλύμενον Χαμπ αλτιλ
284.	281r Γ48	ΠΑΝΑΞ ΗΡΑΚΛΙΟΣ	Ferula Opopanax Spr., Fam. Umbelliferae		paanaaq shajarat alHawashyr	Πάναξ Το δένδρο του αλαουασιρ
285.	281v Δ100	ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ΕΤΕΡΟΣ	Potamogeton zosteraefolium Schmuck., Fam. Potamogetonaceae			
286.	282r Α99	ΡΟΔΟΝ / ΡΟΔΑ (τριαντάφυλλο)	Rosa centifolia L., Fam. Rosaceae		rwzwn ward aHmar	Ρόδον Κόκκινο λουλούδι
287.	283r Δ81	ΡΟΔΟΔΑΦΝΗ (ΝΗΡΙΟ) (πικροδάφνη)	Nerium Oleander L., Fam. Apocynae		rwzwzafny	Ροδοδάφνη
288.	284r B112	ΡΑΦΑΝΟΣ ΚΗΠΑΙΑ (ραπάνι)	Raphanus sativa L., Fam. Cruciferae		raafwnws mahl	Ράφανος μαχλ

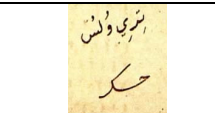
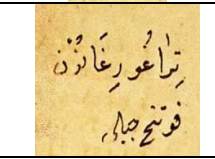
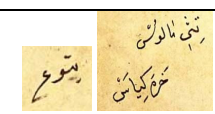
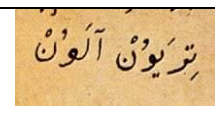
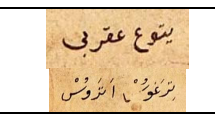
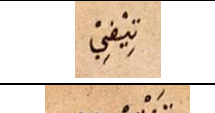
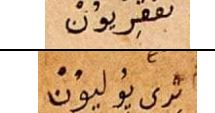
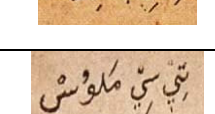
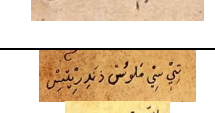
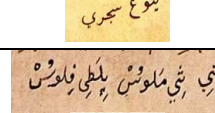
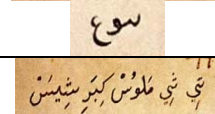
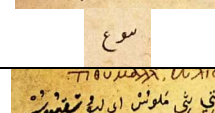
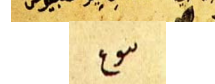

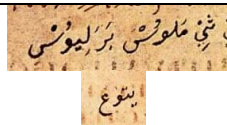
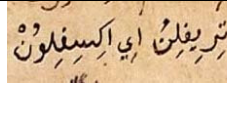
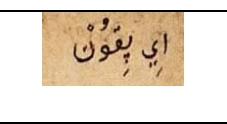
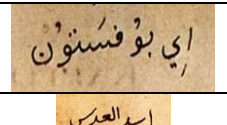
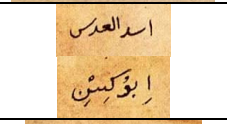
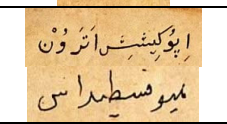
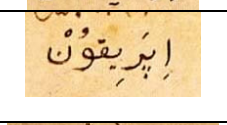
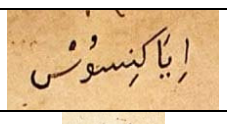
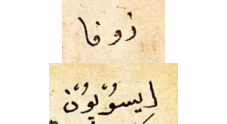

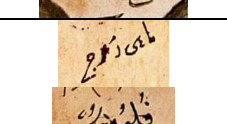
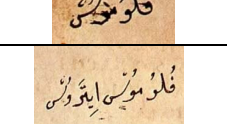
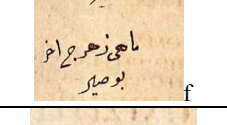
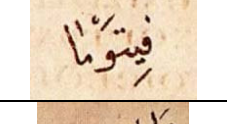
289.	284v Δ45	ΡΟΔΙΑ ΡΙΖΑ	Sedum Rhodiola D.C., Fam. Crassulaceae		rywnd	ριουντ
290.	286r B 112β	ΡΑΦΑΝΟΣ ΑΓΡΙΑ (αγριορεπάνι)	Euphorbia Apios L., Fam. Euphorbiaceae		rafnws aaghryaa fyjl Barry yabaan terfy	Ράφανος αγρία Ραπάνι πεδινό Γιαμπαν τερφι
291.	286v Δ9	ΣΥΜΦΥΤΟΝ	Coris monspeliensis L., Fam. Primulaceae			
292.	289r Δ75	ΜΑΝΔΡΑΓΟΡΑ	Mandragora officinarum, autumnalis		mandraghwr yabrwh	Μανδραγόρα γιαμπρουχ
293.	290r Δ179	ΣΑΞΙΦΡΑΓΟΝ / ΣΑΡΞΙΦΑΓΟΝ (ΕΜΠΕΤΡΟΝ)	~~Frankenia pulverulenta L.~~		saarqsyfaagwn	Σαξίφραγον
294.	290v Γ134	ΣΚΟΛΥΠΕΝΔΡΙΟΝ (άσπληνος)	Asplenium Ceterach L., Fam. Polypodiaceae		yskwlypyndrywn	Σκολοπένδριον
295.	291v Δ192	ΣΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ	Heliotropium villosum Desf., Fam. Asperifoliaceae		yskwrypywrwn Hashyat al 'aqrab	Σκορπίουρον Το στρόμα του σκορπιού
296.	292v Δ70	ΣΤΡΥΧΝΟΣ ΜΕΛΑΣ ΚΗΠΑΙΟΣ	Solanum nigrum L., Fam. Solanaceae		ystrykhnws 'enab al tha'lab	Στρίχνος Σταφύλια αλεπούς
297.	293v Δ155	ΣΙΛΛΥΒΟΝ (γαϊδουράγκαθο)	Silybum marianus Gartn., Carduus marianus L., Fam. Compositae		sylywwn kharsaf kankar	Σίλυβον χαρσαφ κανκαρ
298.	294v B163	ΣΤΡΟΥΘΙΟΝ (σαπουνόχορτο)	Saponaria officinalis L., Fam. Caryophyllaceae		ystrwthwywn	Στρούθιον
299.	295v Δ33- 35	ΣΙΔΗΡΙΤΙΣ (τσάι του βουνού)	Sideritis scordioides L., Fam. Labiatae		syzyrytys	Σιδηρίτις
300.	296v	ΣΦΑΙΡΙΤΙΣ			ysfyrytys	Σφαιρίτις
301.	297v B171	ΣΚΙΛΛΑ (σκιλλοκρέμυδο)	Scilla maritime L., Fam. Liliaceae		skyla 'anSal	Σκίλλα ανσαλ
302.	298v Δ150	ΣΙΚΥΣ ΑΓΡΙΟΣ (πικραγγοριά)	Ecballium Elaterium Rich., Fam. Cucurbitaceae		skys aaghryws qtha' alhwmar	Σικύς άγριος Το αγγούρι του γαϊδουριού

303.	300v Γ39	ΣΑΜΨΟΥΧΟΝ (μαντζουράνα)	Origanum Majorana L., Fam. Labiatae		sampswkhwn marzanjwsh	Σάμψουχον μαρζαντζους
304.	302r B123	ΣΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΑΝ ΑΓΡΙΟΝ (σέσκουλο)	Beta vulgaris L., Fam. Cruciferae		syftlwn mylan aaghrywn salq barry	Σεύτελον μέλαν άγριον Σαλκ πεδινό
305.	303r Γ41	ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ	Mentha silvestris Koch., Fam. Labiatae		sysymwrywn namaamaabaryyaa	Σισύμβριον Ναμάμα μπαρεγια
306.	304r Γ106	ΣΤΑΧΥΣ (αγριοσφάκα)	Stachys germanica L., Fam. Labiatae		ystaakhys	Στάχυς
307.	305r B127	ΣΙΟΝ ΤΟ ΕΝ ΥΔΑΣΙΝ (νεροσέλινο)	Sium latifolium L., Fam. Umbelliferae		sywn tw yn yzhasy	Σίον το εν ύδασι
308.	306r Γ64	ΣΕΛΙΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ (σέλινο)	Apium graveolens L., Fam. Umbelliferae		sylynwn kypywn karafs bwstaany	Σέλινον κηπαίον Σέλινο κηπαίο
309.	307r Γ64	ΣΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ	Ranunculus asiaticus L.		sylynwn aaghrywn karafs berry	Σέλινον άγριον Σέλινο πεδινό
310.	308r Γ64	ΣΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ	Ranunculus languinosus L.		sylynwn aaghrywn aakher karafs berry aakher	Σέλινον άγριον άλλο Σέλινο πεδινό άλλο
311.	309r Γ14	ΣΚΟΛΥΜΟΣ (σκολιάμπρι, ασκόλυμος, ασπραγκαθιά)	Scolymus maculatus L., Fam. Compositae		ysqwlymws 'aqwab naw'menalkharshaf	Σκόλυμος άκουαμπ, είδος από αλχαρσαφ
312.	310r B154	ΣΙΝΗΠΙ ΚΗΠΑΙΟΝ (σινάπι, λαμάννα)	Sinapis alba L., Fam. Cruciferae		synypy kybaawn kharwal bwstaany	Σινήπι κηπαίον Χαρουαλ κηπαίο
313.	311r B152	ΣΙΝΗΠΙΟΝ ΑΓΡΙΟΝ Η ΣΚΟΡΔΟΝ	Teucrium Scordium L., Fam. Labiatae		synypy aaghrywn kharwal berry	Σινήπι άγριον Χαρουαλ πεδινό
314.	312r Γ52	ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΚΗΠΑΙΟΣ (καρότο)	Daucus Carota L., Fam. Umbelliferae		ystaafylynws jazar	Σταφυλινός καρότο
315.	313r Γ52	ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΑΓΡΙΟΣ (καρότο)	Daucus silvestris L., Fam. Umbelliferae		ystaafylynws aaghryws	Σταφυλινός άγριος
316.	314r Γ76	ΣΦΟΝΔΥΛΙΟΝ	Heraclium Sphondylium L., Fam. Umbelliferae		sfwndwlywn	Σφονδύλιον

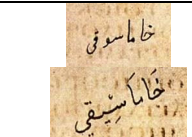
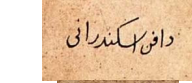
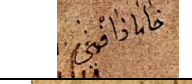

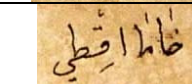
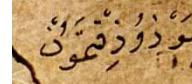
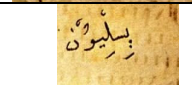
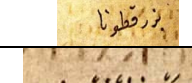
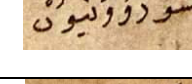
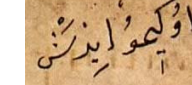
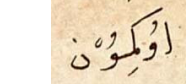
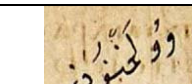
317.	314v B153	ΣΚΟΡΔΟΠΡΑΣΟΝ	Allium descendens L.		ysqwrwdwpraaswn twm karraty	Σκορδόπρασον Σκόρδο καρατι
318.	315r B131	ΣΟΓΚΟΣ ΤΡΑΧΥΣ (ζοχός)	Sonchus oleraceus L., Fam. Compositae		swnqws trakhys	Σόγκος τραχύς
319.	316r B131	ΣΟΓΚΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ	Sonchus arvensis L., Fam. Compositae		swnqws tryfyrrws	Σόγκος τρυφερός
320.	317r Γ127	ΣΑΡΑΠΙΑΣ (ΟΡΧΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ) (ΣΕΡΑΠΙΑΔΑ)	Orchis papilionacea L., Fam. Orchidacea			
321.	317v	ΣΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕΡΟΝ	~~Croton~~ ~~tinctorium L.,~~ ~~Fam.~~ Euphorbiaceae	 	sqwrpywrwn ytyrwn shabyh by zanz al'aqrab	Σκορπίουρον έτερον Μοιάζει με ουρά σκorpionιού
322.	318v Δ12	ΣΤΟΙΒΗ (αφάνα, αχυροστοιβάδα)	Poterium spinosum L., Fam. Rosaceae		ystywy	Στοιβή
323.	319v Γ26	ΣΤΟΙΧΑΣ (αγριολεβάντα, χαμολιβανο)	Lavandula Stoechas L., Fam. Labiatae		ystykhas	Στοιχάς
324.	320v Γ111	ΣΚΟΡΔΙΟΝ (σκορδόχορτο)	Teucrium Scordium L., Fam. Labiatae	 	ysqwrdywn Hashishat altwmyah	Σκόρδιον Χασισατ αλτουμγια
325.	321v Δ101	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ Ο ΕΝ ΤΟΙΣ ΥΔΑΣΙΝ (Πιστικός ο στρατιώτης)	Pistia Stratiotes L., Fam. Aroideae	 	ystratywty alladhy yanbet 'ala alma' waanma sama kadhalyk ly'anahw yazhar 'ala wajh alma' myn ghyr aan yakwn lah aaSl waal mystajrybwn ysmwnah fares aalma'	Στρατιώτης Αυτό που φυτρώνει στο νερό και ονομάστηκε έτσι γιατί εμφανίζεται χωρίς ρίζα και οι άραβες το καλούν ιππότης του νερού
326.	322v Δ102	ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ Ο ΧΙΛΙΟΦΥΛΛΟΣ (αχιλλαία ή αγριαγιθιά)	Achillea millefolium L., Fam. Compositae	 	ystratywty o khylywfylys	Στρατιώτης ο χιλιόφυλλος
327.	323v B128	ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ (νεροκάρδαμο)	~~Nasturtium~~ ~~Officinale L.,~~ ~~Fam. Crucifer~~		sysymwrywn ytyrwn	Σισύμβριον έτερον

328.	324v Δ149	ΣΗΣΑΜΟΕΙΔΕΣ ΤΟ ΜΕΓΑ (βρομούσα?)	~~Reseda undata~~ L., Fam. ~~Resedaceae~~		sysamwydys tw mygha	Σησαμοειδές το μέγα
329.	325v Δ163	ΣΗΣΑΜΟΕΙΔΕΣ ΤΟ ΛΕΥΚΟΝ	Ambretia deltoidea D.C., Fam. Cruciferae		sysamwydys tw lyfqwn	Σησαμοειδές το λευκόν
330.	326v Δ152	ΣΤΑΦΙΣ ΑΓΡΙΑ (αγριοσταφίδα, ψεροβότανο, 96r)	Delphinium Staphis L., Fam. Ranunculaceae		ystafys aaghryaa	Σταφίς αγρία
331.	327v Δ154	ΣΠΑΡΤΟΣ (σπάρτο)	Spartium junceum L., Fam. Papilionaceae		yspartws	Σπάρτος
332.	328v Γ53	ΣΕΣΕΛΙ ΜΑΣΣΑΛΕΩΤΙΚΟ Ν	Seseli tortuosum L., Fam. Umbelliferae			
333.	329v Γ53	ΣΕΣΕΛΙ ΑΙΘΙΟΠΙΚΟΝ	Bupleurum fruticosum L., Fam. Umbelliferae		sysyly ythywpyqwn sysylyws zynjy	Σέσελι αιθιοπικόν Σεσέλι αιθιοπικό
334.	330v Γ53	ΣΕΣΕΛΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗ- ΣΙΑΚΟΝ	Angelica silvestris L., Fam. Umbelliferae		sysyly pylwpwnysyakwn	Σέσελι πελοποννη- σιακόν
335.	331v Δ170	ΣΚΑΜΩΝΙΑ (συγγ. περιπλοκάδα)	Convolvulus Scammonia L., Fam. Convolvulaceae		ysqamwnyaa	Σκαμωνία
336.	332v Δ143	ΣΜΙΛΑΞ ΛΕΙΑ/ ΜΙΛΑΞ ΛΕΙΑ	~~Convolvulus~~ ~~sepium L., Fam.~~ ~~Convolvulaceae~~		smylaks lyaa	Σμίλαξ λεία
337.	333v B138	ΣΚΑΝΔΥΞ (σκαντζίκι)	Scandix pectin Veneris L., Fam. Umbelliferae		ysqaandyqs	Σκάνδυξ
338.	334r Δ21	ΣΠΑΡΓΑΝΙΟΝ (ταινία του νερού)	Sparganium simplex / ramosum Sw., Fam. Typhaceae		yspaarghanywn	Σπαργάνιον
339.	335r B102	ΤΗΛΙΣ (μοσχοσίταρο)	Trigonella Foenum graecum L., Fam. Leguminosae- Papilionaceae		tylys Helbah	Τήλις Χέλμπα
340.	336r B186	ΤΗΛΕΦΙΟΝ	Cerintho aspera L., Fam. Asperifoliaceae		tylaafywn	Τηλέφιον

341.	337r Δ15	ΤΡΙΒΟΛΟΣ (τριβόλι)	Tribulus terrestris L., Fam. Zygophyllaceae		trylws	Τρίβολος
342.	338r Γ30	ΤΡΑΓΟΡΙΓΑΝΟΝ	Stachys glutinosa L.		traaghwryghaanwn fawtaH jabaly	Τραγορίγανον φάουτα βουνού
343.	338v Δ49- 50	ΤΡΑΓΟΣ ΟΜΟΙΩΣ (συγγ. γλυκάνισο)	Pimpinella Tragium Vill., Fam. Umbelliferae			
344.	339v Δ164	ΓΑΛΑΤΖΙΔΑ (γαλατσίδα)	Euphorbia Tithymalus Characias L., Fam. Euphorbiaceae		tythymalws yatwa'	Τιθύμαλος ιατουα
345.	340r B143	ΤΡΑΓΟΠΩΓΩΝ (λαγόχορτο)	Tragopogon porrifolium L., Fam. Compositae			
346.	340v Δ49- 50	ΤΡΑΓΙΟ ΑΛΛΟ	Hypericum hircinum L., Fam. Hypericineae		traghywn aalwn	Τράγιο άλλον
347.	341v Δ51	ΤΡΑΓΟΣ ΕΤΕΡΟΣ	Ephedra distachya L., Fam. Gnetaeae		traghws ytyrws yatwa' 'qrary	Τράγος έτερος ιατουα αραχνοειδές
348.	342v Γ118	ΤΥΦΗ (τούφα, ψάθα)	Typha angustifolia L., Fam. Typhaceae		tyfy	Τύφη
349.	343v Γ97	ΤΕΥΚΡΙΟΝ (χαμαιδρύα)	Teucrium flavum L., Fam. Labiatae		tyfqrywn	Τεύκριον
350.	345r Δ132	ΤΡΙΠΟΛΙΟΝ (αστράκι?) (αμάραντο, προβάτσα?)	Statice Limonium & sinuate L., Fam. Plumbaginaceae		trypwlywn	Τριπόλιον
351.	345v Δ164	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΣ ΜΥΡΣΙΝΙΤΗΣ (γαλατσίδα)	Euphorbia Myrsinites L., Fam. Euphorbiaceae		tythymalws	Τιθύμαλλος
352.	346v Δ164	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΣ ΔΕΝΔΡΙΤΗΣ (γαλατσίδα)	Euphorbia dendroides L., Fam. Euphorbiaceae		tythymalws dyndrytys yatwa' baHary	Τιθύμαλλος δενδρίτης ιατουα θαλασσινό
353.	347v Δ164	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΣ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟΣ (γαλατσίδα)	Euphorbia platyphyllos L., Fam. Euphorbiaceae		tythymalws platfylws yatwa'	Τιθύμαλλος πλατύφυλλος ιατουα
354.	349r Δ164	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ (γαλατσίδα)	Euphorbia alepica L., Fam. Euphorbiaceae		tythymalws kyparysyaw yatwa'	Τιθύμαλλος κυπαρισσίας ιατουα
355.	350r Δ164	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΣ ΗΛΙΟΣΚΟΠΟΣ (γαλατσίδα)	Euphorbia Helioscopias L., Fam. Euphorbiaceae		yatwa' tythymalws ylywskwpws	Τιθύμαλλος ηλιοσκόπος ιατουα

356.	351r Δ164	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΣ ΠΑΡΑΛΙΟΣ (γαλατσίδα)	Euphorbia Paralias L., Fam. Euphorbiaceae		yatwa' tythymalws baralyws	Τιθύμαλλος παράλιος ιατούα
357.	352r Γ109	ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥΛΛΟΝ (σύσγουρδο, πικροτσούκι)	Psoralea bituminosa L., Fam. Papilionaceae- Trifolieae		tryfyllwn wksyfylwn	Τρίφυλλον οξύφυλλον
358.	352v Δ67	ΥΠΗΚΟΟΝ	Hypocoum procumbens L., Fam. Papaveraceae		yryqwwn	Υπηκοον
359.	353r Δ129	ΥΠΟΓΛΩΣΣΟΝ	Ruscus Hypoglossum L., Fam. Smilacaeae			
360.	353v Δ160	ΥΠΟΦΑΕΣΤΟΝ (ΙΠΠΟΦΑΙΣΤΟ)	Centaurea spinosa L., Fam. Compositae		yprwfaystwn	Υποφαεστόν
361.	355r	ΥΠΟΚΙΣΣΙΝ	Cytinus Hyposistis L., Fam. Cytineae		yrokysyn aasad al'ads	Υποκίσσιν Το λιοντάρι της φακής
361.	356r	ΥΠΟΚΙΣΣΙΝ ΕΤΕΡΟΝ	Cynomorium coccineum		yrokysyn ytyrwn mywfwstyras	Υποκίσσιν έτερος Μυοφωστήρας
363.	357r Γ154	ΥΠΕΡΙΚΟΝ (βαλσαμόχορτο)	Hypericum perforatum L., Fam. Hypericoideae		yryryqwn	Υπερικόν
364.	357v Δ62	ΥΑΚΙΝΘΟΣ (ζουμπούλι)	Hyacinthus orientalis L., Fam. Liliaceae		yaakynsws	Υάκινθος
365.	358v Γ25	ΥΣΣΩΠΟΝ (Hysopus officinalis)?	Origanum smyrnaeum syriacum L., Fam Labiatae		yswpwn zwfaa	Υσσωπον ζουφα
366.	359v Δ71	ΦΥΣΑΛΛΙΣ (κερασόυλι)	Physalis Alkekegni L., Fam. Solanaceae		fysaalys kaakynj	Φυσσαλίσ καακινζ
367.	360v Δ103	ΦΛΟΜΜΟΣ (φλώμος, βερμπάσκο)	Verbascum plicatum Sibth., Fam Scrophulariaceae		flwmws maahy zaHraj	Φλόμμος Μαχι ζαχραζ
368.	361r Δ103	ΦΛΟΜΜΟΣ ΕΤΕΡΟΣ (φλώμος, βερμπάσκο)	Verbascum Thapsus L.		flwmws ytyrws maahy zaHraj aakher bawsyr	Φλόμμος έτερος Μαχι ζαχραζ άλλο μπαουσιρ
369.	362v Δ128	ΦΥΤΕΥΜΑ (ώχηστρα)	Reseda Phyteuma L., Fam. Resedaceae		fytwmaa	Φύτευμα
370.	363v Γ141	ΦΑΛΗΡΙΟΝ (φαλαρίδες, κουκούλια)	Phalaris nodosa L., Fam. Gramineae		faalyrywn	Φαλήριον

371.	364v Δ43	ΦΟΙΝΙΞ (λόλιο)	Lolium perenne L., Fam. Gramineae		fynyks	Φοίνιξ
372.	365v B107	ΦΑΚΟΣ (φακές)	Ervum Lens L., Fam. Leguminosae- Papilionaceae		faaqws 'ads	Φακός φακή
373.	366v Δ87	ΦΑΚΟΣ Ο ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΛΜΑΤΩΝ (φακή του νερού)	Lemna minor L., Fam. Lemnaceae		faaqws 'ads almaa	Φακός Φακή νερού
374.	367v Γ107	ΦΥΛΛΙΤΙΣ (σπληνόχορτο, σκολοπέντρι)	Scolopendrium Officinale Sm., Asplenium Scolopendrium L., Fam. Polypodiaceae		fylytys twrky .... 'araby danb alHadaah	Φυλίτις Τούρκικα... Αραβικά η σουρά του γερακιού
375.	368v Γ108	ΦΑΛΛΑΓΓΙΟΝ	~~Anthericus~~ ~~ramosus L.,~~ ~~graeecus L.,~~ Fam. Liliaceae		falaakywn	Φαλάγγιον
376.	369v Γ125	ΦΥΛΛΟΝ	Mercurialis perennis L., Fam Euphorbiaceae		fyllwn	Φύλλον
377.	370v B146	ΦΑΣΙΟΛΟΣ (κηπευτική σμίλαξ?)	Phaseolus Nanus L., Fam. Leguminosae- Papilionaceae		faasywlws lwbyaa	Φασίολος λουμπια
378.	372r Δ55	ΧΡΥΣΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥΣΙΤΗΣ	Chrysocome Linosyris L., Fam. Compositae		khryswkwmy	Χρυσοκόμη
379.	373r Δ58	ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΟΝ Η ΧΑΛΚΑΣ (τσιτσιμπόλα)	Chrysanthemum coronarum L., Fam. Compositae		khysanthymwn	Χρυσάνθεμον
380.	373v B180	ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ (χελιδόνι)	Chelidonium maius L., Fam. Papaveraceae			
381.	374r B181	ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ (σφουρδάκλα)	Ranunculus Ficaria L., Fam. Ranunculaceae			
382.	374v Δ56	ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΝ	Leontice Chrysogonum L., Fam. Berberidae		khryswghwnwn	Χρυσογόνον
383.	375v Δ57	ΧΡΥΣΑΝΘΟΝ Η ΕΛΙΧΡΥΣΟΝ	Gnaphalium Stoechas L., Fam. Compositae			
384.	376v B96	ΧΟΝΔΡΟΣ	Triticum spelta, dicoctum		khwndrws	Χόνδρος
385.	377v B133	ΧΟΝΔΡΙΑΗ (χονδρός ή κόλλα)	Chondrilla juncea L., Fam. Compositae		khwndryly naw' men almahdba alberry	Χονδρίλη Είδος από αλμαχταμα πεδινό

386.	378v Δ169	ΧΑΜΑΙΣΥΚΗ	Euphorbia Chamaesyce L., Fam. Euphorbiaceae		khaamaaswky	Χαμαισυκή
387.	379v Δ147	ΧΑΜΑΙΔΑΦΝΗ	Ruscus racemosus L.	 	khaamaazhafny dafny yskandaraany	Χαμαιδάφνη Δάφνη Αλεξανδρείας
388.	380v Δ125	ΧΑΜΑΙΚΙΣΣΟΣ (γλέχομα) ?	Glechoma hederacea L.		khamykysws	Χαμαικισσός
389.	382r Δ173	ΧΑΜΑΙΑΚΤΗ (ΑΚΤΗ 73v) (βουζιά)	Sambucus Ebulus L., Fam. Caprifoliaceae		Khamaa aaqTy	Χαμαιακτή
390.	382v Γ98	ΧΑΜΑΙΔΡΥΣ ΜΙΚΡΟΣ Η ΧΑΜΑΙΛΩΨ (χαμοδρύα)	Teucrium lucidum L.			
391.	383r Γ32β	ΨΕΥΔΟΔΙΚΤΑΜΟΝ	Marrubium Pseudictamnus L., Fam. Labiatae		pswdwzhyqtamwn	Ψευδοδικταμον
392.	384r Δ69	ΨΥΛΛΙΟΝ (ψυλλόχορτο)	Plantago Psyllium L., Fam. Plantaginaceae	 	psylywn	Ψύλλιον
393.	385r Δ124	ΨΕΥΔΟΒΟΥΝΙΟΝ	Barbarea vulgaris R.Br.		pswzhwwnywn	Ψευδοβούνιον
394.	386r Δ28	ΩΚΙΜΟΕΙΔΕΣ	Silene gallica L., Fam. Caryophyllaceae		wkymwydys	Ωμκοειδές
395.	387r B141	ΩΚΙΜΟΝ (βασιλικός)	Ocimum basilicum L., Fam. Labiatae		wkymwn	Ωκιμον
396.	395v Δ184	ΒΛΑΧΝΟΝ (φτέρη) (266r)	Aspidium filix mas L., Fam. Polypodiaceae		wwlakhnwn	Βλαχνόν

Qalam transliteration

Arabic alphabet	ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	ش	ص	ض	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	هـ	و	ي		
Qalam	'	aa	b	t	th	j	H	kh	d	dh	r	z	s	sh	S	D	T	Z	'	gh	f	q	k	l	m	n	h	w	y

Αποτελέσματα του Α΄ μέρους

Μελετώντας την υπάρχουσα μέχρι σήμερα βιβλιογραφία σχετικά με τα βότανα του Διοσκουρίδη, διαπιστώνεται ότι γίνονται ακόμη και σήμερα πολλές μελέτες σε διάφορα είδη βοτάνων. Όπως ήδη γράφτηκε στο Α΄ μέρος, οι έρευνες αυτές αναφέρονται στην ανάλυση των ουσιών που περιέχονται στα βότανα του Διοσκουρίδη. Εμβαθύνουν δε στη φαρμακευτική δράση και αποτελεσματικότητα των βοτάνων σε διάφορες παθολογικές καταστάσεις. Οι σύγχρονες έρευνες διεξάγονται σε διαφορετικές σχολές Πανεπιστημίων και σε διεθνή ερευνητικά κέντρα.

Τα συγκριτικά αποτελέσματα σε πολλές περιπτώσεις επαληθεύουν τις φαρμακευτικές χρήσεις των βοτάνων και δείχνουν ότι ο Διοσκουρίδης δικαίως αποκαλείται ο Πατέρας της Φαρμακολογίας.

- Παρατίθενται μερικά ενδεικτικά παραδείγματα:

- Στο Μιλάνο στο Ινστιτούτο Βιολογικών και Τεχνολογικών Ερευνών, το *στρούθιον* κν. σαπουνόχορτο (294v) είναι σε πειραματική βασική έρευνα σαν μορφή γονιδιακής θεραπείας σε κακοήγη νεοπλασμάτα (*Zaroni N et al, 2009*). – Κατά το Διοσκουρίδη το *στρούθιον* (B163) διαλύει τις νεοπλασίες.

- Η *κράμβη* κν. *λάχανο* (182v) θεωρείται αποτελεσματική κατά του βήχα και της βραχνάδας σύμφωνα με την βιβλιογραφία (*Mabey R., p.282, 2003*). – Κατά το Διοσκουρίδη (B.120) το βότανο αυτό αποκαθιστά το κλείσιμο της φωνής.

- Μελέτες που έγιναν στο Second Military Medical University, Shanghai της Κίνας έδειξαν τις *ηπατοπροστατευτικές* ιδιότητες της *γλυκόριζας*, κατά του καρκίνου. (*Wan XY, et al, 2009*) (91v) – Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.5) η *γλυκόριζα* συνιστάται για παθήσεις θώρακα, *σικωτιού*, ψωρίαση ουροδόχου κύστης και νεφρίτιδας.

- Στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Agha Khan, στο Karachi, του Pakistan, έγινε μια εργαστηριακή μελέτη που έδειξε ότι ο *κόλιαντρος* (155v) παρουσιάζει *διουρητική* δραστηριότητα, έχει ιδιότητες διεγερτικές του εντέρου και υποτασικές. (*Jabeen Q et al, 2009*). - Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.63), θεραπεύει τον έρπητα, τις φλεγμονές των όρχεων, τα οιδήματα αδένων λαιμού και παράγει *ούρα*.

- Ο *αμάραντος* (12v, 13v), σύμφωνα με την βιβλιογραφία (*Vermeulen N., p.271, 2004*) είναι βότανο ιδανικό για επούλωση πληγών, για *εγκαύματα* και ερεθισμένο δέρμα. – Κατά το Διοσκουρίδη (Δ.88) ενδείκνυται μεταξύ άλλων, στον έρπητα και στα *εγκαύματα*.

- Στο Ιατρικό Κέντρο Κορέας: Αρωματοθεραπευτικό μασάζ με αιθέρια έλαια βοτάνων, συμπεριλαμβανομένου και του *γεράνιου* (85r, 86r), που εφαρμόστηκε σε γυναίκες στην *εμμηνόπαυση*, βελτίωσε τα συμπτώματά τους. (*Hur MH, 2008*). – Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.116), διαλύει τις φουσκώσεις της *μήτρας*.
- Μελέτες σε *βαλσαμόχορτο* (357r), στο Πανεπιστήμιο του Camerino στην Ιταλία, έδειξαν την αντιμικροβιακή δράση επτά ειδών του. (*Cecchini C et al, 2007*). - Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.154), προτείνεται για πυρετό, ισχιαλγίες και εγκαύματα.
- Το *αβρότονον* (23v) θεωρείται φυσικό *εντομοαπωθητικό* σύμφωνα με πρόσφατες πληροφορίες του διαδικτύου από Wikipedia. – Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.24) διώχνει τα *ερπετά*.
- Το *άνηθον* (27v) κατά την πρόσφατη βιβλιογραφία (*Mabey R., p.117, 2003*) συντελεί στην αύξηση της *γαλακτοπαραγωγής*, έχει δε την ικανότητα να *ανακουφίζει τον τυμπανισμό* και τους *κολικούς*. – Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.58) το αφέψημα φύλλων και καρπού ξερού άνηθου όταν πίνεται, *κατεβάζει γάλα* και *σταματά κολικούς* και *φουσκώσεις*.
- Η *λυγαριά* (36v), σύμφωνα με πειράματα στο Royal Melbourne Institute of Technology University, Bundoora, Victoria, της Αυστραλίας, (*van Die MD, et al., 2009*) ενδείκνυται για την θεραπεία των εσωτερικών φλεγμονών της μήτρας και για την ομαλοποίηση της ωορρηξίας. Επίσης διεγείρει τη ροή του μητρικού γάλακτος. – Κατά το Διοσκουρίδη επίσης (Α.103) *κατεβάζει γάλα*, *προκαλεί έμμηνο ρύση* και *ελευθερώνει το σπέρμα*.
- Το *δενδρολίβανο* (69v), σύμφωνα με πρόσφατη βιβλιογραφία (*Mabey R., p.72, 2003*), είναι εξαιρετικό για *πονοκεφάλους*, *αυξάνει τη ροή της χολής* και *βελτιώνει το κυκλοφοριακό*. – Κατά το Διοσκουρίδη (Γ.74-75), *θεραπεύει τον ίκτερο*, *ανακουφίζει από την κόπωση*.
- Το έλαιο της *ρόκας* (118r) έχει *αφροδισιακές ιδιότητες* (*Plants for a future*). – Κατά το Διοσκουρίδη (Β.140), η *ρόκα διεγείρει την σεξουαλική επιθυμία*.
- Η *ιππουρίς* κν. *πολυκόμπι* (144v, 145v) είναι *αιμοστατικό* και *διουρητικό* κατά πρόσφατη βιβλιογραφία (*Flück H., p.34, 1995*). – Επίσης κατά το Διοσκουρίδη (Δ.46-47) το βότανο αυτό *σταματά την αιμορραγία* και *προκαλεί τα ούρα*.
- Πειράματα έγιναν στο Πανεπιστήμιο της Malta, με το cucurbitacin E που απομονώθηκε από την *πικραγγουριά*. (σίκυς άγριος 298v). Σε συνδυασμό καλλιέργειας ανθρώπινων λεμφοκυττάρων με καρκινικά κύτταρα προκάλεσαν κυτταροτοξικότητα των λεμφοκυττάρων επί των καρκινικών κυττάρων. Μπορεί να θεωρηθεί πιθανό μελλοντικό φάρμακο για κάποιο είδος *καρκίνου*. (*Atard E, 2005*) – Κατά το Διοσκουρίδη (Δ.150) η *πικραγγουριά διαλύει κάθε χρόνιο πρήξιμο* και *αποβάλλει του όζους*.

Τα ανωτέρω αποτελούν μόνο μια ενδεικτική παρουσίαση μέσα στην πληθώρα των μελετών που γίνονται και θα συνεχίσουν, κατά τα φαινόμενα να γίνονται.

Αποτελέσματα του Β' μέρους

Εκτός από την έρευνα πάνω στις διαχρονικές θεραπευτικές ιδιότητες των βοτάνων του Διοσκουρίδη, καταρτίσθηκε εξ ολοκλήρου ένας εκτενής και λεπτομερειακός πίνακας. Σύμφωνα με την μέχρι σήμερα γνωστή βιβλιογραφία, όμοιος πίνακας δεν υπάρχει και γίνεται για πρώτη φορά. Στον πίνακα παρουσιάζονται τριακόσια ενενήντα έξι (396) βότανα σε ανάπτυξη έξι στηλών το κάθε ένα. Κάθε μία στήλη του έχει την χρησιμότητά της. Και ολόκληρος ο πίνακας είναι ένα αξιόλογο εργαλείο πάνω στην έρευνα για την θεραπευτική των βοτάνων.

Μετά τον αύξοντα αριθμό, ακολουθεί η πρώτη στήλη με δύο πολύ σημαντικούς αριθμούς. Είναι οι αριθμοί των δύο σελίδων όπου αναφέρεται το συγκεκριμένο βότανο. Ο πρώτος αριθμός είναι η σελίδα από τον κώδικα Κωνσταντινούπολης-Βιέννης (π.χ. 161r, όπου r = recto δηλαδή στο δεξί χέρι, και 161v, όπου v = verso δηλαδή από την πίσω πλευρά του φύλλου, στο αριστερό χέρι). Ενώ ο δεύτερος αριθμός αφορά στην άλλη σελίδα, την αντίστοιχί της στο πεντάτομο έργο του Διοσκουρίδη. Συγκεκριμένα, αναγράφεται πρώτα ο τόμος Α, Β, Γ, Δ, ή Ε και ακολούθως ο αριθμός της παραγράφου.

Το πεντάτομο αυτό βιβλίο *Περί Ύλης Ιατρικής*, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή, έχει την πρωτοτυπία, την καινοτομία και την ιδιομορφία της ταξινόμησης των φαρμάκων την οποία επέλεξε ο Διοσκουρίδης. Όμως η κατάταξη στον κώδικα Κωνσταντινούπολης-Βιέννης έχει τα βότανα σε αλφαβητική σειρά. Πολλές φορές ωστόσο με αλλαγμένα ή παραποιημένα τα ονόματα των βοτάνων. Εξ αιτίας αυτής της διαφοροποίησης, απαιτήθηκε αρκετός χρόνος και επισταμένη προσπάθεια για μια τεκμηριωμένη αντιστοίχιση. Με αυτόν τον τρόπο, ο κάθε επόμενος μελετητής των δύο αυτών βιβλίων, έχει τη βοήθεια και τη διευκόλυνση να βρίσκει άμεσα την αντιστοιχία.

Ακολουθεί η δεύτερη στήλη, με το όνομα του βότανου, όπως το αναφέρει ο Διοσκουρίδης, και συμπληρώνεται η κοινή και γνωστή στις μέρες μας ονομασία του βότανου. Όπου διχάζονται οι απόψεις, αναγράφονται και οι δύο ονομασίες. Σε κάποιες περιπτώσεις αναγράφεται εναλλακτική λατινική ονομασία.

Στην επόμενη στήλη, αντιγράφεται η λατινική ονομασία όπως την σημειώνει το συμπλήρωμα στην πανομοιότυπη έκδοση αυτού του πολύτιμου κώδικα από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Βιέννης. Οι επόμενες στήλες και η περαιτέρω έρευνα των βοτάνων, φανέρωσαν κάποιες ανακρίβειες στις λατινικές αυτές ονομασίες στις οποίες θα αναφερθούμε στη συνέχεια. Στα

σημεία αυτά θεωρήθηκε σκόπιμο να γίνει απλώς μια διακριτή διαγραφή (π.χ. *Melilotus messanensis* L., Fam. Papilionaceae).

Όσον αφορά στις αραβικές σημειώσεις, γίνεται εμφανές, από τον παραπάνω πρωτότυπο πίνακα, ότι στην πλειοψηφία τους αναφέρουν τα ονόματα των βοτάνων στην αραβική γλώσσα ή στην ελληνική είτε και στις δύο. Σε ελάχιστες δε περιπτώσεις, αναγράφονται και περσικές ή τουρκικές λέξεις.

Σε μερικά βότανα οι αραβικές σημειώσεις έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς μας δίνουν εκτός από την ονομασία, και μian επιπλέον πληροφορία. Ενδεικτικά, αναφέρονται δύο παραδείγματα:

- Στο βότανο (88r) *γινγίδιον*, (*Daucus gingidium* L.), το οποίο είναι ένα είδος άγριου καρότου, καταγράφεται η αραβική σημείωση «δεν υπάρχει στις χώρες μας».
- Επίσης στο βότανο (321r) *Στρατιώτης ο εν τοις ύδασιν*, (*Pistia stratiotes* L.), δίνεται η εξής περιγραφή: «αυτό που φυτρώνει στο νερό και ονομάσθηκε έτσι γιατί εμφανίζεται στην επιφάνεια του νερού χωρίς ρίζα και οι Άραβες το καλούν ιππότης του νερού»

Σε άλλη περίπτωση, οι αραβικές σημειώσεις βοήθησαν να εντοπίσουμε μια ανακρίβεια στη λατινική ονομασία ενός βοτάνου. Για παράδειγμα το (181v) *κλύμενον*, αραβικά μεταφράζεται ως «μικρός κισσός» και η ζωγραφιά του, δείχνει αυτό ακριβώς. Ωστόσο η λατινική ονομασία το θέλει να είναι *Calendula arvensis* L. Όπως φαίνεται από την παρακάτω πρόσφατη φωτογραφία της καλέντουλα, το ένα βότανο δεν έχει καμία σχέση με το άλλο.

Από όσο είναι γνωστό, με βάση τη μέχρι σήμερα βιβλιογραφία, είναι η πρώτη φορά που γίνεται πίνακας με αυτή τη μορφή, δηλαδή με όλα τα βότανα του χειρόγραφου της Βιέννης, την αντιστοίχιση της θέσης τους στο πεντάτομο έργο *Περί ύλης Ιατρικής*, τις αραβικές σημειώσεις και τη μετάφρασή τους. Η μετάφραση αυτή απεδείχθη χρήσιμη αφού έπαιξε τον ρόλο της σε κάποιες ανακρίβειες με τις λατινικές ονομασίες των βοτάνων, όπως επισημάνθηκε.

Η περαιτέρω έρευνά, μέσω διαδικτύου, βιβλιογραφίας και σχετικού φωτογραφικού υλικού, για τη διαχρονική σύγκριση των δεδομένων του Διοσκουρίδη με τα σημερινά, βοήθησε να εντοπισθούν κάποιες ακόμα διαφοροποιήσεις στις λατινικές ονομασίες των βοτάνων. Η ζωγραφική απεικόνιση του χειρόγραφου, η περιγραφή του Διοσκουρίδη καθώς και η αραβική μετάφραση δεν συμβάδιζαν με τη λατινική ονομασία ορισμένων βοτάνων.

Σε συνάφεια με αυτό το θέμα, θεωρούμε σκόπιμο να επισημάνουμε ορισμένα βότανα:

- (165v) Η *κυκλάμιнос ετέρα* δεν είναι *Lonicera periclymenum* L., Fam. Caprifoliaceae (δηλ. αγιόκλημα)
- (206v), Ο *λωτός* δεν είναι *Melilotus mesanensis* L., Fam. Papilionaceae

- (340v) Το *τράγιο άλλο*, δεν είναι *Hypericum hircinum* L., Fam. Hypercineae. Εδώ δείχνουμε και την πρόσφατη φωτογραφία του *τράγιου άλλου*, όπως φωτογραφίσθηκε στο χωριό Πεστιά.

- (118r) Και ασφαλώς το *ρεβίθι* δεν είναι *μπιζέλι* (*Pisum sativum*).

Συζήτηση

Τα βότανα αποτελούν ένα μεγάλο μέρος του φυτικού βασιλείου και μπορούν να θεωρηθούν ένα μέσον επαφής μας με τη μάνα Γη. Η θεραπευτική τέχνη τους χάνεται στα βάθη της ιστορίας της ανθρωπότητας.

Στα Ομηρικά έπη γίνεται αναφορά σε αρκετά φυτά. Τα «ανδροφόνα ή θυμοφόρα φάρμακα» είναι δηλητηριώδη βότανα με τα οποία επάλειφαν τα βέλη ή δηλητηρίαζαν την τροφή. Τα «ήπια ή οδυνήφατα φάρμακα» ήταν τα παυσίπονα. Τα «λυγρά ή κακά φάρμακα» προκαλούσαν αμνησία. Πρόκειται για δρόγες με αντιχολινεργική δράση και εντονότατη ψυχοπληγική επίδραση. Όπως διαπιστώνουμε, οι αρχαίοι Έλληνες γνώριζαν ήδη από την προκλασσική εποχή την επίδραση επί του ψυχισμού, φυτών με αντιχολινεργικά αλκαλοειδή, όπως τα Σολανώδη.

Όταν τραυματίστηκε ο Μενέλαος στον Τρωικό πόλεμο, τότε ο ιατρός Μαχάων, τραβώντας το βέλος τοποθέτησε στη πληγή «ήπια φάρμακα», που κάποτε τα χάρισε στον πατέρα του, τον Ασκληπιό, ο Χείρων για να τον θεραπεύσει. (Ιλ. Δ 212-218)

Ένας από τους θεούς-ιατρούς, όπως διηγείται ο Όμηρος, ο Παιήων, γιάτρεψε στον Όλυμπο το θεό Άρη με βότανα παυσίπονα, οδυνήφατα. Έτσι ονομάστηκε *παιωνία* το θεραπευτικό αυτό βότανο, το οποίο έχει αιμοστατικές ιδιότητες.

Στην Οδύσσεια αναφέρεται η δράση της περίφημης νύμφης φαρμακεύτριας, Κίρκης, που χρησιμοποιούσε υγρά φάρμακα φτιάχνοντας τα μαγικά βότανά της. Κατασκεύαζε ένα χυλώδες ρόφημα, τον «κυκείωνα» (κυκάω=αναμειγνύω) μαζί με μέλι, ή με κρασί, ή με νερό, προκαλώντας αμνησία και παραλήρημα. Κάτι αντίστοιχο προσέφερε στους συντρόφους του Οδυσσέα μεταμορφώνοντάς τους.

Το *νηπενθές*, ένα άλλο φυτό γνωστό από την Οδύσσεια περιγράφεται ως φάρμακο που καταργούσε τη συνειδησιακή επαφή με τα εξωτερικά ερεθίσματα καθώς και τη μνημονική ανάπλαση των γεγονότων, προκαλώντας έτσι αμνησία. Αυτό έλαβε η Ελένη από την Αίγυπτο και το έδωσε στον Τηλέμαχο για να λησμονήσει και να πάψει να λυπάται για την κατάσταση με τους μνηστήρες στο σπίτι του πατέρα του.

Το βότανο *μόλυ*, για το οποίο ο καθηγητής Νευρολογίας κ. Α. Πλαϊτάκης σε ανακοίνωσή του υποστήριξε ότι ήταν αντίδοτο στο *στραιμμώνιον* της Κίρκης με την αντιχολινεργική του δράση, προκαλεί αμνησία και παραλήρημα. (Καραμπερόπουλος Δ., 2003)

Η Μήδεια αναφέρεται ως βάρβαρη μάγισσα φαρμακίδα, που έχει προδώσει την οικογένειά της για να βοηθήσει τον εραστή της Ιάσονα. Όταν η Μήδεια ταξίδευε στις πεδιάδες της Θεσσαλικής γης, το σακούλι με τα βότανά της καταστράφηκε και σκόρπισαν οι μαγικοί και θεραπευτικοί σπόροι στη Θεσσαλία. Στο σημείο αυτό ο μύθος υπονοεί την ανατολική βοτανική παράδοση που έφθασε ως εδώ από την Ανατολή.

Αναφορές φυτών έχουμε και στα Ορφικά έπη (6^{ος} π. Χ. αι.). Αλλά και στη Θεογονία του Ησιόδου (8^{ος} π. Χ. αι.) υπάρχει η πρώτη γραπτή αναφορά για την *μήκωνα*, όπως αναφέρεται και παραπάνω στην παράγραφο (221v) σχετικά με την *παπαρούνα*, το όπιο και το αγαλματίδιο με την «Θεά των Μηκώνων».

Θα ήταν παράλειψή μου να μην αναφέρω εδώ και πάλι το θανατηφόρο βοτάνι που έγινε γνωστό στην ιστορία από τον τρόπο θανάτου του Σωκράτη, το *κόνειο* (187v).

<http://www.e-zine.gr/modules.php?name=News&file=print&sid=156>

Είναι αρκετές οι περιπτώσεις όπου η σύγχρονη έρευνα επιβεβαιώνει την αποτελεσματικότητα πολλών φυσικών φαρμάκων του Διοσκουρίδη.

Για παράδειγμα στο περί *πελέας* (κν. *φτελιάς*) κεφάλαιο (*Διοσκουρίδης Α.84*), ο Διοσκουρίδης περιγράφει την αντισηπτική ιδιότητα της μούχλας: «Η μούχλα η οποία μαζεύεται στα παλιά ξύλα και τη βάση των κορμών, αν πασπαλιστεί σαν αλεύρι, καθαρίζει και επουλώνει τα έλκη». Αυτή η παρατήρηση αξιοποιήθηκε μετά από αιώνες με την ανακάλυψη της πενικιλίνης από τον Φλέμιγκ.

Επίσης, σχετικά με την *ιτιά* (*Διοσκουρίδης Α.104*), ο Διοσκουρίδης παρατηρεί ότι «ο καρπός, τα φύλλα, ο φλοιός και ο χυμός έχουν στυπτικές ιδιότητες που βοηθούν στους πόνους των αυτιών. Και το αφένημά της, όταν με αυτό γίνονται εξωτερικές πλύσεις, είναι πάρα πολύ καλό για την ποδάγρα». Ας θυμηθούμε ότι το 1827 απομονώθηκε από την ιτιά η σαλικίνη, η οποία πήρε το όνομα αυτό από το λατινικό όνομα της ιτιάς, *Salix*. Η γνώση της ουσίας αυτής συνετέλεσε στη σύνθεση της ασπιρίνης. Στη *Φαρμακολογία* του ο καθηγητής Κωστής στα 1855 τη «σαλικίνη» την αποδίδει με το ελληνικό όνομα «ιτεΐνη».

Για τις αντιοξειδωτικές ιδιότητες, εξάλλου, του *θυμαριού* και του *φασκόμηλου*, υπάρχει δημοσίευση στο περιοδικό *Lancet* το 1998, καθώς και σχετική μελέτη στο Tubingen, Γερμανίας. (*Καραμπερόπουλος Δ., 2003*)

Σύγχρονες έρευνες διαπίστωσαν την αποτελεσματικότητα της *μαστίχας Χίου* στην αντιμετώπιση του στομαχικού έλκους. Στο Διοσκουρίδη διαβάζουμε για τη χιακή μαστίχα ότι είναι «ευστόμαχος και ερευκτική».

Όπως έχει διαπιστώσει η σύγχρονη έρευνα, αρκετά από τα βότανα περιέχουν τοξικές ουσίες παρόμοιες με αυτές που χρησιμοποιεί η σύγχρονη χημειοθεραπεία. Ο Διοσκουρίδης μιλάει για φάρμακα που κάνουν καλό για τα φύματα, τις σκληρίες, τα οιδήματα και τα κονδυλώματα (καρκίνο).

Είναι αξιοσημείωτο και το γεγονός ότι είναι ήδη γνωστή η ναρκωτική επενέργεια του φυτού *μανδραγόρα*, το οποίο χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι για τη νάρκωση στα χειρουργεία. Η ρίζα του *μανδραγόρα* περιέχει αλκαλοειδή, όπως υοσκουαμίνη, σκοπολαμίνη και ατροπίνη. Υπάρχουν ομοιοπαθητικά φάρμακα όπως το *Anhalonium*, και το *Claoparest* που παρασκευάζονται από αυτή τη ρίζα (*Γερούλανος Στ., Διοσκουρίδης, ο θεμελιωτής της Φαρμακολογίας*).

Το σύγχρονο σύστημα της διατροφής μας, όπως γενικότερα ο σύγχρονος πολιτισμός, εντάσσεται πλέον στους κανόνες της παγκοσμιοποίησης. Τα νέα δεδομένα της διακίνησης των πρώτων υλών και νοοτροπιών, της ταχύτητας των μεταφορών, της συντήρησης των τροφίμων οδήγησαν σε μια ομοιογένεια συνταγών και γεύσης. Η δύναμη της διαφήμισης αλλά και των μεγάλων εταιρειών παραγωγής και προώθησης τροφίμων επέβαλαν συγκεκριμένες ποιότητες, ποσότητες αλλά και νοοτροπία διατροφής. (*Τσούπη Μ., σελ. 37, 2007*). Με αυτά τα σύγχρονα δεδομένα μπορούμε, πλέον, να έχουμε όλοι στη διάθεσή μας τα βότανα όλου του κόσμου με τις ευεργετικές τους ιδιότητες. Ιδιότητες που ήδη επισημάνθηκαν και από τους Άραβες μέσα από τον εξής προβληματισμό τους: «Πώς είναι δυνατόν να πεθάνει ένας άνθρωπος, όταν έχει στον κήπο του *Φασκόμηλο*;» (121r) Υπονοώντας, φυσικά, να ξέρει να εκμεταλλευτεί τις θεραπευτικές του ιδιότητες.

Συμπερασματικά, τα βότανα θα πρέπει να τύχουν μεγαλύτερης προσοχής και εκτίμησης από μέρους μας. Το αισιόδοξο είναι ότι πράγματι υπάρχει μια παγκόσμια στροφή προσοχής και ενδιαφέροντος για αυτά, πράγμα που όπως όλα δείχνουν θα συνεχιστεί. Μένουν όμως να ερευνηθούν αρκετά ακόμη σχετικά με τη συμβολή των βοτάνων, από πλευράς Ιατρικής και Φαρμακολογίας. Ελπίζουμε η περαιτέρω επιστημονική έρευνα να επιβεβαιώσει ακόμη περισσότερο την αποτελεσματικότητα των προτεινόμενων αρχαίων θεραπειών με βότανα.

Συμπεράσματα

Στη μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκε ο κώδικας Κωνσταντινούπολης-Βιέννης του Διοσκουρίδη με τις εξαιρετές ζωγραφικές απεικονίσεις των βοτάνων και με τις αραβικές σημειώσεις τους, καθώς και το πεντάτομο έργο *Περί ύλης ιατρικής* του Διοσκουρίδη με την καινοτομία στην κατάταξη των θεραπευτικών του δρογών. Καταρτίστηκε ένας εκτενής και πρωτότυπος πίνακας. Σύμφωνα με την μέχρι σήμερα γνωστή βιβλιογραφία δεν υπάρχει παρόμοιος.

Στον πίνακα αυτόν αναγράφηκαν όλα τα 396 βότανα που υπάρχουν στον κώδικα Κωνσταντινούπολης-Βιέννης. Ο πίνακας αποτελείται από 6 στήλες για κάθε βότανο:

1^η στήλη: Ο αριθμός της σελίδας όπου βρίσκεται το βότανο στο χειρόγραφο της Βιέννης και η αντίστοιχη σελίδα στον πεντάτομο κώδικα, μια και η σειρά στα δύο εν λόγω βιβλία είναι εντελώς διαφορετική.

2^η στήλη: Το όνομα που δίνει ο Διοσκουρίδης στο βότανο, το σημερινό κοινό του όνομα και σε κάποια βότανα εναλλακτικές λατινικές ονομασίες.

3^η στήλη: Η λατινική ονομασία όπως τη γράφει το συμπλήρωμα της πανομοιότυπης αναπαραγωγής του κώδικα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης. Στη στήλη αυτή μερικές ονομασίες καλύφθηκαν με μια διακριτή διαγραφή, δείχνοντας ότι σε αυτές τις ονομασίες εντοπίστηκαν κάποιες ανακρίβειες.

4^η στήλη: Οι αραβικές σημειώσεις της σελίδας όπου υπάρχει η ζωγραφική απεικόνιση του βότανου.

5^η στήλη: Η προφορά των αραβικών σημειώσεων, σύμφωνα με την μέθοδο Qalam Transliteration του 1985.

6^η στήλη: Η μετάφραση των αραβικών σημειώσεων.

Στην πλειοψηφία των βοτάνων, οι αραβικές σημειώσεις γράφουν μόνο την ονομασία του βότανου είτε την ελληνική είτε την αραβική, και μερικές φορές και τις δύο μαζί. Όμως σε μερικά βότανα οι σημειώσεις αυτές έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον, μας δίνουν για παράδειγμα μια πληροφορία. Όπως στο βότανο (88r) *γινγίδιον* (*Daucus gingidium* L.), υπάρχει η αραβική σημείωση «δεν υπάρχει στις χώρες μας». Και στο (321r) *Στρατιώτης ο εν τοις ύδασιν*, (*Pistia stratiotes* L.), μας δίνεται λεπτομερής περιγραφή του βότανου που βοηθάει στην αναγνώρισή του από κάποιον που δεν το γνωρίζει.

Σε άλλη περίπτωση οι αραβικές σημειώσεις βοήθησαν να εντοπισθεί μια ανακρίβεια στη λατινική ονομασία ενός βοτάνου. Όπως για παράδειγμα το (181v) *κλύμενον*, που αραβικά

αναφέρεται ως «μικρός κισσός» και που η ζωγραφιά αυτό ακριβώς δείχνει, ενώ η λατινική ονομασία το αναφέρει ως *Calendula arvensis* L., ένα βότανο που δεν είναι το κλύμενον.

Η περαιτέρω έρευνα που έγινε για τη διαχρονική σύγκριση των δεδομένων του Διοσκουρίδη με τα σημερινά δεδομένα, βοήθησε να εντοπισθούν και κάποιες ακόμη ανακρίβειες στις λατινικές ονομασίες των βοτάνων. Όπως το βότανο *κυκλάμιнос ετέρα* (165v) που δεν είναι αγιόκλημα (*Lonicera Periclymenum* L.) και το βότανο «τράγιο άλλο» (340v), που δεν είναι *Hypericum hircinum* L.

Επισημαίνουμε, αυτές τις ανακρίβειες, για περαιτέρω έρευνα, μια και δεν είναι το κύριο θέμα της παρούσας μελέτης.

Στην πορεία εξέλιξης της έρευνας και με αφορμή αυτές τις ανακρίβειες, βρέθηκαν και φωτογραφήθηκαν στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου πολλά βότανα του Διοσκουρίδη. Η συλλογή των φωτογραφιών των βοτάνων μεγάλωσε πολύ γρήγορα. Ήταν εντυπωσιακό να βρίσκονται τα ίδια ακριβώς βότανα που περιέγραψε ο Διοσκουρίδης πριν σχεδόν 2000 χρόνια. Εξίσου εντυπωσιακό ήταν να συγκρίνονται με τη ζωγραφική απεικόνιση αυτών των άγνωστων αλλά εξαιρετών καλλιτεχνών που τα φιλοτέχνησαν στον κώδικα της Βιέννης πριν από περίπου 1500 χρόνια. Για τον λόγο αυτό στο Α΄ μέρος της παρούσας μελέτης, στη βοτανολογική συσχέτιση, παρατίθενται αρκετές φωτογραφίες από την φωτογραφική μας συλλογή με τα βότανα του Διοσκουρίδη στη σημερινή τους μορφή. Μορφή που παραμένει ίδια ακριβώς όπως και τότε.

Έγινε μια διαχρονική σύγκριση των απόψεων του Διοσκουρίδη με τα σημερινά δεδομένα. Κατά την έρευνα στη σύγχρονη βιβλιογραφία φάνηκε η διαχρονική αξία των μελετών του Διοσκουρίδη.

Ενδεικτικά αναφέρονται μερικές από τις σχολές που ερευνούν πάνω στα βότανα και ποιο βότανο μελετά η κάθε μία:

Στις Σχολές Βιολογίας, Χημείας και Επιστημών Υγείας στο Manchester, στην Αγγλία και στο Πανεπιστήμιο Nanchang της Κίνας ερεύνησαν το *γεράνι*.

Στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου του Qazvin στο Ιράν και στο Second Military Medical University, Shanghai της Κίνας ασχολήθηκαν με τη *γλυκόριζα*.

Στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Agha Khan, στο Karachi του Πακιστάν, έγινε μια εργαστηριακή μελέτη με τον *κόλιαντρο*.

Στο τμήμα Βιοχημείας της Ιατρικής του Κινέζικου Πανεπιστημίου του Hong Kong έγιναν πειράματα με μια πρωτεΐνη από την *κάπαρη*.

Μελέτες για τη *φτέρη* έγιναν στη Βραζιλία, στο Τμήμα Παθολογίας της Κτηνιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Sao Paulo.

Στο τμήμα Παρασιτολογίας στην Κτηνιατρική Σχολή, στο Πανεπιστήμιο της Benha της Αιγύπτου, πειραματίστηκαν σχετικά με το *μοσχοσίταρο*.

Μελέτη με το *γεράνιο* έγινε στο Ιατρικό Κέντρο Κορέας.

Το Πανεπιστήμιο του Chicago στην Αμερική ασχολήθηκε με τον *κρόκο*.

Μελέτες σε *βαλσαμόχορτο* έγιναν στο Πανεπιστήμιο του Camerino της Ιταλίας.

Μελέτες πραγματοποιήθηκαν στο Πανεπιστήμιο του Mississippi στην Αμερική σχετικές με αιθέρια έλαια από *Pimpinella* (*τράγος*).

Μελέτησαν το *ραπάνι* στο Πανεπιστήμιο της Bologna στην Ιταλία.

Συμπερασματικά, μπορεί να διατυπωθεί η άποψη ότι ο Διοσκουρίδης, με βάση το πείραμα, την παρατήρηση, και με κριτικό πνεύμα, επέλεγε από το φυσικό περιβάλλον εκείνες τις δρόγες που η χρήση τους απεδείχθη διαχρονική. Η μελέτη τους με τα σύγχρονα επιστημονικά μέσα τεκμηριώνει κατά το πλείστον τη σωστή επιλογή του. Πολλά ερευνητικά κέντρα παγκοσμίως, όπως φάνηκε, ενδιαφέρονται και μελετούν τα βότανα και τις ιδιότητές τους. Με τον τρόπο αυτό και με τα αποτελέσματά τους αποδεικνύεται η διαχρονική αξία του έργου του Διοσκουρίδη.

Περίληψη

Τα βότανα αποδείχτηκαν χρήσιμα από αρχαιοτάτων χρόνων, καθότι ήταν σχεδόν τα μοναδικά φάρμακα για τις θεραπείες των ασθενειών. Αντικείμενο της μελέτης αυτής είναι το έργο του Διοσκουρίδη με τα 396 βότανα που υπάρχουν στον κώδικα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης (515μ.Χ.) και που είναι αντιγραμμένα από το πεντάτομο έργο *Περί ύλης ιατρικής* του Διοσκουρίδη (75 μ.Χ.), με τις αραβικές σημειώσεις του κώδικα και τη διαχρονική φαρμακευτική χρησιμότητα των βοτάνων αυτών. Ο κώδικας χρησιμοποιήθηκε ως βασικός θεραπευτικός οδηγός μέχρι τις αρχές της φαρμακο-χημείας, δηλαδή το 19^ο αιώνα.

Συγκρίθηκαν οι θεραπευτικές ιδιότητες των βοτάνων, όπως τις αναφέρει ο Διοσκουρίδης, με σύγχρονες έρευνες και πειράματα πάνω στα ίδια βότανα που γίνονται σε πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα ανά τον κόσμο. Με βάση την πρόσφατη βιβλιογραφία, σε πολλά επιβεβαιώθηκαν οι θεραπευτικές ιδιότητες των μελετών του Διοσκουρίδη και η διαχρονική αξία των βοτάνων.

Καταρτίσαμε έναν πρωτότυπο πίνακα με τα 396 βότανα του κώδικα, στις κάθετες στήλες του οποίου θέσαμε:

- τις σελίδες όπου τα βρίσκουμε στα δύο προαναφερθέντα βιβλία
- την ονομασία τους κατά το Διοσκουρίδη και τη σημερινή κοινή τους ονομασία
- τη λατινική τους ονομασία
- την αραβική σημείωση που υπάρχει στον κώδικα
- την προφορά της σύμφωνα με την μέθοδο Qalam Transliteration του 1985
- και τη μετάφραση των αραβικών σημειώσεων.

Ο πίνακας με την μορφή αυτή, γίνεται για πρώτη φορά και πιστεύουμε ότι είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για κάθε μελετητή των βοτάνων του Διοσκουρίδη.

Μεταφράστηκαν οι αραβικές σημειώσεις, οι οποίες αποδείχτηκαν χρήσιμες, καθότι βοήθησαν να εντοπιστούν ανακρίβειες σε μερικές λατινικές ονομασίες βοτάνων, όπως αναγράφονται στην πανομοιότυπη έκδοση του κώδικα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βιέννης. Επισημαίνονται οι ανακρίβειες αυτές στον πίνακα, με μια διακριτή διαγραφή του λατινικού ονόματος.

Φωτογραφίσαμε πολλά από τα βότανα του Διοσκουρίδη στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου. Μέσα στο κείμενο μπήκαν οι φωτογραφίες μερικών βοτάνων δίπλα στις εξαιρετες

ζωγραφικές απεικονίσεις του κώδικα. Έτσι γίνεται εμφανές ότι η μορφή των βοτάνων παραμένει ίδια εδώ και δύο χιλιάδες χρόνια.

Summary

“The correlation of the Arabic notes on Dioscurides’ book *De Materia Medica* with the Greek description of the herbs and their diachronic pharmaceutical value”

by Tea Yannou-Melas

Herbs were proved to be useful since antiquity, as they were almost the only medicine for the treatment of illnesses. The study’s object is to explore the correlation and the continuation of the work of Dioscurides on the 396 herbs included in the code of the Austrian National Library (515 A.D.) which were copied from the five-volume *De Materia Medica* of Dioscurides (75 A.D.), with the Arabic notes of the code and the diachronic pharmaceutical value of these herbs. This code was used as a main therapeutic guide until the beginning of medicine-chemistry in the 19th century.

The therapeutic qualities of herbs, mentioned by Dioscurides, were compared to contemporary studies and experiments on the same herbs, performed in universities and research centers worldwide. The therapeutic qualities of Dioscurides’ studies, as well as the diachronic value of many herbs were validated, according to recent bibliography.

An original list with the code’s 396 herbs is drawn up, containing the following vertical columns:

- the pages where we can find them in the two above-mentioned books,
- their name according to Dioscurides,
- their current common name,
- their scientific Latin name, as mentioned in the Code’s notes,
- the Arabic note of the code,
- its pronunciation according to the “Qalam Transliteration” method of 1985 and
- the translation of the Arabic notes.

To our knowledge this is the first time such a list is drawn up in this form and it is believed to be a useful tool for anyone studying Dioscurides’ herbs.

The Arabic notes were translated, which proved to be useful, as they helped us determine inaccuracies in some Latin herbs’ names registered in the identical edition of the code of the Austrian National Library. The inaccuracies are included on the list, with a discreet deletion of the Latin name.

Many of Dioscurides’ herbs have been photographed in the wider region of Epirus, Greece. In the analysis of some herbs, these pictures have been placed next to the outstanding drawings of the code showing that the form of the herbs has remained the same for the last two thousand years.

Βιβλιογραφία

1. Attard E, Brincat MP, Cuschieri A. “Immunomodulatory activity of cucurbitacin E isolated from *Ecballium elaterium*” *Fitoterapia*. 2005 Jul;76(5):439-41
2. Aung HH., Wang CZ., Fishbein A., Mehendale SR., Xie JT., Shoyama CY., Yuan CS. “Crocetin from *Crocus sativus* possesses significant anti-proliferation effects on human colorectal cells”. *Exp Oncol* 2007 Sep;29(3):175-80
3. Baccetti B. et al, “Evaluation of the antifertility activity of the broom *Spartium junceum* in the mammalian male”, *Zygote* 1 (February 1993), pp71-78
4. Brandenborg D., “Islamic Miniature Painting in Medical Manuscripts”, Roche, Basle, Switzerland, 1984
5. Cabo J., Cabo MM., Cabo MP., et al, “*Glaucium flavum* Crantz. IV. Antimicrobial activity”. *Microbios*, 1988;56(228-229):177-80
6. Cateni F., Zilic J., Falsone G., et al, “New cerebrosides from *Euphorbia peplis* L.: antimicrobial activity evaluation”. *Bioorganic and Medicinal Chemistry Letters* 2003 Dec;13(24):4345-4350
7. Cecchini C, Cresci A, Coman MM, et al, Antimicrobial activity of seven *Hypericum* entities from central Italy. *Planta Med.* 2007 Jun;73(6):564-6, Epub 2007 May 22
8. Chaadaeva AV., Tenkeeva II., Moiseeva EV., Svirshchevskaja EV., Demushkin VP. “Antitumor activity of the plant remedy peptide extract PE-PM in a new mouse T-lymphoma/eukemia model” *Biomed Khim.* 2009 Jan-Feb;55(1):81-8
9. Consiglio per la Ricerca e la Sperimentazione in Agricoltura, Istituto Sperimentale per le Colture Industriali (CRA-ISCI), Bologna, Italy; and Dipartimento de Chimica “G.Ciamician” and Dipartimento de Farmacologia, Alma-Mater Studiorum, Universita di Bologna, Italy, “*Antioxidant and Choleric Properties of Raphanus sativus L. Sprout (Kaiware Daikon) Extract*”, *J.Agric.Food.Chem.*, 2006, 54(26),pp9773-9778
10. Dalby Andrew, *Σειρήνια Δείπνα*, Ιστορία της διατροφής και της γαστρονομίας στην Ελλάδα, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2001, 960-524-110-2

11. Doran AL., Morden WE., Dunn K., Edwards-Jones V. “Vapour-phase activities of essential oil against antibiotic sensitive and resistant bacteria including MRSA”. *Lett Appl Microbiol.* 2009 Apr;48(4):387-92
12. Flück Hans (Επίτιμος Καθηγητής Φαρμακολογίας, Ζυρίχη), Τα φαρμακευτικά βότανα και οι χρήσεις τους, Εκδόσεις Μπίμπης, Θεσσαλονίκη
13. Gauthaman K, Ganesan AP (Jan 2008). “The hormonal effects of *Tribulus terrestris* and its role in the management of male erectile dysfunction – an evaluation using primates, rabbits and rat”. *Phytomedicine* 15(1-2):44-54. doi:10-1016/j.phymed.2007.11.011.PMID18068966
14. Goren Ahmet C. et.al., Fatty acid composition of Seeds of *Satureja thymbra* and *S. cuneifolia*, Verlag der Zeitschrift fur Naturforschung, Tubingen, 2003
15. Habibi et al, “Chemical composition of the essential oil of *Seseli tortuosum* L. ssp. *Kiabii* Akhani. from Iran”, *Journal of Essential Oil Research: JEOR*, Nov/Dec 2003,
16. <http://atlanticinstitute.com> *Artemisia arborescens* – essential oil of the Pacific Northwest: a high-chamazulene, low-thujone essential oil with potential skin-care applications, by Robert Pappas & Sylla Sheppard-Hanger
17. [http://en.wikipedia.org/wiki/Phyllitis_\(Asplenium\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Phyllitis_(Asplenium))
18. <http://sfrang.com/selidesmm1/html/Dioskuridis.htm>
19. <http://www.botanical.com/mgmh/b/brospa73.html>
20. <http://www.e-zine.gr/modules.php?name=News&file=print&sid=156>
21. http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Plantago+asiatica
22. <http://www.ibidispres.scripmania.com/>
23. <http://www.pfaf.org/database/plants.php?Muscari+comosum>
24. Huang GD., You Y., Huang YH., Tang LJ., Yang ZF., Xu L., Huang DF., Xiao MZ. “Effects of *Geranium sibirum* extracts on liver metastases in nude mice with colonic cancer” *Zhong Yao Cai.* 2009 Jan;32(1):97-9
25. Hujjatullah S., Bloch AK., Jabbar A., Chemical composition and utilisation of the roots of *Nymphaea lotus* L. *Journal of the Science of Food and Agriculture.* 2006 May;18(10):470-473
26. Hur M H, et al, Aromatherapy massage affects menopausal symptoms in Korean climacteric women: a pilot controlled clinical trial, *Evid Based Complement Alternat Med*, 2008 Sep;5(3):325-8

27. Hurd NA., Stenberg SP. "Bioremoval of aqueous lead using *Lemna minor*" Int J Phytoremediation. 2008 Jul-Aug;10:278-88
28. Jabeen Q., Bashir S., Lyoussi B., Gilani AH. "Coriander fruit exhibits gut modulatory, blood pressure lowering and diuretic activities" J Ethnopharmacol. 2009 Feb 25;122(1)123-30, Epub 2008 Dec 25.
29. Journal of Natural Products, Vol.53, No.5, pp.1340-1341, Sept-Oct 1990
30. Khater HF., Shalaby AA. "Potential of biologically active plant oils to control mosquito larvae (*Culex pipiens*, Diptera:Culicidae) from an Egyptian locality". Rev Inst Med Trop Sao Paulo. 2008 Mar-Apr;50(2):107-12
31. Kintsurashvili L.G. and V.Yu. Vachnadze, Alkaloids of *Glaucium corniculatum* and *G. flavum* growing in Georgia, Chemistry of Natural Compounds, vol. 36, no.2, 2000
32. Lahlou S., Tahraoui A., Israili Z., Lyoussi B., "Diuretic activity of the aqueous extracts of *Carum carvi* and *Tanacetum vulgare* in normal rats." J Ethnopharmacol. 2007 Apr 4;110(3):458-63.
33. Lam SK, Ng TB. "A protein with antiproliferative, antifungal and HIV-1 reverse transcriptase inhibitory activities from caper (*Capparis spinosa*) seeds". Phytomedicine. 2009 May;16(5):444-50.
34. Lattore AO., Furlan MS., Sakai M., Fukumasu H., Hueza IM., Haraguchi M., Gorniak SL. "Immunomodulatory effects of *Pteridium aquilinum* on natural killer cell activity and select aspects of the cellular immune response of mice. J Immunotoxicol. 2009 Jun;6(2):104-14
35. Lu P, Mamiya T, Lu L, et al, "Silibinin prevents amyloid beta peptide-induced memory impairment and oxidative stress in mice". Br J Pharmacol. 2009 Jun 22
36. Mabey, Richard, Πλήρης οδηγός για τα βότανα, (The Complete New Herbal, Λονδίνο 1988), Εκδόσεις Ψυχαλου, Αθήνα, 1999
37. Manandhar NP, Plants and people of Nepal, 2002, Timber Press, Oregon, ISBN 0-88192-527-6
38. Mazal Otto, Der Wiener Dioskurides (Codex medicus graecus 1 der Osterreichischen Nationalbibliothek) Teil 1, Akademische Druck und Verlaganstalt, Graz 1998, Glanzlichter der Buchkunst, Band 8/1.

39. Mazal Otto, Der Wiener Dioskurides (Codex medicus graecus 1 der Osterreichischen Nationalbibliothek) Teil 2, Akademische Druck und Verlagsanstalt, Graz 1998, Glanzlichter der Buchkunst, Band 8/1.
40. Menghini Luigi et al, "Anti-Inflammatory and Analgesic Effects of Spartium junceum L. Flower Extracts: A Preliminary Study", Journal of Medicinal Food 9(3) 2006, 386-390
41. Nickavar B., Abolhasani FA. "Screening of antioxidant properties of seven Umbelliferae fruits from Iran" Pak J Pharm Sci. 2009 Jan;22(1):30-5
42. Osbaldeston, Tess Anne, "Dioscorides, de Materia Medica", Johannesburg, South Africa, 2000 (ISBN 0-620-23435-0)
43. Phillips Charles D. F., Materia Medica And Therapeutics – Vegetable Kingdom, William Wood and Company, 1879
44. Pieroni A, Janiak V., Durr CM, Ludeke S., Trachsel E., Heinrich M. "In vitro antioxidant activity of non-cultivated vegetables of ethnic Albanians in southern Italy". Phytother Res. 2002 Aug;16(5):467-73
45. Plants for a Future, http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Typha+angustifolia
46. Plants for a Future, <http://www.pfaf.org/plants.php?Thymus+capitatus>
47. Plants for a Future, <http://www.pgag.org/database/plants.php?Eruca+vesicaria+sativa>
48. Presti, M. Lo, et al. Technology Publications, Characterization of Artemisia arborescens L. (Asteraceae) leaf-derived essential oil from Southern Italy, by Journal of Essential Oil Research: JEOR, May/June 2007
49. Rahman AU., Nasim S., Baig I., Jalil S., Orhan I., Sener B., Choudhary MI. "Anti-inflammatory isoflavonoids from the rhizomes of Iris germanica". J Ethnopharmacol. 2003 Jun;86(2-3):177-80.
50. Riddle J.M., Byzantine commentaries on Dioscorides, Symposium on Byzantine medicine, Εκδ. Scarborough, Washington, 1984
51. Sadek M.M, "The Arabic Materia Medica of Dioscorides", Les Editions du Sphinx, Quebec, Canada, 1983 (ISBN 2-920123-02-5)
52. Sassi AB., Harzallah-Skhikri F., Bourgougnon N., et al. «Antimicrobial activities of four Tunisian Chrysanthemum species», Ind J Med Res. 2008 Feb;127(2):183-92

53. Savikin K., Menkovic N., Zdunic G., Stevic T., Radanovic D., Jankovic T. "Antimicrobial activity of *Gentiana lutea* L. extracts." *Z Naturforsch C*. 2009 May-Jun;64(5-6):339-42
54. Susplugas-Taillade C, Susplugas P, Michel F., Anti-inflammatory activity of ether extracts of *Reseda phyteuma* L.: its effect on the metabolism of arachidonic acid. *Pharm Acta Helv*. 1988;63(2):59-63
55. Tabanca N, Ma G, Pasco DS, et al, Effect of essential oils and isolated compounds from *Pimpinella* species on NF-kappaB: a target for anti-inflammatory therapy. *Phytother Res*. 2007 Aug;21(8):741-5
56. van Die MD, Bone KM, Burger HG, Reece JE, Teede HJ. "Effects of a combination of *Hypericum perforatum* and *Vitex agnus-castus* on PMS-like symptoms in late perimenopausal women: findings from a subpopulation analysis" Royal Melbourne Institute of Technology University, Bundoora, Victoria, Australia. *J Altern Complement Med*. 2009 Sep;15(9):1045-8
57. Vermeulen, Nico, *Εγκυκλοπαίδεια των Βοτάνων*, Εκδόσεις Καρακώτσογλου, Αθήνα, 2004
58. Wan XY, Luo M., Li XD., He P. "Hepatoprotective and anti-hepatocarcinogenic effects of glycyrrhizin and matrine". *Chem Biol Interact*. 2009 May 6. [Epub ahead of print].
59. Wikipedia, the free encyclopedia
http://en.wikipedia.org/wiki/Hyacinthus_orientalis
60. Wikipedia, the free encyclopedia http://en.wikipedia.org/wiki/Ephedra_distachya
61. Wikipedia, the free encyclopedia http://en.wikipedia.org/wiki/Silybum_marianum
62. Wikipedia, the free encyclopedia <http://en.wikipedia.org/wiki/Smilax>
63. Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Aristolochia>
64. Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Dioscorides>
65. Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Eruca_sativa
66. Wikipedia, the free encyclopedia,
http://en.wikipedia.org/wiki/Garland_chrysanthemum
67. Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Portulaca_oleracea
68. Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Rumex_crispus
69. Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Southernwood>

70. Wikipedia, the free encyclopedia,
http://en.wikipedia.org/wiki/Vienna_Dioscorides
71. Wood Matthew, The Book of Herbal Wisdom, using plants as medicines. North Atlantic Books, Berkeley, California, 1997, 1-55643-232-1
72. www.aloeshop.gr/001.html
73. www.fao.org/docrep/x5043E/x5043E0i.htm (Melissa officinalis)
74. www.unesco.org/werworld/mdm/1997/eng/austria_dioscurides.html
75. Zamansoltani F., Nassiri-Asl M., Sarookhani MR., Jahani-Hashemi H., Zangivand AA., “Antiandrogenic activities of Glycyrrhiza glabra in male rats”, Int J Androl. 2009 Aug;32(4):417-22
76. Zarovni N., Vago R., Fabbrini MS. “Saporin suicide gene therapy”. Methods Mol Biol. 2009;542:261-83.
77. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ», Διοσκουρίδης Άπαντα, 1^{ος} Τόμος, Περί ύλης ιατρικής, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2000
78. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ», Διοσκουρίδης Άπαντα, 2^{ος} Τόμος, Περί ύλης ιατρικής, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2000
79. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ», Διοσκουρίδης Άπαντα, 3^{ος} Τόμος, Περί ύλης ιατρικής, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2000
80. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ», Διοσκουρίδης Άπαντα, 4^{ος} Τόμος, Περί ύλης ιατρικής, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2000
81. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ», Διοσκουρίδης Άπαντα, 5^{ος} Τόμος, Περί ύλης ιατρικής, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2000
82. Βαρελλά Ευαγγελία, Επικ. Καθηγήτρια Χημείας ΑΠΘ, «Εν αρχή ήν ο Μύθος...», Καθημερινή 26-09-2004
83. Γερουλάνος Στέφανος, «Αρτεμισίνη: απέντι κατά της ελονοσίας», Καθημερινή, 26-09-2004
84. Γερουλάνος Στέφανος, «Διοσκουρίδης, ο θεμελιωτής της Φαρμακολογίας», Καθημερινή, 26-09-2004
85. Γεωργίου Α., «Ελληνική Μυθολογία, συμπυκνωμένες όλες οι πηγές», 1978 Εκδόσεις Ωκεανός, Αθήνα
86. Γρηγοράκης Χρήστος, Ποδηματάς Κωνσταντίνος, «Κτηνοτροφικά φυτά, Βοσκές», ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1996

87. Διοσκουρίδης, Περί ύλης ιατρικής (Ο ελληνικός κώδικας 1 της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Νεαπόλεως), Εκδόσεις Μίλητος- Εκδόσεις Γένους (Αθήνα, χωρίς χρόνο έκδοσης). Εισαγωγικά κείμενα: Mauro Ciancaspro, Gulielmo Cavallo, Alain Touwaide.
88. Ελληνική Εταιρεία Εθνοφαρμακολογίας, «Παραδοσιακά φάρμακα στη σύγχρονη ιατρική», ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 26-09-2004
89. Ελληνική Μυθολογία, Τόμος 1, «Εισαγωγή στο μύθο», Εκδοτική Αθηνών, 1986
90. Ελληνική Μυθολογία, Τόμος 2, «Οι Θεοί», Εκδοτική Αθηνών, 1986
91. Εμμανουήλ Εμμ. Ι., Λουλούδια και Δένδρα, Μυθολογία, Ιστορία, Λαογραφία, Εκδ. Σύλλογος Προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων, Αθήναι, 1960
92. Ζαχαρόπουλος Ιγνάτιος, Ειδικός Γεωπόνος Καθηγητής, Σύγχρονη πλήρης θεραπευτική με τα βότανα, Εκδόσεις Ψίχαλος, 1972
93. Καραμπερόπουλος Δημ., «Η βοτανοθεραπεία στους αρχαίους Έλληνες ιατρούς», 41^ο Πανελλήνιο Παιδιατρικό Συνέδριο, Ρόδος 13-15 Ιουνίου 2003
94. Κουβάτσος Σ., Χανιώτικα Νέα
95. Κωνσταντινίδης Ανέστης, Λεξικό κυρίων ονομάτων, Μυθολογικό, Ιστορικό, Γεωγραφικό, Εκδόσεις Εκάτη (Α' έκδοση 1900), Αθήνα, 1999, ISBN 960-7437-37-3
96. Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, 1983
97. Μπαμπαλώνας Δ. – Κοκκίνη Στ. (Καθηγητές ΑΠΘ), Συστηματική Βοτανική, Εκδόσεις ΑΙΒΑΖΗ, Θεσσαλονίκη, 2004
98. Σκαλτσά Ε., Επίκ. Καθηγήτρια., Τομέας Φαρμακογνωσίας, Τμήμα Φαρμακευτικής, Ζωγράφου, Αθήνα, «Τα φάρμακα στην αρχαία Ελλάδα»
99. Σφήκας Γιώργος, Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης, «Ελλέβορος ο κυκλόφυλλος», ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 26.09.2004
100. Σφήκας Γιώργος, Τα ενδημικά φυτά της Ελλάδας, Εκδόσεις Μπάστας-Πλέσσας, Αθήνα, 1997
101. Σφήκας Γιώργος, Φαρμακευτικά φυτά της Ελλάδας, Εκδόσεις Efstathiadis Group A.E., Άνοιξη Αττικής, 1995
102. Ταραντίλης Πέτρος Α. – Πολύσιος Μόσχος Γ., Εργαστήριο Γενικής Χημείας/ Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, «Φαρμακευτική Χρήση – Η βιολογική δράση των συστατικών του κρόκου», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Κυριακή 18 Απριλίου 1999

103. Τσιμίδου Μαρία, Επ. Καθηγ., Εργαστήριο Χημείας και Τεχνολογίας Τροφίμων, Τμήμα Χημείας ΑΠΘ, «Ο κρόκος ως άρτυμα τροφίμων – Παράγοντες που καθορίζουν τη χρωστική και ευχυμική του ικανότητα», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Κυριακή 18 Απριλίου 1999
104. Τσούπη Μαρία, Η Κοινωνική Διάσταση της (Δια)Τροφής στην Παραδοσιακή Κοινότητα, Πάπιγκο Ζαγορίου (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας), Γιάννενα, 2007
105. Τσουρουκτσόγλου Ανδρέας, «Η αντιμετώπιση των παθήσεων του ήπατος από την αρχαιότητα έως και σήμερα (Αρχ.Ελλάδα, Αρχ.Ινδία)» Επιστημονική διημερίδα Ελληνικής Εθνοφαρμακολογίας: Παθήσεις του ήπατος και φυτοθεραπευτική αντιμετώπισή τους, Βόλος, 24-25 Μαΐου 2008

Πηγές φωτογραφιών:

	ΣΕΛΙΔΑ
Γεράνι. Πρόσφατη φωτογραφία, Καπέσοβο Ιωαννίνων, από Ιωάννη Μελά	31
Γλυκόριζα. Πρόσφατη φωτογραφία, από internet, www.bh-froe.com	32
Αγριόκρινο. Πρόσφατη φωτογραφία, Κόνιτσα Ιωαννίνων, από Ιωάννη Σταθόπουλο	47
Ρετσινολαδιά. Πρόσφατη φωτογραφία, από internet, wikimedia.org	51
Κώνειο. Πρόσφατη φωτογραφία, από internet, missouristate.edu	56
Κρόκος. Πρόσφατη φωτογραφία, Τσεπέλοβο Ιωαννίνων, από Ιωάννη Σταθόπουλο	57
Βαλσαμόχορτο. Πρόσφατη φωτογραφία, Κόνιτσα Ιωαννίνων, από Ιωάννη Σταθόπουλο	84
Όλο το υπόλοιπο φωτογραφικό υλικό ανήκει στο προσωπικό μου αρχείο.	

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΒΟΤΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗ

αβρότονον	17, 93	ασφόδελος	18, 94
αγήρατον	97	αφάκη	96
άγνος, αγνή	21, 94	αχίλλιος	93
αγρωστίς	95	αψίνθιον	16, 93, 95
άγχουσα, άγχουσα	25, 96, 97	βάτος	30, 98
αδίαντον	95	βλάχον, πτέρις	65, 120
αδρακτυλλίς	96	βλίτον	29, 98
αείζων	13, 93	βολβός	29, 98
αιγίλωψ, ηγίλωψ	96, 101	βούγλωσσον	98
αίρα	97	βούνιον	97
άκανθα αραβική	96	βούφθαλμον, χρυσάνθεμον	28, 97
άκανθα	97	βράθυ	98
ακάνθιον	96	βρίον	98
άκανθος	96	βρόμος	98
άκινος	96	βρυωνία	30, 98
ακόνιτον	97	γαλαιόν	99
άκορον	24, 96	γαλαίοψις	99
ακτή, χαμαιακτή	27, 97, 120	γαλατζίδα	82, 116
άλγμα	95	γεντιανή	33, 99
αλθέα	15, 93	γεράνιον	31, 98
αλικάκαβον, φουσαλίς	85, 94, 118	γινγίδιον	98, 126
άλιμος	94	γλαύκιον	99
αλόη	13, 93	γλήχων	32, 98
άλυσον	95	γλυκύριζον	32, 99, 121
αμαίως	96	γναφάλλιον	99
αμάρακον, χαμαίμηλον	20, 94	γογγύλη	99
αμβροσία	93	δάφνη Αλεξανδρείας	36, 99
αμμωνιακή	95	δαφνοειδές	99
αναγαλλίς	23, 95	δελφίνιον, σταφίς αγρία	34, 99
ανδράφαξις	96	δίκταμνον	35, 99
ανδράχνη	22, 94	δίψακον	36, 99
ανεμώνη	17, 93	δρακονταία	34, 99
άνηθον	18, 94	δρυοπετρίς	99
άνησσον	23, 95	ελαφοβοσκόν	101
ανθυλλίς	95	ελαφόσκορδον	38, 100
άγχουσα, άγχουσα	27, 96, 97	ελελίσφακον	40, 101
απαρίνη	23, 96	ελένιον	39, 101
απόκυνον	97	ελεοσέλινον	100
αργεμόνη, αργεμώνη	19, 94	ελλεβορίνη	100
αριστολογία	15, 93	ελλέβορος	37, 100
αρκευθίς	21, 94	έλυμος	101
άρκτιον	95	επιθύμιον	100
αρνόγλωσσον	19, 94	επιμίδιον	100
αρτεμησία	15, 93	ερέβινθος	101
άσαρον	94	εριγέρων, ηριγέρων	100
αστήρ αττικός	94	έρινος	100
αστράγαλος	25, 97	έρπυλλος	36, 100

ερυθρόδανον	100	κέστρον	106
ερύσιμον	100	κήκι, κρότων	51, 104
εύζωμον	39, 101	κισσός	53, 104
ευπατώριον, ηπατώριον	43	κληματίτις	106
εφήμερον	100	κλύμενον	105, 126
έχιον	100	κνήκος	106
ζμίλαξ, μίλαξ	41, 101	κνήφη, κνίδη	52, 104
ζμύρνιον, σμύρνιον	101	κνίδη, κνήφη	52
ζωόνυχον	101	κολοκυνθίς	106
ηγίλωψ, αιγίλωψ	96	κόνυζα	103
ηγίλωψ, αιγίλωψ	96, 101	κοριόν, κορριανόν	48
ηδύοσμον	42, 101	κορριανόν, κοριόν	48, 103
ηλιοτρόπιον	101	κορωνόπους	105
ημεροκαλλές	101	κοτυληδών	103, 104
ηπατώριον, ευπατώριον	43, 101	κράμβη	54, 105, 121
ηράκλιον, παγκράτιον	101	κραταίγονον, κραταιώνιον	106
ηριγέρων, εριγέρων	100	κραταιώνιον, κραταίγονον	106
ηρύγγιον	101	κρίνον	104
θάψια	102	κρίσιον	106
θέρμος	44, 101, 102	κροκοδιλέα	105
θηλυπερίς	102	κρόκος	57, 106
θλάσπι	45, 102	κρόμμυον	55, 105
θρίδαξ	44, 102	κρότων, κήκι	51, 104
θύμβρα	45, 102	κύαμος	105
θυμελαία	43, 102	κυκλάμιнос	49, 104, 127
θύμος	45, 102	κύμινον	54, 105
ιεράκιον	103	κυναία, κυνοκράμβη	103
ίον πορφυρούν	102	κυνόγλωσσον	104
ιπολάπαθον	102	κυνοκεφάλιον	103
ιπομάραθον	102	κυνοκράμβη, κυναία	103
ιππουρίς	46, 102, 122	κύπερος	106
ιπποφαές	102	κύπερος	58
ιπποφαιστόν, υποφαιστόν	118	κώνιον	56, 105
ίρις	47, 102	λαγόπουν	108
ίσατις	48, 103	λαθυρίς	108
ισωπόν	103	λαμψάνη	108
ισωπόν	48	λάπαθον	58, 107
καλαμαγρωστίς	103	λειμώνιον, λιμώνιον	107
καλαμίνθη	103	λεοντοπέταλον	107
καλλιτρίχιον	103	λευκάκανθα, πολυγόνατον	107
κάνναβις	50, 104	λεύκοιον	106, 107
καπνός, κορυδάλλιον	103	λιβανωτίς	26, 97
κάππαρις	52, 104	λιθόσπερμον	106
κάρδαμον	56	λιμώνιον, λειμώνιον	107
καρώ	57, 105	λινοζωστίς	106
κατανάγκη	104	λινόν	59, 107
καυκαλίσ	51, 104	λιχίν επί των πετρών	107
κάχρυ	104	λογχίτις	107
κέγχρος	106	λύκαμος, λύκοψις	108
κενταύριον	49, 103	λυκόσκορδον	107

λύκοπις, λύκαμος	108	πετασίτις	110
λυσιμάχειος, περδίκιον	67	πευκαΐδανον	111
λυσίμαχος	107	πήγανον	66, 111
λυχνίς	107	πιτυούσα	111
λωτός (Αιγύπτου)	60, 107, 127	πολεμώνιον	111
λωτός άγριος	107	πολύγαλον	111
μαλάχη	62, 108	πολυγόνατον, λευκάκανθα	107, 110
μανδραγόρα	113, 131	πολύγονον	67, 112
μάραθον	63, 108	πολύκνημον	112
μάρον	109	πολυπόδιον	65, 111
μελάνθιον	109	ποταμογεΐτων	112
μελισσόφυλλον	62, 108	πράσιον, φιλοφαρές	68, 112
μήδιον	109	πράσον	68, 112
μήκων	61, 108	πτέρις, βλάχον	65, 110, 111
μίλαξ, ζμίλαξ	41, 101	τυκνόκομον	111
μύαγρον	108	πύρεθρον	111
μυοσωτίς	109	ράμνος	69, 112
μυρική	109	ράφανος	70, 112, 113
μυριόφυλλον	109	ρόδια ρίζα	113
μύρις	109	ροδοδάφνη, νήριο	112
μυρτάκανθον	109	ρόδον	69, 112
μώλυ	109	σάμψουχον	75, 114
νάρθηξ	109	σαξίφραγον, σαρξίφάγον	113
νάρκισσος	63, 109	σαραπιάς	115
νήριο, ροδοδάφνη	112	σαρξίφάγον, σαξίφραγον	113
νυμφαία	64, 109	σέλινον	75, 114
ξάνθιον	109	σέσελι	79, 116
ξιφίον	109	σεύτλον	75, 114
ξυρίς	109	σησαμοειδές	116
οινάνθη	10	σιδηρίτις	73, 113
ονοβρυχίς	110	σίκυς άγριος	74, 113
ονόγυρος	110	σίλλυβον	72, 113
όνομα, όνοσμα	110	σινήπι	76, 114
όνοσμα, όνομα	110	σίον το εν ύδασιν	114
οξυλάπαθον	64, 109	σισύμβριον	78, 114, 115
οξύσχοινος	110	σκαμωνία	116
ορθοσέλινον	110	σκάνδυξ	79, 116
ορίγανος	64, 110	σκίλλα	113
όρμινον	110	σκόλυμος	76, 114
όροβος	110	σκολυπένδριον	70, 113
οφιόσκορδον	110	σκόρδιον	115
παγκράτιον, ηράκλιον	101	σκορδόπρασον	115
παιονία	111	σκορπίουρον	71, 113, 115
πάναξ ηράκλιος	112	σμίλαξ	41, 116
παρωνυχία	111	σμήρνιον, ζμήρνιον	101
πεντάφυλλον	67, 112	σόγκος	77, 115
πέπλιον, πεπλίς	68, 112	σπαργάνιον	116
περδίκιον, λυσιμάχειος	67, 112	σπάρτος	78, 116
περικλύμενον	112	σταφίς αγρία, δελφίνιον	34, 116
περιστερεών	66, 111	σταφυλινός	76, 114

στάχυς	114	φαλήριον	87,118
στοίβη	115	φαλλάγγιον	119
στοιχάς	115	φασίολος	119
στρατιώτης	77,115,126	φιλοφαρές, πράσιον	68
στρούθιον	72,113,121	φλόμμος	86,118
στρύχνος	71,113	φοίνιξ	87,119
σύμφυτον	113	φυλλίτις	118
σφαιρίτις	113	φύλλον	119
σφονδύλιον	114	φυσαλλίς, αλικάκαβον	85, 94, 118
τεύκριον	83,117	φύτευμα	87,118
τηλέφιον	116	χαμαιακτή, ακτή	27, 97, 120
τήλις	80,116	χαμαίδαφνη	120
τιθύμαλλος	82, 117, 118	χαμαιδρύς, χαμαίλωψ	120
τράγιο	117, 127	χαμαίκισσος	120
τραγοπάγων	83,117	χαμαίμηλον, αμάρακον	20, 94
τραγορίγανον	117	χαμαισυκή	120
τράγος	81,83,117,127,135	χελιδόνιον	88, 119
τρίβολος	81,117	χονδρίλη	119
τριπόλιον	84,117	χόνδρος	119
τρίφυλλον, οξύφυλλον	118	χρσάνθεμον, χαλκάς	119
τύφη	83,117	χρύσανθον, ελίχρυσον	119
υάκινθος	85,118	χρυσίτις, χρυσοκόμη	119
υπερικόν	84,118	χρυσογόνον	119
υπήκοον	118	χρυσοκόμη, χρυσίτις	119
υπόγλωσσον	118	ψευδοβούνιον	120
υπόκισσιν	118	ψευδοδίκταμον	120
υποφαστόν, ιπποφαιστόν	118	ωκιμοειδές	120
υσσωπόν	118	ώκιμον	89, 120
φακός	87,119		

EYPETHPIO ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΒΟΤΑΝΩΝ

<i>Acanthus mollis</i>	97	<i>Artemisia spicata</i>	15,93
<i>Acanthus spinosus</i>	96	<i>Arum maculatum</i>	99
<i>Achillea magna</i>	93	<i>Asarum europaeum</i>	20, 94
<i>Achillea millefolium</i>	77, 115	<i>Asclepias Dioscorides</i>	95
<i>Aconitum napellus</i>	25, 97	<i>Asphodelus aestivus</i>	18, 94
<i>Acorus calamus</i>	24, 96	<i>Aspidium filix mas</i>	120
<i>Adiantum carillus veneris</i>	103	<i>Aspidium Filix mas</i>	65, 111
<i>Adonis utumnalis</i>	19, 94	<i>Aspidium Lonchitis</i>	107
<i>Aegilops ovata</i>	96	<i>Asplenium adiantum</i>	95
<i>Aegilops ovataa</i>	101	<i>Asplenium ceterach</i>	70, 113
<i>Agrimonia eupatoria</i>	43, 101	<i>Asplenium scolopendrium</i>	119
<i>Agrostemma coronaria</i>	107	<i>Asplenium trichomanes</i>	95
<i>Agrostemma githago</i>	107	<i>Aster amellus</i>	94
<i>Alisma plantago</i>	95	<i>Athanasia maritime</i>	99
<i>Alium sativum</i>	100	<i>Atriplex halinus</i>	94
<i>Allium ampeloprasum</i>	107	<i>Atriplex hortensis</i>	96
<i>Allium cepa</i>	55, 105	<i>Avena fatua</i>	98
<i>Allium descendens</i>	115	<i>Barbarea vulgaris</i>	120
<i>Allium porrum</i>	68, 112	<i>Beta vulgaris</i>	75, 107, 114
<i>Allium sativum</i>	38, 100	<i>Brassica oleracea</i>	54, 105
<i>Allium scordoprasum</i>	110	<i>Brassica rapa</i>	99
<i>Aloe vulgaris</i>	13,93	<i>Bryonia alba</i>	30, 98
<i>Althea cannabina</i>	104	<i>Bryonia celtica</i>	30, 98
<i>Althea officinalis</i>	15,93	<i>Bryonia officinalis</i>	30
<i>Amarantha blitum</i>	29, 98	<i>Bunium pumilum</i>	97
<i>Ambrietia deltoidea</i>	116	<i>Bupleurum fruticosum</i>	79, 116
<i>Ammi visnaga</i>	96	<i>Cachrys libanotis</i>	104
<i>Amrosia maritime</i>	93	<i>Cachrys mrisonii</i>	102
<i>Anagallis arvensis</i>	23, 95	<i>Calamagrostis epigeios</i>	103
<i>Anagallis coerulea</i>	95	<i>Calendula arvensis</i>	91, 105, 126, 134
<i>Anagyris foetida</i>	110	<i>Camelina sativa</i>	108
<i>Anchusa italica</i>	98	<i>Cannabis sativa</i>	50, 104
<i>Anchusa tinctoria</i>	27, 97	<i>Capparis spinosa</i>	52, 104
<i>Anemone coronaria</i>	17, 93	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	45, 102
<i>Anethum foeniculum</i>	63, 108	<i>Carduus marianus</i>	113
<i>Anethum graveolens</i>	18, 94	<i>Carduus pycnocephalus</i>	105
<i>Angelica silvestris</i>	79, 116	<i>Carduus tenuifolius</i>	106
<i>Anthemis pyrethrum</i>	111	<i>Carthamus lanatus</i>	96
<i>Anthericus ramosus</i>	119	<i>Carthamus tinctorius</i>	106
<i>Antirrhinum maius</i>	103	<i>Carum carvi</i>	57, 105
<i>Apium graveolens</i>	75, 100, 114	<i>Caucalis grandiflora</i>	96
<i>Aristolochia pallida</i>	15, 93	<i>Centaurea centaurium</i>	49, 103
<i>Aristolochia parviflora</i>	15, 93	<i>Centaurea dalmatica</i>	107
<i>Artemisia abrotanum</i>	17, 93	<i>Centaurea spinosa</i>	118
<i>Artemisia Absinthium</i>	16, 93	<i>Cerintho aspera</i>	116
<i>Artemisia arborescens</i>	93	<i>Cheiranthus cheiri</i>	106
<i>Artemisia maritime</i>	95	<i>Chelidonium maius</i>	88, 119

<i>Chondrilla juncea</i>	119	<i>Erodium malachoides</i>	31, 98
<i>Chrysanthemum coronarium</i>	28, 97, 119	<i>Eruca sativa</i>	39, 101
<i>Chrysocome linosyris</i>	119	<i>Ervum lens</i>	87, 119
<i>Clematis vitalba</i>	106	<i>Eryngium maritimum</i>	101
<i>Cnicus ferox</i>	96	<i>Erythrea centaurium</i>	49, 103
<i>Conium maculatum</i>	56, 105	<i>Euphorbia alepica</i>	82
<i>Convallaria multiflora</i>	100	<i>Euphorbia apios</i>	70, 113
<i>Convallaria polygonatum</i>	110	<i>Euphorbia chamaesyce</i>	120
<i>Convolvulus althaeoides</i>	109	<i>Euphorbia dendroides</i>	82, 117
<i>Convolvulus arvensis</i>	100	<i>Euphorbia helioscopias</i>	82
<i>Convolvulus sepium</i>	105	<i>Euphorbia lathyris</i>	108
<i>Convolvulus scammonia</i>	116	<i>Euphorbia myrsinites</i>	82, 117
<i>Convolvulus sepium</i>	116	<i>Euphorbia paralias</i>	82, 118
<i>Coriandrum sativum</i>	48, 103	<i>Euphorbia peplis</i>	68, 112
<i>Coris monspeliensis</i>	113	<i>Euphorbia pityusa</i>	111
<i>Cotyledon umbilicus</i>	103	<i>Euphorbia platphyllos</i>	82, 117
<i>Cressa cretica</i>	95	<i>Euphorbia spinosa</i>	102
<i>Crithium maritimum</i>	54, 105	<i>Euphorbia tithymalus</i>	82, 117
<i>Crocus sativus</i>	57, 106	<i>Evax pygmaeus</i>	101
<i>Croton tinctorium</i>	101	<i>Euphorbia alepica</i>	117
<i>Croton tinctorium</i>	115	<i>Euphorbia helioscopias</i>	117
<i>Crucinella monspeliaca</i>	106	<i>Farsetia clypeata</i>	95
<i>Cucumis colocynthis</i>	106	<i>Ferula communis</i>	109
<i>Cuminum cyninum</i>	54, 105	<i>Ferula opopanax</i>	112
<i>Cuscuta epithymium</i>	100	<i>Ferula tringitana</i>	95
<i>Cyclamen graecum</i>	49, 104	<i>Frankenia pulverulenta</i>	113
<i>Cynanthum erectum</i>	97	<i>Fumaria capreolata</i>	48, 103
<i>Cynoglossum officinale</i>	104	<i>Fumaria officinalis</i>	48, 103
<i>Cynomorium coccineum</i>	118	<i>Gallium aparine</i>	23, 96
<i>Cyperus rotundus</i>	58, 106	<i>Gallium verum</i>	99
<i>Cytinus hyposistis</i>	118	<i>Gentiana lutea</i>	33, 99
<i>Daphne alpine</i>	99	<i>Geranium tuberosum</i>	31, 98
<i>Daphne gnidium</i>	43, 102	<i>Gladiolus communis</i>	109
<i>Daucus carota</i>	76, 114	<i>Glaucium corniculatum</i>	99
<i>Daucus gingidium</i>	98, 126, 133	<i>Glaucium flavum</i>	61, 108
<i>Daucus silvestris</i>	76, 114	<i>Glechoma hederacea</i>	89, 120
<i>Delphinium peregrinum</i>	34, 99	<i>Glycyrrhiza glabra</i>	32, 99
<i>Delphinium staphis</i>	34, 116	<i>Gnaphalium stoechas</i>	119
<i>Dipsacus silvestris</i>	36, 99	<i>Gratiola officinalis</i>	108
<i>Doronicum pardalianches</i>	97	<i>Hedera helix</i>	53, 104
<i>Ecballium elaterium</i>	74, 113	<i>Heliotropium villosum</i>	71, 113
<i>Echium diffusum</i>	25, 96	<i>Helleborus officinalis</i>	37, 100
<i>Echium rubrum</i>	100	<i>Hemerocal fulva</i>	101
<i>Echius italicum</i>	108	<i>Heracleum sphondylium</i>	114
<i>Ephedra distachya</i>	83, 117, 127	<i>Herniaria glabra</i>	100
<i>Epimedium alpinum</i>	100	<i>Holcus sorghum</i>	101
<i>Equisetum fluviatile</i>	46, 102	<i>Hyacinthus orientalis</i>	85, 118
<i>Equisetum telmateja</i>	46, 102	<i>Hypericum crispum</i>	66, 111
<i>Erigeron viscosum</i>	103	<i>Hypericum hircinum</i>	117, 127

<i>Hypericum olympicum</i>	111	<i>Mentha tomentella</i>	103
<i>Hypericum organifolium</i>	97	<i>Mentha tomentosa</i> d'Urv	42, 101
<i>Hypericum perforatum</i>	84, 118	<i>Mercurialis annua</i>	106
<i>Hypochoeris procumbens</i>	118	<i>Mercurialis perennis</i>	119
<i>Inula helenium</i>	39, 101	<i>Muscari comosum</i>	29, 98
<i>Iris foetida</i>	109	<i>Myriophyllum spicatum</i>	109
<i>Iris germanica</i> / <i>versicolor</i>	47, 102	<i>Myrrhis odorata</i>	109
<i>Isatis silvestris</i>	48, 103	<i>Narcissus poeticus</i>	63, 109
<i>Isatis tinctoria</i>	48, 103	<i>Nasturtium officinale</i>	78, 115
<i>Juniperus oxycedrus</i>	21, 94	<i>Nerium oleander</i>	112
<i>Juniperus phoenicea</i>	21, 94	<i>Nigella arvensis</i>	109
<i>Juniperus Sabina</i>	98	<i>Nymphaea alba</i>	64, 109
<i>Lactuca sativa</i>	44, 102	<i>Nymphaea lotus</i>	107
<i>Lactuca scariola</i>	44, 102	<i>Ocimum basilicum</i>	89, 120
<i>Lagoecia cuminoides</i>	105	<i>Onobrychis caput galli</i>	110
<i>Lavandula stoechas</i>	115	<i>Onopordon acanthium</i>	96
<i>Lemna minor</i>	87, 119	<i>Onopordon arabicum</i>	96
<i>Leontice chrysogonum</i>	119	<i>Onosma echinoides</i>	110
<i>Lepidium latifolium</i>	105	<i>Orchis papilionacea</i>	115
<i>Lepidium sativum</i>	56, 105	<i>Origanon sipyleum</i>	109
<i>Lilium candidum</i>	104	<i>Origanum creticum</i>	64, 110
<i>Linum usitatissimum</i>	59, 107	<i>Origanum dictamnus</i>	35, 99
<i>Lithospermum tenuiflorum</i>	106	<i>Origanum heracleoticum</i>	64, 110
<i>Liziphora capitata</i>	112	<i>Origanum majorana</i>	75, 114
<i>Lolium perenne</i>	87, 119	<i>Origanum smyrnaeum</i>	118
<i>Lolium temulentum</i>	97	<i>Ornithopus compressus</i>	104
<i>Lonicera etrusca</i>	112	<i>Orobanchis sessifolia</i>	25, 97
<i>Lonicera periclymenum</i>	104, 127, 134	<i>Paeonia corallina</i>	111
<i>Lotus ornithopodioides</i>	105	<i>Panacratium maritimum</i>	101
<i>Lupinus angustifolius</i>	44, 102	<i>Panicum dactyloides</i>	95
<i>Lupinus hirsutus</i>	44, 101	<i>Panicum miliaceum</i>	106
<i>Lycopus exaltatus</i>	66, 111	<i>Papaver hybridum</i>	60, 108
<i>Lysimachia vulgaris</i>	107	<i>Papaver rhoeas</i>	60, 108
<i>Malva rotundifolia</i>	62, 108	<i>Papaver somniferum</i>	60, 108
<i>Malva silvestris</i>	62, 108	<i>Parietaria cretica</i>	109
<i>Malva vulgaris</i>	62, 108	<i>Parietaria diffusa/judaica</i>	67, 112
<i>Mandragora officinarum</i>	113	<i>Paronychia serpyllifolia</i>	111
<i>Marrubium pseudictamnus</i>	120	<i>Pastinaca sativa</i>	101
<i>Marrubium vulgare</i>	68, 112	<i>Pectinaria canina</i>	107
<i>Martiana parthenium</i>	20, 94	<i>Peucedanum officinale</i>	111
<i>Matthiola arvensis</i>	107	<i>Phalaris nodosa</i>	87, 118
<i>Matthiola incana</i>	107	<i>Phaseolus nanus</i>	119
<i>Medicago arborea</i>	106	<i>Physalis alkekengi</i>	85, 118
<i>Melilotus messanensis</i>	60, 107, 126, 127	<i>Physalis somnifera</i>	94
<i>Melissa altissima</i>	62, 108	<i>Pimpinella anisum</i>	23, 95
<i>Mentha piperata</i>	42, 101	<i>Pimpinella saxifraga</i>	51, 104
<i>Mentha pulegium</i>	32, 98	<i>Pimpinella tragus</i>	81, 117
<i>Mentha silvestris</i>	114	<i>Pistia stratiotes</i>	115, 126, 133
		<i>Pisum sativum</i>	101

<i>Plantago asiatica</i>	19, 94	<i>Scolymus maculatus</i>	76, 114
<i>Plantago psyllium</i>	120	<i>Scorzonera resedifolia</i>	103
<i>Polemonium caeruleum</i>	111	<i>Scrophularia peregrine</i>	99
<i>Polygala venulosa</i>	111	<i>Sedum amplexicaule</i>	13,93
<i>Polygonum aviculare</i>	67, 112	<i>Sedum rhodiola</i>	113
<i>Polypodium dryopteris</i>	99	<i>Sedum stellatum</i>	93
<i>Polypodium vulgare</i>	65, 111	<i>Sempervivum arboreum</i>	13,93
<i>Portulaca oleracea</i>	22, 94	<i>Senecio vulgaris</i>	100
<i>Potamogeton zosteræfolium</i>	112	<i>Serapias lingua</i>	107
<i>Potentilla reptans</i>	67, 112	<i>Seseli annuum</i>	110
<i>Poterium spinosum</i>	115	<i>Seseli tortuosum</i>	79, 116
<i>Prangos ferulacea</i>	102	<i>Sideritis scordioides</i>	73, 113
<i>Psorea bituminosa</i>	118	<i>Sideritis cretica</i>	73
<i>Pteris aquilina</i>	110	<i>Sideritis syriaca</i>	106
<i>Pteris aquiline</i>	102	<i>Silene gallica</i>	120
<i>Ranunculus asiaticus</i>	114	<i>Silybum marianum</i>	72, 113
<i>Ranunculus ficaria</i>	88, 119	<i>Sinapis alba</i>	76, 114
<i>Ranunculus languinosus</i>	114	<i>Sinapis incana</i>	108
<i>Raphanus sativus</i>	70, 112	<i>Sisymbrium polyceratium</i>	100
<i>Reseda phyteuma</i>	87, 118	<i>Sium latifolium</i>	114
<i>Reseda undata</i>	116	<i>Smilax aspera</i>	41, 101
<i>Rhamnus oleoides</i>	69, 112	<i>Smyrniium perfoliatum</i>	101
<i>Ribua lucida</i>	100	<i>Solanum nigrum</i>	71, 113
<i>Ricinus communis</i>	51, 104	<i>Sonchus arvensis</i>	77, 115
<i>Roemeria hybrida</i>	107	<i>Sonchus oleraceus</i>	77, 115
<i>Rosa centifolia</i>	69, 112	<i>Sparganium simplex/ramosum</i>	116
<i>Rosmarinus officinalis</i>	26, 97	<i>Spartium junceum</i>	78, 116
<i>Rubus tomentosus</i>	30, 98	<i>Spiraea filipendula</i>	110
<i>Rumex acetosus</i>	58, 107	<i>Stachys germanica</i>	114
<i>Rumex aquaticus</i>	102	<i>Stachys glutinosa</i>	117
<i>Rumex bucephalophorus</i>	109	<i>Statice limonium & sinuate</i>	84, 117
<i>Rumex crispus</i>	64, 109	<i>Tamarix Africana</i>	109
<i>Ruscus aculaetus</i>	109	<i>Teucrium flavum</i>	83, 117
<i>Ruscus hypoglossum</i>	118	<i>Teucrium lucidum</i>	120
<i>Ruscus hypophyllum</i>	36, 99	<i>Teucrium scordium</i>	114
<i>Ruscus racemosus</i>	120	<i>Teucrium scordium</i>	115
<i>Ruta graveolens</i>	66, 111	<i>Thapsia garganica</i>	102
<i>Salvia horminum</i>	110	<i>Thelygonum cynocrambe</i>	103
<i>Salvia officinalis</i>	40	<i>Thymus acinos</i>	96
<i>Salvia pomifera</i>	40, 101	<i>Thymus mastichana</i>	99
<i>Sambucus ebulus</i>	27, 120	<i>Thymus serpyllum</i>	36, 100
<i>Sambucus nigra</i>	27, 97	<i>Tragopogon porrifolium</i>	83, 117
<i>Saponaria officinalis</i>	72, 113	<i>Tribulus terrestris</i>	81, 117
<i>Satureja capitata</i>	45, 102	<i>Trifolium arvense</i>	108
<i>Satureja thymbra</i>	45, 102	<i>Trigonella elatior</i>	107
<i>Scabiosa ambrosioides</i>	111	<i>Trigonella foenum graecum</i>	80, 116
<i>Scandix veneris</i>	79, 116	<i>Triticum spelta</i>	119
<i>Scilla maritime</i>	74, 113	<i>Trogopogon picroides</i>	103
<i>Scolopendrium officinale</i>	119	<i>Tussilago petasites</i>	110

<i>Typha angustifolia</i>	83, 117	<i>Verbena officinalis</i>	66, 111
<i>Ulva lactuca</i>	98	<i>Vicia cracca</i>	96
<i>Umbilicus erectus</i>	104	<i>Vicia ervilia</i>	110
<i>Urtica urens</i>	52, 104	<i>Vicia faba</i>	105
<i>Veratrum album</i>	37, 100	<i>Vinca minor</i>	106
<i>Verbascum limnense</i>	95	<i>Viola odorata</i>	102
<i>Verbascum plicatum</i>	86, 118	<i>Vitex agnus castus</i>	21, 94
<i>Verbascum thapsus</i>	86, 118	<i>Xanthium strumarium</i>	109

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΒΟΤΑΝΩΝ

Αγιόκλημα	112	Ατρακτυλίδα	106
Αγκάθι	96	Ατραξύλι	96
Αγκαθωτό	99	Αφάνα	115
Αγραψιθιά	93	Αχιλλαία	77, 115
Αγριαγκινάρα	96	Αχυροστοιβάδα	115
Αγριάδα	95	Αψιθιά	16, 93
Αγριάνηθο	97	Βαλσαμόχορτο	84, 118, 122, 135
Αγριαψιθιά	77, 115	Βασιλικός	89, 120
Αγριμόνιο	43, 101	Βατόμouro	30, 98
Αγριοβότανο	95	Βεράτρο	37, 100
Αγριοβρόμη	98	Βερμπάσκο	118
Αγριοκαπνός	33, 99	Βίκος	96
Αγριοκαρδαμούδα	45, 102	Βιολέτα	107
Αγριόκεδρος	21, 94	Βλίτο	29, 98
Αγριοκουκιά	96	Βοϊδόγλωσσα	27, 97
Αγριόκρινο	47, 102	Βολβός	29, 98
Αγριοκύμινο	57, 105	Βουζιά	120
Αγριοκυπαρίσσι	98	Βούρλο	110
Αγριολάπαθο	64, 109	Βρομούσα	116
Αγριολεβάντα	115	Βρομόχορτο	56, 99
Αγριολίτσα	106	Βρωμούσα	93
Αγριοπαπαρούνα	19, 94	Γαϊδουράγκαθο	72, 96, 113
Αγριορεπάνι	113	Γαλατσίδα	82, 117, 118
Αγριόσταρο	101	Γλέχομα	89, 120
Αγριόσταρο	96	Γλιστρίδα	22, 94
Αγριοσταφίδα	34, 116	Γλυκάνισο	23, 95
Αγριοσταφίδα	99	Γλυκόριζα	32, 99, 121, 134
Αγριοσφάκα	114	Γομαράγκαθο	106
Αίρα	97	Δενδρολίβανο	26, 97, 122
Αλμυρήθρα	95	Δενδρομολόχα	15, 93
Αλόη	13, 93	Δίκταμο	35, 99
Αμάραντος	13, 93, 117, 121	Δρακοντιά	34, 99
Άμι	96	Δυόσμος	42
Αμπελοκλάδι	93	Ερυθραία	49
Αμπελοκλαδόριζα	93	Ζαφορά	106
Ανεμώνη	17, 93	Ζουμπούλι	85, 118
Άνηθο	18, 94, 122	Ζοχός	77, 115
Άντερο του πουλιού	95	Θαλασσόκρινος	101
Αντράκλα	22, 68, 94	Θαμνοκυπάρισσο	21
Απήγανος	66, 111	Θαψιά	102
Αρκουδόβατος	41, 101	Θρούμπι	45, 102
Αρμυρική	109	Θυμάρι άγριο	36, 100
Ασκόλυμος	114	Θυμάρι	45, 102, 130
Ασπραγκαθιά	76, 114	Ίνουλα	39, 101
Αστράκι	117	Ίρις	109
Ασφοδέλι	18, 94	Κάκοσμος	109
Ασφούρι	106	Καλάγκαθο	105

Κάλαμος αρωματικός	24, 96	Μαύρο κύμινο	109
Κάνναβη	50, 104	Μαυρόκοκκος	109
Κάπαρη	52, 104, 134	Μαυροσήσαμο	109
Καπνόχορτο	48, 103	Μεγαβότανο	111
Κάρβι	57, 105	Μέντα	42, 101
Κάρδαμο	56, 105	Μη με λησμόνει	109
Καρότο	76, 114	Μηλόκεδρος	98
Κάχλα	97	Μολόχα	62, 108
Καψέλλα	45, 102	Μοσχοσίταρο	80, 116, 135
Κέδρος	94	Μουρούνα	96
Κερασούλι	85, 118	Μπεκρολαδόχερο	93
Κερασούλι	94	Μυρμηγκοβότανο	93
Κεχρί	106	Νάρθηκας	109
Κισσός	53, 104	Νάρκισσος	63, 109
Κοκκινοκολοκύθα	106	Νεροκάρδαμο	78, 115
Κόλιαντρος	48, 103, 121, 134	Νερολάπαθο	102
Κόλλα	119	Νεροσέλινο	114
Κολλιτσίδα	23, 96, 109	Νούφαρο	64, 109
Κολοπάνια	110	Ξιγκόχορτο	103
Κουκί	105	Παπαρούνα της θάλασσας	61, 108
Κουκούλια	118	Παπαρούνα	60, 108
Κουφοξυλιά	27, 97	Πενταδάχτυλο	112
Κρεμμύδι	55, 105	Πεντάνευρο	94
Κρίταμο	54, 105	Πεντάφυλλο	67, 112
Κρόκος	57, 106, 135	Περδικάκι	67, 112
Κρυφός έρωτας	36, 99	Περδικοπάτημα	105
Κυκλάμινο	49, 104	Περδικούλι	95
Κύμινο	54, 105	Πετρανάρθηκα	102
Κώνειο	56, 105	Πευκέδανο	111
Λαγόχορτο	83, 117	Πικραγγουριά	74, 113, 122
Λάδανο	107	Πικροδάφνη	112
Λάπατο	58, 107	Πικρότανο	93
Λάχανο	105, 121	Πικροτσούκι	118
Λαψάνα	108	Πισιδιά	95
Λαψάνα	114	Πιστικός ο στρατιώτης	115
Λινό	59, 107	Πολυκόμπι	67, 102, 122
Λόλιο μεθυστικό	97	Πολυκόμπι	46, 112
Λόλιο	119	Πολυπόδι	65, 111
Λούπινο	44, 101, 102	Πολυτρίχι	95
Λυγαριά	21, 94, 122	Πολύτριχο	95
Λυγουνιά	111	Πουρδάλα	107
Μαλλόχορτο	95	Πράσο	68, 112
Μαντζουράνα	75, 114	Προβάτσα	117
Μάραθο	63, 108	Ραίβια	99
Μαρούβιο	68, 112	Ράμνος	112
Μαρουλάγκαθο	106	Ράπα	99
Μαρούλι της θάλασσας	98	Ραπάνι	70, 112, 135
Μαρούλι	44, 102	Ρεβίθι	101
Μαρτιάτικο	100	Ρετσινολαδιά	51, 104

Ρίγανη	64, 110	Τριβόλι	81, 117
Ρόβι	110	Τριχομανές	95
Ρόδο του χειμώνα	37, 100	Τσαΐ του βουνού	73, 113
Ρόκα	39, 101, 122	Τσαλαπετεινός	105
Σαμπούκος	27, 97	Τσιτσιμπόλα	119
Σαξίφραγο	51, 104	Τσιτσιμπόλα	97
Σαπουνόχορτο	72, 113, 121	Τσουκνίδα	52, 104
Σαφράν	57, 106	Φακές	87, 119
Σέλινο	75, 114	Φακή του νερού	119
Σέσκουλο	75, 114	Φαλαρίδες	118
Σινάπι	76, 114	Φασκόμηλο	40, 101, 130
Σκαντζίκι	79, 116	Φλισκούνι	32, 98
Σκαρολάχανο	106	Φλώμος	86, 118
Σκαρόχορτο	106	Φτέρη	65, 110, 111, 120, 135
Σκιλλοκρέμυδο	113	Χαμαιδρύα	83, 117
Σκιλλόχορτο	106	Χαμοδρυά	120
Σκολιάμπρι	76, 114	Χαμολίβανο	115
Σκολοπέντρι	119	Χαμομήλι	20, 94
Σκόρδο	38, 100, 110	Χελιδόνι	88, 119
Σκορπιδόχορτο	97	Χελωνοβότανα	103
Σκυλάκι	103	Χονδρός	119
Σκυλόβρουβα	100	Χρυσάνθεμο	28
Σπαθόχορτο	109	Χρυσολάχανο	96
Σπάρτο	78, 116	Χρυσόξυλο	102
Σπερδούκλι	94	Ψάθα	83, 117
Σπληνόχορτο	119	Ψακιά	97
Σταυροβότανο	66, 111	Ψειροβότανο	116
Στύφνος	71, 113	Ψυλλόχορτο	120
Σύσγουρδο	118	Ωχηστρα	118
Σφουρδάκλα	119		
Ταινία του νερού	116		
Του παπά τα' αντί	103		
Τούφα	83, 117		
Τριαντάφυλλο	69, 112		

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΡΑΠΕΙΩΝ / ΠΑΘΗΣΕΩΝ / ΧΡΗΣΕΩΝ

HIV-1	53, 72
Αδένες	19, 31
Αδυνάτισμα	17, 20, 21, 31, 47, 55, 68, 76
Αιμορραγία	14, 19, 25, 54
Αιμορροΐδες	14, 22, 36, 88
Ακμή	16, 59, 73
Αλωπεκία	50
Αμυγδαλές	14, 76, 81
Άνοια	64, 72
Αντισύλληψη	53
Αποβολή ύστερου	16
Αποστήματα	15, 63
Αρθρίτιδα	24, 37, 78
Άσθμα	15, 17, 19, 40, 55, 56, 66, 68, 86
Αϋπνία	19, 20, 44, 47, 60, 64, 86
Άφθες	19, 31
Βήχα	15, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 38, 40, 47, 49, 53, 54, 56, 59, 63, 64, 65, 66, 68, 73, 74, 78, 79, 86, 89
Βρογχίτιδα	15, 16, 40
Γάγγραινα	30, 39, 52
Γρίπη	32, 41, 77
Δέρμα	14, 16, 19, 20, 26, 28, 30, 36, 38, 40, 41, 44, 45, 48, 50, 59, 64, 72, 73, 80, 82
Διαβήτης	17, 75
Διάρροια	13, 15, 20, 31, 39, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 83, 87
Δυσεντερία	13, 30, 62, 64, 72, 81
Δυσκοιλιότητα	14, 23, 29, 44, 52, 54, 62, 68, 69, 75, 76, 79, 80, 82, 89
Δυσουρία	17
Δύσπνοια	49
Εγκαύματα	13, 14, 16, 18, 27, 53, 59, 63, 70, 72, 83, 84
Έκζεμα	20, 24, 34, 48, 54, 73
Έλκη	13, 18, 19, 27, 30, 42, 43, 44, 49, 50, 52, 66, 72, 75, 80
Ελονοσία	16
Έμμηνο ρύση	13, 14, 16, 17, 20, 21, 31, 32, 37, 38, 40, 44, 46, 49, 55
Εμφυσήματα	15
Εντόμων Απόωση	17, 32, 89
Εντόμων Δήγμα	13, 18, 21, 23, 25, 37, 38, 40, 54, 56, 58, 59, 62, 64, 67, 68, 71, 76, 85, 86
Εξανθήματα	23, 64
Επιληψία	19, 23, 30, 37, 38, 67, 76, 79
Επούλωση	13, 51, 83
Ερεσύπελας	13, 48, 56, 66, 69, 72
Έρπης	19, 40, 48, 56, 69, 72

Ερωτικές ορμές	22, 39, 44, 56, 58, 59, 69, 76, 80, 81
Ηλίαση	72
Ημικρανία	20, 26
Ηπατίτιδα	39
Ίκτερο	14, 36, 50, 55, 64, 67, 73, 74, 85, 86, 89
Ισχιαλγία	17, 20, 26, 53, 61, 66, 76, 79, 84, 89
Καθαρτικό	16, 28
Καρδιά	18, 37, 38
Καρκίνο	30, 32, 33, 35, 39, 47, 51, 52, 58, 73, 75, 76, 77, 88
Κατάθλιψη	37, 57, 66, 80, 84
Καταρράκτη	14, 55, 73
Κάψιμο	14, 16
Κερατοειδής	14
Κιρσούς	36, 66
Κολικός	19, 21, 24, 37, 42, 43, 47, 49, 54, 74, 75, 76, 78, 79
Κόπωση	26
Κρεατοελιά	45, 82
Λαιμός	14, 15
Λέπρα	38, 64, 88
Λήθαργος	37
Λιθίαση	58
Λοιχήνες	64, 82
Λόξιγκα	15, 18, 19, 42, 78
Λοχεία	15
Μανία	38
Μαστός	15, 18, 19, 21
Μέθη	16
Μελαγχολία	37, 38
Μήτρα	19, 28, 32
Μνήμη	27, 37
Μώλωπες	14
Νευραλγίες	26, 34, 36, 37, 56, 84
Νευρική υπερένταση	18, 66, 68
Νεφρά	61, 63, 86
Ξηροδερμία	14
Όζους	74, 82
Οιδήματα	15, 36
Ονειρώξεις	64
Ούλα	14
Ουροποιητικό	18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 33, 36, 37, 38, 40, 41, 46, 48, 53, 57, 61, 63, 67, 68, 76, 80, 86
Πανάδες	30, 44, 47, 63

Παραλύσεις	37
Παρωτίτιδες	15
Παυσίπονο	60
Πέψη	17, 19, 21, 24, 33, 34, 36, 38, 41, 43, 47, 49, 52, 55, 57, 58, 60, 65, 66, 68, 70, 75, 77, 78, 79, 89
Πιτυρίαση	38
Πλευρίτιδα	49
Ποδάγρα	13, 49, 50, 78
Πολύποδας	35
Πονόδοντος	62, 64, 67, 86
Πονοκέφαλος	13, 22, 27, 29, 36, 37, 42, 47, 65, 66, 69, 72, 74, 89
Πρήξιμο	29, 74, 75
Πρωκτός	15, 21, 36, 69
Ρευματισμοί	27, 30, 37, 49, 53, 55, 60, 68, 76, 83
Ρήξεις μυών	15, 17, 18, 21, 49
Ρήξεις νευρικών ιστών	15, 17, 18, 21, 49
Σκληρώματα	29, 59, 71, 83
Σπέρμα	21
Σπλήνα	48, 50, 53, 71, 76, 83
Στομάχι	21, 23, 24, 29, 33, 34, 35, 36, 44, 47, 54, 57, 59, 63, 64, 72, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 86
Συγκράτηση ούρων	16
Συκώτι	20, 22, 24, 33, 34, 36, 37, 42, 43, 49, 53, 56, 61, 66, 72, 73, 80, 88
Τεμαχισμό λίθων	16
Τέντωμα νεύρων	15
Τραύματα	15, 23, 48, 49, 50, 55, 67, 73
Τριχόπτωση	54, 56
Τυμπανισμό	16, 18, 19, 20, 21, 38, 40, 41, 42, 47, 54, 57, 76, 89
Υδρωπικία	20
Φαγούρα	32, 64
Φακίδες	30, 38, 47, 50, 59
Φθίση	68
Φλεβίτιδα	36, 46
Φλέγμα	18, 23
Φλεγμονές	15, 18, 22, 23, 35, 36, 48, 59, 73, 77, 78, 79, 81, 87
Φρενίτιδα	37
Χιονίστρες	18, 50, 75
Χολέρα	42, 68
Χολή	16, 27, 28, 33, 34, 37, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 60, 61, 65, 66, 68, 73, 82, 88
Χοληστερίνη	38
Ψώρα	44, 64, 88
Ψωρίαση	24, 37, 73
Ωτίτιδα - Ωταλγία	18, 24, 35, 53, 55, 59, 74, 87

